Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Introducció a l'estudi de la pau i dels conflictes

Vicenç Fisas

FEBRER 1986

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Vicenç Fisas Armengol (Barcelona, 1952), és coordinador de la Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes del CIDOB (Centre d'Informació i Documentació Internacionals a Barcelona). Membre de l'International Peace Research Association (IPRA), és autor de diversos llibres sobre militarisme, defensa i desarmament.

Fisto, ninots, vides.

I N D E X

Introducció 8

I - CARACTERÍSTIQUES DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU .. 10

Objectius de la investigació sobre la pau 11

La interdisciplinarietat 16

La transdisciplinarietat 20

El caràcter normatiu 21

Altres característiques de la investigació sobre la pau 22

II - CENTRES D'INTERÈS I PRIORITATS DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU 28

L'IPRA i les prioritats d'investigació 35

L'enquesta del Peace Research Laboratory 39

III - HISTÒRIA DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU 48

Les etapes de la formació de la investigació actual. 49

I Etapa: els anys quaranta i cinquanta 51

II Etapa: els anys seixanta i setanta 54

III Etapa: els anys vuitanta 57

Evolució dels centres d'investigació sobre la pau .. 59

Situació actual dels centres d'investigació 70

Les associacions internacionals d'investigació 72

IV - ELS CONCEPTES DE VIOLÈNCIA I DE PAU 75

Els conceptes de violència 76

Els conceptes de pau 86

La pau i el desenvolupament 94

V - CORRENTS D'INVESTIGACIÓ 98

Tipologia dels corrents d'investigació 99

Les grans àreas d'estudi conectades amb la investigació sobre la pau 107

VI - L'ESTUDI DE LES RELACIONS INTERNACIONALS 115
Aclariments terminològics 117
Evolució de l'estudi de les relacions internacionals 119
Escoles i teories sobre les relacions internacionals 121
L'escola idealista 124
L'escola realista 125
L'escola behaviorista 127
Teoria dels sistemes 131
L'estudi dels actors 137
Teories sobre les interaccions 140
El postbehaviorisme: a la recerca d'un nou paradigma per a les relacions internacionals? 148

VII - LA POLEMOLOGIA 153
La metodologia 159
Els grans problemes de la polemologia 171
Estudis històrics descriptius 178
Estudis històrics quantitatius 183

VIII - L'ESTUDI DELS CONFLICTES 206
Vers una definició dels conflictes 208
Tipologia dels conflictes 212
La dinàmica del conflicte 216
Teories sobre el conflicte 221
L'escola biològica 224
L'escola psico-sociològica 229
Teories sobre la frustació 232
Teories sobre les percepcions, comunicacions i imatges 238
Teoria dels jocs 249
Teoria de la negociació 252
Teoria de la simulació 253

El corrent estructuralista 255
L'escola realista 256
L'anàlisi marxista del conflicte 257
L'Escola de Frankfurt 259
L'escola sistèmica 264
La regulació dels conflictes 269

IX - ELS ESTUDIS ESTRATÈGICS 277
Temàtiques d'estudi 279
El militarisme 289
El rearmament 294
Indústria de guerra i complexe militar-industrial 298
Efectes econòmics del rearmament 300
Efectes de l'armamentisme sobre el medi ambient . 303
Comerç d'armes 304
Tecnologia militar 305
La nuclearització 307
El desarmament 312
El doble llenguatge dels estudis estratègics 317

X - LA IRENOLOGIA 324
Educació per la pau 328
Els drets humans i la pau 340
El moviment per la pau 344
La perspectiva global: el mundialisme 347
Els estudis sobre pau 355

XI - LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU A ESPANYA 367
Centres d'investigació sobre la pau 369
La Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes (CIDOB) 370
El Centro de Investigación para la Paz (CIP) 371
Centres, grups i moviments relacionats amb el moviment per la pau i pels drets humans, que investiguen o difònen informació sobre la pau 374

Centres d'estudi sobre polemologia 377

Institucions i centres universitaris dedicats a l'estudi de les relacions internacionals 380

Centres dedicats als estudis estratègics 381

Coleccions d'editorials 383

Conclusions 384

ANNEXES

I - Centres i investigadors/res, per països 388

II - Revistes d'investigació sobre pau 399

III - Centres de documentació i investigació sobre pau a Espanya 405

IV - Bibliografia bàsica 407

Introducció

El llibre que teniu a les mans és el resultat d'un projecte de recerca que ha format part del programa de treball de la Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes del CIDOB, per l'any 1986.

Inicialment, aquest treball es va concebre amb la intenció de fer un manual, més aviat breu, que possibilités a les persones interessades en l'estudi de la pau, trobar una eina que els permetés d'introduir-se a un conjunt d'aspectes conectats al tema de la pau. Si bé l'objectiu d'una petita extensió en quant al nombre de pàgines no s'ha complert del tot, sí crec que s'ha respectat la intenció de presentar el marc general sota el que es desenvolupa l'activitat d'investigació sobre la pau.

Presentar un marc de referències comporta sempre un problema: es fa difícil aprofundir en els temes tractats. Així, entre el dilema de parlar de poques coses i de manera exhaustiva, o de referir-se a moltes temàtiques i d'una forma més succinta, he triat aquesta darrera fòrmula, i per un motiu ben clar: la investigació sobre la pau és una activitat força desconeguda i, sovint, se l'associa amb uns aspectes concrets quan, en realitat, la investigació sobre la pau es mou dins un univers molt ampli. L'objectiu fonamental d'aquest treball és, justament, mostrar aquest univers, les conexions entre les seves parts i les aportacions que, des dels centres d'investigació sobre la pau i llurs publicacions, s'han fet per millor entendre la dinàmica de la pau i els conflictes.

La redacció d'aquest treball forma part, també, del programa de recerca que he de fer per acabar els meus estudis a la School of Peace Studies de la Universitat de Bradford. Vull fer constar l'atenció i gentilesa que l'equip d'aquesta School ha tingut vers aquest projecte d'estudi. També he d'agrair les anotacions, crítiques i els consells que m'han fet Rafael Grasa, Pere Vilanova, Celestino del Arenal, Josep de Delàs i Mercè Fernandez, que m'han permés millorar el primer redactat d'alguns capítols.

Finalment, i una vegada més, voldria donar constància de l'interès que des del primer moment ha mostrat la Fundació Jaume Bofill, així com l'entusiasme i encoratjament que ha mostrat el seu director, Jordi Porta, per tal de que aquest treball fos realitzat i publicat. Sense l'ajuda d'aquesta Fundació, el llibre que teniu a les mans no s'hagués pogut ni començar a redactar.

Un treball d'aquest tipus, especialment quan incorpora molta bibliografia i molts punts de referència, es pot elaborar gràcies a la infraestructura documental que, dia a dia, cuida un centre de documentació com el CIDOB. El seu equip de documentació (Anna i Sílvia) han facilitat igualment que aquest treball anés fent-se amb una certa fluïdesa.

Barcelona, octubre 1986

CARACTERISTIQUES DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

Una definició sencilla i resumida del que vol i és la investigació sobre la pau, és la que Johan Galtung describeix en un estudi dedicat precisament a clarificar aquest concepte:

> "La investigació sobre la pau, en el seu estat actual, persegueix la reducció de la violència, tant directa com estructural; adopta una actitud crítica front la realitat d'avui; contribueix als debats i mesures d'ordre polític, sovint mitjançant grups transnacionals que poden actuar sobre les organitzacions internacionals o per mitjà d'elles; utilitza elements de totes les ciències socials i contribueix també a les mateixes".(1)

La reducció dels nivells de violència, el criticisme, l' aplicabilitat política de les recerques i la transdisciplinitat són, com després veurem amb atenció, quatre de les característiques bàsiques que defineixen i emmarquen la investigació sobre la pau, una empresa científica "destinada a clarificar les condicions sota les quals es desencadenen els conflictes. L'anàlisi ha de permetre, si no eliminar els conflictes, si al menys organitzar llur regulació, de manera que puguin evitar-se llurs manifestacions agudes (tant en la violència oberta com en la estructural)".(2)

---

(1) GALTUNG, Johan -"Hacia una definición de las investigaciones sobre la paz", a "Inv estigación sobre la paz: tendencias recientes y repertorio mundial", Informes y Documentos de Ciencias Sociales, nº 43, UNESCO, 1981, pp. 10

(2) CRESUP - "Polemologie, Recherche sur la Paix, Irenologie", a Cahiers du CRESUP, nº 1, 1977, pp. 13

La tasca de la investigació sobre la pau podriem dir que és, doncs, el descobrir les causes de la guerra i de la violència i les condicions de pau. Amb paraules de Høivik[1], la investigació sobre la pau "és l'estudi del conflicte violent a nivell social, de cara a reduir el nivell de violència".
Per Rapoport, un dels primers científics que es dedicaren a aquest tipus d'investigació, l'objectiu de la investigació sobre la pau no és el produir tècniques que puguin ser utilitzades per la prevenció de les guerres sinó, més aviat, efectuar canvis fonamentals que minin la legitimitat de la guerra com a instrument de la política nacional.

Per Rapoport, és necessari reemplaçar el concepte de racionalitat individual per el concepte de racionalitat col.lectiva. I per a poder canviar el concepte de racionalitat, afegeix, cal també canviar el mateix concepte de guerra, que ha de passar a ser considerada d' instrument polític a crim organitzat.[2]

L' efectivitat de la investigació sobre la pau, segons aquest punt de vista, no vindria tant donat pel desenvolupament de determinades tècniques de resolució de conflictes, com pel desenvolupament d'actituds i coneixements que puguin canviar la legitimitat, la moralitat i la racionalitat del militarisme, del nacionalisme i del mateix poder. Com senyala Eckhardt,[3] caldria substituir la noció de "patriotisme" per la d' "humatriotisme".

(2) ECKHARDT, William -"The Task of Peace Research. A future-Oriented Endeavour", Bulletin of Peace Proposals, nº 2, 1985, pp. 180.

(3) ECKHARDT, William - op. cit, pp. 181

(1) HØIVIK, Tord, "Peace Research and Science. A Discussion Paper", Journal of Peace Research, nº 3, 1983, p.261.

Objectius a llarg termini

A diferència de la dinàmica de, per exemple, el moviment per la pau, la investigació per la pau té consciència de que els seus objectius són els d'aconsseguir resultats favora - bles a la pau solsament a llarg termini. Tot i que pot ajudar, i ho fa, a campanyes i accions puntuals i inmediates, la filosofia i la dinàmica que inspira a la investigació sobre la pau és aquella que va dirigida a cercar o provocar canvis en els comportaments de les societats, adreçant-los en direccions que facin compatibles, aquests comportaments, amb els objectius de pau i justicia social. Si el que es tracta, doncs, no és solsament l'aconseguir una mesura política o diplomàtica determinada, sino reorientar les polítiques nacionals i internacionales vers uns tipus de relacions basades en la cooperació, el respecte als drets humans i la reducció de la violència, forçosament haurem de convenir que aquest ideal sols podrà ser una realitat després d'un treball prolongat sobre les conductes, el pensament i les polítiques dels Estats, les societats i les persones.

Té raó James O'Connell (1) quan afirma que "a menys que, tant l'acció com la reflexió, a llarg termini, puguin iniciar un canvi en els valors i actituds bèl.liques tradicionals, no serà possible que les idees per la pau puguin desfer els efectes de molts aspectes de la violència social i individual".

---

(1) O'CONNELL, James -"Peace with Work to Do", Berg Publisher Ltd., 1985, pp. 4

Efectivament, el canvi de valors i actituds bèl.liques és un projecte que ha d'estar dirigit tant a les persones, a nivell individual i col.lectiu, com a les estructures polítiques i culturals que tradicionalment han donat suport al comportament belicista. És per això, com també assenyala O'Connell, que"la idea de la pau conté dos elements bàsics: el desig de cooperació entre les persones per a objectius socials i personals, i l'absència de violència, ja sigui de caràcter física, psicológica o moral".(1)

PAU = DESIG COOPERACIÓ + ABSÈNCIA DE VIOLÈNCIA

Aquest enfocament o mirada dirigida vers el futur una mica llunyà no és, però, exclusiu de la investigació sobre la pau. Dins del mateix moviment per la pau hi han objectius i estratègies per aconseguir-los que tenen fronteres molt distants en el temps. No es estrany, per això, que un destacat animador de la campanya nord-americana a favor de la congelació de les armes nuclear, Randall Fosberg, hagi manifestat que la necesitat d'acabar amb el fenómen de la guerra no pugui ser obra d'un pla de cinc anys, sino d'un projecte de 50 a 100 anys vista, que és el temps mínim necessari per canviar les actituds d'ús de la violència, canviar el comportament agressiu i, fins i tot, canviar la naturalesa humana.(2)

Un plantejament d'aquest tipus suscita, d'entrada, diverses questions per a ser analitzades dins de la investiga-

(1) O'CONNELL, James -op. cit., pp. 30

(2) Citat per ECKHARDT, William, op. cit.

ció sobre la pau: Hi ha alguna relació entre les actituds respecte a l'ús de la força, i la guerra o la pau?; la guerra, requereix de l'existència d'un comportament agressiu, o és suficient el què la gent es limiti, simplement, a obeir ordres?; en definitiva, la guerra, és una funció de la natulesa humana o és una funció de la civilització?

Tampoc ha d'estranyar, doncs, que de les ciències que col.laboren en la formació de la investigació sobre la pau, tant la biologia com la psicologia i el psicoanàlisi tinguin coses a dir en questions tan fonamentals.

La interdisciplinarietat de la investigació sobre la pau.

Ja hem comentat, i qualsevol lector ho haurà pogut intuir, que una de les característiques bàsiques de la investigació sobre la pau és, justament, la seva interdisciplinarietat, és a dir, que utilitza els coneixements de moltes ciències per a analitzar la pau i els conflictes. Com recorda Galtung,(1) "la investigació sobre la pau ha servit de lloc d'encontre de les disciplines de les ciències socials, i participa en una interacció amb diverses d'elles. Amb tot, una perspectiva molt més important,avui, respecte d'esquestes investigacions, és considerar-les com el lloc d'encontre de diversos esforços d'investigació orientada vers els problemes".

La investigació sobre la pau és, doncs, interdisciplinar i multidisciplinar. Quines són les disciplines que més contribueixen en aquest caràcter multidisciplinar, és difícil d'especificar-ho, i no tant per què no es coneguin les ciències que fan aportacions, sinó simplement per què es fa difícil evaluar el grau d'importància de llur contribució. De qualsevol manera, sembla clar que la ciència política és la que engloba, en aquest moments, un major nombre de reflexions i suggerències, sempre i quan considerem a les relacions internacionals un apartat de la ciència política i no una disciplina apart.

Un segon bloc important és el format per l'economia, el dret internacional, la història i la sociologia. L'economia ha aportat una gran quantitat d'elements de judici

(1) GALTUNG, Johan- op. cit., pp. 7-17

LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU COM A RECERCA MULTIDISCIPLINAR I TRANSDISCIPLINAR

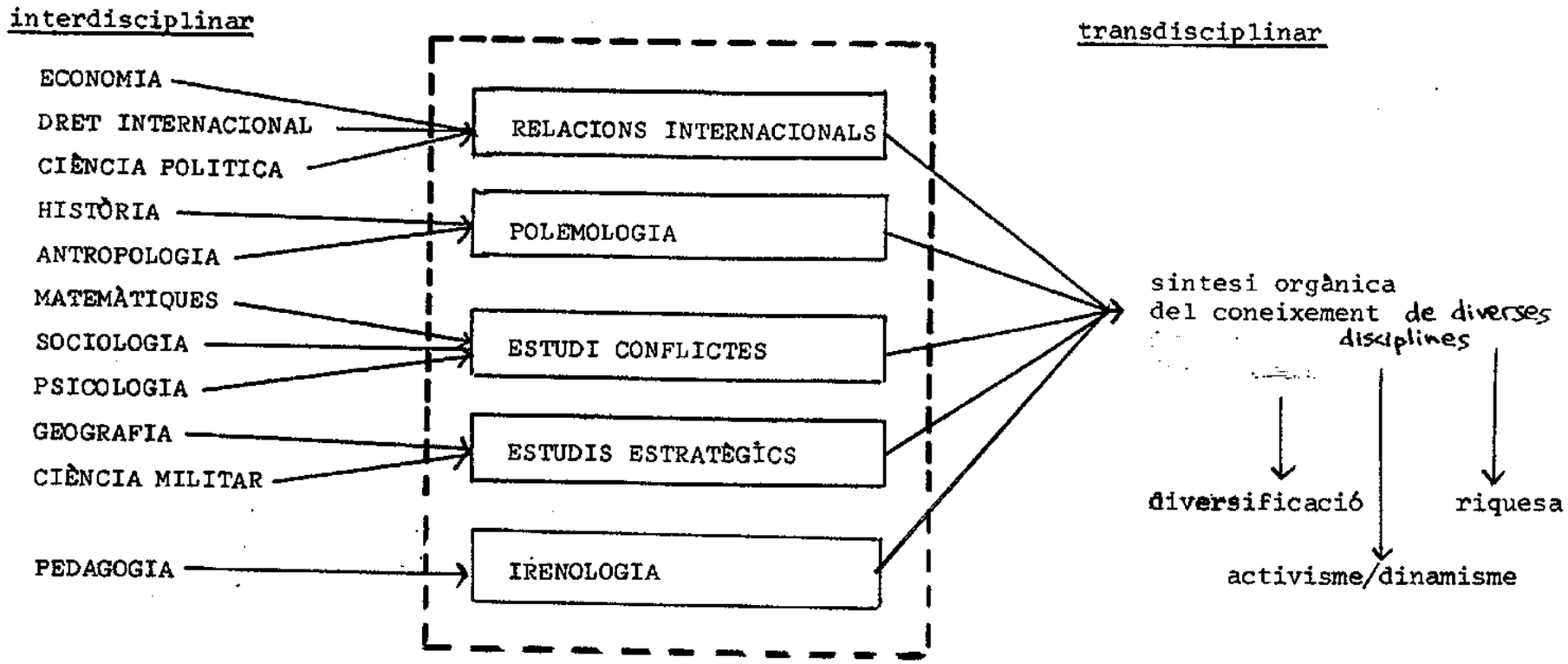

per comprendre les relacions entre els estats i la significació de fenòmens tan importants com la cursa d'armaments o el subdesenvolupament. El dret internacional, malgrat les seves limitacions en quan a la seva aplicació, conté un bon grapat de reglamentacions en torn al desarmament, els drets humans i els drets polítics i socials; val a dir, també, que és al voltant de càtedres i seminaris de dret internacional on es genera una part considerable de l'activitat acadèmica de la investigació sobre la pau. La història, per la seva part, ha estat una ciència imprescindible per estudiar, per exemple, la polemologia, i els estudis històrics quantitatius sobre les causes de les guerres han donat llums sobre els factors bel.ligens i de pau de diferents societats al llarg de la història de la humanitat. La sociologia, finalment, ha estat una disciplina amb una presència permanent en qualsevol dels camps especialitzats o conexes de la investigació sobre la pau, sigui per comprendre el comportament de les societats, sigui per estudiar l'impacte dels conflictes, les tecnologies bèl.liques o la lluita dels moviments pacifistes.

Després d'aquest segon grup, podriem enumerar un llarg bloc de disciplines amb aportacions més o menys considerables, però mai despreciables. Destacariem, en tot cas, la presència de l'antropologia, les matemàtiques (la teoria dels jocs és molt utilitzada en la investigació de conflictes), la psicologia, la geografia, la ciència militar, la biologia i l'ecologia. Una gran diversitat de disciplines que, precisament per aquesta diversificació, fa que la investigació sobre la pau gaudexi d'una gran riquesa i d'un gran dinamisme.

El treball en conjunt, compartit, de totes aquestes disciplines, fa que els estudis sobre la pau i els con - flictes tinguin una personalitat globalitzadora i no quedin estancats en una anàlisi purament economicista, històrica o política, per exemple. Així, quan s'intenta estudiar, per exemple, la violència en un lloc determinat, o un conflicte específic, a partir d'aquesta varietat de disciplines, s'analitzen, entre d'altres, aquests següents factors:(1)

- perspectiva històrica
- arrels econòmiques
- determinants socio-culturals
- consideracions psicològiques i de comportament
- coneixements antropològics
- dinàmiques polítiques intergrupals o interestatals
- factors militars i geostratègics
- implicacions tecnològiques
- elements legals
- aspectes ètics-filosòfics

etc, etc.

Com es pot comprovar, en aquesta anàlisi hi intervenen la història, la economia, la sociologia, la psicologia, l'antropologia, la ciència política, l'estratègia, les ciencies militars, la filosofia, la tecnologia, etc., és a dir, un conjunt de coneixements i d'aportacions molt més rica que la que podria fer una sola d'aquestes disciplines, que

---

(1) THEE, Marek -"Scope and Priorities in Peace Research", Bulletin of Peace Proposals, nº 2, 1983, pp. 203-208

sempre tindrà un volum de saber més reduit i subjecte, a més, als limits imposats pels paradigmes propis de la ciència en qüestió.

La transdisciplinarietat

Aquesta experiència d'analitzar les coses des de diferents disciplines ha anat produint un fet lògic, com és el d'obtenir uns resultats que sols són possibles d'aconseguir mitjançant el treball en comú, amb multidisciplarietat. D'aquest resultat nou i específic se'n diu transdisciplinarietat, és a dir, que és la síntesi orgànica del coneixement de diverses disciplines. Com diu Senghaas,(1) "transdisciplinarietat implica una combinació dels medis propis de cada disciplina amb l'objecte d'estudiar els problemes sota una nova llum, i otorgar així una nova identitat a aquesta investigació".

> "Dins dels projectes transdisciplinaris no solament s'assumiran o postularan els procesos interdependents de realimentació o aprofitament de resultats (feed-back), sinó que, molt explícitament, tant en la investigació teòrica com en l 'empírica, es procedirà a l'anàlisi de l'estructura general de la violència i dels procesos violents; els múltiples procesos pels que la violència s'alimenta a si mateixa, serien el mateix centre de la investigació".(2)

---

(1) SENGHAAS, Dieter -"Contribución específica de la irenología al análisis de las causas de la violencia social: la transdisciplinariedad", a "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 113-114

(2) SENGHAAS, Dieter - op. cit., pp. 114.

El caràcter normatiu

A diferència de la majoria de les ciències i activitats científiques, la ciència de la pau és considerada normalment com a una disciplina normativa, és a dir, una disciplina amb un elevat contingut de judicis de valor. Aquest contingut normatiu existeix a tots els nivells, ja siguin conceptuals, teòrics o metodològics.

Com a indicat Wilson[1], la investigació sobre la pau es preocupa principalment de mostrar les potencialitats i limitacions de diverses teories, doctrines i accions proposades, no sols pel moviment per la pau, sinó també per altres fonts, incluides les dels polítics i els militars. A més de ser una aproximació analítica objetiva, la investigació sobre la pau i els conflictes restringeix les seves activitats a la recerca de les formes per les que les seves troballes puguin ser aplicades, més que no pas dedicar-se directament a aplicar-les, tot i que moltes persones de la investigació sobre la pau estan compromesos amb el moviment per la pau. La funció de la investigació per la pau, però, i tal com després analitzarem amb atenció, és més que res "ajudar al pensament sobre la pau a desenvolupar-se en un camí sistemàtic i conseqüent, mitjançant l'exàmen i l'anàlisi dels diversos objectius i mitjans proposats".[2]

---

(1) WILSON, G.K., "Peace: A Global Study Guide", Housmans, 1982, pp. 9-14

(2) WILSON, G.K., op. cit., pp. 14

Altres característiques de la investigació sobre la pau

En un dels millors treballs que expliquen, amb brevetat, el què és la investigació sobre la pau, Marek Thee [1] dona tot un seguit de qualificatius que, em semblen oportuns de reproduir, per tal d'acabar d'explicar la personalitat d'aquesta activitat. Thee comença recordant l'amplitud de la investigació sobre la pau, assenyalant que"tot redefinint i eixamplant constantment el concepte de pau d'una forma creativa i dinàmica, la investigació sobre la pau s'ha aixamplat fins englobar l'estudi dels conflictes armats i la resolució dels conflictes, el rearmament i el desarmament, el subdesenvolupament i el desenvolupament, la miseria i la realització de la justicia social, la violència repressiva i l'afirmació dels drets humans.

La investigació sobre la pau és també:

humana en els seus objectius,
científica en els seus mètodes,
pragmàtica en les seves experimentacions,
internacional per naturalesa,
global en perspectiva, i está
orientada vers l'acció en quan a la seva aspiració.

Com a disciplina de la ciència social, la investigació

---

(1) THEE, Marek - op. cit., pp. 203-208

sobre la pau recull i processa informació, sistematitza i analitza els seus objectius, desenvolupa teoria i dissemina coneixements adquirits per a un canvi progressiu de la societat.

La investigació sobre la pau, afegeix Thee, és també oberta i dinàmica. És oberta perquè té la voluntat de coneixer i d'absorbir els coneixements científics acumulats en d'altres disciplines. És dinàmica per la seva constant recerca de noves síntesis i noves resolucions als problemes de la violència i de la pau, el que provoca un constant esforç analític per a redefinir les dinàmiques del canvi.

Aquestes característiques es donen a qualsevol de les aproximacions amb les que podem catalogar la investigació sobre la pau:

Conceptual (conceptes i models)

Normativa (normes, valors i aspectes teleològics-causes finals)

Empírica (fets, mètodes d'anàlisi, aplicacions).

Finalment, l'evolució de la investigació sobre la pau en els darrers anys ha fet que es consolidin una sèrie de característiques, fins el punt que alguns investigadors les consideren com a parts del propi paradigma de la investigació sobre la pau actual. Així, Hylke Tromp (1) considera que la investigació sobre la pau s'ha desenvolupat, des de 1968, en aquestes tres direccions:

---

(1) TROMP, Hylke -"El punto de vista tradicional y el punto de vista radical en el estudio de las relaciones internacionales", en "Anuario de la UNESCO sobre Paz y Conflictos", Edit. Fontamara, 1986, (vol. I).

a) Institucionalització. Significa que s'ha treballat molt en la creació d'infraestructura (desenvolupament organitzatiu, instituts, publicacions, contactes internacionals,etc)

b) Influir activament en l'elaboració política i en la presa de decisions a nivell nacional.

c) Discussió dels fins i de l'objecte mateix de la investigació sobre la pau.

La investigació sobre la pau ha de ser, necessàriament, plural i oberta en les qüestions metodològiques, però per això "cal que hi hagi també una visió comú del que és la pau, que inspiri els investigadors a concentrar llurs esforços en aquelles areas d'investigació que són rellevants pel futur de la pau".(1)

Pel que fa al punt b), resta sempre obert un debat sobre els destinataris de la investigació sobre la pau. Parlant d'aquesta qüestió, Jahn(2) ha indicat com, a finals dels setanta, varen sorgir a la R.F.Alemana tres tipus diferents de tendències, cada una de les quals formulava diferents demandes a la investigació sobre la pau: els polítics de la distenssió, l'oposició conservadora a la distenssió, i el moviment pacifista oposat a la carrera d'armaments. Per Jahn, la investigació sobre la pau ha d'evitar casar-se amb qualsevol d'aquestes tendències; pel contrari, ha d'intentar trovar una audiència entre el conjunt de la societat per tal de complir els dos propósits de la investigació sobre la pau: la perpètua tasca de prevenir la guerra, i la creació de condicions per a una pau positiva, l'abolició del sistema de dissuassió, l'amenaça nuclear i la violència estructural.

(1) DEDRING, Juergen, "Toward Appropiate Peace Research", Peace and Change, nº 3, 1981, p. 13.

(2) JAHN, Egbert, "Peace Research and Politics within the Field of Societal Demands", Journal of Peace Research, nº 3, 1983, pp. 253-259.

La investigació sobre la pau, però, no es una activitat homogenia, i molta de la gent que participa en aquest tipus de recerca pensa diferentment a Jahn. En general, podriem dir que existeixen tres diferents punts de vista sobre on ha d'anar dirigida i quins han de ser, preferentment, els receptors de la investigació sobre la pau:

a) els governants . Rapoport, per exemple, creu que s'ha de fer una investigació que concordi amb els interessos dels dirigents i que tingui possibilitats de ser assumida per determinats organismes polítics.

b) l'opinió pública, els moviments pacifistes. Per W.Eckhardt, per exemple, la investigació sobre la pau no ha d'anar dirigida als governants, atès que no en faran pas cas i no tenen intenció de fer canvis en la societat. Per això, cal animar a l'opinió pública a que no recolçi les polítiques governamentals que amenacen la pau. El receptor i protagonista de la investigació sobre la pau ha d'ésser el gran públic, engrescat pel moviment per la pau.

c) la consciència global, l'educació social. Una tercera tendència, finalment, en la que hi podriem posar a Galtung i a Curle, és la que considera que les possibilitats d'aplicació de la investigació sobre la pau no es dirigeixen tant vers la influència directa en el procés polític, com vers el camps de l'educació mitjançant el desenvolupament gradual d'una nova consciència que suposi una diferent percepció del que significa la pau. L'objectiu es situa a molt llarg termini i es centra en l'educació per la pau.

La discussió sobre els destinataris de la investigació sobre la pau va acompanyada, normalment, de l'intent de donar una resposta a una altra qüestió: és útil aquesta investigació?

En primer lloc, i abans de donar una resposta directa a la pregunta, cal recordar que, en tot cas, sempre es pot afirmar que el que veritablement és inutil és la investigació sobre la guerra, al menys a nivell social. Reflexionar, investigar i analitzar la pau esdevé, a la nostra època, una necessitat ineludible, per pocs i lents que siguin els resultats. El que pot discutir-se és la forma i la metodologia d'aquesta tasca, però dificilment podrà qüestionar-se el fet en si.

D'una manera immediata podriem afirmar que la investigació sobre la pau pot tenir quatre formes d'aplicació:

1) Investigació

- Per fomentar la investigació de ciències socials o aplicades dirigides al desenvolupament de bens d'utilitat social, senyalant les contradiccions de determinades orientacions de la investigació.
- desenvolupant i perfeccionant l'anàlisi de les causes, estructures i dinàmiques de situacions de pau, guerra i conflictes.

2) Mediació

- proporcionant elements conceptuals i metodològics de resolució de conflictes

3) Comportament polític

- facilitant judicis ètics i empírics sobre les conseqüències de determinades polítiques diplomàtiques, econòmiques, militars, socials i culturals en relació a situacions conflictives

4) Educació per la pau

- Proporcionant elements d'anàlisi, judicis i alternatives que permetin construir un comportament col.lectiu favorable a un món en pau.

Arribats a aquest punt, doncs, i a tall de conclusió, coincidiria amb lo apuntat per Mack[1] quan afirma que les característiques fonamentals de la investigació sobre la pau, que vindrien a constituir el que ell anomena "el síndrome de la investigació sobre la pau" (quelcom un xic menys pretenciós que el paradigma a que feia referència Tromp), són:

1) un lliurament a certs valors i el desenvolupament d'una investigació orientada a realitzar aquests valors

2) una preferència pels mètodes de les ciències socials

3) un entusiasme per la investigació interdisciplinària

4) una concepció de la naturalessa humana molt més optimista que no pas la dels "realistes"

5) una concepció de "pau" i "violència" molt més amplia que la usada normalment.

(1) MACK, Andrew, "Peace Research in the 1980s", The Strategic and Defence Studies Centre, Canberra, 1985, p. 23.

CENTRES D'INTERÈS I PRIORITATS DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

Encara que sembla força evident, no està de més remarcar que l' evolució de les prioritats d'estudi dins de la investigació sobre la pau ha estat molt lligada amb l' evolució del plantejament general teòric d'aquesta disciplina. Dit amb d'altres paraules, i afinant una mica més, podriem dir que ha estat l' evolució del mateix concepte de pau el que ha marcat el ventall de temes a investigar per la gent que s'ha dedicat a la recerca sobre la pau.

D'aquesta manera, quan la pau era entesa solsament com a una absència de guerra, el que s'investigava era el fenòmen de la guerra, és a dir, la violència directa i física. A partit dels anys seixanta, que és quan s'introduí el concepte de violència estructural i de pau positiva, les prioritats de recerca es varen eixamplar notablement fins abarcar fenòmens socials molt diferents als de les guerres. Fets històrics importants,com la descolonització dels anys cinquanta i seixanta, provocaren una presa de consciència de que la vida humana estava sent destruida per la disseminació de la pobresa, de la fam de les malalties evitables i per les privacions socio-econòmiques, més que pel ús de les armes.(1) Totes aquestes condicions reflexaven la violència incrustada en les estructures de la societat (violència estructural).

---

(1) THEE, Marek - "Scope and Priorities in Peace Research", Bulletin of Peace Proposals, nº 2, 1983, pp. 203-208

No és estrany, doncs, que la investigació sobre la pau hagi estudiat, en els dos darres decennis la violència estructural de caràcter social i econòmica: el subdesenvolupament i el mal-desenvolupament, l'imperialisme i les relacions de dominació i dependència, les estructures socials que possibiliten i perpetuen l'explotació i les desigualtats, etc.

De la mateixa manera, la investigació sobre la pau s'ha ocupat també de la violència política , mental i espiritual: la supressió de les llibertats i dels drets humans elementals, l'expansió del militarisme i dels règims dictatorials i autoritaris, etc.

Paral.lelament a aquesta concepció "victimista" de la pau, com molt bé senyala Marek Thee,(1) la investigació sobre la pau ha desenvolupat també mètodes i estratègies per superar la violència, particularment mitjançant l'acció no violenta. D'aquí l'interès en la resolució pacífica dels conflictes, la defensa civil no violenta i el desenvolupament d'alternatives de defensa, l'estudi de mètodes de desobediència civil, els procesos de conscientització política, la lluita en favor del desarmament, etc.

No cal dir, especialment pel que fa a aquest darrer apartat, que els resultats han estat més aviat magres. Cal advertir, però, que la major part de les persones que investiguen la pau tenen consciència de les dificultats inherents en aquest treball de construir una cultura de pau, pel que normalment procuren no ser maximalistes en les seves propostes. El mateix fet de plantejar-se objectius a molt llarg termini ja ho impedeix.

---

(1) THEE, Marek - op. cit.

ESQUEMA GENERAL DE LES PRIORITATS D'ESTUDI

Etapes	Decennis	Tema
I	40' 50'	DESTRUCCIÓ DE LES GUERRES
II	60' 70'	VIOLÈNCIA ESTRUCTURAL
III	80'	ALTERNATIVES

Es freqüent, però no per això correcte, creure que la investigació sobre la pau s'ocupa bàsicament de questions de defensa i d'armaments. Aquest error pot explicar-se, possiblement, per l'impacte que en el gran públic han tingut alguns debats internacionals, com el dels euromissils i les estratègies nuclears, on els especialistes en la investigació sobre la pau hi han participat molt activament. Aquesta mala percepció del que en realitat fa, en conjunt, la comunitat científica dels que es dediquen a la recerca de la pau, es posa en evidència per poc que es miri amb atenció els programes d'investigació de la major part dels centres d'investigació sobre la pau; els temes de defensa i estratègies hi solen figurar, evidentment, però amb unió amb d'altres temàtiques tant o més importants i urgents.

Podriem afirmar, fins i tot, que l'actualitat internacional tampoc adoba l'estricta especialitat en temes de guerra o temes de pau. En les relacions internacionals, més aviat,

existeix una tendència a desfigurar els estadis en els que la guerra o la pau són clars i limitats. Pel contrari, cada cop adquireix major importància l'estudi del que en podriem dir "zones grises", es a dir, espais de no-guerra i de no-pau a la vegada, on es produeixen una gran part dels fenòmens de violència en el món actual.

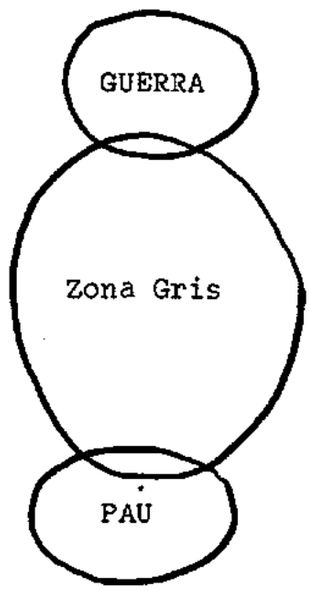

La "zona gris" coincideix, en certa manera, amb el que Galtung considera com a "no satisfacció de les necessitats humanes bàsiques", tant materials com no materials. El quadre que s'adjunta reflexe quines són aquestes necessitats i dóna una imatge del que pot significar "fer mal a una persona".(1)

(1) GALTUNG, Johan -"Contribución específica de la irenología al estudio de la violencia: tipologías", a "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 97.

Necessitats bàsiques, materials i no materials

Categoria	Necessitats i/o drets	Bens
Supervivència	Individual: front a accidents, homicidi Col.lectiva: front a atacs, guerra	seguretat
Fisiològiques	Cap a dins: nutrició, aire, aigua, son Cap a fora: moviment, excreció	aliments aigua
Ecològiques	Climàtiques: protecció contra la intempèrie Somàtiques: protecció contra la malaltia	vestit, vivenda medicació
Socials	Comunitat: amor, sexe, descendència Cultura: expressió, diàleg, educació	escolaritat
Llibertat	Dret a viatjar i a acollir viatjers Dret d'impressió i d'expressió	transport comunicació
Política	Dret de formació de la consciència Drets de mobilització Drets de confrontació	reunió, informació partits eleccions
Jurídiques	Drets de protecció jurídica Dret al treball	tribunals, etc. llocs de treball
	Necessitat de creativitat, autoexpressió en el treball Necessitat de comprendre les condicions de la propia vida	
Relació amb la societat	Necessitat d'activitat, d'esser subjecte i no sols objecte o client	
	Necessitat de temps lliure, de noves experiències, necessitats intelectuals i estètiques	
Relació amb d'altris	Necessitat de comunitat, companyerisme, amistat, solidaritat, recolçament	
	Necessitat de benestar, felicitat, alegria	
Relació amb un mateix	Necessitat de protagonisme, de realitzar el jo potencial Necessitat de donar a la vida un significat, sentit o finalitat	
Relació amb la naturalesa	Necessitat d'algun tipus de comunicació amb la naturalesa	

Font: GALTUNG, Johan, "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, p. 97

Si no es satisfà la necessitat es produirà algun tipus de desintegració humana (somàtica en els primers casos, humana en els casos de necessitats socials), o bé hi haurà algun tipus de desintegració social.

La tendència a anar concretant cada cop més els problemes de les persones i de les societats humanes, ha influit també en la recerca de noves metodologies d'estudi, amb la intenció de procurar que la investigació sobre la pau no quedés limitada a una simple especulació teòrica sobre el bé i el mal.

Com explica un estudi del PRIO sobre aquesta qüestió, "en els anys seixanta va aparèixer el que en podem dir "teories del terme mig" en l'àmbit de la investigació sobre la pau. Això vol dir que els conceptes abstractes i la metodologia d'aquesta disciplina s'han aplicat de manera creixent a problemes concrets d'importància mundial."(1) Així, per exemple, en els treballs orientats a estudiar la violència estructural, s'ha donat molta importància a la recerca dels mecanismes i les causes de la desigual distribució, a escala mundial, del sistema de producció d'aliments i d'extracció de primeres matèries. D'una manera semblant, en el terreny de la violència directa, temes com el del comerç d'armes i els processos de militarització a l'interior de les societats han estat força tractats pels investigadors/res.

El mateix interès de la UNESCO, que ha patrocinat i finançat diversos seminaris i publicacions sobre la violació dels drets humans arreu del món, no ha fet més que reforçar encara més aquesta tendència a considerar com a prioritaris els temes que acabem de comentar.

---

(1) PRIO -"Tendencias recientes en la Investigación sobre la Paz. Análisis de los datos de las encuestas", a Informes y Documentos de Ciencias Sociales, nº 43, UNESCO, 1981, pp. 30.

L'International Peace Research Association (IPRA) i les prioritats d'investigació.

Una altre manera de veure les prioritats i la diversitat dels centres d'interès dominants en les persones que actualment es dediquen a la investigació sobre la pau és el que queda palès en les reunions que cada dos anys organitza l'IPRA (International Peace Research Association) pels seus membres. La 11ª Conferència General de l'IPRA, celebrada al mes d'abril de 1986, a Sussex (Gran Bretanya), estava estructurada en 11 grups de treball, els títols genèrics dels quals donen testimoni del que ja hem comentat de l'amplitud temàtica de la investigació sobre la pau. Aquests grups són:

1 - Alternatives de seguretat
2 - Anàlisi i resolució de conflictes
3 - Drets Humans i Canvi Social i Polític
4 - Militarització i Desmilitarització del llenguatge i de la Cultura
5 - Militarització i Sexisme
6 - Tecnologia militar, dinàmica del rearmament, control dels armaments i Desarmament.
7 - La No-Violència dins la investigació sobre la pau
8 - Pau i Desenvolupament
9 - Contribució de l' Educació per la Pau a la Justicia Global i Social
10 - Moviments per la Pau
11 - La economia mundial: més enllà de la dependència.

Dos anys i mig enrera, a la 10ª Conferència General celebrada a Hungria, al setembre del 1983, els grups de treball foren els vuit següents:

1 - Carrera d'armaments, doctrines estratègiques i alternatives de seguretat.
2 - Política i economia de la militarització i de la desmilitarització
3 - Conflicte i canvi en les regions crítiques: Orient Mitjà, Amèrica Central, Indoxina i Àfrica del Sud.
4 - Crisi a la economia mundial. El seu impacte a la política mundial i en el desenvolupament.
5 - Estructura global de la comunicació
6 - Drets Humans, autonomia cultural i comunitat mundial.
7 - Educació per la Pau
8 - Moviment per la Pau i Investigació per la Pau.

Si anem una mica més enllà, al juny del 1981, durant la 9ª Conferència General de l'IPRA celebrada al Canadà, les comissions de treball formades foren les set següents:

1 - Militarisme, Desarmament i Alternatives de Defensa
2 - Recursos , Tecnologia i Nou Ordre Internacional
3 - Política econòmica dels aliments i de les necessitats humanes.
4 - Estructura Internacional de la Comunicació
5 - Drets Humans, Autonomia Cultural i Comunitat Mundial
6 - Educació per la Pau
7 - Cooperació i Interdependència

GRUPS DE TREBALL FORMATS EN ELS DARRERS CONGRESOS DE L'I.P.R.A.

	11º 1986	10º 1983	9º 1981	8º 1979	7º 1977	6º 1975
MILITARITZACIÓ	+	+	+	+	+	+
Ordre Militar Internacional				+	+	
Repressió					+	+
Militarització llenguatge i cultura	+					
Estructura internac. informació ...		+	+	+	+	
REARMAMENT	+	+			+	+
Tecnologia militar	+					
Doctrines militars		+				
Producció i comerç d'armes					+	
DRETS HUMANS	+	+	+			
Canvi social i polític	+					
Autonomia cultural		+	+			
Mobilització social i auto-confiança .						+
Polítiques de les organitzacions internacionals						+
Sexisme	+					
ANALISI I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES .	+	+				
Alternatives de defensa	+	+	+			
DESARMAMENT	+		+	+		
Control armaments	+					
Desmilitarització	+	+				
PAU I DESENVOLUPAMENT	+					
Recursos, tecnologia i alimentació.			+	+	+	
Estructura econòmica i crisi	+	+		+		
Nou Ordre Econòmic Internacional ..			+		+	+
Cooperació i desenvolupament		+	+		+	
EDUCACIÓ PER LA PAU	+	+	+	+	+	+
MOVIMENT PER LA PAU	+	+				
No-violència	+					
INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU	+	+				

Un repàs a les temàtiques estudiades en els sis darrers congressos de l'IPRA, del 1975 al 1986, ens permetrà de fer les següents observacions:

1) El camp temàtic és cada cop més ampli. Al 1975 s'estudiaren set grans temes; al 1984, catorze, i al 1986, divuit.

2) Si dividim els temes d'estudi en dos grans areas, militarització (militarisme i rearmament) i pau (drets humans, resolució de conflictes, desarmament, desenvolupament, educació per la pau, moviments per la pau), apreciarem una clara tendència a tractar cada cop més els aspectes relacionats amb la pau. Si en els congresos de 1975 a 1979 els temes del militarisme i rearmament representaven la meitat dels grups de treball, en els darrers congressos aquests temes suposaven menys de la quarta part, front a les tres quartes parts ocupades per l'àrea de pau.

3) Aquest increment en l'estudi dels aspectes de la pau té que veure amb l'introducció de nous temes relacionats amb la "qualitat" de la pau (drets humans, canvi social, autonomia cultural, sexisme) o, dit en termes de Galtung, amb la pau positiva. S'ha introduit també l'estudi d'alternatives de defensa i seguretat i, en general, l'anàlisi dels processos de desmilitarització.

   Aquest esquema d'interès per les alternatives explica igualment el que en els dos darrers congressos s'hagi prestat atenció als moviments per la pau i a la no-violència.

4) És significatiu, finalment, que en tots els congressos s'hagi mantingut com a tema prioritari el de l'educació per la pau.

L'enquesta del Peace Research Laboratory

Per iniciativa del Peace Resrach Laboratory of Sant Louis, dels Estats Units, es va iniciar, al 1981, un estudi sobre totes les qüestions que durant un període de tres anys (1981-1983) s'havien generat entre quatre associacions d'investigació sobre la pau (PRL, COPRED, CPREA i IPRA) durant llurs congresos i seminaris d'estudi. El resultat d'aquest estudi és un conjunt de 170 temes, bàsicament questions, organitzats en 15 apartats.(1) Aquesta agenda recull bona part dels interrogants actuals al si de la investigació sobre la pau i, per aquest motiu, és una excelent mostra de l'amplitud de temes que actualment estant essent investigats. Els apartats i algunes de les questions exposades són les següents:

AGRESSIÓ

- Relació entre l'agressió individual i els fenòmens de guerra/pau.
- Processos que expliquen el manteniment del nivell d'agressió des de la Segona Guerra Mundial.
- Com esbrinar si l'agressió és genètica o no?

ACTITTUDS

- Les actituds respecte a les armes, están relacionades amb les actituds vers les guerres?
- Quina és la relació, si hi és, entre les actituds i les accions?

---

(1) ECKHARDT, William -"Peace Research Agenda for the 80's: an update", International Peace Research Newsletter, nº 2, 1985, pp. 19-22.

-Per què la opinió pública está més sensibilitzada i compromesa respecte al tema nuclear que no pas fa una dècada?

CANVI D'ACTITUDS

- Aquest canvi d'actituds, pot conduir a accions polítiques dirigides a fer canviar les polítiques gobernamentals?
- Quins mètodes faciliten més el canvi d'actituds: els dirigits a les èlites o a les bases?
- Influència dels llibres de text en la formació de prejudicis i actituds favorables a les guerres.
- Canvi d'actituds respecte a les guerres i a la pau durant les darreres dècades.
- Com fer per a què els valors de la pau puguin ser comunicats de manera més efectiva?

RESOLUCIÓ DE CONFLICTES

- Estudi de conflictes no militars de baix nivell
- Cóm desenvolupar la diplomàcia per a la prevenció i la resolució dels conflictes?

COOPERACIÓ

- Per què la guerra està més associada amb la competició que no pas amb la cooperació entre els pobles?
- Cóm reforçar les tendències vers la cooperació internacional?

CULTURA

- Estudi dels obstacles culturals per assolir la pau.
- Comparació dels aspectes bèlics i pacífics de diferents cultures.
- Com fer per tal de que els infants siguin entrenats per a la desobediència civil i la disconformitat social, sense menyspreuar el respecte a les lleis i a la autoritat?

- Relació entre la violència de la televisió amb els fenòmens de guerra i pau.
- Desensibilització vers la violència a causa de l'excès de violència reproduida pels mitjans de comunicació.
- Rol del llenguatje en relació a la guerra i a la pau.
- Relació entre l'esport, la violència i l'agressió amb la guerra.
- Quins tipus de religions están més associades amb la guerra i la pau?

DESENVOLUPAMENT

- Impacte del desenvolupament,en el Tercer Món, de procesos de conflicte social.
- Qüestionament del mateix concepte de desenvolupament. El desenvolupament, vers què?
- El Nord es dirigeix cap a una auto-destrucció?
- Quins models de desenvolupament són més profitosos per determinats objectius econòmics?
- Paper de l'ajut bilateral o multilateral, així com de les inversions directes estrangeres, en el procès de desenvolupament i subdesenvolupament.
- Relació entre la carrera d'armaments de les superpotències i el desenvolupament en el Tercer Món.
- Relacions entre la violència civil, la violència internacional i el desenvolupament en el Tercer Món.

ECONOMIA

- Aspectes econòmics (treball, atur, etc.) que generen o fomenten la guerra i la pau.
- Relació entre energia nuclear i proliferació d'armes nuclears.
- Relació entre les corporacions multinacionals i la violència mundial.

HISTÒRIA

- Investigació de la història de la guerra, de la pau i de la no-violència.
- Relació entre les guerres mundials i els interessos imperialistes.
- Estudi i avaluació del movimient per la pau i dels seus activistes

INVENTARI

- Qué hem après de la investigació sobre la pau?
- Repassada dels estudis del passat per tal de cercar orientacions globals.

MÈTODES DE PAU

- Qué hem après de l' educació, l'acció i de la política de pau?
- Com es pot mesurar o quantificar el nivell de pau en el món?
- Quins tipus d'educació porten a la pau?
- Com podem planificar mons futurs concrets?

INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

- El gran públic, especialment a nivell local, ha d'èsser el destinatari dels estudis ó el consumidor dels resultats?
- Com fer per tal que els resultats de la investigació sobre la pau siguin més utils?
- Com fer per tal que les troballes de la investigació sobre la pau siguin utilitzades?
- Quins han de ser els objectius i quins han de ser els clients de la investigació sobre la pau?
- Riscos i aventatges de les propostes dirigides als governs.

NO VIOLÈNCIA

- Aplicació de la defensa no violenta a conflictes particulars.
- Paper de les institucions socials en el desenvolupament de la violència i de la no violència.
- Són el pacifisme i el federalisme millors camins per arrivar a la pau que no pas la revolució?

POLITICA

- Necessiten els governs de la investigació sobre la pau?
- Quins tipus de polítiques condueixen a la pau?
- Quins tipus de governs són els que és comprometen més o menys amb les guerres?
- Quins tipus de governs han tingut èxit en la promoció de la justícia i l'harmonia dins de llurs societats?
- Quins tipus d'alternatives de seguretat poden reemplaçar l'ús de la força?
- Paper que juguen les èlites en la presa de decisions i en el manteniment de la guerra i de la pau.
- Influència de la opinió pública vers els governants.
- Quines institucions polítiques, mecanismes i processos són necessaris per a promoure la pau mundial?
- Contribució de les Nacions Unides en relació a la pau.
- Estudi dels processos d'escalada de la violència policial en situacions de conflictes civils.

SEXISME

- Relació entre sexisme i violència
- Relació entre feminisme i no-violència
- Són les dones més pacífiques que els homes?
- Relació entre les guerres i l'agressivitat masculina.
- Relació entre la violència sexual i els fenòmens de guerra i pau.

Aquesta mostra de la llarga llista el.laborada pel Peace Research Laboratory de Sant Louis, malgrat la simplificació d'algunes de les preguntes o questions exposades, posa en clar l'amplitud temàtica que interessa a la investigació sobre la pau, que és el que ens interessava assenyalar. Tot aquest conjunt de temes pot ordenar-se encara d'una manera més sistemàtica. Marek Thee[1] ho va fer utilitzant una doble matriu (ampla i limitada) i considerant els diferents enfocs prioritaris, ja sigui l'estat-nació, la violència física, la violència estructural, la violència repressiva o l'estudi de futurs alternatius.

Tal com pot observar-se en el quadre adjunt, l'enfoc més limitat és que sols considera com a actor i generador de violència a l'estat-nació. Es l'enfoc que dominava durant els anys cinquanta, molt influenciat per l'ortodoxia de la ciència política d'aquells moments. Els temes d'investigació eren, lògicament, els relacionats amb el sistema internacional i les relacions internacionals, no perseguint altres objectius que els preconitzats per les Nacions Unides.

El segon enfoc, també dominant en dècades anteriors, considera igualment els aspectes de violència física manifesta (palpable), especialment la violència generada en les guerres. L'objectiu d'aquest tipus de recerca és l'abolició de les guerres, pel que investiguen tot lo referent a les dinámiques del rearmament i del desarmament.

---

(1) THEE, Marek - op. cit.

ENFOCS I OBJECTIUS EN LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

	matriu estreta		matriu ampla		
ENFOCAMENT	l'estat-nació en el sistema internacional	violència física manifesta	violència estructural socio-econòmica	violència política repressiva	futurs alternatius
TEMES D'INVESTIGACIÓ	relacions internacionals sistema internacional	guerra/pau rearmament desarmament	subdesenvolupament desenvolupament	drets humans	ordre mundial utopies realitzables
OBJECTIUS	realització ideals Nacions Unides	abolició de la guerra	satisfacció de les necessitats humanes, la justícia social, i la igualtat de les nacions	autonomia humana i auto-realització	transformació progressiva de la societat humana

Font: THEE, Marek -Bulletin of Peace Proposals, nº 2, 1983, pp. 205

Als anys seixanta s'introdueix la noció i l'interès per la violència estructural, és a dir, aquella violència generada en les estructures socials i econòmiques. Això implica interessar-se pels problemes del desenvolupament i del subdesenvolupament. Es tracta d'un enfoc més ample que no els dos anteriors, i té per objectiu la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques, la difussió de la justicia social arreu del món i aconseguir, per tant, la igualtat entre les nacions.

Aquest enfoc ha anat de la mà del que s'ha interessat per la violència política repressiva, especialment en el Tercer Món. La violació dels drets humans és el seu camp de recerca, i el creixement de la autonomia humana i la auto-realització personal han estat els seus objectius.

Finalment, i ja a partir de la dècada dels setanta, trobem un darrer enfoc que enfatitza en el diseny de futurs alternatius. Encara les qüestions de manera positiva, tot cercant alternatives a les dinàmiques que no tenen sortida. L'objectiu d'aquest enfoc, de molta difussió als Estats Units, és la transformació progressiva de la societat humana. L'objecte d'estudi és, doncs, l'ordre mundial i el desenvolupament de les utopies realitzables. En el capítol que fa referència als corrents d'investigació, ampliarem el significat de tots aquests enfocaments.

Per acabar, Marek Thee amplia encara més el contingut dels temes prioritaris en la investigació sobre la pau. Per fer-ho d'una manera més rigorosa, tal com pot veure's en el següent quadre, ha prescindit de l'enfoc limitat a l'estudi de l'estat-nació, per considerar que no és propi de la investigació sobre la pau. En canvi, ha donat entrada a un altre enfoc, el de l' educació per la pau que, tal com ja he comentat abans, ha passat a convertir-se en un dels aspectes fonamentals del camp de recerca de la investigació sobre la pau en els darrers deu anys.

PRIORITATS A LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

Enfocaments	Significació/Interessos/Objectius	Normes	Nivell	Area d'estudi
I - VIOLÈNCIA FISICA MANIFESTA	- seguretat nacional i internacional - prevenció o eliminació guerra - absència general de conflictes armats	- inviolabilitat vida humana - supervivència	- nacional/ internacional	- rearmament/ desarmament - control armaments - militarisme - resolució de conflictes - reconversió - alternatives de defensa
II - VIOLÈNCIA ESTRUCTURAL SOCIO-ECONÒMICA	- satisfacció de les necessitats humanes bàsiques - erradicació de la pobresa i de l'explotació - establiment d'un ordre econòmic i politic just - democratització de les relacions internacionals	- equitat - benestar econòm. - millora de les condicions humanes	- social - classe - estructura internacional	- subdesenvolupament - mal desenvolupament - imperialisme - dependència - acció no violenta
III. VIOLÈNCIA POLITICO REPRESSIVA	- dignitat humana i autonomia - tolerància i auto-realització - llibertats democràtiques - satisfacció necessitats humanes bàsiques esperituals i no materials	- drets humans civils, politics, econòmics, socials i culturals	- individual - col.lectiu	- supressió drets humans - compatibilitat de valors - diversitats socio-culturals
IV - EDUCACIÓ PAU	- actituds humanes de caràcter moral, ètic i de consciència	- racionalitat humana	- individual - col.lectiu - nacional - internacional	- educació pel desarmament - coneixement ciències socials - aproximacions pedagògiques - estratègies de canvi

Font: THEE, Marek, "Scope and Priorities in Peace Research". Bulletin of Peace Proposals, nº 2, 1983, pp. 207.

HISTÒRIA DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

LES ETAPES DE LA FORMACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ ACTUAL

L'interès per la pau, qualsevol que sigui la concepció que d'ella s'hagi fet, ha estat una constant des de fa molts segles. La història de la idea de pau, doncs, aniria per uns camins realment diferents als que a nosaltres ens interessa per conèixer l'activitat que anomenem com a "investigació sobre la pau".

De qualsevol manera, sí podem preguntar-nos el següent: Si la pau ha estat una preocupació central a Europa Occidental des de primers d'aquest segle, com és que no ha estat fins a èpoques molt recents que aquesta preocupació s'ha traduit en el desenvolupament d'estudis sobre la pau?

Hi han, entre d'altres, tres factors que poden explicar aquesta tardança en el sorgiment de la investigació sobre la pau:(1)

1 - Les mateixes ciències socials són d'època recent, o s'han desenvolupat relativament poc fins al 1900.

2 - La ciència política, que té moltes conexions amb la investigació sobre la pau, no ha facilitat l'existència i desenvolupament autònom d'aquests tipus d'estudis.

3 - Els grups de decissió han assimilat tradicionalment els concepte de seguretat amb el de la capacitat militar.

---

(1) O'CONNELL, James - "Peace with Work to Do", Berg Publisher Ltd., 1985, pp. 1-2

HISTÒRIA DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

Antecedents (Sorokin)

(MULTIDISCIPLINARIETAT)
PRIMERA ETAPA

1940

Estudis oficialistes i conservadors

Intents de comprensió del fenòmen guerra i de la violència directa (Richardson, Wright)

Desig de control de les guerres

1950

Crida B. Russell (1955)
Naixement Moviment Pugwash
Journal of Conflict Resolution (1957)

(TRANSDICIPLINARIETAT)
SEGONA ETAPA

1960

Arrancada teòrica. Influència behaviorista
Crítica a la etapa anterior
Actitud constructiva
Creació P.R.I.O. (1964) i Journal of Peace Research
Galtung: violència estructural, pau positiva i pau negativa

1970

Creació de molts centres

(TRANSDICIPLINARIETAT)
TERCERA ETAPA

1980

Satisfacció necessitats humanes no-materials (drets humans, repressió, etc.)

Tots aquests factors han provocat que els estudiosos sobre la pau hagin estat considerats com una comunitat marginal, obligant-la, sovint, a treballar fora de les institucions socials. Aquesta era la situació dominant fins la Segona Guerra Mundial, i constitueix la prehistòria de la investigació sobre la pau.

A partir d'aquí, podem parlar de tres atapes clarament diferenciades: la dels anys quaranta i cinquanta, la dels anys seixanta i setanta, i la posterior al 1980, que arriba als nostres dies.

I EPATA: ELS ANYS QUARANTA I CINQUANTA.

Aquesta primera etapa de la investigació sobre la pau neix com a derivació de les conseqüències de la Segona Guerra Mundial. En aquells moments, la conservació de la pau era un dels interessos nacionals més primaris. Però l'enfocament del problema de la guerra i de la pau estava basat en una postura tradicional, que enfatitzava la importància d'un poder armat pels estats nacionals sobirans. (1)

pau = bona voluntad + poder militar estatal

(1) RÖLING, Bert - "Investigación para la paz", a "Los científicos, la carrera armamentista y el desarme", Ed. Serbal / UNESCO, 1984, pp. 274

En aquella època són destacables els estudis de Richardson y Wright dirigits a fer comprendre el fenòmen de la guerra, amb l'objectiu d'arribar al seu control. S'inicia, de la mà d'aquests matemàtics, l'estudi rigorós dels conflictes violents.

En aquests primers anys de la història de la investigació sobre la pau, particularment a finals dels anys cinquanta, la recerca sobre la pau comença a adquirir el seu caràcter multidisciplinar. "El model d'aquesta investigació era com una mena de llac on els corrents de les diverses ciències socials abocaven les aigues dels coneixements que cada una havia recollit".(1)

Com explica Galtung, recordant l'experiència d'aquells anys, "el problema bàsic, des d'el punt de vista de la organització, era aconseguir la col.laboració d'estudiosos de diverses disciplines. En alguns casos - com els economistes - aquesta col.laboració fou molt difícil o negativa. Pel contrari, especialistes en psicologia, sociologia, politologia i relacions internacions, varen quedar fascinats al descobrir que, des d'els seus diferents punts de vista, podien combinar els seus enfocs d'una manera útil. L'experiència ha mostrat que en la investigació sobre la pau és molt necessaria una certa laxitud paradigmàtica".(2)

---

(1) GALTUNG, Johan -"Hacia una definición de las investigaciones sobre la paz", Informes y Documentos de Ciencias Sociales, nº 43, UNESCO, 1981, pp. 7-17

(2) GALTUNG, Johan -op. cit.

Fou també en aquesta etapa quan, al 1955, Bertrand Russell va fer una crida a tots els científics i estats per unir llurs esforços de cara a evitar la guerra. Com a conseqüència d'aquesta crida, va neixer el Moviment Pugwash, que unia a eminents científics de tot el món.

Al 1955 apareix també, als Estats Units, el Journal of Conflict Resolution, revista molt afeccionada al desenvolupament de la teoria dels jocs aplicada a la resolució de conflictes, i que és el clar exponent de la manera d'investigar dominant a aquella època, que feia gran ús de les matemàtiques.

Com s'ha dit molt encertadament, la naturalesa de la investigació sobre la pau reflexa la situació política del moment en que es fa.(1) La primera etapa de la investigació sobre la pau es va anar construint en plena guerra freda; això explica que l' atenció principal dels estudis estigueren dirigits a l'anàlisi de la confrontació Est-Oest. Els investigadors sobre la pau d'aquell temps intentaren, amb un elevat grau d'abstracció, esbrinar els mecanismes que causaven les guerres i les condicions que afavorien la pau. Per a lograr aquest objectiu desenvoluparen notablement la teoría dels jocs, les teories sobre la carrera d'armaments, la teoria de la integració, les teories sobre el comportament, etc., sempre utilitzant el conflicte Est-Oest.

---

(1) NIEZING, Johan -"Peace as (Low) Risk", Bulletin of Peace Proposals, nº 1, 1985, pp. 41-50

SEGONA ETAPA: ANYS SEIXANTA I SETANTA

Si, ja des del començament, la investigació sobre la pau partia d'un descontentament devant l'statu quo imperant, no és gens estrany que també es mostrés crítica en la seva actitud front les polítiques estatals tradicionals i questionés el valor del concepte existent sobre el mateix concepte de sobirania nacional. Els investigadors tenien la sospita que l'èmfasi posat pels Estats en un poder militar nacional portaria irrevocablement al rearmament, a postures armades sobredimensionades i a un creixent perill de guerra. Aquestes conclusions foren algunes de les motivacions que anaren convertint el punt de vista de la investigació sobre la pau en una perspectiva clarament mundial i internacionalista.(1)

En la segona fase de la història de la investigació sobre la pau es varen produir canvis substancials. La distensió entre les dues grans potències va afavorir que s'incrementes l'interès per les relacions Nord/Sud, la violència estructural, les revolucions, la repressió, etc., ampliant-se notablement l'espectre temàtic de la investigació sobre la pau.

Juntament a aquesta amplitud temàtica, es dona igualment una important arrancada teòrica, tant a Europa com als Estats Units. Es fa una crítica molt dura als estudis realitzats fins el moment, que se'ls considera massa oficialistes i conservadors, atès que ignoraven la realitat dels con -

(1) RÖLING, Bert- op. cit.

flictes en la societat, i solsament prenien en consideració els aspectes més espectaculars d'aquests conflictes.(1)

Al 1964 és fundat, a Oslo, l'International Peace Research Institute (PRIO), dirigit per Johan Galtung,(2) qui dirigirà una revista que, en aquell any, surt per primera vegada a la llum: el Journal of Peace Research, provablement la revista que més ha contribuit per la difussió de la investigació sobre la pau.

Galtung estableix, en aquell any, una distinció entre la pau negativa (absència de guerra) i pau positiva (absència de violència + integració de la societat humana), i es generen unes discussions que porten a que la investigació sobre la pau no es centri tant a la prevenció de la guerra com a generar una pau estable a llarg termini.

La investigació sobre la pau va adquirint impuls i comença a desenvolupar el seu propi paradigma. Per a que això succeís van haber-se de combinar tres processos:(3)

a) es va realitzar un examen crític dels conceptes de pau, violència, etc., fins arribar a crear el concepte de violència estructural.

---

(1) ARENAL, Celestino - "Introducción a las relaciones internacionales", Ed. Tecnos, 1984, pp. 299-324

(3) GALTUNG, Johan - "Hacia una definición..."

(2) Per comprendre l'aportació i significació de l'obra de Galtung, vegis els comentaris de Boulding, Holm, Strzelecki i Gleditsch en el llibre "Johan Galtung. A Bibliography of his Scholary and Popular Writtings, 1951-1980", PRIO, 1980.

b) es va observar que gran part de la violència directa que existeix en el món anava dirigida a combatre o a protegir certes situacions de dominació. Es va veure igualment que aquesta mateixa dominació semblava poseir una estructura en la que apareixien amb força claretat quatre components: explotació, penetració, fragmentació i marginació.

c) es va practicar una ruptura amb l'empirisme pur. Atès que la pau és quelcom molt escàsa, la majoria dels que parlen de la pau -incluits els activistes de la pau i els polítics -, del que parlen en realitat és de trascendència, de sistemes qualitativament diferents en els que la pau serà empíricament molt més freqüent que en el món d'avui.

D'aquestes reflexions va sorgir la necessitat d'adoptar una actitud crítica respecte a la realitat empírica existent, i una actitud constructiva al suggerir altres realitats posibles i desitjades pels éssers humans.

El 1968, en un article que va tenir molta repercussió entre la comunitat que es dedica a la investigació sobre la pau, (1) Hermann Schmid va proposar que la investigació sobre la pau hauria d'explicar no solsament com es controlen els conflictes manifestos , sino també i sobre tot, cóm es manifesten els conflictes latents. Per Schmid, s'hauria d'explicar no com

(1) SCHMID, Hermann -"Politics and Peace Research", Journal of Peace Research, nº 3, 1968, pp. 219.

es produeix la integració, sinó com es polaritzen els conflictes en un grau tan elevat, fins el punt que el sistema internacional està seriosament amenaçat.

Schmid criticava que la investigació sobre la pau aplicués les teories de conducció de conflictes asimètrics mitjançant la integració, i que es mantingués científicament "objectiva" en relació a les parts en conflicte, el que convertia a la investigació sobre la pau en un agent de pacificació i en un pilar de l'statu quo. Aquesta crítica va portar a una discussió d'anys que, a la fi, forçà els investigadors a definir-se una mica més en llurs propòsits.

TERCERA ETAPA: ELS ANYS VUITANTA

Cap a finals del setanta s'observa l'inici d'una nova fase, que parteix de l'enfocament de les necessitats humanes bàsiques; i no solsament de la reducció de la violència. La investigació sobre la pau no s'ocupa únicament de la conservació de la vida, sinó també de que aquesta vida sigui molt millor; no cerca solsament l'abolició de la pobreça, sinó també l'aconseguir el benestar; no procura solsament acabar amb la repressió, sinó ensenyar a fer ús, críticament i constructivament, de la llibertat.(1)

En els nostres dies, ens hem vist obligats també a prendre de nou l'atenció sobre la confrontació Est-Oest, a causa del resorgiment de problemes propis de la guerra freda. De qualsevol manera, sembla que hi han algunes diferències importants entre l'actual guerra freda i la dels anys cinquanta. L'actual guerra freda és cada cop un fenòmen més estructural i institucionalitzat, i que repercuteix a gran part de la marxa dels afers mundials.(2)

(1) GALTUNG, Johan -op. cit.

(2) NIEZING, Johan - op. cit. pp. 41

Per Johan Niezing, les característiques diferenciadores d'aquesta segona guerra freda serien les següents:(1)

1 - La confrontació Est-Oest actual és més amplia i profonda.
2 - ambdues parts estan encara incrementant llurs arsenals militars. Existeix un elevat grau de diversificació en els sistemes d'armes, resultant de la relativa autonomia dels procesos armamentistes.
3 - ambdues parts són incapaces de dur a terme un desarmament sustancial, de practicar un control d'armes efectiu i d'evaluar llur posició estratègica de forma racional.
4 - com a resultat d'1), 2) i 3), la confrontació militar és entesa, per ambdues parts, com a quelcom possible. Per això, les dues grans potències tracten d'evitar aquesta confrontació.
5 - en cada part existeixen diferents opinions sobre les conseqüències d'una eventual confrontació o sobre l'inevitabilitat d'ella.
6 - com a resultat de 4) i 5), existeix sempre un risc de guerra, per accident o de forma deliberada.

Aquestes característiques de l'actualitat internacional, juntament amb el desenvolupament institucional de les recerques sobre la pau en diferents temàtiques, han portat a alguns investigadors a afirmar que la investigació sobre la pau pot estar necessitada d'un nou paradigma. La nova guerra freda, en concret, presenta un nou plafó de problemes, i es fa necessari formular noves direccions per a manejar aquest plafó.(2)

---

(1) NIEZING, Johan, op.cit., pp. 41
(2) NIEZING, Johan, op.cit., pp. 43

EVOLUCIÓ DELS CENTRES D'INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU (1)

Encara que la investigació sobre la pau, tal com la concebim ara, és una activitat formada a partir de la Segona Guerra Mundial, existeixen una colla d'iniciatives anteriors que, sens dubte, varen influir notablement en el desenvolupament i gènesi d'aquest tipus d'investigació. Així, en el segle passat, ja es formaren diverses societats de pau (American Peace Society, al 1840; Swedish Peace and Arbitration Society, al 1883), que procuraren organitzar reunions i estudis sobre la pau. Fruit d'aquests primers treballs fou el llibre "The Science of Peace", escrit per L. Bara al 1872 i recolçat per la Anglo-American Societies of the Friends of Peace. Tant Bara, belga, com l'alemany P. Jaufmann, preconitzaren a mitjans del segle passat l'estudi de les ciències del dret internacional, creant el 1873 l'Institute for International Law a Brusel.les.

A finals del segle XIX, als Estats Units, l'estudi de les relacions internacionals comença a independitzar-se de la Ciència Política. Alguns historiadors, antropòlegs i sociòlegs comencen a interesar-se per l'estudi de la guerra i de la pau, encara que sense atrevir-se a trencar amb el pensament polític establert.

---

(1) La quasi totalitat de les dades proporcionades en aquest apartat provenen de WILSON, G.K., "Peace: A Global Study", Housmans, 1982, pp. 20-29

Tot just començar el segle XX, diversos acadèmics decideixen promoure activament la "ciència de la pau". Aquest fou el cas de Robertson (1907), Wehberg (1912), Fried (1916), Raglan (1933) o de Ligt (1939), encara que es tractava d'aportacions individuals i molt centrades a Europa.

No és fins els anys 30 que l'estudi de la pau comença a desenvolupar-se de manera institucional. Al 1933 es crea a l'Universitat de Chicago un programa inter-departamental sobre relacions internacionals, coordinat per Quincy Wright, un dels pioners de l'estudi dels conflictes, que el 1942 publicà un llibre clau a la polemologia titulat "A Study of War".

El 1937, els psicòlegs nord-americans crean la Society for the Study of Social Issues, establint un comitè sobre "Psicologia de la Guerra i de la Pau". El 1952, alguns dels membres d'aquesta Societat formen una editoral per difondre algunes de llurs recerques; el butlletí "Research Exchange on the Prevention of War" editat per aquest grup pot considerar-se com la revista pionera de la investigació sobre la pau.

Pocs anys després, neix una revista que encara és capdavantera de la investigació sobre la pau: el Journal of Conflict Resolution, publicada per la Universitat de Michigan i animada, entre d'altres, per l'economista Kenneth Boulding i pel matemàtic/psicòleg Anatol Rapoport. A l'universitat de Michigan es crea també el Centre for Research on Conflict Resolution, que durant molts anys es converti en el nucli promotor de nombroses activitats d'investigació sobre la pau.

Per la mateixa època, el psicòleg Theodor F. Lentz (1) crea el Peace Research Laboratory, a Sant Louis, Miss. El seu llibre "Towards a Science of Peace", publicat al 1955, també un dels clàsics de la investigació sobre la pau, suggereix diverses formes per depassar els inconvenients de la burocràcia universitària que impedeixen l'estudi de la pau. Al 1957, el professor Lentz forma el Peace Study Institute, a Nova York. Poc després, al 1959, E. Osborn crea el Peace Research Institute a Washington, institut que es dedica especialment a l'estudi de problemes sobre l'ordre mundial.

Totes aquestes iniciatives van influenciant, mica en mica, a les diferents universitats que es destaquen en l'estudi de les relacions internacionslas, com Princeton, Harvard o Columbia, establint-se una influència mutua. D'aquesta manera, i ja entrats en els anys seixanta, la investigació sobre la pau va expansionant-se a través de facultats i centres universitaris dels Estats Units. El 1961 és creat l'Institut for World Order, a Nova York, un dels centres que encara manté una activitat molt dinàmica en l'estudi del sistema internacional.

---

(1)ECKHARDT, William, "Theodore Lentz on Peace Research: Scientific discipline or Scientific revolution?", Peace Research, Canada, nº 3, set. 1985, pp. 1-10.

(1)

Al Canadà, el físic N. Alcock va promoure la investigació sobre la pau en aquell pais a finals dels anys cinquanta. Els seus llibres "The Critical Few" (1961) i "The Bridge of Reason" (1961) varen contribuir a que el 1961 es formés el Canadian Peace Research Institute, a Oackville. Quinze anys més tard, Alan i Hanna Newcombe formaren a Ontario el Peace Research Institute-Dundas, que realitza una tasca sumament útil en el terreny de la documentació.

A Europa, la investigació sobre la pau i els conflictes va neixer a França i de la mà de la polemologia. Al 1945, Gaston Bouthoul funda l'Institut Français de Polemologie, a Paris, que es dedica principalment a l'estudi de les causes de la guerra, un tema que preocupà igualment als holandesos B.V.A. Roling i H.W. Tromp , que el 1962 fundaren a la ciutat de Groningen el Polemologisch Institut.

Encara a la dècada dels cinquanta, és fundat a Austria l'International Institute for Peace (1957), un centre que s'interessa per analitzar la guerra freda d'aquella època i les seves conseqüències en relació al desenvolupament de les relacions Est-Oest. Poc després, al 1958, es funda a la R.F.Alemana un centre nomenat Study Group for Peace Research, amb seu a Munich. Al 1964 es forma a Hanover el primer Student Group for Peace Research, i el 1970 és fundat a Bonn la German Society for Peace and Conflict Research. Totes aquestes institucions dinamitzaren, com en els Estats Units, la discussió d'aquests temes dins de les universitats.

---

(1) ECKHARDT, William, "The apostles of peace: N.S. Alcock, bridges and cycles", Peace Research, Canada, nº 1, gener 1986, pp. 26-27 i 50-52.

Als països nòrdics, la investigació sobre la pau va aparèixer a mitjans dels anys cinquanta. Al 1955, el teòric de la no-violència nord-americà Gene Sharp va visitar Oslo i va promoure aquest tipus d'estudi a Noruega, on el sociòleg Johan Galtung incorpora aquesta activitat a l'Institute for Social Research. Poc després (1959) Galtung funda l'International Peace Research Institute a Oslo (PRIO), un dels centres més importants en l'actualitat. Al mateix temps, es promouen les primeres revistes de comunicació sobre la investigació per la pau; al 1964, el PRIO treu el Journal of Peace Research.

A Dinamarca, la investigació sobre la pau ha estat sempre molt relacionada amb les universitats. Al 1969 es va crear a Conpenhage l'Institut for Development Studies, i al 1977 el Danish Peace Research Group, que porta a terme recerques sobre desarmament i desenvolupament.

A Suècia, és destaçable la creació, al 1966, del SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute), un dels centres més potents i prestigiosos. Al 1969 es va formar a la Universitat d'Uppsala el Department of Peace and Conflict Research, que s'especialitzà en teoria dels conflictes i en l'estudi de les causes de les guerres. A l'Universitat de Gothenburg es formà, al 1978, l'Institute of Peace Research and Human Ecology.

Per finalitzar aquesta descripció de la riquesa dels països nòrdics, diguem que a Finlàndia es va crear al 1970 un important institut a l'Universitat de Tampere, el Tampere Peace Research Institute. Tant aquest institut com el Turku Peace Research Group creat al 1971, mantenen estrets lligams amb investigadors soviètics interessats en aquests temes.

L'activitat d'investigació sobre la pau a Gran Bretanya va començar, de forma institucional, al 1957, quan es crea la Peace Knowledge Foundation a Lancaster. El 1963, diversos seguidors del treball de Lentz formen la Peace Research Society que, al 1969, es converteix en el Richardson Institute for Conflict and Peace Research. Aquest institut, que inicialment tenia la seu a Londres, es trasl.lada al 1979 a Lancaster per compartir la feina amb el Peace and Conflict Research Progamme, una iniciativa universitària formada al 1964. També a Gran Bretanya, és de destacar la creació, al 1974, de la School of Peace Studies dins de la universitat de Bradford, i on s'imparteixen cursos per post-graduats.

A la resta de països europeus, la difussió de la investigació sobre la pau no queda pas en un segon pla. A Holanda, com ja s'ha esmentat, tot i sent un pais petit, els centres d'estudi sobre la pau són nombrosos. L'Institut de Polemologia fou creat el 1962, el Netherland Institute for the Study of Peace and Security el 1966, el J.F. Kennedy Institute també el 1966, el Peace Research Centre de Nimega el 1965, i la Dutch-Belgian Society for Peace and Conflict Research, el 1975.

A Bèlgica, el premi Nobel de la Pau Pire va fundar, al 1960 la Universitat de la Pau de Thange-lez-Huy, amb el propòsit de promoure un diàleg universal. El 1965 és creat a Antwerp el College f or the Study of Developing Countries, i el 1967 es forma a la Universitat Lliure de Brusel.les el Centre pour la Sociologie de la Guerre. Finalment, el 1971, s'inaugura el Centre for Research into Peace a La Nauve.

A Suissa, molta de l'actividad relacionada amb la investigació sobre la pau s'ha fet mitjançant els nombrosos moviments i associacions internacionals que tenen llurs seus socials a Ginebra. Es destacable la tasca portada a terme per l'Institute of Development Studies, creat el 1961 i que treballa en cooperació amb la Universitat de les Nacions Unides, així com el Geneva International Peace Research Institute, un centre de creació més recent (1980) que s'ha especialitzat en la física de les armes nuclears i llurs efectes. La biblioteca del Consell Mundial de les Esglesies és igualment una font important de documentació.

A Itàlia, les dues institucions més veteranes són l'International School on Disarmement and Research on Conflicts, de Roma (1966) i l'Italian Peace Research Institute de Nàpols, creat al 1977, especialitzat en el tema de l'educació per la pau.

Als països de l'Est no existeix una investigació sobre la pau amb les característiques d'Europa Occidental o dels Estats Units. En la URSS sols val la pena esmentar la tasca d'alguns investigadors a nivell individual i, en tot cas, alguns treballs de l'Acadèmia de Ciències, particularment la d'algunes seccions que estudien la política exterior d'algunes àreas. La manca de llibertat per expressar, comunicar i disentir de la política governamental-condició per a que una tasca d'investigació pugui catalogar-se com "de pau"-, impossibilita una homologació entre l'Europa Occidental i la de l'Est, exceptuant potser el cas d'Hungria, on existeixen alguns centres (Karl Marx University of Economics, per exemple) i investigadors (Istvan Kende, p.ex.) que tradicionalment han col.laborat en el desenvolupament de la investigació sobre la pau arreu del món.

Fora d'Europa, el Japó o els Estats Units, la investigació sobre la pau és una activitat de dimensions molt reduides. A l'Asia cal esmentar la notable aportació d'alguns centres de la India, on les religions i la tradició ghandiana ha exercit una influència notable en l'estudi de la pau i de la no-violència. En aquest pais existeix, des del 1961, l'Institut of Gandhian Thought and Peace Studies. Al 1971 foren creats el Peace Research Centre d'Ahmenabad i l'Indian Council of Peace Research, a Nova Delhi, preocupat esencialment en les tècniques de la noviolència.

Al Japó, en canvi, la investigació sobre la pau té una importància major, encara que es tracta d'un interès més recent. El 1966 són creats el Kajina Institute of International Peace, a Tokyo, i el Japan Peace Research Group, a la universitat de Chuo. L'existència d'un ampli moviment antinuclear al Japó ha facilitat el creixement d'aquests centres.

A l'Africa sols existeixen centres a Nigeria (Peace Research Institute of Nigeria) i a Madagascar (Peace Research Organization). A l'Amèrica Llatina, la major part d'aquesta activitat es concentra a Mèxic i a Xile. A Mèxic existeixen nombroses institucions dedicades a l'estudi de les relacions internacionals i del subdesenvolupament. A Xile es va crear, al 1980, la Asociación Chilena de Investigadores para la Paz, dirigida per Augusto Varas, i que centra una bona part de la seva activitat en l'anàlisi de la realitat llatinoamericana.

En el món existeixen, evidentment, molts d'altres centres i organismes que es dediquen, total o parcialment, a la investigació sobre la pau. Dins dels països que hem esmentat funcionen també d'altres centres, tal com explicarem posteriorment. La selecció que s'ha fet en aquest capítol és solament per mostrar l 'evolució de la investigació sobre la pau en els darrers decennis i mitjançant la descripció dels centres que actualment són molt importants o que, en el moment de la seva creació, varen crear impacte. Cal insistir, però, en que la relació que hem donat és incomplerta i no inclou els organismes internacionals que agrupen a diversos centres, aspecte aquest que comentarem després.(1)

(1) Per consultar la història de les revistes d'investigació sobre pau vegis: CHATFIELD, Charles, "International Peace Research: the Field Defined by Dissemination", Journal of Peace Research, nº 2, 1979, pp. 163-179.

HISTÒRIA DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

Any	Centre	País	Publicacions[1]
1945	Institut Français de Polemologie	França	Bulletin Atomic Scientists
1946			
1947			
1948	Peace Studies Institute and Program in Conflict Resolut.	Estats Units	
1949			
1950			
1951	Institute of War and Peace Studies	Estats Units	
1952			
1953			
1954			
1955			
1956			
1957	Peace Study Institute	Estats Units	Journal of Conflict Resolution
	International Institute for Peace	Austria	
	Peace Knowledge Foundation	Gran Bretanya	
	Pugwash Conferences on Science and World Affairs	Gran Bretanya	
1958	Study Group for Peace Research	R.F.A.	
	Université de la Paix	Bèlgica	
1959	Peace Research Institute	Estats Units	
	Peace Research Institute Oslo (PRIO)	Noruega	
	Gandhi Peace Foundation	India	
1960			
1961	Institut of World Order	Estats Units	
	Canadian Peace Research Institute	Canadà	
	Institute of Development Studies	Suissa	
	Institut of Gandhian Thought and Peace Studies	India	
1962	Polemological Institute	Holanda	
	Center for the Study of Armament and Disarmament (California State University)	Estats Units	
1963	Peace Science Society International	Estats Units	International Peace Research Newsletter
	Peace Research Society	Gran Bretanya	
1964	Student Group for Peace Research	R.F.A.	Journal of Peace Research
	Peace and Conflict Research Programme (Lancaster Univ.)	Gran Bretanya	Peace Research Abstract Journal
	Conference on Peace Research in History (Toledo Univ.)	Estats Units	
	International Peace Research Association	(Internacional)	International Studies Quarterly
1965	Peace Research Centre (Nijmegen)	Holanda	
	Center for the Analysis of Conflict (CAC)	Gran Bretanya	
	Center for Peace and Conflict Studies (Wayne Univ.)	Estats Units	
	Correlate of War Project	Estats Units	
1966	Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)	Suècia	
	Department of Peace and Conflict Research (Lund Univ.)	Suècia	
	Kajina Institute of International Peace	Japó	
	Japan Peace Research Group	Japó	
	J.F. Kennedy Institute	Holanda	
	International School on Disarmament and Research on Conflicts (ISODARCO)	Italia	
	Canadian Peace Research and Education Association (CPREA)	Canadà	

1967	Centre de Sociologie de la Guerre	Belgica	Peace Research Reviews
	Peace Studies Institute (Manhattan College)	Estats Units	
1968			
1969	Richardson Institute for Conflict and Peace Research	Gran Bretanya	SIPRI Yearbook
	Institute for Development Studies	Dinamarca	
	Department of Peace and Conflict Research (Uppsala Univ.)	Suècia	
	Netherlands Institute for Studies on Peace and Security	Holanda	
1970	Berghof Stiftung für Konfliktforschung (B.S.K.)	R.F.A.	Bulletin of Peace Proposals
	German Society for Peace and Conflict Research (DGFK)	R.F.A.	
	Hessische Stinftung Friedens-und Konfliktsforchung (HSFK)	R F.A.	
	Tampere Peace Research Institute (Tampere Univ.)	Finlàndia	
	Center for Peace Studies (Akron Univ.)	Estats Units	
	Consortium on Peace Research, Education and Development	Estats Units	
	Peace Studies Program (Cornell Univ.)	Estats Units	
	Program in Nonviolent Conflict and Change (Syracusse Un.)	Estats Units	
1971	Centre Recherche sur la Paix (CRESUP)	Bèlgica	Current Research on Peace and Violence
	Peace Research Centre (Ahm enabad)	India	
	Indian Council of Peace Research	India	Jahrbuch fur Friedens-und Konfliktforschung
	Turku Peace Research Group	Finlàndia	
	Finnish Peace Research Association	Finlàndia	
	Institute for Peace Research and Security Policy	R.F.A.	
	Center for Conflict Resolution (Wisconsin Univ.)	Estats Units	
	Center for Peaceful Change (Kent State Univ.)	Estats Units	
	Peaceful World Order Studies (Colgate Univ.)	Estats Units	
	Peace Science Unit (Pennsylvania Univ.)	Estats Units	
1972	Polemological Centre of the Free University of Brussels	Bèlgica	Peace and Change
	Peace Studies Program (Bethel College)	Estats Units	Alternatives Non Violente
1973	Berliner Projektverbund der Berghofstiftung für Konfliktforrschung	R.F.A.	
	Peace Studies Association of Japan	Japó	
	Werkgroep Polemologie	Holanda	
1974	School of Peace Studies (Bradford Univ.)	Gran Bretanya	International Interaction
	Foundation for Peace Studies	Nova Zelanda	Peace and the Sciences
1975	Dutch-Belgian Society for Peace and Conflict Research	Bèlgica	Etudes Polemologiques
	Peace Research Institute	Nigèria	Alternatives
1976	Peace Research Institute-Dundas	Canadà	
	Center for Studies in Peace and Non-Violence	India	
1977	Lentz Foundation	Gran Bretanya	
	Danish Peace Rsearch Association	Dinamarca	
	Italian Peace Research Institute	Itàlia	
1978	Institute of Peace Research and Human Ecology (Gothenburg Univ.)	Suècia	
	Consejo Latinoamericano de Investigación para la Paz	Mèxic	
	Group de Recherches et d'Information sur la Paix (GRIP)	Bèlgica	
1979	Association Française de Recherches sur la Paix	França	Development and Peace
1980	Geneva International Peace Research Institute	Suissa	UNESCO Yearbook on Peace and Conflict Studies
	Asociación Chilena de Investigaciones para la Paz	Xile	
	United Nations Institute dor Disarmament Research (UNIDIR)	Suissa	ADIU Report
			Disarmament Campaigns
1981	Instituto di Richerche per il Disarmo, lo Sviluppo e la Pace (IRDISP)	Itàlia	
1982	Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes (CIDOB)	Espanya	
	Austrian Institute for Peace Research	Austria	Giroscope
	Centre Interdisciplinaire de Recherche sur la Paix et d'Etudes Stratègiques (CIRPES)	França	Archivo Disarmo
1983			END Journal
			END Papers
			Paix & Conflits
1984	Centro de Investigación para la Paz (CIP)	Espanya	Sobre Pau/Paz
			Tiempo de Paz
1985			Papeles para la Paz

(1) Les publicacions que figuren en aquest llistat no estan relacionades amb els centres que figuren a la seva esquerra.

SITUACIÓ ACTUAL DELS CENTRES D'INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

D'acord amb les dades recopilades per l'Institut Internacional d'Investigació sobre la Pau d'Oslo (PRIO), el 1981 existien en el món un total de 310 institucions d'investigació sobre la pau i els conflictes, 41 de les quals es classificaven com a internacionals.(1)

Estats Units és el pais amb un major número d'institucions dedicades a la investigació sobre la pau (79 centres), tot i que el percentatge ha minvat, representant el 25% mundial al 1978, front el 38% al 1965. El segon pais en nombres absoluts és la R.F.Alemanya, amb 28 centres, seguit d'Holanda (15) i la Gran Bretanya (12).

Per regions, 107 de les 310 institucions són de països d'Europa Occidental (35%), i 88 (28%) pertanyen a l'Amèrica del Nord.

La major part d'aquestes institucions són de creació posterior el 1965 (53%). Més d'un terç d'aquestes es fondaren entre els anys 1965 i 1971, mentre que solament un 10% foren creades abans de la Segona Guerra Mundial.

---

(1) PRIO -"Tendencias recientes en la Investigación sobre la Paz. Análisis de los datos de las encuestas", a "Investigación sobre la paz. Tendencias recientes y repertorio mundial", UNESCO, Informes y Documentos de Ciencias Sociales, nº 43, 1981, pp. 21-30

Nombre d'institucions d'investigació sobre la pau i els conflictes, per any de fundació

abans del 1900	5
1900 - 1944	25
1945 - 1959	55
1960 - 1964	48
1965 - 1971	103
1972 - 1978	49
sense dades	25
TOTAL	310

Font: PRIO, Informes y Documentos de Ciencias Sociales, nº 43, UNESCO, 1981

L'enquesta de l'UNESCO realitzada a aquests centres mostra que una mica més de la meitat de les institucions tenien menys de deu investigadors/res el 1978, i que aproximadament la meitat de les institucions amb menys de deu investigadors/res sols tenien quatre o menys persones dedicades a la recerca. La diferència de recurssos posats a disposició de la investigació sobre la pau és incomparablement inferior a la que s'ofereix a la investigació de caràcter militar. La UNESCO estima que el nombre d'investigadors/res sobre la pau i els conflictes és, aproximadament, de 5.000 en tot el món.

LES ASSOCIACIONS INTERNACIONALS D'INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

El 1964 es va crear l'Associació Internacional d'Investigadors sobre la Pau (International Peace Research Association), IPRA, que agrupa a la majoria dels centres dedicats a aquest treball. El 1984, la IPRA comptava amb 466 membres individuals de 55 països i 64 associacions afiliades, de 25 països.

La tasca de la IPRA és la de posar en comunicació les activitats dels seus membres, ja sigui mitjançant el seu butlletí (International Peace Research Newsletter), els seminaris que organitza durant l'estiu a Suècia, els congressos que se celebren cada dos anys a diferents països o mitjançant els diferents grups d'estudi que ha establert.

La IPRA té diversos grups d'estudi en funcionament que agrupen a persones que treballen en un mateix camp d'investigació. En aquest moment, els grups en activitat són els següents:

- Investigació sobre la Pau i Moviments per la Pau
- Política d'Alimentació
- Tercer Món
- Dona, Militarisme i Desarmament
- Comunicacions

En el pla internacional, també cal esmentar la Peace Education Commission (PEC), que fomenta el desenvolupament de la educació per la pau.

La IPRA ha iniciat també la formació de consells regionals per a l'investigació de la pau en el Tercer Món. El 1974 es va establir l'Asian Council of Peace Research (ACPR), i el 1977 el Consejo Latinoamericano de Investigación sobre la Paz (CLAIP).

Un altre associació internacional és la Peace Science Society-International (PSS(I)), la major part dels membres de la qual són dels Estats Units. En aquest país, una bona part del treball de recerca i d'educació per la pau està coordinades per el Consortium on Peace Research, Education and Development (COPRED), entitat que col.labora estretament amb la IPRA.

A un altre nivell, son nombroses les associacions internacionals que, tot i no estan especialitzades en la investigació sobre la pau, li proporcionen una valuosa ajuda, tant en el terreny de la investigació como en el de la documentació i difussió de la informació.

En el sistema de les Nacions Unides, la UNESCO, l'Institut de les Nacions Unides per la Formació Professional i Investigació (UNITAR), la Universitat de les Nacions Unides (UNU) i el Centre de les Nacions Unides pel Desarmament, han prestat un recolçament actiu a les investigacions sobre la pau, ajudant en la celebració de conferències i en la preparació de documents.

Altres associacions internacionals i regionals han estimulat igualment les investigacions sobre la pau i els conflictes, facilitant tribunes per reunions internacionals. Entre aquestes poden mencionar-se les següents: International Studies Association, Associació Internacional de Ciència Política, Associació Internacional de Sociologia, Consell Internacional de Ciències Socials (CICS), Pugwash Conferences on Science and World Affairs i el Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLACSO).(1)

---

(1) D'altres associacions científiques que contribueixen a la reflexió sobre la pau i la guerra són: International Society for Research on Aggresion (Robert J.Blauchard, Dept. of Psychology, University of Hawai, 2430 Campus Road, Honolulu, HI 96822 USA), International Union of Anthropological and Ethnological Sciences, Commission on the Study of Peace, (Robert A. Rubinstein, Dept. of Anthropology, Northwestern University, Evanstonm IL 60201, USA), Pugwash Conferences on Science and World Affairs (M. Kaplan, 9 Great Russell Mansions, 60 Great Russell St., London WC 1B 3BE), International Physician for the Prevention of Nuclear War (225 Longwood Ave., Boston, MA 02115, USA), International Sociological Association Research Committee on Armed Forces and Conflict Resolution (Charles Moskos, Dept. of Sociology, Northwestern University, Evanston, IL 60201, USA), American Sociological Association, Section on World Conflicts (Conflict Clinic, University of Missouri, St. Louis, MO, USA), The Union of Concerned Scientists (26 Church St., Cambridge, MA 02238, USA).

INSTITUCIONS INTERNACIONALS D'INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

- **especialitzades en la investigació sobre pau**
  - **associacions internacionals**
    - I.P.R.A.
      - IPRA Peace Education Commission (PEC)
      - IPRA Study Groups
        - Peace Research and Peace Movements
        - Food Policy
        - Third World
        - Women, Militarism and Disarmament
        - Communications
    - P.S.S.(I) Peace Science Society-International (EUA)
  - **associacions regionals**
    - Consortium on Peace Research, Education and Development (COPRED)
    - Asian Council of Peace Research (ACPR)
    - Consejo Latinoamericano de Investigación sobre la Paz (CLAIP)
- **sistema de NN.UU.**
  - Nacions Unides
  - Universitat de les Nacions Unides (UNU)
  - UNESCO
  - Institut de les NN.UU. per la Formació Professional i la Investigació (UNITAR)
  - Centre de les NN.UU. pel Desarmament
- **associacions internacionals professionals**
  - International Studies Association
  - Associació Internacional de Ciència Política
  - Associació Internacional de Sociologia
  - Consell Internacional de Ciències Socials (CICS)
  - Pugwash Conferences on Science and World Affairs
- **associacions regionals**
  - Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLACSO)
  - Consejo para el Fomento de Investigaciones Sociales y Económicos en Africa (CODESRIA)
  - Associació Europea pel Foment d'Instituts de Formació i Investigació (EADRTI)

ELS CONCEPTES DE VIOLÈNCIA I DE PAU

Els conceptes de violència

Per a la investigació sobre la pau, com ja s'ha esmentat anteriorment, l'objecte central de la seva preocupació és no sols la guerra, sinó qualsevol tipus de violència, de la qual la guerra no en seria més que una manifestació. No ha d'extranyar, doncs, que els estudis sobre la significació i representació de les violències ocupin una part important del treball de la investigació sobre la pau. Val a dir, en aquest sentit, que el mateix desenvolupament de la concepció de violència ha configurat, o influit enormement, en la formulació del concepte de pau.

Aquesta preocupació per la violència no sembla calgui justificar-la, i menys a l'era nuclear. Pensem que sols la espècie humana es capaç de destruir-se, precisament per què ha perdut la seva capacitat de regular-se. A més, sols l'èsser humà és capaç d'exercir la seva força contra si mateix.(1) Això ha de fer reflexionar necessàriament els que estudien la pau. La violència és dificil de justificar en la nostra època si es mira a l'horitzó amb l'armament nuclear i la seva capacitat de destrucció total. Domenach ho ha expressat així:

> " Atès que no es pot ja comptar amb la violència per a detenir la violència, és precís que cada societat, i la Humanitat sencera, si volen salvar-se, facin prevaldre objectius ecumènics sobre els interessos particulars. Es precís que una pràctica de diàleg i una moral d'amor, o simplement de la comprensió, modifiquin les institucions i els costums".(2)

(1) DOMENACH, Jean-Marie -"La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 36.

(2) DOMENACH, Jean-Marie, op. cit. pp. 44-45

Anem a veure, però, què s'enten per violència, puix aquest és un concepte subjecte a diverses interpretacions.[1] Per Domenach,[2] en una definició poc complexe i entenedora, violència és l'ús d'una força, oberta o oculta, amb la finalitat d'obtenir, d'un individu o d'un grup, quelcom que no vol consentir lliurement. Yves Michaud[3] defineix la violència com una "acció directa o indirecta, concentrada o distribuida, destinada a fer mal a una persona o a destruir-la, ja sigui a la seva integritat física o psíquica, a les seves posses ions o a les seves participacions simbòliques" Per Julien Freund,[4] en una defició més extensa, "la violència consisteix en una relació de potència i no sols de força, desenvolupada entre diversos èssers (al menys dos) o grups humans, de dimenssió variable, que renuncien a les altres formes de mantenir relacions entre elles per a forçar directe o indirectament els demès a obrar contra llur voluntat i executar els desitjos d'una voluntat estrangera sota les amenaces d'intimidació, de medis agressius o repressius, capaços d'arribar a perjudicar la integritat física o moral de l'altre, els seus bens materials o les seves idees de valor, amb la possibilitat d'aniquilar-lo físicament en cas d'una suposada resistència, deliberada o persistent".

Mackenzie,[5] per la seva banda, defineix a la violència com "l'exercici de la força física amb la finalitat de fer mal o de causar perjudici a les persones o a la propietat; acció o conducta caracteritzada per tendir a causar mal corporal o per coartar per la força la llibertat personal".

(1) PONTARA, Giuliano, "The Concept of Violence", Journal of Peace Research, nº 1, 1978, pp. 19-32.

(2) DOMENACH, Jean-Marie, op. cit.,pp. 36.

(3) MICHAUD, Yves , "Violencia y política", Ed. Ruedo Ibérico, Barcelona, 1980, pp. 5

(4) FREUND, Juliend, "Sociologie du Conflict", Press Universitaire de France, 1983, pp. 4-5

(5) MACKENZIE, W.J.M., "Power, violence, decision", Penguin, 1975, pp. 39

Per Curle[1], violència és el mateix que "no pacificitat", i per Alain Joxe, la violència té que veure amb l'intent de controlar a la societat mitjançant la centralització del saber.

> "... presenciem una transdisciplinarització accelerada en les àrees dels qui exerceixen el control sociopolític: medecina policíaca (i fins i tot medecina de la tortura), policía política, política militar i militarització de l'economia, totes unitats praxiològiques perfectament constituides que absorbeixen recurssos importants i orienten o exploten sistemàticament els descobriments de la ciència fondamental.
>
> ... Per a totes les forces socials que s'oposen a aquesta centralització (del saber i de les decissions nacionals), violència és el conjunt de procediments que redueixen l'acció humana (per la força, si és necessari) a elements intercanviables, integrals i tractables fàcilment per aquest saber centralitzat". (2)

Per Joxe, estudiós de l'estratègia i investigador sobre la pau sumament crític, "la violència del individu sols preocupa al medi en que aquest viu, en la mida en que es manifesta contra un nivell superior d'organització: la investigació de les seves causes va naturalment acompanyada d'una preocupació curativa i expressa el desig del grup de suprimir aquestes causes".[3] Per a fer-ho, existeixen diverses modalitats d'intervenció violenta, tal com pot veure's en el quadre adjunt.

---

(1) CURLE, Adam, "Conflictividad y pacificación", Herder, 1967

(2) JOXE, Alain, "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 16 i 21.

(3) JOXE, Alain, op. cit., pp. 14.

NIVELLS I MODELS DE VIOLÈNCIA

Sistema (unitats)	Causalitat (disciplina)	Pràctica de control	Modalitats d'intervenció 1	2	3
Individu	Biologia, genètica	Mèdica	Eugenèsica	Terapèutica	Eutanàsica
Grup	Psicosociologia	Policíaca	Prevenció	Vigilància	Repressió
Institució, organització	Sociologia	Política	Lluita política	Control polític	Legislació
Estats-nacions, formacions político-econ.	Sociologia de les relacions internacionals	Diplomàtica	Consulta	Negociació	Acords, aliances
		Militar	Reclutament, armament	Maniobra, amenaça	Operacions
Sistema transnacional	Investigació sobre la pau				
	Estudis estratègics	Militar generalitzada	Consulta	Control dels fluxes	Intervencions econòmico-militars
	Macro-economia				

Font: JOXE, Alain - "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 15

Aquestes diferents interpretacions del concepte de violència són, crec, més que suficients per fer entendre quelcom elemental per la investigació sobre la pau: cal defugir del sentit limitat de violència, en el sentit d'assimilar-ho simplement amb alguns tipus de violència física. La violència no és sols un tipus d'acte, sinó també una determinada potencialitat. No es refereix sols a un tipus de "fer", sinó també de "no deixar fer".

Arribem aquí al punt en el que les definicions i tipologies establertes per Galtung resulten esclaridores. El 1969, i en un sonat article publicat al Journal of Peace Research,[1] Galtung afirma que la violència està present quan els éssers humans es veuen influits de tal manera que llurs realitzacions efectives, somàtiques i mentals estan per sota de llurs realitzacions potencials.

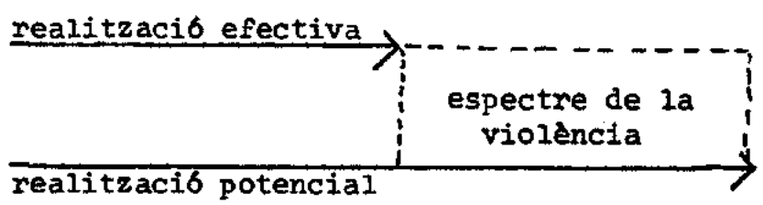

Així, la violència quedaria definida com la causa de la diferència entre lo potencial i lo efectiu. La violència estarà present quan lo potencial sigui major que lo efectiu i, per definició,

(1) GALTUNG, Johan, "Violencia, paz e investigación sobre la paz". Article recollit en el llibre "Sobre la Paz", Fontamara, 1985, pp. 27-72.

CONCEPCIÓ DE PAU I VIOLÈNCIA DE JOHAN GALTUNG

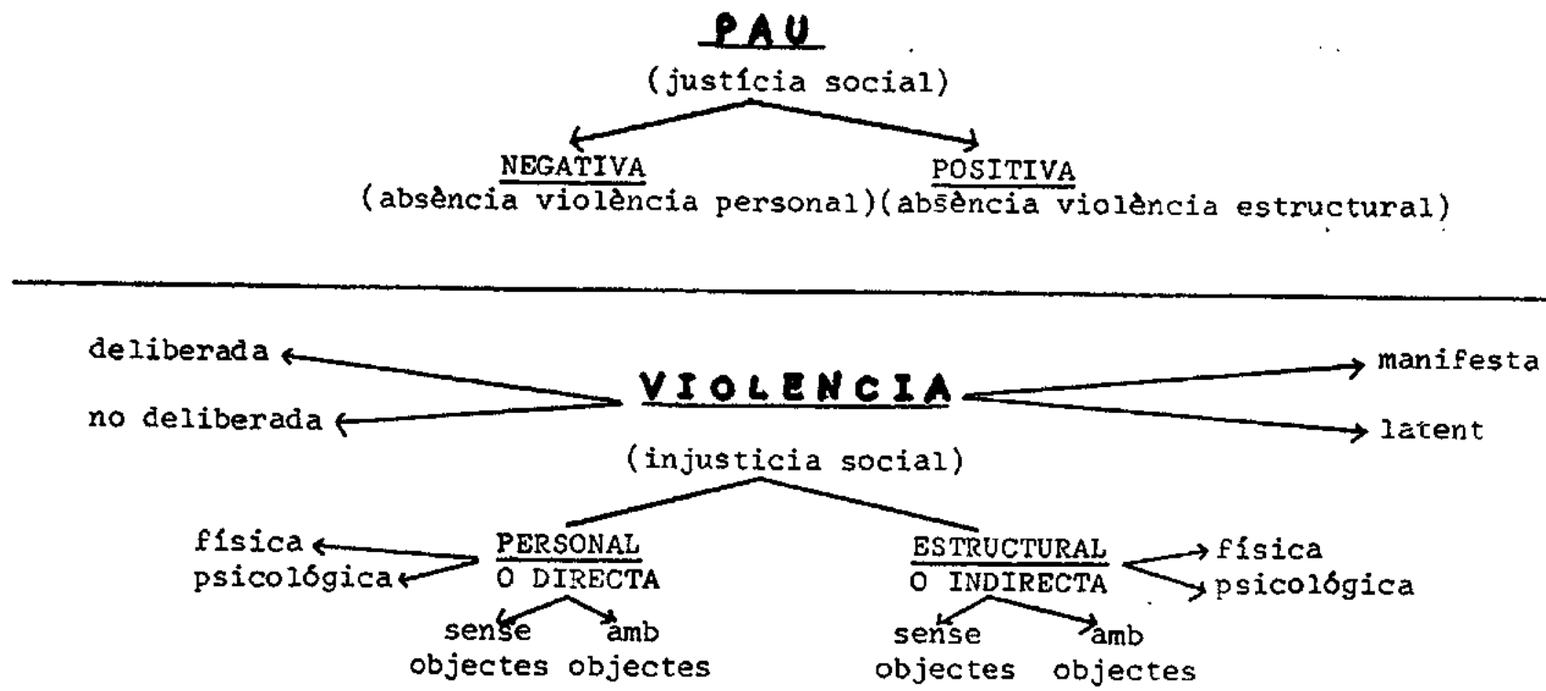

això sigui evitable.

Galtung introdueix, en aquest treball, el concepte de violè ncia estructural, diferentciant-la de la violència física o directa. Per Galtung, hi han quatre tipus de violència que tenen lloc quan no es satisfant les necessitats humanes bàsiques:(1)

1 - Violència clàssica . És la violència directa contra el cos humà.

2 - Pobresa.(Privació de necessitats humanes bàsiques). Ès la pobresa estructuralment condicionada

3 - Repressió.(Privació de drets humans). Es tracta de la repressió estructuralment condicionada. Ès la intolerància repressiva.

4 - Alienació (privació de necessitats superiors). Ès l'alienació estructuralment condicionada, és a dir, la tolerància repressiva.

El primer tipus de violència forma part de la violència física, mentre que els altres tres configueren la violència estructural. Per Galtung, la realització de la pau exigirà una anàlisi crítica de les estructures, de les institucions i d'altres tipus d'organització social, de cara a determinar les situacions perjudicials per a certs grups. Dit amb d'altres paraules, i a partir de la noció de violència estructural, la veritable pau exigeix una restructuració del sistema, puix implica l'eliminació de qualsevol tipus de violència.

---

(1) GALTUNG, Johan, "Contribución específica de la irenologia al estudio de la violencia: tipologias", a "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 98.

Köhler i Alcock[1] han calculat els resultats de la violència estructural per a tots els països del món en un període determinat. i,el 1965, contabilitzaren un total de 14 a 18 milions de morts degudes a la violència estructural, 92.000 morts en guerres civils, i de 11.500 a 23.000 morts per violències a l'interior dels països. Tot això per a un total de morts de 62 milions de persones. Les morts per violència estructural són, doncs, superiors a les produides per la violència directe (civil o internacional). Evidenciaren, també, que el món subdesenvolupat, el Sud, amb el 69% de la població mundial, va sufrir, el 1965, el 96% de la violència estructural mundial, el 99'9% de la violència civil mundial i el 91% del total de violència internacional.

Khan,[2] pel seu costat, ha establert una tipologia de les correlacions entre la violència, els sistemes econòmics-polítics i el contexte situacional, classificant en aquesta categoria processos concrets com, per exemple, la descolonització; proposa també una tipologia de les formes d'utilització de la força lligada a dos pare lls de conceptes: acumulació/distribució (dimenssió econòmica), i burocràcia/mobilització (dimenssió política), a partir de les dimenssions dels models de desenvolupament propugnades per Fossum.[3]

---

(1) KÖHLER, Gernot & ALCOCK, Norman, "An Empirical Table of Structural Violence", Journal of Peace Research, 1976, pp. 343-356.

(2) KHAN, Rasheeduddin, "La violencia y el desarrollo económico y social", a "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 191-216

(3) FOSSUM, Egil, "Political development and strategies of change", Journal of Peace Research, nº 1, 1970, pp. 17-32

Resta encara un ampli ventall d'aspectes relacionats amb la violència i que no han estat suficientment investigats. Segons Senghaas[1], la major part de la investigació sobre les condicions de la violència estructural intra-societal, s'ha concentrat en els casos i els llocs en que aquesta violència estructural s'ha traduit en violència política manifesta. Per cobrir els buits d'anàlisi, Senghaas proposa prestar més atenció als següents camps d'investigació actuals:

1 - Investigació sobre la naturalesa humana i la personalitat individual, i en particular, investigar sobre les causes de la propensió individual a l'agressió.

2 - Investigació sobre el rol dels grans grups d'interessos.

3 - Investigació sobre les elites dominants i les estructures de classe com a base societal de la violència social.

4 - Investigació sobre el rol dels medis de comunicació de massa i l'opinió pública en el desenvolupament, la difussió i l'acabament de les accions violentes.

5 - Investigació sobre les característiques pròpies dels sistemes i cultures nacionals, i llur rol respecte a la producció i a la difussió de la violència.

6 - Investigació sobre el rol dels governs i les burocràcies.

7 - Investigació sobre el rol de les estratègies nacionals.

8 - Investigació sobre els efectes dels processos de pressa de decisions en el tractament de la violència estructural

---

(1) SENGHAAS, Dieter, "Contribución específica de la irenologia al análisi de las causas de la violencia social: la transdisciplinariedad", a "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 109

i directe.

9 - Investigació sobre els processos d'escalada de violència produits per interaccions conflictives o antagòniques entre grups socials, dins d'una societat i entre societats.

Algunes d'aquestes suggerències s'analitzaran posteriorment en els capítols referents a l'estudi de les relacions internacionals, el conflicte i l'estratègia. Són temes, evidentment, coneguts, però en els que no s'ha donat potser suficient èmfasi al rol i la dinàmica que la violència hi juga.

Els conceptes de pau

Ha estat necessari descriure breument els diferents conceptes de violència per a poder entrar en la comprensió del que volem dir amb "pau". Lo tradicional ha estat definir a la pau com a quelcom de negació (l'absència de guerra, la no-guerra), de manera que mentre ha existit una filosofia de la guerra en quant a fenòmen positiu, no ha existit fins molt recentment una filosofia de la pau en termes igualment positius, és a dir, de no-negació.

El concepte de violència, però, ha anat evolucionant, i s'ha fet més global, més complert, i això ha provocat una evolució paral.lela en el concepte de pau. Com diu Lederach[1] molt acertadament, una comprensió rica i multi-dimensional de la violència ens proporcionarà un concepte ric de la pau. D'altra banda, la pau no és un fenòmen estàtic, sinó un procés, una dinàmica, i com a tal, subjecte a variacions conceptuals a partir de la configuració que adquireixi en un moment donat.

A la filosofia, tanmateix, ja s'havia establert una diferència entre el que era la "pau interna" i la "pau externa". Com ha explicat Bobbio[2], pau interna és l'absència (o acabament) d'un conflicte intern, on per "intern" s'enten un conflicte entre comportaments o actituds del mateix actor. Aquest ha estat un tema tractat tradicionalment per la moral i, per tant, pels moralistes.

---

(1) LEDERACH, J.P., "Educar para la paz", Fontamara, 1984, p. 30.

(2) BOBBIO, Norberto, "El problema de la guerra y las vías de la paz", Gedisa, 1982, pp. 157-185

Per pau externa, en canvi, s'entén l'absència (o acabament) d'un conflicte extern, on per "extern" s'entén un conflicte entre individus o grups diversos. Això ha estat objecte d'estudi pel dret i els juristes i, més recentment, per la investigació sobre la pau.[1] Podriem dir, igualment, que el nexe entre les dues concepcions ha estat objecte d'atenció per part de les filosofies espiritualistes, per les que la pau interior és una condició necessària per a l'existència de la pau exterior. Així, explica Bobbio, si la pau és entesa sols com a no-guerra, diriem que és l'estat en que es troben grups polítics entre els quals no existeix una relació de conflicte caracteritzada per l'exercici d'una violència duradera i organitzada.

Un historiador com R.Aron va escriure,el 1962, sobre l'existència de tres tipus de pau:[2] a) de potència, que a la vegada podia ser de tres formes: d'equilibri (grups polítics en relació d'igualtat), d'hegemonia (grups polítics en relació de desigualtat) i d'imperi (grups polítics sota una veritable domini); b) pau d'impotència, fundada en l'equilibri del terror; c) pau de satisfacció, en la que les relacions es basarien en la confiança recíproca i les unitats polítiques no ambicionarien ni territori exterior al seu espai de sobirania ni poblacions estranyes. Una pau per la satisfacció, segons Aron, suposa que "la confiança sigui general i exigeix, per tant, una revolució en el decurs de les relacions interna-

---

(1) La revista Journal of Peace Research va dedicar un número, el 2 del 1981, a les teories sobre la pau.

(2) ARON, Raymond, "Paz y guerra entre las naciones", Alianza 1985, Vol. I, pp. 197-223

cionals, revolució que posaria fi a l'era de la sospita i que obriria la de la seguretat".[1] No cal recordar que Aron no va creure mai que això fos possible d'aconseguir.

Canviant de perspectiva, Galtung[2] ha explicat, en un treball sobre la cosmologia de la idea de pau, com els conceptes de pau a Orient han estat i són molt diferents dels conceptes dominants a Occident. Repassant la significació de conceptes com el shalom hebreu (pau amb Deu), Sala'am àrab (vinculació amb Alà), pax romana (ordre i autoritat), eirene grec, shanti i ahimsa hindús, ho p'ing i p'ing ho xinesos, i els conceptes heiwa i chowa japonesos (harmonia), Galtung mostra com a Occident, el concepte de pau és extrovertit, dirigit cap a fora, i fa referència a una arquitectura global. Pel contrari, els conceptes de pau d'Orient són conceptes més introvertits, orientats vers l'interior, i impliquen una harmonia interior.

COSMOLOGIA DELS CONCEPTES DE PAU

Concepte	Origen	Significació
SHALOM	hebreu	pau amb Deu
SALA'AM	àrab	vincle amb Alà
PAX	romà	ordre i autoritat
EIRENE	grec	harmonia a l'interior del grup
SHANTI i AHIMSA	hindú	esperit temperat, virtut suprema pau mental
HO P'ING i P'ING HO	xinès	esperit temperat, ordre polític
HEIWA i CHOWA	japonès	harmonia.

(1) ARON, Raymond, op.cit., pp. 209.

(2) GALTUNG, Johan, "La cosmología social y el concepto de paz", a "Sobre la paz", Fontamara, 1985.

El que ens interessa remarcar és, com explica Galtung, que el concepte de pau que domina la teoria i la pràctica actuals és la"pax romana", en el sentit de pactum i d'absentia belli. "Això suscita la qüestió de qui són aquells, als interessos dels quals serveix aquest concepte, i la resposta és obvia: són aquells que estan interessats en l'statu quo intern i la lliure circulació de comunicacions i transports a l'exterior".(1) La "pax romana" no és incompatible amb l'explotació; més aviat, n'és el marc organitzatiu que ho possibilita. Hem de cercar, per tant, conceptes de pau més rics i diferents els de l'absència de guerra.

Adam Curle ho enfoca des de la capacitat dels individus i els grups socials de col.laborar conjuntament, indicant que la pau "és un estat o condició, gràcies a la qual els ciutadans o els grups interessats treuen més avantatges que desventures. Es la col.laboració harmònica i constructiva."(2) D'aquesta manera, una relació pacífica hauria de significar - a escala individual - amistat i comprensió, i suficientment amples com per a salvar qualsevulla diferència que podés sorgir. "A una escala major - afegeix Curle -, les relacions pacífiques haurien d'implicar una associació activa, una cooperació planificada, un esforç inteligent per a preveure o resoldre conflictes en potència. "(3) En aquest sentit, pau tindria molt a veure amb desenvolupament global i harmònic.

(1) GALTUNG, Johan, op. cit., pp. 99.

(2) CURLE, Adam, "Conflictividad y pacificación", Herder, 1977, pp. 12.

(3) CURLE, Adam, op.cit., pp. 29.

Per Smoker[1], en un plantejament semblant al de Curle, la pau pot ser entesa també de forma positiva, com l'harmonia entre cultura i estructura.

Ha estat, però, la tipologia de pau i violència que Galtung va establir el 1964[2], el que veritablement ha influenciat la discussió i desenvolupament més recent de la concepció sobre la pau. A partir de la diferenciació entre violència física o directa i violència estructural, Galtung realitza un paralel.lisme a l'introduir els conceptes de pau negativa (absència de guerra) i pau positiva (absència de tot tipus de violència, incluida l'estructural), donant també a aquesta darrera tipologia el sentit d'integració de la societat humana, és a dir, la justícia social.[3]

En anys posteriors, bona part del pensament sobre la pau s'enfila a partir d'aquesta tipologia i acceptant-se, en la major part dels casos, una definició de pau equivalent a la següent afirmació: pau és una situació, un ordre, un estat de coses, caracteritzada per un elevat grau de justícia i una expressió mínima de la violència. A partir d'aquestes dues condicions, Galtung elabora un ampli discurs en el que hi tenen cabuda altres conceptes teòricament interrelacionats, com el desenvolupament o les necessitats bàsiques.

---

(1) SMOKER, Paul, "Small Peace", Journal of Peace Research, nº 2, 1981, pp. 149-157.

(2) GALTUNG, Johan; Editorial del nº 1 del Journal of Peace Research, 1964. El raonament s'amplia i explica en el llibre "Sobre la Paz", Fontamara, 1985.

(3) Aquest concepte de pau ha estat criticat, entre d'altres, per J. CRONOW i J. HILPO, Journal of Peace Research, 1970, pp. 311-320.

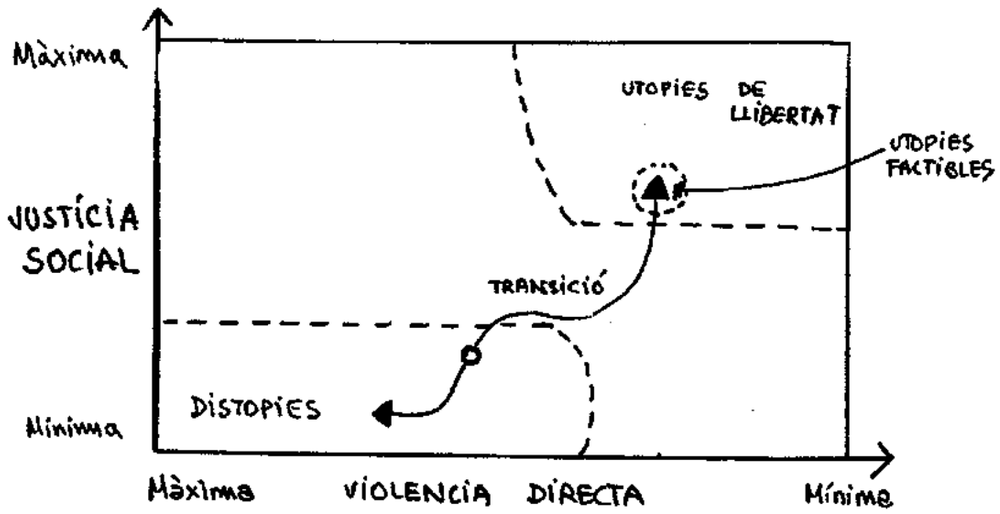

Font: GALTUNG, Johan, "The True Worlds", Free Press, 1980, pp. 31.

Si imaginem aquests dos valors (justícia social i mínima violència) i els situem a l'espai, podrem observar com existeixen uns espais de distopies, caracteritzats per haver-hi un baix nivell de justícia social i un elevat nivell de violència. La situació actual seria, segons Galtung, la marcada per la rodona del quadre, situada en un nivell intermedi de les coordenades, però lluny encara dels espais que configuren les utopies, tant les més factibles com les que suposarien un règim de total llibertat i plenitud humana. Galtung i d'altres investigadors sobre la pau utilitzen aquests tipus de diagrames per a fer més comprensible els procesos socials i per a situar gràficament els camins de transició vers a una situació diferent a l'actual.

Un crític dels diagrames de Galtung és, justament, Kenneth Boulding, del que voldriem recuperar, però, un diagrama inventat per ell mateix i que té que veure amb el concepte de pau. A la seva obra "Stable Peace"(1), Boulding explica com existeixen

(1) BOULDING, Kenneth, "Stable Peace", University of Texas Press, 1978, 155 pp.

situacions de pau i de guerra, estables i inestables, que poden representar-se gràficament mitjançant dues valoracions: la capacitat de les armes i la intenció violenta (hostilitat).

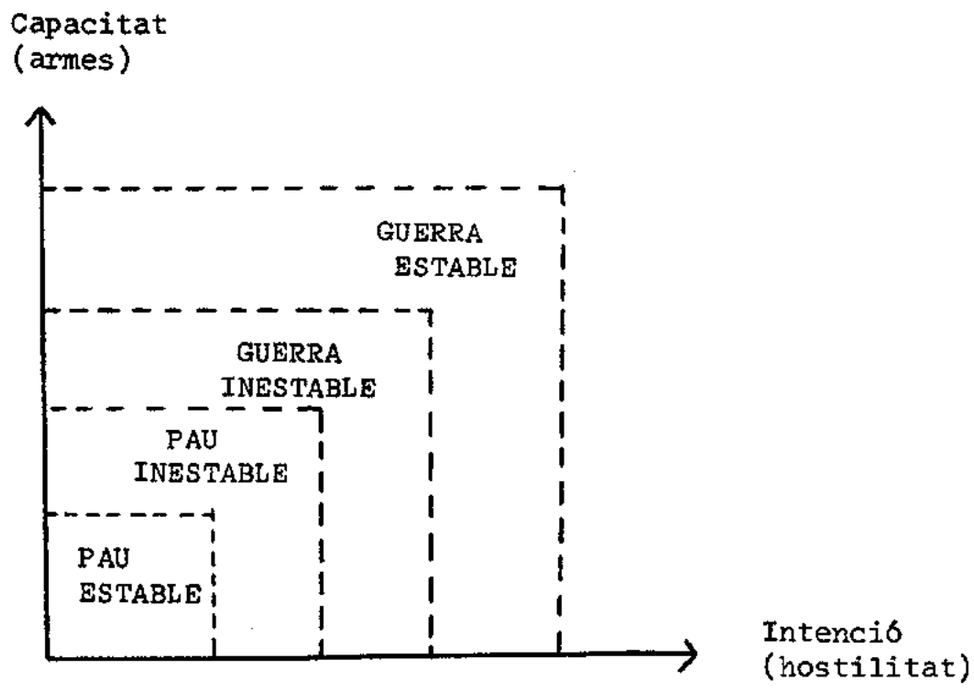

Posa com a exemples, les zones de l'OCDE (Pau estable), la confrontació Est-Oest a Europa (pau inestable), l'Orient Mitjà (guerra inestable), i el Sudest Asiàtic (guerra estable), casos tots ells vàlids per a mitjans de la dècada dels setanta.

Per Boulding, una estratègia de pau implicaria dues condicions:

a) el decreixement de la capacitat, el que comportaria un control dels armaments, el desarmament, la verificació, la pacificació, etc.

b) el decreixement de l'hostilitat, el que significaria la reducció de la tensió, la resolució dels conflictes, l'aconduïment de les disputes, etc.

El plantejament de Galtung, en canvi, va més lligat a la idea de la violència estructural i els mecanismes de violència que funcionen en l'imperialisme. Així, creu que els mecanismes per a superar la violència serien els de l'equitat, l'autonomia, la solidaritat, la participació i l'autosuficiència, mecanismes que permetrien superar, respectivament, l'explotació, la penetració, la fragmentació, la marginació i la dependència.(1)

	Mecanismes de violència		Mecanismes de superació
Superar	EXPLOTACIÓ	⟷	EQUITAT
	PENETRACIÓ	← mitjançant →	AUTONOMIA
	FRAGMENTACIÓ	⟷	SOLIDARITAT
	MARGINACIÓ	⟷	PARTICIPACIÓ
	- - - - - - -		- - - - - - - -
	DEPENDÈNCIA	⟷	AUTOSUFICIÈNCIA

Galtung aboga, amb aquest discurs, per un món en el que un gran nombre d'unitats relativament autosuficients es vinculen en una xarxa d'interdependències mundials, en un plantejament molt típic, com veurem, del corrent mundialista de les relacions internacionals i de la irenologia.

(1) GALTUNG, Johan, "Contribución específica de la irenologia...", pp. 105.

La pau i el desenvolupament

Els valors que proposa Galtung són també, com s'haurà pogut endevinar ràpidament, els que configuren el discurs del desenvolupament endògen mitjançant l'autosuficiència i l'autoconfiança, és a dir, un desenvolupament orientat a la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques des de l'interior del propi pais. Aquest paralel.lisme de valors entre pau i un determinat concepte de desenvolupament, ha fet que s'hagi establert un paradigma que relaciona estretament aquests dos grans conceptes.(1) En efecte; el mateix Galtung ens explica com tant el concepte de pau com el de desenvolupament tenen dos interpretacions, segons se'ls analitzi en un sentit restringit o en un sentit ample.

En un sentit restringit, pau no és més que l'absència de guerra entre els Estats; en un sentit ample, però, implica l'absència de violència directa i estructural, el que suposa la realització de la supervivència, el benestar, la identitat i la llibertat per a tots, és a dir, la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques.(2)

Si fem el mateix amb el concepte de desenvolupament, veurem com en sentit restringit sols vol dir creixement econòmic, augment del PNB, etc. Si, pel contrari, analitzem el desenvolupament en sentit ample, forçosament conclourem amb que implica la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques: supervivència, benestar, identitat i llibertat, els mateixos valors que abans hem esmentat al referir-nos a la pau.

---

(2) GALTUNG, Johan, "La relación entre paz y desarrollo en un mundo en transformación", a "Sobre la paz", Fontamara, 1985.

(1) "Special Issue: the right to peace and development", Bulletin of Peace Proposals, nº 4, 1980. La revista "Development and Peace, editada a Hungria, tracta també habitualment d'aquest tema.

Seguint aquest raonament, Galtung adverteix l'error d'identificar mort amb guerra, puix existeix una causalitat de la mort que no és deguda a la guerra, sinó a la miseria, i que se n'emporta a l'altra vida més gent que no pas els conflictes armats. La violència estructural (malalties que no es curen per manca d'atenció i de recursos, els éssers humans de molts països que resten condemnats a tenir una esperança de vida 30 anys inferior a la nostra, etc.) provoca una miseria que s'ha de considerar, en tot cas, com una altra forma de guerra. Pensem, sinó, amb que la mortalitat infantil deguda a la fam i la miseria (evitable, per tant), equival al nombre de morts que provocarien 236 bombes com les d'Hiroshima. Això cada any. Si, en veritat, explotés sols una d'aquestes bombes nuclears, tots els pobles clamarien al cel sobre la barbàrie que aniria implícita en aquest acte. Tots ens mobilitzariem i actuariem. Tanmateix, la fam provoca l'equivalent, en morts, a l'explosió de 4'5 bombes atòmiques cada setmana. La pau, evidentment, no té que veure sols amb el desarmament;(1) ha d'estar també relacionada amb com viuen els éssers humans. D'aquí que dins de les investigacions que es fan sobre el desenvolupament, la investigació sobre la pau conecta més be amb el corrent de pensament normatiu que recalca la importància de les necessitats humanes bàsiques, un medi ecològic sà i l'autoconfiança. Aquesta concepció de desenvolupament contrasta enormement, no cal dir, amb el paradigma convencional de la "modernització i el creixement".(2)

---

(2) HETTNE, Björn, "A European Working Group", International Peace Research Newsletter, nº 2, 1984, pp. 7-11.

(1) "Disarmament and development", Bulletin of Peace Proposals, nº 3, 1979; COLE, Sam, "The War System and the New International Economic Order: Directions for Disarmament", Alternatives, juliol 1980, pp. 247-286.

No és extrany, doncs, que els temes tractats pels investigadors i investigadores sobre la pau es refereixin continuament al desenvolupament. Hettne[1] ha indicat, en aquest sentit, les següents conexions i temes d'investigació:

Subdesenvolupament i violència

- Conexions entre la militarització global i l'actual crisi mundial.
- Contradiccions entre el Nou Ordre Internacional i l'Ordre Militar Mundial
- Ús militar dels recursos naturals.
- Transferència de tecnologia militar i el seu impacte en el desenvolupament.
- Rol de la força en les estratègies de desenvolupament.
- Cercle viciós de la militarització/subdesenvolupament.
- Despeses militars/despeses pel desenvolupament. Contradiccions i complementarietats.

Desenvolupament i Pau

- Desarmament i desenvolupament com a estratègia per a una transferència massiva de recursos.
- Problemes de la conversió de la producció militar a la producció civil.
- Necessitats estructurals per a un desenvolupament mundial pacífic.
- Convergència entre alternatives de desenvolupament i alternatives de defensa.
- Experiències d'estratègia de desenvolupament i de pau intensives.
- Els nous moviments socials i llurs concepcions sobre la pau i el desenvolupament.

---

(1) HETTNE, Björn, op.cit.

Reduir l'espectre de la violència i de la guerra als armaments significaria oblidar una altra dimensió, encara més important, representada per la violència de la injustícia social a nivell planetari. La investigació sobre la pau ha de procurar, en aquest sentit, de compaginar l'hipòtesi apocalíptica de la guerra nuclear amb l'altre holocaust, representat per la violència estructural dirigida al Tercer Món.(1)

Sembla clar, doncs, que el concepte de pau que fa servir la investigació sobre la pau té poc a veure amb les nocions insípides, beates o individualistes que sovint dominen els mitjans de comunicació. La pau o la no-pau té que veure també, i molt especialment, amb les estructures antagonistes de classe i amb el monopoli d'un poder irracional per part d'un segment molt petit-però poderós- de la societat. D'aquí que, com diu Luckham, no farem mai res mentre no es transformin també les estructures de producció, el poder i la força internacional.

> "Les armes i les organitzacions militars... encara estan sota la propietat i el control de les classes governants nacionals que les usen, o amenacen amb usar-les, per reproduir llur poder nacional i llurs interessos internacionals. Això fa que el control social del seu ús i les condicions d'una pau duradera resultin qüasi impossibles sense una gran transformació de les estructures de producció, el poder i la força internacionals".(2)

---

(1) BROCK, Lothar, "Apocalyptical Fears in Europe and Profone Violence in the Third World", Bulletin of Peace Proposals, nº 1, 1984, pp. 57-65.

(2) LUCKHAM, Robin, "El militarismo y la dependencia internacional", a "Capitalismo transnacional y desarrollo nacional", Fondo de Cultura Económica, 1981, pp. 194.

CORRENTS D'INVESTIGACIÓ

TIPOLOGIA DELS CORRENTS D'INVESTIGACIÓ

Des del moment en que la pau és entesa de diferents maneres per els qui, d'una manera o altra, es dediquen al seu estudi, sembla inevitable i, per tant, natural, que el ventall de corrents d'investigació, d'escoles d'estudi i de metodologies sigui gran.

Aquesta diversitat d'enfocaments ha motivat i ha fet sorgir la conveniència de catalogacions o classificacions de les diferents tendències existents dins de la investigació sobre la pau i els conflictes, que passarem a comentar tot seguit.

Adam Curle y Asbjorn Eide, per exemple, han proposat dividir la investigació sobre la pau en tres corrents principals: minimalista, intermèdia i maximalista.

A) Minimalista. Per la gent d'aquest corrent, la pau equival simplement a l'absència de guerra internacional. El seu propòsit és impedir els enfrontaments militars entre els Estats. És un corrent que no posa en entredit l'ordre existent, és a dir, de mantenir l'statu quo actual, atès que canviar-lo comportaria uns costos masa elevats.

B) Intermèdia. Per aquest corrent, la pau no és sols l'absència de guerra, sinó també l'absència d'un sistema d'amenaces, és a dir, l'absència d'instruments i d'institucions de guerra. Algunes persones d'aquest corrent plantejen també la pau com l'absència de violència organitzada a nivell internacional i a nivell intern, d'acord amb el concepte de "pau positiva" de Galtung.

C) Maximalista. És el corrent que expresssa més de ple la irenologia. Per les persones que es consideren d'aquesta línia, la pau és l'absència de tot tipus de violència, ja sigui directa o indirecta, real o virtual. Aquesta pau exigeix que la societat sigui reestructurada amb la finalitat de conciliar els interessos a tots nivells, tant en el pla internacional com intern.

Com explica Arenal,(1) dins d'aquest corrent hi podriem fer encara dues subdivisions, segons el tractament que facin de la violència. Així, Galtung considera que totes les violències són contràries a la pau, fins i tot la violència física dirigida a superar la violència estructural. Senghaas, en canvi, creu que està justificat el recórrer a la violència per lluitar contra l'opressió.

De qualsevol manera, i en conjunt, tots els investigadors i investigadores d'aquesta corrent participen en el criteri de que la investigació sobre la pau ha tenir aquestes tres característiques: una preocupació normativa (la pau és el principal valor a fer triumfar), la interdisciplinarietat i la recerca d'aplicacions pràctiques i polítiques de les conclusions i propostes de la investigació sobre la pau.

---

(1) ARENAL, Celestino del -"Introducción a las relaciones internacionales", Ed. Tecnos, 1984, pp. 303.

Una altre classificació de les investigacions sobre la pau és la que proposa Bert Röling[1] al afirmar que existeixen dos tipus d'investigació: la dura i la tova. Per Röling, hi han fets dusos i fets tous. Els fets dusos són els que pertanyen al món real (el potencial d'armamentista, per exemple), i els fets tous són els que pertanyen al món de la consciència, a l'intelecte i no són mesurables (les percepcions, les opinions, les avaluacions, etc.). D'aquesta manera, hi ha igualment una investigació dura, que serà quantitativa, i una investigació tova, que serà qualitativa i no mesurable (l'intensitat d'un record col.lectiu, les bases profundes d'una consciència pública, etc.).

Aquesta classificació de Röling té que veure amb les tendències dins de la investigació sobre la pau i els conflictes que ha fer Dedring[2], qui afirma que existeixen dues tendències diferenciades: l'aproximació quantitativa i la representada pels investigadores crítics.

L'aproximació quantitativa, molt extesa als Estats Units, és la defensada pels sibarites del cientifisme. David Singer pot ser-ne un exponent quan afirma que sols el treball estrictament quantitatiu i empíric mereix la denominació de "teoria". La semblança amb la classificació "quantitativa" de Curle i Eide és, doncs, força clara, i pot dir-se que una gran part dels estudis polemològics van en aquesta línia.

---

(1) RÖLING, Bert -"Investigación para la paz", a "Los científicos, la carrera armamentista y el desarme", Ed. Serbal/UNESCO, 1984, pp. 276-279

(2) DEDRING, Juergen -"Toward Appropiate Peace Research", Peac Peace and Change, nº 3, 1981, pp. 1-17

El corrent dels investigadores crítics, pel contrari, posa l'accent en la qualitat de les coses. Critiquen els tradicionalistes del quantitativisme de tractar temes irrellevants i de servir els interessos de les classes dominants. Aquest corrent, molt extesa als països escandinaus i a la R.F.Alemana, té també dues subdivisions segons Dedring:

a) la línia dels neo-marxistes , que concebeixen el món en una perspectiva anticapitalista basada en el conflicte de classe, i

b) la línia dels sociòlegs del coneixement, com Galtung o Senghaas, que exposen les tendències ideològiques i les condicions socioeconòmiques dels actors i de les accions.

Com pot comprovar-se, sempre és factible de fer dues grans divisions entre els corrents d'investigació, segons siguin quantitatius, dusos i realistes, ó qualitatius , tous i utopistes. D'aquesta manera, i encara que sigui tornar de nou sobre el mateix, podriem cloure dien que hi han investigadors que volen mantenir-se en el terreny sòlid i voluntàriament limitat del realisme històric, mentre que d'altres (els més irenòlegs), intenten escrutar el futur i modelar-lo tot cercant alternatives al models actuals (utopisme futurològic).

Des d'una altre òptica, val a dir que dins de cada pais coexisteixen diverses tendències. Així, per exemple, als Estats Units, els estudis sobre la pau i els conflictes es desenvolupen des de dues perspectives:

1) Des d'una perspectiva sociològica, concentrada sobre les funcions de les institucions socials (educatives, po-

lítiques, econòmiques, religioses) per a facilitar o inhibir la guerra i d'altres formes de violència institucionalitzada. Són representants d'aquesta tendència, Wright Mills, Kenneth Boulding, P. Sorokin, Anatol Rapoport, Quincy Wright, etc.

2) Una segona visió analítica és la representada pels estudis sobre l'ordre mundial, que posen l'èmfasi en la creació d'institucions transnacionals de caràcter polí-tic, econòmic, legal i social, així com en el desenvolupament de grups centrats en l'estudi de la pau i dels conflictes, amb una notable projecció acadèmica. Aquest és el cas d'institucions com el COPRED (Consortium on Peace Research, Education and Development) i l'Institut for World Order.

Potser la proposta més útil de classificació és la que fa Boulding[1] al veure les concepcions existents sobre la pau i la violència. Per Boulding, caldria distingir entre aquestes tres óptiques: l'estructural, la dialèctica i l'evolucionista, tal com pot apreciar-se en el quadre.

a) Estructural. Els estructuralistes pensen fonamentalment en termes de patrons i formes estàtiques, i valoren el món en termes d'estructura. Els estructuralistes que refusen l'ús de la violència (com Galtung, Rummel, Singer o Richardson), formen un col.lectiu molt important i nombrós dins de la investigació sobre la pau, donant insistència

(1) BOULDING, Kenneth, "Twelve Friendly Quarrels with Johan Galtung", a "Johan Galtung: A Bibliography of his Scholary and Popular Writtings, 1951-1980", PRIO, Oslo, 1980, pp. 7-26.

ELS CORRENTS I LES CONCEPCIONS SOBRE LA PAU

	ESTRUCTURALS	DIALECTICS	EVOLUCIONISTES
característiques generals	Pensen fonamentalment en termes de patrons i formes estàtiques. Tendeixen a valorar el món en termes d'estructura	Entenen el món en termes d'interacció mitjançant lluites de grans estructures, com les classes o les nacions	Entenen el món com a un sistema desequilibritat a causa de la interacció d'innumerables espècies, que interactuen sota condicions de constants canvis de paràmetres (mutacions).
A) AMB REFÚS DE LA VIOLÈNCIA	p.ex. GALTUNG, RUMMEL, SINGER, RICHARDSON - Conceptes-clau: pau positiva i negativa, violència estructural, centre i perifèria, no violència, etc. - la pau sols és possible canviant l'estructura social.	p.ex. SCHMID, Herman - doctrines reformistes - Conceptes-clau: respecte al joc democràtic, educació pel desarmament i desenvolupament, etc. - violència: violació drets humans - pau: producte d'un procés social que garanteixi a qualsevol ésser humà igual quota de poder i recursos.	p.ex. BOULDING, Kenneth - conceptes-clau: interacció, escletxes del sistema, equilibri ecològic, conductivisme, educació del comportament, etc. - violència: desequilibri ecològic. - pau: equilibri ecològic; procés de pacificació i adaptació recíproca entre comportament i ambient social.
B) SENSE REFÚS DE LA VIOLÈNCIA	p.ex. PARSONS, WEBER, WALRAS, PARETO - Conceptes-clau: domini, jerarquia, agressivitat, explotació, control social.	p.ex. MARX, LENIN, MAO, CLAUSEWITZ, HEGEL - doctrines revolucionàries - Conceptes-clau: expropiació i gestió popular del procés productiu; hegemonia classe obrera. - pau: producte d'una societat sense classes.	p.ex. HARDIN; SMITH, Adam; DARWIN - darwinisme, neoinstintivisme, sociobiologia - Conceptes-clau: evolució espècies, supervivència del més fort, lluita per la superviv - pau: és un concepte relatiu i expressa un equilibri temporal i parcial del procés evolutiu

Font: BOULDING, Kenneth, "Twelve Friendly Quarrels with Johan Galtung", a "Johan Galtung: A Bibliography of his Scholary and Popular Writtings 1951-1980", PRIO, 1980, pp. 7-26, i el.laboració pròpia.

en la necessitat de canviar l'estructura social per tal d'assolir formes noves de relacions entre les persones i els pobles. Un plantejament, doncs, força diferent dels estructuralistes que toleren i justifiquen l'ús de la violència, com Talcot Parsons, Max Weber o Pareto, que han teoritzat sobre conceptes tan arrelats a l'actual cultura política oom el domini, la jerarquia o el control social per part de l'Estat.

b) Dialèctica. Els enquadrats en aquest corrent basen llur discurs en la inevitabilitat de les lluites produides per la interacció i enfrontament d'estructures i interessos diferents. Aquest plantejament pot derivar, a la vegada, vers dos tipus força diferents de formulacions: (en primer lloc, la que, refusant l'ús de la violència, insisteix en la necessitat d'iniciar un procés social que garanteixi el compliment dels drets humans; en segon lloc, el plantejament que no refusa l'ús de la violència i la justifica per tal d'acabar amb la societat dividida en classes. La pau, en aquest discurs, seria el resultat d'una societat sense classes.

c) Evolucionista. Finalment, Boulding es refereix els evolucionistes, on es situa personalment, i els defineix com els que creuen que el món és un sistema desequilibrat a causa de la interacció d' innumerables espècies, que actuen sota condicions de constants canvis de paràmetres (mutacions). Els evolucionistes que refusen la violència (com el mateix Boulding), formen igualment un col.lectiu important i influent dins la investigació sobre la pau.

Per aquest corrent, els conceptes clau són els d'interacció, equilibri ecològic, educació del comportament, etc., i entenen la pau com un equilibri ecològic, com un procés de pacificació i d'adaptació recíproca entre comportament i ambient social.

El corrent "no pacifista" de l'evolucionisme és, en canvi, el sostingut pel darwinisme, el neoinstintivisme i una part de la sociobiologia (Hardin, Darwin, Adam Smith), que han construit el discurs de la lluita per la supervivència, la supervivència del més fort, etc., discurs aquest que comentarem posteriorment al referir-nos a l'escola biològica de l'estudi dels conflictes.

Val a dir, finalment, que aquest intent (que hem fet) qüasi excessiu, de classificació i divisió de les persones que tenen relació amb la investigació sobre la pau, cal prendre'l sempre amb una certa relativitat, principalment quan de tant en tant aquests tipus de quadres originen picabralles entre els autors citats. No voldria, en aquest sentit, augmentar les crispacions que aquests quadres poden originar, fins i tot en lectors/es que puguin no estar completament d'acord amb la forma com s'han fet. Tot i així, crec que poden ajudar a situar-nos de cara a noves classificacions que, inevitablement, s'hauran de presentar en els capítols vinents.

LES GRANS ÀREAS D'ESTUDI CONECTADES AMB LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

Com s'anirà comprovant al llarg d'aquest treball, dins del camp de la investigació sobre la pau s'inclouen aportacions molt diverses i especialitzades que, sovint, fan difícil la seva classificació. Tot i així, i per tal de trovar esquemes que ens permetin una millor operativitat en la descripció d'aquestes aportacions, podriem convenir en catalogar els treballs relacionats amb la investigació sobre la pau en cinc grans àreas: les relacions internacionals, la polemologia, l'estudi dels conflictes, els estudis estratègics i la irenologia. En propietat, solament els estudis irenològics, com després explicarem, poden considerar-se estrictament com d'investigació sobre la pau. Passa, però, que es realitzen molts estudis des de les altres àreas que són imprescindibles per completar les investigacions sobre la pau i que, per altre costat, els mateixos irenòlegs han de fer ús de les dades i referències pròpies dels altres camps (relacions internacionals, polemologia, conflictes i estratègia). Podriem concluir dient, doncs, que si bé tot el treball irenològic és investigació sobre la pau, una part dels treballs sobre relacions internacionals, polemologia, estudi de conflictes i estudis estratègics també ho son, encara que no tots.

Abans d'analitzar per separat i d'una manera mínimament ample cadascuna d'aquestes àreas, farem cinc cèntims del significat de cada una d'elles, per tal de veure'n les diferències.

Les relacions internacionals

Encara que, amb molta freqüència, solen confondre's l'estudi de les relacions internacionals amb la investigació sobre la pau, malgrat llurs conexions són coses diferenciables. L'estudi de les relacions internacionals és una ciència aplicable orientada a la presa de decisions polítiques per part dels responsables de la política, a nivell internacional o nacional, pel que pot adquirir una dimensió fonamentalment nacional o nacionalista. La investigació sobre la pau té, en canvi, com a únic objectiu, la pau mundial, no poden-se assimilar aquest concepte al de la "pax romana", la "pax americana" o a la "pax soviètica".(1) La "pau", pels investigadors sobre la pau, no té que veure gaire amb els status d'equilibri conseguits mitjançant la carrera d'armaments, la proliferació nuclear, el terrorisme, la por, la pobresa del Tercer Món o l'extensió de conflictes a nivell planetari. La investigació sobre la pau està orientada, principalment, vers la prevenció i resolució de la violència i de les guerres, i sempre des d'un punt de vista supranacional. Els estudis de relacions internacionals també persegueixen aquest objectiu, pot afirmar-se, però ténen una orientació nacional i està basada en els actors estatals, que no és la propia de la investigació sobre la pau, que dona més protagonisme als actors no estatals (persones, organitzacions, etc.).

(1) TROMP, Hylke - op. cit.

Diferenciacions entre l'estudi de les
relacions internacionals i la investigació sobre la pau

	Relacions Internacionals	Investigació sobre la pau
Tipus de ciència	aplicable	de conscientització
Orientació	presa decisions polítiques	canvi de valors i actituds
Dimensió	nacional/internacional	internacional
Àmbit pau	nacional	internacional
Actors	estatals	estatals i no estatals

La polemologia

La finalitat de la polemologia (polemos=guerra) és la d'afavorir una presa de consciència dels fenòmens conflictuals i contribuir a llur prevenció, tant a nivell de poder polític com d'opinió pública. Per aconseguir-ho, utilitza una metodologia, també multidisciplinar, que analitza els fets, les conjuntures, les estructures i les funcions considerades com a elements d'estudi de les guerres i els conflictes. La metodologia és d'inspiració fonamentalment sociològica, recolçant-se en el postulat de la objectivitat de l'investigador i de la neutralitat axiològica.(1)

La investigació sobre la pau, en canvi, cobreix un espectre de temes molt més ample, i posa l'accent en qüestions que no son palpables ni mesurables o visibles (drets humans, per exemple). El camp d'estudi de la investigació sobre la pau inclou, evidentment, les guerres i els conflictes armats, però no es limita a aquest terreny. Pel contrari, cada cop dona més importància a l'estudi d'alternatives polítiques i socials, a l'establiment de relacions econòmiques de cooperació, al respecte als drets humans, etc., és a dir, a un conjunt de temes que s'escapen clarament de l'àmbit, més estret, de la polemologia. Per altra banda, la investigació sobre la pau considera a la guerra solament com a una manifestació determinada -encara que la més greu- d'un fenòmen més general, el de la violència. Així, si l'ideal final de la polemologia és l'absència de guerres (pau negativa), l'objectiu de la investigació sobre la pau és l'absència de violència i la realització de la justicia social (pau positiva).

---

(1) CRESUP -"Polemologie, Recherche sur la Paix, Irénologie", Les Cahiers du CRESUP, nº 1, 1977

Diferenciacions entre la polemologia
i la investigació sobre la pau

	Polemologia	Investigació sobre la Pau
Àmbit d'estudi	guerra	violència i pau
Metodologia	fenòmens mesurables	fenòmens mesurables i no mesurables
Límits	fets	fets i alternatives
Ideal	absència guerres (pau negativa)	absència violència i justícia social (pau positiva)

L'estudi dels conflictes

L'estudi dels conflictes pot considerar-se com una disciplina molt semblant a la polemologia, amb la diferència de que el seu àmbit d'interès no queda reduit a les guerres, sinó que s'interessa també pels conflictes no armats i a nivells no necessariament inter-culturals (conflictes domèstics, personals, etc.). Dins d'aquest corrent hi ha tota una escola orientada a la resolució dels conflictes, amb una metodologia específica que posteriorment explicarem.

Així, doncs, dins de la teoria general del conflicte, el criteri és el de que resulta necessari estudiar el conflicte com a procès social general, del qual la guerra no n'és més que un cas especial; la major part dels conflictes no deriven en guerres i, no per això, han de deixar-se de banda.

L'estudi dels conflictes, així entés, pot considerar-se com un dels pilars fonamentals de la investigació sobre la pau. La major part dels centres dedicats a l'estudi de la pau tenen per nom "centre d'estudis sobre pau i conflictes", el que expressa el convenciment de que l'estudi de la pau sols és possible mitjançant un profund coneixement de les causes i les dinàmiques dels conflictes. Si el lema de la polemologia és "si vols la pau, coneix la guerra", el d'aquest corrent podria ser "si vols la pau, coneix els conflictes". Com ara podrem comprovar, posats a escriure lemes, el del corrent més irenològic seria: "si vols la pau, coneix les guerres, els conflictes i prepara i construeix un món de pau".

Els estudis estratègics

Si en altres àreas pot haver-hi dubtes, és clar que, en general, els centres d'estudis estratègics no formen part del corrent d'investigació sobre la pau. Això no vol dir, però, que la investigació sobre la pau no estigui interessada en els estudis estratègics, sinó el contrari, els necessita i en fa ús d'ells. Podriem dir encara més: els investigadors sobre la pau fan també estudis estratègics, encara que ho facin amb un estil diferent i amb objectius sovint contraris o força diferenciats dels que s'han establert molts centres d'estudis estratègics.

És lògic, per exemple, que els militars profesionals i els analistes d'estratègia que els ajuden vulguin cercar les formes de guanyar una guerra, o de fer una dissuasió nuclear el més convincent possible. L'investigador per la pau, pel contrari, estarà més interessat en que no es produexin les guerres, i mirarà de trobar els camins per què els conflictes no depassin un determinat nivell; tampoc estarà preocupat per millorar la dissuasió nuclear, sinó per les conseqüències d'una eventual guerra nuclear. Procurarà, en tot cas, investigar maneres de construir polítiques de seguretat sense recórrer a l'amenaça de l'extermini. Però, tal com ja hi comentat, àtès que el pensament estratègic dominant no és el dels investigadors per la pau, aquests no tenen més remei que conèixer perfectament el discurs imperant sobre aquest tema, per tal de poder fer suggerències i presentar-hi alternatives.

La irenologia

La irenologia (eirene = pau, en grèc), agruparia a totes aquelles persones i corrents d'investigació que estudien la pau a partir d'un cert compromís personal amb l'objecte del seu estudi, i donant a la pau una valoració de màxima prioritat; així, aquest tipus d'investigació es caracteritza per la seva qualitat normativa.

És difícil dir quan un treball es irenològic o polemològic o d'estudi de conflictes. Potser no és ni important saber-ho amb exactitud. Ja he dit abans que aquesta classificació ens interessa més que res a efectes operatius o pedagògics. De qualsevol manera manera, serà fàcil de catalogar a una persona o un centre en la línia irenològic a partir del seu interès en cercar alternatives i en estudiar els temes des de diferents angles i aportacions. La irenologia es caracteritza també per interesar-se en un gran número de temàtiques, a diferència dels estudis estratègics que, com és perceptible, tenen un camp de recerca ben delimitat. La irenologia, pel contrari, abarca tot el ventall de temes que, com veurem, acostuma a tractar la IPRA (International Peace Research Association). També podriem dir, i encara que aquesta afirmació no sigui gens científica, sense deixar de ser pràctica, que la investigació sobre la pau es tot allò que fan els centres d'investigació sobre la pau; d'aquesta manera podriem dir, igualment, que els estudis estratègics són aquells que es realitzen en els instituts d'estudis estratègics o similars. El resultat d'una associació com aquesta (centres/temes) és, en tot cas, un bon sistema per situar qui és qui.

L'ESTUDI DE LES RELACIONS INTERNACIONALS

S'ha dit moltes vegades que la investigació sobre la pau va néixer d'una determinada evolució de l'estudi de les relacions internacionals; per alguns, fins i tot, la investigació sobre la pau no és més que una especialització de les relacions internacionals i, per tant, una branca de la ciència política. No és la meva intenció estèndrem en aquesta polèmica que, al cap i a la fi, és d'una notable esterilitat. Ens és suficient saber i tenir la certesa que les relacions internacionals és una disciplina que ha estat, històricament, lligada al desenvolupament de la investigació sobre la pau; dit amb d'altres paraules: una part important de la investigació sobre la pau s'ha fet dins de departaments, seminaris o centres dedicats a l'estudi de la societat internacional i a l'observació de les relacions entre els pobles. Aquest seguiment de les relacions internacionals s'ha fet, com veurem, des de diferents òptiques i especialitats: de vegades, des de la història, d'altres, des de l'economia i la psicologia o la sociologia. També cal considerar que, en ocasions, l'estudi de les relacions internacionals s'ha enfocat exclusivament en l'anàlisi dels conflictes i de les guerres. Això fa que l'estudi de la política i les relacions internacionals tingui molt a veure amb una part important dels camps que hem configurat com de "polemologia" i "estudi dels conflictes", i que moltes tendències i escoles siguin les mateixes o, almenys, que estiguin força interconectades. Destriar quan un tema, un corrent de recerca o una persona cal situar-la a un lloc o un d'altre és, de vegades, difícil. Per aquest motiu, algunes persones seran citades a diversos llocs i capítols simultàniament, sense que aquest fet vulgui implicar contradicció; simplement posen en evidència la universalitat o amplitud d'algunes ideas i persones.

Aclariments terminològics

Abans de començar, però, pot ser útil comentar les diferències entre alguns conceptes que sovint es fan servir equivocadament o amb poca precisió. És per aquest motiu que, com a introducció, assenyalarem les diferències entre alguns dels conceptes que comentarem en aquest capítol,(1) i concretament, entre "Estudis internacionals", "política exterior", "política internacional", "política mundial" i "relacions internacionals".

Els estudis internacionals inclouen tot tipus d'estudis sobre la realitat internacional, ja es realitzin des d'una perspectiva jurídica, política, sociològica, psicològica, geogràfica, etc.

Per política exterior entenem l'estudi de la forma en que un Estat porti a terme les seves relacions amb d'altres estats, sense atendre a la societat internacional.

Per política internacional entendrem el conjunt de relacions interestatals que constitueixen el sistema d'Estats.

La política mundial fa especial referència als aspectes polítics. El seu estudi es dirigeix més al sistema internacional en el seu conjunt que no pas a les relacions interestatals en quant a tals.

---

(1) Una ampliació del significat d'aquests conceptes pot veure's en el llibre de Celestino del ARENAL, "Introducción a las relaciones internacionales", Ed. Tecnos, 1984, pp. 18-19.

Les relacions internacionals, pel contrari, abarcarien el conjunt de les relacions socials que configuren la societat internacional, tant les de caràcter polític com les de caràcter no polític (econòmiques, culturals, humanitàries, religioses, etc), tant les que es produeixen entre els estats com les que tenen lloc entre actors no estatals de la societat internacional, i entre aquestos i els Estats. Ès, doncs, la ciència que s'ocupa de la societat internacional.

Per a representar-ho gràficament, podriem considerar dues variables significatives: si els aspectes a considerar són de caràcter exclusivament polític o, pel contrari, inclou a aspectes globals (polítics, econòmics, psicològics, culturals, etc.), i, per altra banda, considerar si l'abast dels estudis es limiten als estats o, contràriament, abasten també actors no estatals, tal com pot veure's a continuació.

	polítics	globals
Estats	POLÍTICA EXTERIOR	POLÍTICA INTERNACIONAL
Estats i actors no-estat	POLÍTICA MUNDIAL	RELACIONS INTERNACIONALS (estudis int.)

El que ens interessarà a nosaltres és, evidentment, la concepció més ampla de totes, és a dir, l'estudi de les relacions internacionals o el que s'anomena "estudis internacionals".

EVOLUCIÓ DE L'ESTUDI DE LES RELACIONS INTERNACIONALS

Les relacions internacionals, enteses com a disciplina acadèmica amb personalitat pròpia, pot considerar-se com la resultant de l'evolució del Dret Internacional i de la Història Diplomàtica.

El Dret Internacional es forma al Segle XVI com a conseqüència de l'aparició del Estats i la formació de tractats i normatives que regulaven les relacions entre aquests Estats. Més tard, ja en el Segle XIX, es consolida l'anomenada història diplomàtica, i neix també un corrent de caràcter sociològic dins l'estudi del dret internacional, que formarà la base per construir aquesta nova especialitat sobre l'estudi de les relacions internacionals.

No és però fins a partir de la Primera Guerra Mundial que es comença a consolidar aquest tipus d'estudi, que arrenca probablement amb les aportacions de l'Escola dels Annales (Braudel, Marc Bloch) i els seus estudis sobre els moviments socials i les forces econòmiques, així com amb les aportacions de la filosofia de la història (Spengler, Toynbee).

Ens trobem, així, amb una disciplina nova i multidisciplinar, atès que recull les contribucions de la ciència política, la ciència militar, la política internacional, el comerç internacional, la sociologia, etc.

Per què aquesta tardança en el desenvolupament de les relacions internacionals? Com indica Arenal[1], per tres motius fonamentals:

---

(1) ARENAL, Celestino del -"Introducción a las relaciones internacionales", Ed. Tecnos, 1984, pp. 43-44.

1 - Per l'estatocentrisme, és a dir, per la tradició de considerar a l'Estat com a l'únic punt de referència en l'anàlisi de la realitat internacional.

2 - Pel protagonisme acadèmic i científic de la història diplomàtica i del dret internacional.

3 - Per l'escàs interès de la opinió pública pels afers internacionals abans de la Primera Guerra Mundial

El punt de partida per veure l'evolució de l'estudi de les relacions internacionals serà, doncs, la Primera Guerra Mundial. A partir d'aquí, com veurem després amb atenció, es formen diferents corrents d'opinió, diverses escoles, no sempre lligades a un temps històric, és a dir, que de vegades tenen continuitat en el temps.

A grans trets, es poden diferenciar tres grans etapes, que corresponen, respectivament, a les dècades dels anys 20 i 30, 40 i 50 i posteriors. Aquesta darrera etapa ha estat dividida, a la vegada, en dues sub-etapes: la dels anys seixanta-setanta, i la més contemporània, que correspon als nostres dies. Les escoles que analitzarem corresponen a aquestes diferents etapes històriques, tinguin o no validesa en èpoques posteriors a la del seu neixement. La influència de cada una d'aquestes escoles és, precisament, el que tractarem de mostrar a continuació. El nom que han rebut aquestes fases o escoles de l'estudi de les relacions internacionals han estat d'<u>idealista</u> (anys 20 i 30), <u>realista</u> (40 i 50), <u>behaviorista</u> (60 i 70) i <u>postbehaviorista</u> (anys 80), seguint l'esquema d'Arenal.

ESCOLES I TEORIES SOBRE LES RELACIONS INTERNACIONALS

Encara que ja ha quedat definida la forma en que dividirem l'evolució de l'estudi de les relacions internacionals, sembla convenient recordar que aquesta classificació no és del gust de tothom. De fet, els especialistes en relacions internacionals solen discutir acaloradament sobre la manera amb que cal classificar les tradicions observades en aquesta disciplina. Així, Wight i Bull parlen de tres escoles: la realista, inspirada per Hobbes (les relacions internacionals tracten dels conflictes entre els estats); la universalista, inspirada per Kant (les relacions internacionals són els llaços socials transnacionals que uneixen als éssers humans); i la internacionalista, inspirada per Grocio, i que dóna èmfasi als intercanvis econòmics i socials.(1)

Un altre estudiós, Pettman, parla de dues escoles: la pluralista, formada per la tendència realista i la internacionalista, i l'escola estructuralista o universalista. Aquesta classificació s'assembla molt a la descrita per Wight i Bull.

Goodwin parla, en canvi, de les escoles realista, reformista i radical; Rosenau es refereix a les concepcions estato-cèntriques, multi-cèntriques i global-cèntriques; Willets parla de les escoles realista (model estato-cèntric), funcionalista (multiplicitat d'actors i temes), i marxista (anàlisi del sistema capitalista). Mitchell, per acabar amb aquest mostrari de classificacions, es refereix a les escoles behaviorista, de forta implantació als Estats Units, tradicionalista, de origen britànic, i marxista, inspirada en l'Escola de Frankfurt i de forta implantació a la R.F.Alemana i els països escandinaus.

(1) BULL, Hedley, "The Grotian Conception of International Society", a R.Falk & S.S.Kim (ed.), "The War System: An Interdisciplinary Approach", Westview Press, 1980, pp. 613-634.

Una forma diferent d'introduir-se a l'estudi de les relacions internacionals és l'observació dels nivells d'anàlisi. Singer[1] distingeix el següents sis nivells:

1) Responsables polítics (decision makers) a nivell individual.
2) Rol ocupat pels responsables polítics
3) Estructura del govern des del que operen els responsasables polítics
4) Societat en la que viuen els responsables polítics
5) Tipus de relacions entre els responsables polítics d'un pais i altres actors internacionals.
6) el sistema mundial.

Nivells d'anàlisi de la política mundial

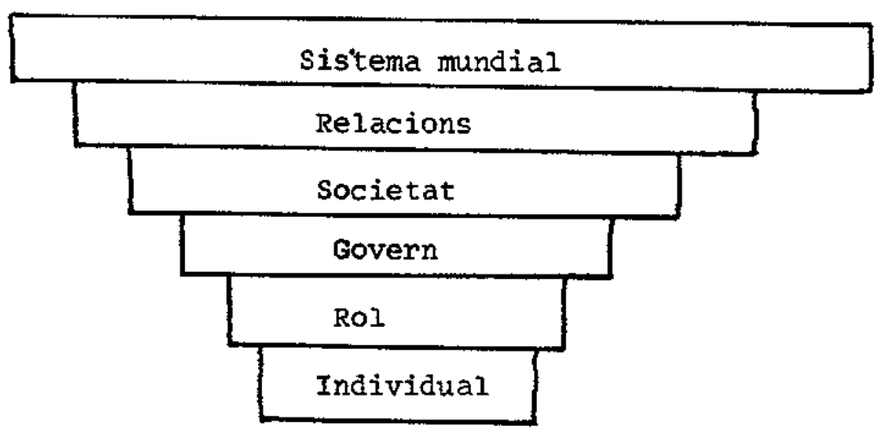

Font: Russett,B.& Starr,H. -"World Politics", pp. 14

(1) SINGER, J. David -"The Level-of-Analysis Problem in International Relations", a Klaus Knorr i Sidney Verba (ed.), "The International System: Theoretical Essays", Princeton University Press, 1961, pp. 77-92

Tot i respectant l'opinió i possible valideça de les anteriors classificacions, utilitzarem aquí la divisió proposada per Dougherty i Pfaltzgraff i recollida per Arenal, per tal que qui vulgui ampliar els coneixements sobre aquesta matèria pugui fer-ho amb un material que és a l'abast i es pot trobar a qualsevol llibreria. Insisteixo de nou, però, amb que aquesta classificació és merament orientativa. Generalment, cap autor o autora és del tot realista o behaviorista, clàssic o científic, sino que probablement és una mica d'una cosa i una altra mica d'una altra. Si fem una divisió és, però, per què pot ser util situar en el temps la preponderància d'uns determinats plantejaments, sense que això impliqui un desig de catalogar o classificar a les persones en un lloc estancat.

Les etapes de l'estudi de les relacions internacionals

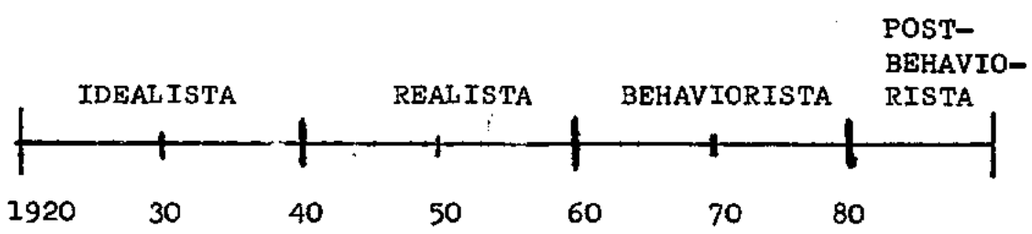

L'ESCOLA IDEALISTA

L'escola idealista-normativa va aparèixer just després de finalitzar la Primera Guerra Mundial, i va tenir vigència fins a finals dels anys treinta, és a dir, durant dues dècades. El clima internacional existent després de la guerra era molt favorable a la formació d'un esperit idealista tendent a allunyar qualsevol manifestació futura d'una nova guerra. La guerra passà a convertir-se en un fenòmen odiat i erradicat dins del ventall de formes de solventar els conflictes entre els Estats. La creació de la Societat de Nacions ajudà també a formar un nou discurs entorn a la defensa. La seguretat hauria de ser col.lectiva dins del marc d'un sistema global que depassès el nivell nacional.

Les característiques d'aquesta fase de les relacions internacionals, doncs, eren les d'una gran fe en el progrés, una visió no determinista del món, el racionalisme i l'afirmació d'una harmonia natural d'interessos.(1)

Les obres desenvolupades en aquell temps difundien la idea de crear un contracte social a nivell internacional que ordenés les relacions de l'anarquia mundial.

L'excés d'idealisme i la distància en el temps han fet que aquesta escola, pionera en el desenvolupament de les relacions internacionals, ens deixés poca herència que ajudés a la construcció de la investigació sobre la pau.

---

(1) ARENAL, Celestino - op. cit. pp. 79-84

L'ESCOLA REALISTA

Durant els anys quaranta s'inicià una dura crítica a les insuficiències de la teoria del corrent idealista, particularment per la seva incapacitat de prevenir noves guerres. En aquell temps, s'observà un retorn a les velles ideas de la seguretat nacional (front la seguretat col.lectiva de l'idealisme) i a la força militar com a suport de l'activitat diplomàtica. Pels realistes, el món no es caracteritza per la recerca de l'harmonia, sinó per la lluita pel poder i pel pragmatisme.

La teoria realista és una derivació del discurs sobre l'estat de naturalesa de Hobbes, atès que posa l'accent en la naturalesa no-integrada, anàrquica i, per tant, conflictiva, del sistema internacional. Els Estats es veuen i es senten llegitimats per recòrrer a la força armada. L'Estat és l'actor central de les relacions internacionals, i la dinàmica d'aquests Estats no és altra que l'evolució de la relació de forces entre els Estats.(1)

Les característiques fonamentals d'aquesta escola són, doncs, la negació de la possibilitat del progrés, la definició del poder com a element clau de la política, la visió determinista del procés històric, donant poc marge a l'actuació humana, la definició del món com a un espai plagada de competicions constants i, per tant, sense harmonia possible, i, finalment, la distinció entre els diferents codis de moral

(1) BRAILLARD, Philippe -"Las ciencias sociales y el estudio de las relaciones internacionales", Revista Internacional de Ciencias Sociales, nº 102, 4/1984, pp. 668.

existents entre l'individu i l'Estat, el que donarà lloc a la configuració i prevalència del que anomenem "raons d'Estat".

Tot i que l'època dominant d'aquesta escola fou, com s'ha dit, la dècada del quaranta i cinquanta, amb plena guerra freda, la seva influència es deixa sentir encara en els nostres dies. Personatges com Kissinger, McNamara, Schlesinger, Brzezinsky o Manuel Fraga Iribarne, són exponents d'aquest pensament en la dècada dels setanta i vuitanta. Ideòlegs i polítics com els citats són els responsables de la difusió del concepte d'equilibri de poder a partir de la força militar, única via - des del seu punt de vista- capaç de mantenir un estat de "pau" a nivell planetari.

Els teòrics més importants d'aquesta escola han estat Schwarzenberger i Morgenthau.(1) No ens entretindrem en explicar en detall el seu pensament, atès que no han aportat gaire d'interessant per la resolució pacífica dels conflictes i la construcció d'un món més just i pacífic. Pel contrari, una bona part de l'activitat dels investigadors sobre la pau ha consistit en rebatre el discurs emanat pels realistes i en cercar solucions acceptables, a nivell humà, pels nombrosos conflictes que els realistes de la política han anat creant i deixant créixer al llarg dels anys.

Quan parlem després dels estudis estratègics comprovarem que els estudis més ortodoxes estan justament influenciats per l'escola realista.

---

(1) MORGENTHAU, Hans J., "La política entre naciones", a S.Hoffmann (ed.), "Teorías contemporáneas sobre las relaciones internacionales", Tecnos, 1979, pp. 85-107.

L'ESCOLA BEHAVIORISTA

Com indica Arenal, l'expressió "behaviorisme" "fa referència a l'ample corrent doctrinal que centra la seva indagació en l'anàlisi del comportament, és a dir, de les actituds i reaccions dels diferents actors. Pels behavioristes, la conducta humana pot ser observada sistemàtica i comprenssivament, de manera que es puguin formular generalitzacions basades en una evidència empírica i provades mitjançant mètodes científics. El seu objectiu és el definir la política en termes de paràmetres observables d'acció i conducta".(1)

L'escola behaviorista ha estat la base de la formulació de la major part de les teories psico-sociològiques del conflicte i, en funció d'aquest fet, pot afirmar-se que és un dels puntals de la investigació sobre la pau. A diferència de l'escola realista, la behaviorista gaudeix d'una història paral.lela a la de la investigació sobre la pau, particularment en les seves primeres etapes (anys seixanta i primers dels setanta). Per això, donarem una certa importància i atenció a les aportacions d'aquesta escola, tot i que moltes de les seves aportacions es faran, no en aquest capítol de les relacions internacionals, sinó en el que es refereix a l'estudi dels conflictes. En el present capítol es procurarà mostrar, més que res, la concepció del món de l'escola behaviorista, i no tant els plantejaments

(1) ARENAL, Celestino del - op. cit., pp. 178.

que fan sobre el conflicte.

Les característiques fonamentals d'aquesta escola, de la que en formen part persones que fan també investigació sobre la pau, com ara Richardson, Deutsch, Singer, Zinnes, Russet, Rummel, Small, Falk o Kim, entre d'altres, són les següents:(1)

1) Adaptació de teories, propostes, marcs conceptuals, metodologies i suggerències d'altres disciplines.
2) Intent de relacionar fenòmens estudiats per altres disciplines.
3) Atenció al problema de les unitats d'anàlisi: Estat, subsistema, sistema internacional, etc.
4) Preocupació sobre els nivells d'anàlisi i tendència a centar-se en algun d'aquests nivells.
5) Anàlisi comparat entre fenòmens històrics i fenòmens actuals.
6) Atenció als problemes derivats de la recopilació de dades, sovint mitjançant ordenadors.
7) Preocupació per la metodologia, que no es comuna entre les persones d'aquesta escola.
8) Esforç per relacionar la investigació amb la elaboració de teories des d'una perspectiva acumulativa.

---

(1) ARENAL, Celestino del - op. cit. pp. 177

Aquestes característiques poden facilitar la distinció entre el que vol i fa aquesta escola i el que pretén l'escola realista. El behaviorisme és, de fet, una reacció front els excesos del realisme, particularment del seu pessimisme visceral. En front d'aquesta visió del món i de la persona humana, el behaviorisme es recolça amb la sociologia i la psicologia i d'altres disciplines (antropologia, economia, biologia), en un esforç interdisciplinar notable, per tal d'intentar descobrir les regularitats de la conducta humana i de les relacions socials, cercant explicacions a la conducta actual i disenyant models de futur on puguin aplicar-se comportaments socials i individuals diferents.

El fonamental en l'escola behaviorista és l'establiment de tres marcs conceptuals diferents (sistema, actors i interaccions entre els actors), amb l'objectiu de facilitar el coneixement del conjunt del sistema i de les parts que el formen, tal com pot veure's en el dibuix.

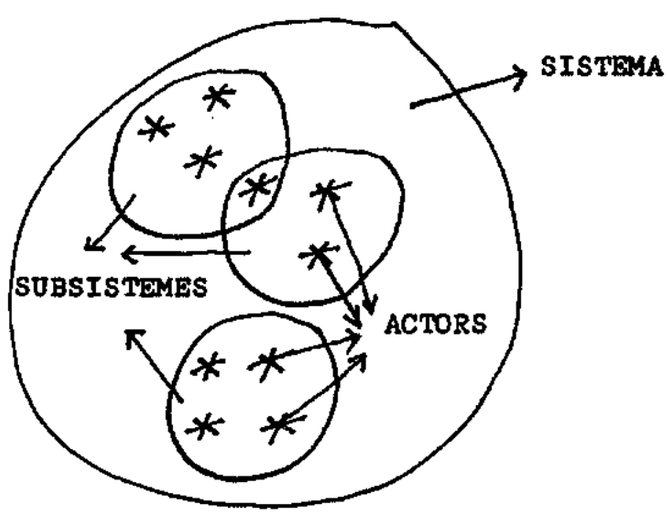

Degut a aquesta metodologia, dividirem també el present capítol en tres parts, segons l'accent estigui posat en el sistema, els actors o les interaccions dels actors. Completarem aquesta descripció amb l'anàlisi general de les principals teories sorgides en cada un d'aquests tres nivells d'anàlisi.

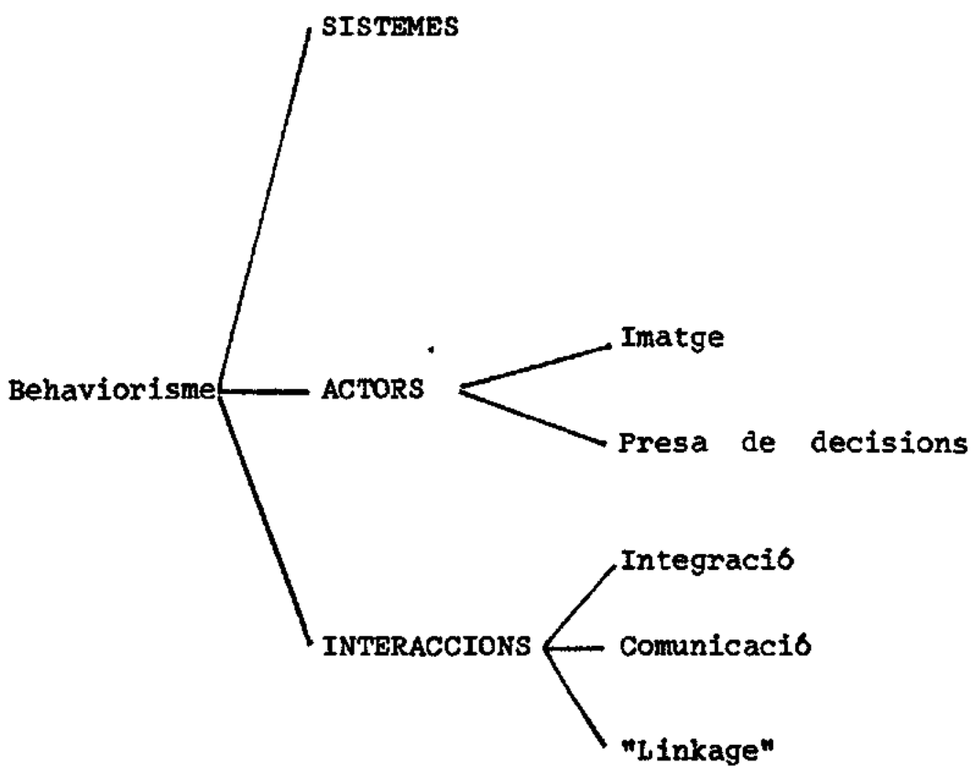

Teoria dels sistemes

Si l'escola realista posava l'atenció en els Estats, l'anàlisi sistèmica ho fa en la totalitat del sistema internacional, és a dir, en un conjunt molt més ampli que el format per un Estat i, fins i tot, pel conjunt de tots els Estats.

Rapoport,[1] un dels pioners en l'estudi científic de les guerres, definia a un "sistema" com a una totalitat que funciona com a tal en virtud de la interdependència de les seves parts. Així, la teoria general dels sistemes seria el mètode que tractaria de descobrir com es produeixen aquestes interdependències en el si de la més amplia varietat de sistemes. Veiem, doncs, que la interdependència i la interacció són elements clau de tot sistema.

De manera semblant a l'esquema general que abans hem fet al referir-nos al behaviorisme, podriem tanmateix assenyalar que la teoria dels sistemes fa una anàlisi igualment de l'estructura, dels actors i de les interaccions. Al fer aquesta anàlisi, considera també un conjunt de variables del sistema internacional, de les que cal resenyar-ne aquestes tres:[2]

a) accions dels Estats, entesos com a components del sistema.
b) estructura i funcionament del sistema, que resulta de la interacciió de les seves unitats
c) factors ambientals que condicionen tant les accions de les unitats com l'operativitat del sistema.

---

(2) ARENAL, Celestino del - op. cit. pp. 184

(1) RAPOPORT, Anatol, "Systemic and Strategic Conflict", a "Toward a Theory of War Prevention", World Law Fund, 1966, pp. 251-283; "The application of game theory to peace research", Impact, nº 2, abril/juny 1968, pp. 111-123.

Les qüestions tractades pels components d'aquest corrent són moltes i de gran interès per la investigació sobre la pau. Persones com Rapoport, Kaplan, Frankel, Boulding, Deutsch, Burton, Zinnes, Wallensteen, Holsti, Galtung, Brady, Singer, Small, Russet i moltes d'altres més, han aportat estudis i experiències de gran vàlua per entendre millor el nostre món, la seva estructura i la seva dinàmica.(1) Arenal resumeix així les principals qüestions tractades per aquesta gent: (2)

1) L'organització interna i els models d'interacció dels elements analítics o reals que existeixen en quant sistema.
2) La relació i les fronteres entre un sistema i el seu entorn.
3) Les funcions desenvolupades pels sistemes, les estructures per la realització d'aquestes funcions i llur efecte sobre l'estabilitat del sistema.
4) El mecanisme vàlid per el manteniment de l'statu quo i l'equilibri del sistema.
5) La classificació dels sistemes
6) La disposició dels nivells jeràrquics dels sistemes, la situació dels subsistemes, els models d'interacció entre els subsistemes, etc.

No és el propòsit d'aquest treball explicar detalladament les aportacions dels components més destacats de l'escole sistèmica. Aquesta és una funció que ja complexen altres llibres dedicats a l'estudi de les relacions internacionals.

---

(2) ARENAL, Celestino del - op. cit., pp. 187-188

(1) Alguns d'aquests autors han contribuit a la redacció d'un magnific llibre, "The War System", compilat per Richard Falk i Samuel S. Kim, i editat per Westview Press, el 1980.

Per això, em limitarè a fer cinc cèntims d'algunes de les persones d'aquest corrent que estan més vinculades a la investigació sobre la pau; dit d'una altra manera, intentaré assenyalar els temes que la investigació sobre la pau ha assumit com a importants, dels tractats habitualment pels sistèmics. Aquest comentari, però, s'ha de completar amb les observacions que d'aquestes persones es fan també a d'altres capítols i, fonamentalment, en el de l'estudi dels conflictes, on es parla també de l'anàlisi dels sistemes.

Com sembla evident, una part important de la discussió sistèmica ha estat centrada en la mateixa classificació dels sistemes possibles i en avaluar llur impacte en la formació d'una estabilitat global pel conjunt del sistema i/o en la seva capacitat per transformar-se i facilitar una dinàmica de canvi en favor de la justícia, l'equitat entre els diferents sistemes i la resolució pacífica dels conflictes entre els actors d'aquests sistemes. Això, evidentment, forma part del temari principal de la investigació sobre la pau.

Morton Kaplan[1] ha estat un dels teòrics més prolifics sobre els sistemes. En la seva opinió, existirien sis tipus de sistemes internacionals: el sistema d'equilibri de poder (amb actors nacional que busquen augmentar llur seguretat amb armes nuclears), el sistema bipolar flexible (existència de dos blocs liderats cada un d'ells per una gran potència dotada d'armes nuclears), el sistema bipolar rígit (amb les característiques de l'anterior, però amb la desaparició de la capacitat de decisió dels altres països), el

(1) KAPLAN, Morton, "Sistema y progreso de la política internacional", a S.H.Hoffmann (ed.), "Teorías contemporaneas sobre las relaciones internacionales", Tecnos, 1979, pp. 141-163

sistema internacional universal (amb un govern mundial), el sistema jeràrquic internacional (on desapareixerien els actors nacionals com a tals), i el sistema internacional de veto per unitat (existirien diversos actors nacionals o de bloc, cada un dels qual tindria armament nuclear. Les decisions es prendrien per unanimitat). Kaplan proposa també diverses variants a aquests sis sistemes: sistema bipolar molt flexible, sistema de distensió, sistema de blocs inestables, sistema de difusió nuclear incomplert, sistema de quatre blocs i sistema hegemònic sota la direcció dels Estats Units.

La tasca posterior a la classificació dels diferents sistemes possibles és la d'identificar les diferents situacions històriques amb aquests sistemes. Això permet també mostrar, a partir de les deficiències dels models ja coneguts, els sistemes que serien desitjables pel futur i, a partir d'aquesta elecció, esbrinar els camins i les actuacions necessàries per arribar-hi. Aquest treball està força conectat amb el que posteriorment comentarem al referir-nos al mundialisme i estudi de "models de futur" o "futurs desitjables", que constitueix una part del ventall temàtic de la irenologia i, dins d'aquesta, de la educació per la pau.

Per a estudiar i comparar sistemes cal tenir present un bon grapat d'elements i variants. Rosecrance els divideix en tres grans apartats: a) Input de transtorn (ideologies, inseguretat interna, disparitats entre els recursos de les nacions, interessos nacionals conflictius, etc.); b) mecanismes reguladors que reaccionen davant un transtorn (sistema de Nacions Unides, consensus informal, organismes regionals, etc.); c) restriccions ambientals que influencien l'abast de les possibles solucions.

El corrent d'anàlisi de sistemes, tot i que ha aportat moltes innovacions teòriques i forces dades empíriques per entendre el nostre món, ha estat també objecte de nombroses crítiques. Braillard ha comentat, en aquest sentit, el llenguatge pseudocientífic que utilitzen els sistèmics i la defensa excesiva que fan, molts dels integrants d'aquesta escola, de l'statu quo.

> "L'anàlisi dels sistemes es remeteix massa sovint a un simple llenguatge pseudocientífic que, mitjançant l'ús confus de termes i conceptes utilitzats per les diverses ciències exactes (sistema, estructura, funció, equilibri, homeostasi, morfogènesi, feedback, etc.) aspira a procurar a l'investigador de ciències socials un estatut científic i un reconeixement social. D'altra banda, i sobre tot l'anàlisi de sistemes, tal com s'ha practicat generalment en l'estudi de les relacions internacionals, tendeix a ser profondament normatiu en la mesura en que valora l'statu quo, atribueix caràcter de normalitat a quant contribueix a l'harmonia interna del sistema al mentenir les estructures existents, i considera desviant i disfuncional tot allò que allunya al sistema del seu equilibri". (1)

Arenal,(2) pel seu costat, hi afegeix aquestes altres consideracions, a l'hora d'agrupar les crítiques fetes a l'anàlisi dels sistemes:

a) No s'ha d'estudiar sols el "tot" (els sistemes), sinó també el comportament de "les parts".

---

(1) BRAILLARD, Philippe - op. cit., pp. 672.

(2) ARENAL, Celestino del - op. cit., pp. 213-215

b) La noció sistèmica de "totalitat" desconeix o prescindeix d'importants estructures i interaccions de la realitat social, com la noció de formació social.

c) Algunes de les suposicions són molt simplificades, pel que es distorsiona el món real. Algunes d'aquestes definicions es refereixen a l'imaginari, i no a la realitat.

d) Es fa difícil parlar d'un sol sistema internacional. Sembla més versemblant parlar de múltiples sistemes.

e) Els actors no estatals no gaudeixen del protagonisme o importància que tenen a la realitat. L'Estat continua sent el protagonista de la història

L'estudi dels actors

Molts estudis sobre la societat internacional han posat l'accent en l'observació del comportament dels actors, més que no pas en l'estudi d'unitats més amples com podrien ser els Estats o les agrupacions de països en aliances. La unitat central en l'estudi dels actors sol ser, encara que no sempre, l'estadista, és a dir, "l'home" d'Estat.(1) Evidentment, l'Estat és considerat igualment un actor, però ho és en funció del comportament dels estadistes, és a dir, que l'actuació dels Estats en el camp internacional és considerada a partir dels desitjos, percepcions, creences i personalitat dels polítics.(2)

Els principals camps d'anàlisi dins dels estudis sobre els actors han estat dos: l'anomenada teoria de la imatge, i els estudis sobre la presa de decisions.

Les teories sobre les imatges seran comentades posteriorment en el capítol sobre el corrent psico-sociològic de l'estudi dels conflictes. Avançarem, però, que molts d'aquests treballs fan referència a la personalitat dels estadistes i, especialment, als seus comportaments patològics. Hermann, Holsti,(3) Eckhardt(4) i d'altres, han intentat mostrar com determinades personalitats i caràcters de persones amb gran influència en la vida política i en la vida pública, poden influenciar notablement o decisivament en la conducció dels afers internacionals. Molts d'aquests comportaments tenen que veure

(1) Utilitza aquesta vegada el substantiu "home", i no "persona", degut al tradicional monopoli que els homes tenen en les tasques de responsabilitat política i en relació a les dones.

(2) ARENAL, Celestino - op. cit. pp. 215

(3) HOLSTI, Ole R., "Measuring affect and action in international reaction models", Journal of Peace Research, nº 3/4, 1964, pp. 170-190.

(4) ECKHARDT, William, "Global Compassion and Compulsion", Journal of Peace Research, nº 1, 1979, pp. 79-86; "War/Peace attitudes, events and values", Bulletin of Peace Proposals, nº 2, 1983, pp. 187-189.

amb els tipus d'imatges que un actor es forma de la realitat internacional i/o d'altres actors. Aquestes imatges i percepcions, sovint deformades en un gran nivell, determinen l'establiment de polítiques concretes que afavoriran o perjudicaran les dinàmiques de pau/guerra. Analistes com Boulding,[1] Kelman,[2] Gladstone o Laswell, han analitzat el contingut dels símbols, la recepció dels missatges i les reaccions front a determinades percepcions.

Aquests tipus d'estudis han estat criticats per excedir-se en l'anàlisi dels factors emocionals, per estar massa condicionats per algunes ideologies polítiques, i per ignorar algunes de les forces que actuen en l'estructura del sistema internacional.

L'altre camp que ha tingut una forta incidència en el conjunt dels estudis sobre la política internacional, ha estat el que s'ha centrat en l'anàlisi de la presa de decisions. Els objectius d'aquests tipus d'estudis són els següents:[3]

1) Tractar d'explicar el comportament extern de l'Estat des d'una perspectiva analítica de l'Estat, i no del sistema internacional.

2) Els individus que prenen decisions actúen en el marc d'un entorn que inclou tant el propi sistema polític nacional com el sistema internacional.

---

(1) BOULDING, Kenneth E., "International Images and Internatiomal Systems", a "The War Systemps", op.cit., p.536-550

(2) KELMAN, Herbert L., "Factores societales, actitudinales y estructurales de las relaciones internacionales", a S.H.Hoffmann, "Teorias contemporáneas...", p. 257-273; "The problem-solving workshop: a social-psychological contribution to the resolution of international conflicts", Journal of Peace Research, nº 2, 1976, p.79-90

(3) ARENAL, Celestino del, op.cit., pp. 215-230.

3) La percepció juga un rol molt important.

4) Es considera el procés de la presa de decisions com a un procès racional.

Un dels pioners en aquests tipus de treballs fou Snyder[1], qui ja va publicar anàlisis d'aquesta mena en els anys cinquanta. Holsti[2] i Tanter han realitzat igualment nombrosos estudis al respecte. Rosecrance també ha analitzat les actituds de les elites dirigents, arribant a la conclusió de que existeix una clara correlació entre la inestabilitat internacional i la inseguretat interna de les elites.

El principi de la presa de decisions presenta l'inconvenient d'oblidar en excés el marc institucional. Per alguns observadors[3], presenta també el defecte de donar massa importància a tot el sistema polític com a unitat que medeix la seva actuació racional pels trets de l'adversari en el context d'unes regles de joc acceptades.

---

(1) SNYDER, Richard C., i d'altres, "La génesis de las decisiones como enfoque del estudio de la política internacional", a S.H.Hoffmann, "Teorías contemporáneas...", pp. 191-208.

(2) HOLSTI, Ole R, "Crisis, Stress and Decisionmaking", a R.Falk & S.S.Kim (ed.), "The War System", pp. 491-508

(3) BEYME, Klaus von; KERNIG, Claus; ZIMMERMANN, W.; "Relaciones internacionales", a "Marxismo y Democracia. Política 7", Ediciones Rioduero, 1975, pp. 27-50

Teories sobre les interaccions

L'estudi de les relacions internacionals ha donat sempre una atenció especial a l'anàlisi de les formes de relacionar-se entre els sistemes, subsistemes i actors que formen la societat internacional. Les formes de comunicar-se, d'integrar-se, i de reaccionar front els altres actors, ha donat lloc a un bon grapat d'estudis i teories en les que els investigadors i investigadores sobre la pau han intervingut força activament.

Kenneth Boulding divideix els sistemes socials d'interacció en tres apartats:(1)

a) el sistema d'amenaça (guerra, conflicte, poder, dominació)
b) el sistema d'intercanvi (comerç per a un benefici mutu), i
c) el sistema d'integració (proporcionant serveis a cada un dels altres mitjançant vincles familiars o d'amistat, sense buscar beneficis per a un mateix).

Com ha indicat Newcombe,(2) els estudis de les relacions internacionals més conectats amb la investigació sobre la pau són els que han desenvolupat les teories funcionalistes, neofuncionalistes i d'integració. Aquests autors han desenvolupat especialment les formes de cooperació entre les parts del sistema.

Les teories sobre la integració són un exemple d'a-

(2) NEWCOMBE, Hanna - "Survey of Peace Research", Peace Research Review, nº 6, octubre 1984, pp. 7

(1) BOULDING, Kenneth E., "The International System in the Eighties: Models of International Peace", a "Dynamics of a Conflict", Humanities Press, 1975, pp. 3-18

questa conexió entre la investigació sobre la pau i l'estudi de les relacions internacionals. Com explica Arenal[1], el que caracteritza a la integració és l'existència de condicions que permeten, sense el recurs a la guerra, d'avençar en el camí de la superació de les diferències, tensions i conflictes entre diverses unitats polítiques.

Dins de les teories sobre la integració, poden considerar-se tres corrents principals:[2]

a) La federalista, que persegueix la creació d'un marc institucional i legal en el que participen diferents unitats polítiques, conservant cada una una certa autonomia. En aquest corrent hi anirien G.Clark, L.Sohn, Denis de Rougemont, etc.

b) El funcionalista/neofuncionalista, que veu la integració com un desenvolupament gradual i acumulatiu mitjançant els llaços que es van establint entre els sectors socio-econòmics. Creuen que les institucions supranacionals són les millors vies per satisfer els interessos egoistes de les elites. A aquest corrent pertanyen Haas[3] i Lindberg, per exemple.

c) El corrent transnacionalista. Per aquest corrent, les relacions transnacionals són les que realment configuren el món internacional. Les relacions transnacionals serien aquelles que es produeixen a través de les fronteres d'un Estat, a diferència de les relacions internacionals, que són aquelles que tenen lloc exclussivament "entre" les unitats estatals.

---

(1) ARENAL, Celestino -op. cit., pp. 231

(2) ARENAL, Celestino - op. cit., pp. 232-243

(3) HAAS, Ernst B., "El reto del regionalismo", a S.H.Hoffmann (ed.), "Teorías contemporáneas...", pp. 273-292. Haas ha analitzat també els problemes d'aplicar les teories d'unificació política en els països del Tercer Món: "Paradigms of Political Integration and Unification. Applications to Korea", Journal of Peace Research, nº 1, 1984, pp. 47-60.

Aquest corrent ha estat el que més ha forçat la discusió de canviar el clàssic paradigma de l'Estat com a centre de la teoria internacional, proposant canviar-lo pel paradigma de la política mundial o política transnacional, en la que hi intervenen actors no-estatals.

Keohan i Nye,(1) exponents d'aquest pensament, consideren que relacions transnacionals són els contactes, coalicions i interaccions a través de les fronteres estatals que no estan controlats pels òrgans centrals dels governs encarregats de la política exterior. D'aquesta manera, en l'estudi dels procesos d'integració s'han tingut molt en compte a les organitzacions internacionals i llur funció en el món actual, els sistemes d'aliances regionals,-ja siguin de caràcter polític, cultural, econòmic o militar-, els procesos federatius, les relacions interculturals, etc.

TEORIES D'INTEGRACIÓ POLÍTICA

Nom de la teoria	Proposador	Assumpció metafísica
TRANSACCIONALISME	Deutsch	Interaccionisme
	Cobb & Elder	Epifenomenalisme Materialisme
	Russett	Epifenomenalisme Materialisme
NEOFUNCIONALISME	E. Hass	Epifenomenalisme Idealisme
	Nye	Paral.lelisme
FUNCIONALISME	Mitrany	Mentalisme
TEORIA DE L'ORGANITZACIÓ	Etzioni	Paral.lelisme
ANÀLISI DE SISTEMES	Lindberg & Scheingold	Interaccionisme
TEORIA ESTRUCTURAL	Galtung	Epifenomenalisme Materialisme

Font: HAAS, Michael, "Paradigms of Political Integration and Unification: Applications to Korea", Journal of Peace Research, nº 1, 1984, pp. 49.

(1) NYE, J.; KEOHANE, R., "Transnational Relations and World Politics", Harvard University Press, 1971.

Alger[1] ha analitzat la política exterior dels Estats Units, les possibilitats de participació dels ciutadans i l'impacte de les relacions internacionals des d'organitzacions no governamentals.

L'estudi del sistema de Nacions Unides forma també part de l'estudi de les relacions internacionals. Diversos investigadores i investigadores sobre pau s'han interessat per aquest tema, com Naidu[2], Newcombe[3] i Russett[4]; Keohane[5] ha estudiat el funcionament de les Nacions Unides en termes de patrons d'influència; Manno[6] i Lande[7] han estudiat les Nacions Unides analitzant l'aplicació de les seves resolucions.

Hi han igualment nombrosos estudis sobre organitzacions internacionals regionals, principalment de caràcter econòmic o militar, en els que s'insisteix en la importància d'introduir nous actors en el sistema internacional. Això és particularment interessant per aquelles persones que, com Beer,[8] argumenten que la polarització (pocs actors en joc) és un dels factors que predisposen el sistema a la guerra.

---

(1) ALGER, Ch., "Foreig Policies of U.S. publics", International Studies Quarterly, nº 2, 1977, p. 277-293.

(2) NAIDU, M.V., "Collective Security and the United Nations", MacMillan of India, Delhi, 1974, 164 pp.

(3) NEWCOMBE, Hanna, "National Patterns in International Organizations", Peace Research Reviews, vol.6, nº 4,5 i 6, 1975; "Nations in Groups (II)", Peace Research Institut, Dundas, 1981, 155 pp.

(4) RUSSETT, Bruce M., "Discovering Voting Groups in the U.N.", American Political Science Review, vol.60, nº 2, juny 1966.

(5) KEOHANE, Robert, "The Study of Political Influence in the General Assembly", International Organization, primavera 1967, pp. 221-237

(6) MANNO, Catherine, "Majority Decisions and Minority Responses in the U.N. General Assembly", Journal of Conflict Resolution, març 1966, pp. 1-20

(7) LANDE, Gabrielle, "The Effects of the Resolutions of the U.N. General Assembly", World Politics, octubre 1966, p.83-105

(8) BEER, Francis, "Peace against War", W.H. Freeman, 1981.

Aquesta concepció del món posa l'accent en la interdependència i la cooperació. La dinàmica de la modernització ha contribuit a teixir una complexe xarxa d'interdependències entre les diferents societats, i a fer intervenir nous tipus d'actors en les relacions internacionals (forces supranacionals, transnacionals i subnacionals), que tendeixen a limitar el marge de maniobra dels estats.(1) Aquesta visió de les relacions internacionals va adquirir una gran importància a partir de la dècada dels seixanta i en els treballs de ciències polítiques dedicats a l'estudi de l'organització internacional, la resolució dels conflictes, l'elaboració de la política exterior, l'anàlisi de les relacions Nord/Sud, etc.(2)

---

(1) BRAILLARD, Philippe, op. cit., pp. 668

(2) La revista Peace and the Sciences sol ocupar-se habitualment d'aquests temes, reproduint ponències d'analistes de l'Est i de l'Oest.

Analistes com Deutsch, Etzioni, Russet, Nye, Kehohane, Galtung, Haas, Angell, Smoker,[1] etc., formen part d'aquest corrent.

Tremendament lligat a aquesta anàlisi hauriem de situar també els treballs relacionats amb l'imperialisme, entés com el factor dominant de les relacions internacionals que permet explicar el subdesenvolupament dels països del Tercer Món.[2] Com explica Braillard, "aquesta visió de les relacions internacionals constitueix la base de les reivindicacions d'un nou ordre econòmic internacional (NOEI) i d'un important corrent d'estudi dels problemes del desenvolupament que es nega a analitzar el subdesenvolupament exclusivament en termes de factors endògens (culturals, polítics, socials, etc.), i tracta d'explicar aquest fenòmen per la dependència de les societats del Tercer Món i, més exactament, per l'inserció d'aquestes en l'economia mundial capitalista".[3]

Entre les crítiques que s'han fet a les teories de la integració, podem esmentar les de que no han pres en compte adeqüadament el rol de lideratge i de les circumstàncies dels actors, i que ha infravalorat la influència de tipus radicals de canvi en el procés d'integració.[4]

(2) GANTZEL, Klaus Jürgen, "Las estructuras de dependencia, patrón dominante en la sociedad internacional", a A.Viñas (ed.), "Dominación y dependencia en la economía internacional", Ariel, 1978.

(3) BRAILLARD, Philippe - op. cit., pp. 670

(1) Paul Smoker ha caracteritzat al sistema internacional com a format per una "component de tensió" (sistema d'amenaça intergovernamental), i un "component de força" (els contactes de cooperació entre la gent); la pau i la guerra depenen, per Smoker, de l'equilibri entre aquests dos components.

(4) MULLER, Harold & RODE, Reinhard, "How to Talk about Interdependence and Keep Ignoring It. Parochial World Politics", Bulletin of Peace Proposals, nº 1, 1984, pp. 79-91.

Per Senghaas,[1] la integració té un sentit quan fa referència els conflictes que impliquen a participants iguals (estructures simètriques), com ara el conflicte intercapitalista o el conflicte capitalisme-socialisme. En aquest cas, l'estratègia de pau passarà per un procés d'integració (supressió de la confrontació), i per un procés d'associació (alterar la infraestructura d'aquestes formacions).

Existeixen, però, conflictes assimètrics, com el Nord/Sud, en els que la solució no passa per la integració, sinó, segons Senghaas, per l'accentuació del conflicte a favor dels depenents i discriminats. La polarització, diu Senghaas, és necessària per a establir una base conscient i sociològicament fonamentada pels explotats.

---

(1) SENGHAAS, Dieter, "La estructura de conflicto en la sociedad internacional contemporanea", a A.Viñas (ed.), "Dominación y dependencia en la economia internacional", Ariel, 1978.

Dins de l'apartat de les interaccions podriem igualment posar-hi les teories de les comunicacions, enteses com el conjunt d'enfocaments que tracten de posar de manifest els aspectes polítics de les comunicacions i el grau en que aquestes condicionen el comportament polític i la pròpia evolució de la societat. Russett, Burton i Deutsh són alguns dels que s'han dedicat a aquests estudis, que també seran comentats dins el capítol dedicat a l'estudi del conflicte.

Finalment, per acabar amb l'interaccionisme, cal fer menció de la teoria del "linkage" de Rosenau, per qui tota seqüència recurrent de comportament, originada en un sistema, produeix una reacció en un altre.

La teoria del "linkage" es basa en la mútua interpenetració i interdependència entre el medi intern i el medi internacional. El 1966, Rosenau distingueix entre sistemes verticals i sistemes horitzontals. Tradicionalment s'han estudiat les relacions internacionals en termes horitzontals, separant la política internacional i la política interna. Rosenau, en canvi, explica que això ara ja no és possible, atès que existeixen procesos que travessen aquests nivells i configuren sistemes verticals, diluint les fronteres entre els sistemes polítics nacionals i el seu entorn internacional.(1)

---

(1) Per Rosenau, les situacions inicial i terminal del "linkage" són descrites com a inputs i outputs, i es diferencien segons s'originin en l'Estat o en el sistema internacional.

EL POSTBEHAVIORISME: A LA RECERCA D'UN NOU PARADIGMA PER A LES RELACIONS INTERNACIONALS?

A partir dels primers anys de la dècada del setanta, que és quan la investigació sobre la pau adquireix una forta personalitat i comença a influenciar els estudiosos i investigadores sobre les relacions internacionals, el behaviorisme dominant en aquell moment entra en una nova fase de transformació que, per alguns, ha donat lloc a una nova etapa o post-behaviorisme.

Arenal[1] descriu aquesta etapa, que aplega tot el que portem de la dècada dels vuitanta i els darrers anys dels setanta, com una fase caracteritzada per la reacció contra l'excessiva abstracció del behaviorisme i la crítica als estudis que no són capaços d'aportar solucions aplicables als problemes existents. La crisi econòmica iniciada a començaments del setanta i la evidència de que els principals problemes econòmics i socials de la humanitat no podien ser resolts mitjançant els camins tradicionals, ajudaren també a que els estudiosos de les relacions internacionals prengueren consciència de la necessitat d'obrir-se a les suggerències que, ja en aquells moments, feien els que treballaven multidisciplinariament des de la investigació sobre la pau. En aquest sentit, i encara que no es pot generalitzar, és esperançador el comprovar com cada cop són més les persones provinents de les relacions internacionals que s'ocupen dels temes que

(1) ARENAL, Celestino del:- op. cit., pp. 86.

han caracteritzat a la investigació sobre la pau, i fins el punt que, en aquests moments, són nombroses les veus que suggereixen la necessitat de canviar el paradigme tradicional de les relacions internacionals, i en funció de la prioritat que el tema de la pau està adquirint en la consciència universal.

Roberto Mesa ho ha sintetitzat, en un llenguatge molt clar, quan es refereix a que el tema prioritari en l'estudi internacional ha de ser la lluita per la pau i per la justícia.

> "Dues són les grans zones d'actuació que sen's brinden pel futur més immediat: la lluita per la pau i el combat per la justícia. En la primera d'elles, és obligat recordar els treballs de J.Galtung i dels estudis sobre la pau; han d'avançar els treballs sobre el desarmament convencional, els projectes de desnuclearització, els intents per a la desaparició de les aliances de caràcter militar, així com qualsevol altre tipus de negociació orientada en aquests sentits... cal lluitar exactament contra les causes engendradores de violència; el combat per la pau passa inevitablement per la desaparició dels tractaments discriminatòris dels diversos grups humans i socials". (1)

Hylke Tromp, polemòleg holandès, ha expressat igualment, en un excelent treball(2), la conveniència de substituir a l'Estat, com a unitat central d'anàlisi de les relacions internacionals, pels procesos polítics en el món, deixant de banda a les fronteres. Això tindria quatre conseqüències per l'estudi

---

(1) MESA, Roberto -"Una propuesta para el desarrollo del estudio de las Relaciones Internacionales", Sistema, nº 56, septiembre 1983, pp. 127.

(2) TROMP, Hylke -"El punto de vista tradicional y el punto de vista radical en el estudio de las relaciones internacionales", a "Anuario sobre paz y conflictos", Fontamara/ UNESCO, vol. 1, 1986.

de les relacions internacionals:

1) Els procesos polítics sòls poden ser entesos en el context d'un sistema polític mundial en el que es prenguin en consideració la interacció i la superposició de sistemes nacionals i internacionals, així com l'existència de relacions transnacionals.

2) La desigualtat dels estats és la base de l'anàlisi.

3) Les relacions internacionals hauran de considerar també a actors que no estan territorialment definits.

4)L'anàlisi no s'ha de centrar ja exclussivament en els aspectes conflictius de les relacions entre els Estats (guerres, armes, aliances militars, etc.).

Per Tromp, l'anàlisi horitzontal de les relacions internacionals hauria de ser substituit, o almenys complementat, per l'anàlisi vertical. Una anàlisi horitzontal es preocupa per un sistema d'Estats, les relacions dels quals es basen en la coordinació; els estats són contemplats com actors que estan igualment motivats en la persecució dels seus propis interessos nacionals, el qual genera un sistema d'equilibri de poder.

L'anàlisi vertical, en canvi, imagina un sistema d'Estats, les relacions dels quals es basen en la subordinació i la supremacia; els Estats, i actors no territorials, actúen en un contexte que varia segons l'àrea de problemes.

Els elements del paradigma tradicional de les relacions internacionals ja han estat suficientment comentats al llarg d'aquest capítol. El qüestionament que, al llarg dels darrers anys, s'ha fet d'aquest paradigme, també ha quedat palès al parlar dels corrents posteriors al realisme. Tot i àixí, i seguint l'esquema de Tromp, recordarem de nou, com a síntesi, els set elements fonamentals d'aquest paradigma tradicional que posen en entredit:

1) L'Estat és una unitat d'anàlisi independent
2) El sistema internacional consisteix en actors independents (nacions)
3) El sistema internacional es caracteritza, per definició, per un estat de coses anàrquic.
4) Existeixen relacions simètriques entre nacions.
5) El sistema internacional comporta les seves pròpies lleis, a les que totes les nacions s'han d'ajustar.
6) Els objectius d'una nació en el sistema internacional són: seguretat, poder, prosperitat i prestigi.
7) Els procesos polítics dins de la nació i els procesos polítics dins del sistema internacional no sols són autònoms (no s'influencien entre sí), sinó que també són procesos qualitativament diferents i, per això, s'estudien indepentment.

La conclusió d'aquest discurs és ben clara: les teories de les relacions internacionals sols intenten explicar el comportament dels Estats, deixant de banda factors avui dia tant transcendents com les armes i l'estratègia nuclear o l'aparició d'una societat transnacional i, amb ella, de l'interdependència.

El repte de transformar aquest vell paradigma en un d'altre que s'apropi més a la realitat del moment, és un repte, en primera instància, pels propis investigadors i investigadores de les relacions internacionals; però, al mateix temps, atès que la investigació sobre la pau no pot configurar-se exclusivament com a una disciplina basada en la bona fe i en un cargament de tesis normatives, cal que la definició d'aquest nou paradigme contemporani sigui obra de la col.laboració de persones que, des de diferents disciplines i experiències, puguin construir un model explicatiu de la societat internacional que permeti establir mesures i dinàmiques transformadores encaminades a l'emancipació dels èssers humans.

LA POLEMOLOGIA

Si bé, tal com ja hem comentat abans, la polemologia pot considerar-se com a una especialitat de l'estudi dels conflictes (l'estudi dels conflictes armats, és a dir, les guerres), ens interessa analitzar-la diferenciadament del que hem considerat com a "estudis sobre els conflictes", tant perquè gaudeix d'unes característiques pròpies com perquè la polemologia ha evolucionat per uns camins sovint allunyats de la investigació sobre la pau. És més: tot i que el pare de la polemologia és Gaston Bouthoul, no li dedicarem l'atenció que en principi podria semblar adient concedir-li, justament pel fet que, com molts estudis estratègics, si bé ens interessen per conèixer la realitat internacional, moltes vegades no ens aporten suficients elements per entendre les arrels dels conflictes i el comportament de la societat internacional. Destacarem, pel contrari, nombrosos estudis sobre les guerres, de persones que, fins i tot, mai s'han catalogat com a "polemolegs", tot i haver dedicat atenció i prioritat a l'estudi de les guerres.

La paraula polemologia prové de l'arrel grega "polemos", que significa "guerra". Es tracta, doncs, de la disciplina que estudia la guerra. És l'estudi científic de la guerra. Bouthoul l'ha definit com "la <u>ciència de la guerra en general</u>, l'estudi de les seves formes, de les seves causes, dels seus efectes i de les seves funcions en tant que fenòmen social". En aquest sentit, la polemologia és considerada normalment com a una <u>sociologia de la guerra</u>, evidenciant el pes que ha tingut i té la sociologia, junt amb la història, en l'estudi de les guerres.

El caràcter científic que s'ha volgut donar a la polemologia ha fet que aquesta disciplina es basés en un principi que cal

tenir molt present, puig conté una gran sabiduria: "si vols la pau, coneix la guerra", en contraposició al vell aforisme de "si vols la pau, prepara la guerra". La idea fonamental és, doncs, que coneixent millor les causes i el desenvolupament de les guerres, serà més fàcil combatre els factor que les provoquen i allarguen; la polemologia esdevindria així com una ciència preventiva.

Si és preventiva és, també, perquè parteix del convenciment de que la guerra és un fenòmen evitable. La guerra és considerada com a una malaltia, no com un mal; com tota malaltia, per tant, pot tenir remei i tractament preventiu. Aquesta és la grandesa i, al temps, el handicap immens que s'ha proposat la polemologia.

La polemologia, com tindrem ocasió de comprovar, és una activitat multidisciplinaria[1]; aprofita coneixements de la història, de la sociologia, de la biologia i d'altres ciències. Sovint s'ha remarcat el seu caràcter semblant a la medicina, en la mesura en que els temes de la seva recerca són el naixement i la mort dels germens polemològics.[2] Així, la polemologia recorre a la epidemiologia per demostrar com es propaguen certs estats psicològics col.lectius; a la biologia per explicar certes mutacions sota la influència de modificacions tècniques; i a la etologia quan s'analitzen els mecanismes d'angoixa relacionats amb l'agressivitat.

---

(1) FALK, R. & KIM, S.S., "The War System: An Interdisciplinary Approach", Westview Press, 1980, 659 pp.

(2) CRESUP -"Polemologie, Recherche sur la Paix, Irénologie", Les Cahiers du CRESUP, nº 1, 1977

S'ha questionat moltes vegades si la polemologia és o no és una activitat normativa, en el sentit de si pretenia o no l'establiment d'un món diferent en el que la guerra no hi tingui sentit. Si bé és cert que la polemologia ha estat i és utilitzada per persones i institucions que el que busquen és, sencillament, millorar les seves doctrines estratègiques per tal de tenir més possibilitats de guanyar una guerra quan es vegin implicats en conflictes armats, també sembla evident que, en general, la quasi totalitat dels estudis polemològics estudien les guerres amb l'objetctiu, al menys, d'afavorir una presa de consciència dels fenòmens conflictuals en general, i de contribuir a llur prevenció; objectiu, per tant, més que lloable: sencillament, necessari.

Quina és la problemàtica que, en principi, pot conformar el camp d'estudi de la polemologia? Doncs, sencillament, tot el que tingui alguna relació amb les guerres: els fets, les conjuntures, les estructures i les funcions que puguin èsser considerades com a elements d'estudi de les guerres i, en general, dels conflictes. D'una manera esquemàtica, podriem afirmar que la polemologia s'interessa per tres tres nivells d'anàlisi:

a) ESTRUCTURES polemològiques, principalment de naturalesa política, econòmica, psicològica i social. (estudis dels efectes de l'angoixa i la por, accions alliberadores i inhibidores del nacionalisme, de la religió i de les ideologies; impacte de les comunicacions socials sobre l'evolució de les mentalitats, etc.)

b) CONJUNTURES polemològiques (degradació de la situació conflictiva)

c) ESDEVENIMENTS DESENCADENADORS i reveladors de la violència.

Per tal d'analitzar les guerres, la polemologia no es limita a comptabilitzar els conflictes (anàlisi quantitatiu), sinò que també procura estrinar les funcions de les guerres, és a dir, els rols que aquests tipus de conflictes juguen dins les relacions humanes. En aquest sentit, la polemologia fa ús de la psicologia social per tal de veure com la guerra sol actuar com a factor "agrupador", és a dir, que reunifica elements que tenen tendència a separar-se. També fa ús de la demografia per tal de veure com les guerres actuen com a equilibradors demogràfics o, expressat en termes de Bouthoul, com a "infanticidis diferits". Finalment, la polemologia s'ha relacionat igualment amb el psicoanàlisi[1] per tal de mostrar determinats complexes de la societat que es manifesten en forma de conflicte: el complexe d'Abraham (el sacrifici dels joves dolents), el complexe del buco emissari (la necessitat de personalitzar a l'enemic), el complexe de Damocles (complaures en la permanència de l'amenaça), el complexe de l'encobriment (la obsesió per la sobre populació), el complexe de Can (el gaudiment de denunciar els defectes dels caps), etc.

Fornari,[2] un psicoanalista italià dedicat també a la investigació sobre la pau, ha plantejat el problema del perquè en el fenòmen de la guerra les motivacions polítiques, demogràfiques i econòmiques es degraden al nivell de pures i simples funcions destructives. La seva interpretació és la de que la guerra expressa i intenta resoldre angoixes psicòtiques profundes. Fornari descobreix en l'elaboració paranoica del dol una dinàmica psicòtica específica que permet a les persones de viure paradoxalment, com a necessitat ètica normal, la més insensata criminalitat.

(2) FORNARI, Franco, "Psicoanálisis de la guerra", Ed. Siglo XXI, México, 1972, 286 pp.

(1) FREUD, Sigmund, i d'altres, "El psicoanálisis frente a la guerra", Rodolfo Alonso Editor, Buebos Aires, 1970, 239 pp.

Per Rascovsky,[1] la guerra és una forma de filicidi i l'expressió actual més difosa del rite d'iniciació que exigeix el sacrifici de la generació en creixement. La guerra constituiria, segons ell, la institucionalització de la matança i denigració primitiva dels fills, amb la conseqüent negació dels perseguidors, mitjançant la idealització.

La guerra pot estudiar-se, evidentment, des de molts altres angles, com per exemple, el dret. Persones com Norberto Bobbio,[2] han contribuit a fer prendre consciència d'aquest fenòmen des de perspectives no convencionals, com ara l'estratègia o la història, i han donat elements per reflexionar sobre la significació de la guerra a l'era nuclear.

> "Existeix una profunda crisi del dret de guerra, una mena de lenta erosió del sistema de límits jurídics a la forma de conduir les guerres. Els límits entre el que és just i el que és injust en la forma de conduir les guerres van desapareixent; contrariament, s'expandeix l'espai de les accions lliures front les regulades. La guerra en el conjunt de les seves operacions resulta cada cop menys objecte de reglamentació jurídica.
>
> ... Front a la guerra atòmica, el dret és impotent. La forma de dur a terme una guerra atòmica és jurídicament incontrolable. La guerra moderna està més enllà de tot principi de legitimació i de tot procediment de legalització" (3)

---

(1) RASCOVSKI, Arnaldo, "El filicidio", Paidós, 1981, 254 pp

(2) BOBBIO, Norberto, "El problema de la guerra y las vías de la paz", Gedisa, Barcelona, 1982.

(3) BOBBIO, Norberto, op. cit.

La metodologia

En general, la metodologia utilitzada per la polemologia sol ser d'inspiració sociològica (sociologia dinàmica), recolçant-se en el postulat de l'objectivitat.

Els mètodes utilitzats per l'estudi de les guerres són, segons Delàs, els següents:(1)

A) El sistema analògic. Utilitza bancs de dades, fa analogies i segueix els cicles repetitius dels conflictes armats. Utilitza la matemàtica clàssica. Considera els aspectes sociològics (demografia, riquesa, comportament personal, etc.). No té prou en compte que les premises canvien i la incidència dels nous factors contemporanis (armes ABQ, la cultura transnacional, etc.). Ha tingut força empenta a França, on s'han fet "baròmetres polemològics". Fonamentalment, es tracta d'una investigació diacrònica, és a dir, que projecte el passat en el futur.

B) El mètode estadístic. Utilitza la matemàtica moderna per tal de fer recomptes conflictuals (càlcul de probabilitats, teoria dels jocs). Analitza factos voluntaris i involuntaris, decisoris i aleatoris, factors instantanis i conjuntures. Considera igualment els aspectes econòmics (PIB, tamany dels exèrcits, despeses militars). Es tracta d'un mètode determinista, puig considera que la intervenció voluntària de les persones és mínima. Prescindeix dels anàlisis històrics i no dona responsabilitats als actors de les guerres. La seva implantació ha estat important als Estats Units.

(1) DELAS, Josep de -"La polemologia", conferència celebrada al CIDOB el 24 de maig del 1985, i el 3 de febrer del 1986, dins dels Cursos sobre Pau i Conflictes.

C) L'anàlisi conductual. Posa l'accent en els autors dels conflictes, és a dir, en les persones que fan les guerres. És un corrent d'estudi que té forta implantació a Europa. Exigeix responsabilitats als qui produeixen els conflictes. Dona molta importància a l'entorn de la persona humana i a la superació, per modificació, dels factors que provoquen el comportament bel.ligen.

Mètodes d'estudi polemològic

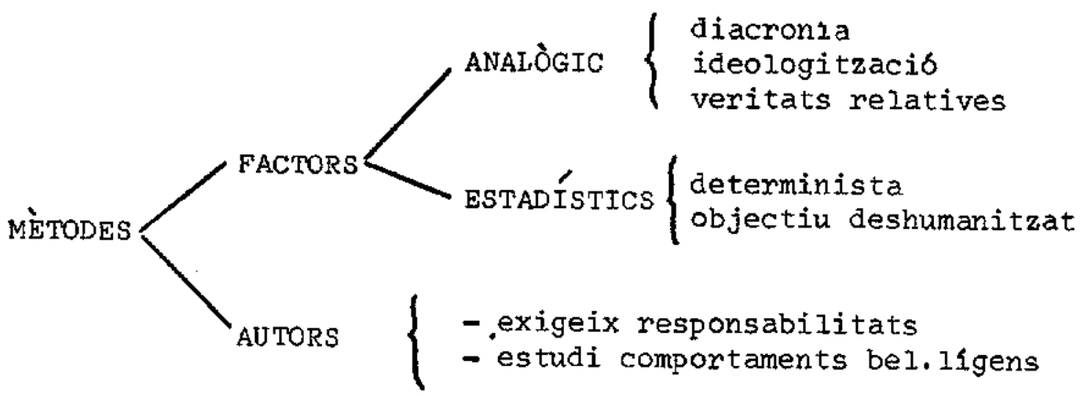

D'aquest esquema de Delás, s'haurà observat que existeix un cer paralel.lisme entre aquests tres corrents de l'estudi polemològic i la mateixa evolució de l'estudi de les relacions internacionals. Els mètodes de factors (l'analògic i l'estadístic) tenen força relació amb les fases realista i quantitativa, mentre que el mètode que posa l'ènfasi en els autors tindria més que veure amb la fase posbehaviorista de les relacions internacionals i amb el darrer període de la fase behaviorista (anys setanta).

Des de una altre perspectiva, els corrents d'estudi de la polemologia han estat també classificats amb aquestes tres tendències: la politòloga, la psicòloga i la funcionalista.(1)

A) La tendència politòloga segueix la tradició de Clausewitz, i considera que la guerra és util perquè restableix l'ordre quan roman en perill. Exponent d'aquest corrent n'és Julien Freund.(2)

B) La tendència psicològica considera que la violència és inseparable de la naturalesa humana. Sols la sublimació o la transferència de l'agressivitat pot eliminar-la. A aquest corrent pertany, per exemple, Victor Werner.

C) La tendència funcionalista és la més important i ha estat impulsada pel propi Bouthoul. Creu que pot evitar-se l'esclatament de conflictes violents anticipant l'infanticidi mitjançant el control de natalitat, o mitjançant polítiques interiors més sabies, de manera que mantinguin la cohesió intra-estatal sense necessitat de recórrer a la violència.

---

(1) CRESUP, op. cit.

(2) Per Freund, la polemologia és una branca de la sociologia, concretament, la sociologia dels conflictes, i fa referència als conflictes en general i no pas solament a la guerra.

Un dels aspectes més conflictius per la polemologia ha estat arribar a un acord amb la utilització d'una tipologia comuna a l'hora d'analitzar un conflicte bèl.lic. En aquest sentit, es fan servir classificacions de vegades molt diferenciades que dificulten considerablement la comparació dels resultats dels d'estudis.

L'Institut Francès de Polemologia, per exemple, sol utilitzar una tipologia dels conflictes armats que diferencia els graus de violència, els nivells geogràfics d'actuació i les modalitats socials, tal com pot apreciar-se en l'esquema adjunt.

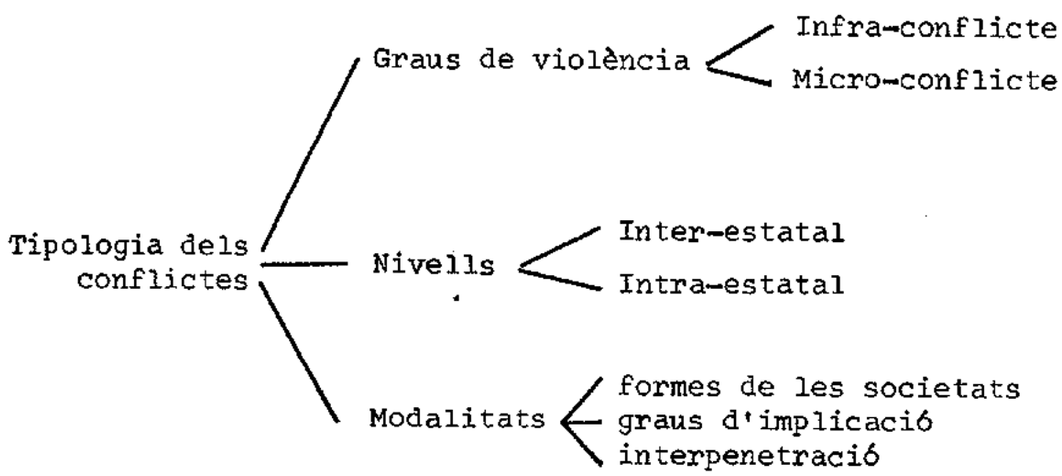

Gernot Köhler[1] ha assenyalat, molt acertadament, que sempre serà dificil de trobar mètodes homologats d'anàlisi mentre perdurin diferents conceptes sobre el que s'entén per "guerra", és a dir, l'objecte sotmés a estudi. El terme "guerra" és sovint utilitzat quan un conflicte armat causa un deter-

(1) KOHLER, Gernot - "Aproximaciones al estudio de las causas de las guerras", a "Anuario de la UNESCO de Estudios sobre Paz y Conflictos", vol.I", Ed. Fontamara, 1986

CATEGORIES DELS MICROCONFLICTES INTRAESTATALS SEGONS L'INSTITUT FRANÇAIS DE POLEMOLOGIE

I. CATEGORIES

1 - Microconflictes purament interns (sense infiltració estrangera)
2 - Microconflictes transestatals (interns, però amb elements estrangers)

II. MARC. Microconflictes amb relació a:

3 - una guerra estrangera
4 - una guerra interior amb intervenció estrangera
5 - una situació de medioconflicte dins l'estat o en un altre estat on la situació de medioconflicte té una influència sobre el microconflicte.

III. FORMES (MANIFESTACIONS)

6 - terrorisme
7 - guerrilla o antiguerrilla
8 - enfrontaments interns

IV. CONTEXTES

9 - socio-econòmic
10 - ideològic o politic
11 - nacionalista
12 - religiós
13 - regionalista
14 - anti-nuclear
15 - ètnic
16 - racial
17 - estudiantil

V. MICROCONFLICTES ASIMETRICS i MICROCONFLICTES SIMETRICS

Microconflictes intraestatals

18 - Asimetrics
19 - Simetrics

FONT: Etudes Polemologiques, nº 25-26, 1982, pp. 187

Nivells de conflictes polítics segons l'I.F.P.

		Exemples	procès d'escalada
E	ULTRA-CONFLICTES (guerres ABQ)	cap	
D	HIPERCONFLICTES (guerres mundials)	1ª i 2ª guerra mundial	
C	MACROCONFLICTES (4) (guerres locals i limitades) - guerres estrangeres - guerres mixtes (amb intervenció estrangera) - guerres civils	Iran-Irak (1980-) Afghanistà (1979-) El Salvador (1981-)	
B	MEDIOCONFLICTES (3)	Irlanda del Nord Txad Sahara	
A	MICROCONFLICTES (2) - interestatals - intraestatals - transestatals	Africa del Sud Terrorisme Guerrilles	
	INFRACONFLICTES (1)	Crisi petroli Rivalitat Est-Oest Desordre monetari	

Procès d'escalada continua i progressiva (cas normal)
Escalada discontinua i brutal (cas de Liban e Iran)
Procès de la 1ª Guerra Mundial
Procès possible durant la crisi nuclear a Cuba (1962)

(1) Infraconflictes: agressivitat inexistent (o latent no declarada) sense que hagi traspassat el nivell A de violència homicida
(2) Microconflictes: baixa agressivitat, limitada o localitzada, esporàdica amb poques pèrdues i pocs efectes.
(3) Medioconflictes: agressivitat mitjana, crònica, amb efectes polítics importants i amb pèrdues notables.
(4) Macroconflictes: violència organitzada, sacralitzada, amb operacions militars importants i pèrdues humanes importants

Font: ETUDES POLEMOLOGIQUES, nº 25-26, 1982, pp. 179

minat nombre de víctimes (1.000, per exemple).[1] Richardson va proposar en el seu moment de substituir el terme guerra pel de "lluites a mort", que abarcarien tant l'homicidi com la guerra nuclear.

Köhler preferix utilitzar una tipologia molt sencilla dels conflictes armats, classificant-los en funció de dos variables: la seva magnitud (grans o petits) i el seu àmbit (internacional o nacional).

Tipologia sencilla dels conflictes armats

MAGNITUD \ ÀMBIT	Internacional	Nacional
Gran	(Segona Guerra Mundial)	(guerra civil espanyola)
Petita	(incidents fronterers entre Xina i URSS al 1969)	(manifestacions amb morts)

(1) Aquesta és la proposta que Singer i Small fan en el seu llibre "The Wages of War".

A questa tipologia, altres autors, com Djalili [1] hi afegeixen les motivacions territorials i no territorials (motius socioeconòmics, ideològics, lluita pel poder, etc.), formantse la següent tipologia, adaptada a la conflictivitat del Tercer Món:

Tipologia dels conflictes del Tercer Món

- Naturalesa
  - Internacional
    - locals (2 paisos)
    - regionals (+ 2 paisos)
  - Nacional
    - descolonització
    - absència homogeneitat
    - rivalitats político-ideològiques
- Motivacions
  - Territorials
  - No territorials
    - socioeconòmiques
    - ideològiques
    - lluita pel poder
- Extensió
  - Limitada
  - De gran envergadura

Djalili remarca la importància dels conflictes interns en el Tercer Món, resultat de la descolonització, la absència de homogeneitat en aquests països i les rivalitats polítiques.

(1) DJALILI, Mohammad-Reza - "Reflexiones sobre una tipología de los conflictos en el Tercer Mundo", a "Anuario de la UNESCO sobre Paz y Conflictos", Vol. 2ª, Edit. Fontamara, 1986, pp. 23-33

Singer i Small[1] diferencien quatre indicadors bàsics de les incidències de les guerres:

1) La freqüència (hostilitats militars entre forces armades de dos o més estats, amb un mínim de 1.000 morts)

2) La severitat (nombre de morts en batalla)

3) La magnitud (en termes de nació/mesos de guerra)

4) La intensitat (morts en batalla per nació/mes o per habitant)

(1) SINGER, D. & SMALL, M., "A Statistical Handbook, 1816-1965", John Wiley, N.Y., 1972

Kende, pel seu costat, prefereix utilitzar una classificació a partir de variables diferents. Per Kende, El veritablement interessant és conèixer si en els conflictes armats existeix participació estrangera i si les guerres són anti-règim, tribals o fronteres, tal com pot apreciar-se en el quadre.

Tipologia dels conflictes armats segons Kende

		Amb participació estrangera	Sense participació estrangera
Guerres internes	anti-règim	+	+
	tribals	+	+
Guerres internacionals	fronteres	+	+

Al estudiar els 120 conflictes armats ocurreguts en el període 1945-1976, d'acord amb la tipologia anterior, Kende a arribat a la conclusió de que la majoria d'ells (73) han estat comflictes o guerres anti-règim, a molta distància de les guerres tribals (29) o internacionals fronteres (18).

Aquestes diferències metodològiques mostren clarament que els polemòlegs cerquen objectius sovint diferents. Una d'aquestes diferenciacions importants és la que fa referència a la interpretació de les causes de la guerra. Aquest és un dilema encara no resolt, però en el que pot apreciar-se dues tendències clares: la que posa l'accent en els factors i els procesos anònims (corrent americà), i la que posa l'accent en els actors i llurs propòsits (corrent europeu). En aquesta discussió, el que ens sembla evident és que cal tenir sempre en compte els dos elements: els factors i els actors.

Cal advertir, finalment, la dificultat d'establir una separació clara entre els tipus de fets que pertanyen a l'estudi dels conflictes i els que pertanyen a la polemologia.(1) Ens trobem normalment amb conflictes que estan en procés d'escalada i que, per tant, poden derivar en guerres. És per això que, amb freqüència, els dos camps d'anàlisi es troben a partir d'un moment. Leitenberg(2) ha fet un repàs de les dificultats metodològiques dins l'estudi de les guerres i conflictes, i ha suggerit una classificació d'aquests en onze diferents formes d'activitat:

1 - Invasió d'un pais per altre
2 - Amenaces militars, particularment en períodes de crisi; moviments de tropes, desplegament d'armes, mobilitzacions, etc., i, per descomptat, qualsevol acció orientada a precipitar la guerra.
3 - Guerres internes o civils
4 - Personal militar estranger implicat activament en un conflicte (és a dir, en operacions actives en el camp de batalla), com consellers o forces auxiliars per a un contra-Estat.
5 - Personal militar estranger que acompleix les mateixes funcions, però sense prendre part activa en el combat.
6 - Qualsevol violació de fronteres o entrada en un Estat estranger per part de forces militars. La presència d'un Estat aliat en el territori és simplement un fet secundari, sovint inqüestionat i, per això, de vegades desapercebut.

---

(2) LEITENBERG, Milton, "Investigación sobre guerra y conflictos: consideraciones metodológicas", a "Anuario sobre Paz y Conflictos", vol. II, Fontamara/UNESCO, 19 86, pp. 193.

(1) JONGMAN, Berto; TROMP, Hylke, "Guerra, conflicto y violencia: descripción de cinco proyectos de recopilación de datos", a "Anuario de Estudios sobre Paz y Conflictos", vol. II, Fontamara/UNESCO, 1986.

7 - Personal militar estranger que serveix de "guardia pretoriana" per a un cap d'Estat, deixat per Estats estrangers.

8 - Implicació de voluntaris o mercenaris

9 - Abastament d'armes abans i durant el conflicte.

10- Entrenament de forces armades regulars o irregulars per part de nacions estrangeres, ja sigui en el pais que proporciona l'entrenament, ja sigui en el d'aquell que el reb.

11- Pagament directe al venedor per a què un segon Estat compri armes, o subministrant fons per a comprar-les.

Resumint, Leitenberg proposa realitzar tres grans divisions o categories generals de temes: a) guerres i conflictes armats; b) intervenció militar estrangera, i c) cops d'estat militars.

Les formes d'intervencionisme han estat examinades també per Dunér[1], que ha analitzat l'intervencionisme militar exterior dins les guerres civils de la dècada dels setanta, assenyalant l'existència d'aquests diferents instruments i nivells d'intervenció:

I - Compromís directe en combat

a) Invasió (regular)
b) Funcions especialitzades

II - Compromís indirecte en combat

a) Invasió (regular)
b) Bombardeig

---

(1) DUNER, Bertil, "The Many-Pronger Spear: External Military Intervention in Civil Wars in the 1970s", Journal of Peace Research, nº 1, 1983, pp. 59-72

III - Compromís directe en para-combat

a) Funcions d'aconsellament
b) Venda d'armes

IV - Compromís indirecte en para-combat

a) Entrenament militar
b) Bloqueix militar
c) Suport financer

V - Activitats directes de suport

a) Amenaces militars
b) Transport
c) Bases militars

Totes aquestes classificacions, insisteixo, no tenen altre propòsit que el facilitar, al lector a lectora, el coneixement de les diverses formes d'aproximació a un conflicte bèl.lic. Aquestes diferències metodològiques, però, comporten greus problemes a l'hora de fer avaluacions globals d'aquests estudis, cosa que comentarem posteriorment.

Els grans problemes de la polemologia

No és dificil de suposar que el principal repte de la recerca polemològica és el descobriment de les causes de les guerres. En aquest sentit, tal com després veurem atentament, pot afirmar-se que no s'han lograt avenços importants a l'hora d'establir els factors que causen els conflictes armats. Diversos estudis proposen infinitat de causes i de factors influents, sense que s'hagi pogut demostrar la existència d'una o d'unes poques causes; pel contrari, sembla cada cop més clar la multicausalitat de les guerres, és a dir, la conjunció de diversos factors provocadors de conflictes armats.

Tot i així, podriem esquematitzar aquest problema dient que els corrents polemològics han treballat seguint tres diferents pautes a l'hora de veure els nivells on es desencadenen els conflictes, segons es posi l'èmfasi a les persones, a les nacions o Estats, o al sistema internacional. En aquests tres nivells, el que s'ha buscat és el seu nivell de bel.licositat o d'inclinació vers la pau.

Nivells de causalitat de les guerres

Nivells
- Individual
- Nacional/Estatal
- Sistema Internacional

L'estudi dels conflictes, siguin o no armats, ha proporcionat, però, un bon grapat de suggerències a la polemologia, particularment al facilitar l'estudi del paper que juguen, per exemple, les institucions, dins del procés d'escalada que va de les primeres pulsions d'hostilitat fins a les guerres.

La qüestió que es planteja és, senzillament, la d'esbrinar els mecanismes, dinàmiques i actors que intervenen en aquest procés d'escalada. És evident que sempre resultarà difícil, si no impossible, justificar i explicar les guerres a partir de la psicologia o patologia individual, del comportament violent dels éssers humans. Entre l'agressivitat individual i la guerra existeix un camp molt ampli d'intervenció política que és, justament, la zona on les institucions socio-polítiques prenen un rol actiu per tal de conduir o manipular les pulsions individuals o socials vers estadis conflictius generalitzats. Aquesta escalada, decisiva per entendre els conflictes, és un procés que la polemologia no ha sabut interpretar suficientment.

Procés d'escalada de las pulsions violentes

pulsions ⟶ tensions ⟶ crisis ⟶ conflictes ⟶ guerres

Köhler assenyala, en aquest sentit, que la polemologia s'hauria de plantejar més seriosament aquestes questions:(1)

a) L'estudi dels nivells on s'originen principalment els impulsos que fan esclatar les guerres

b) Els éssers humans i l'agressivitat. És una cosa innata?

c) El rol de determinants sistemes socio-econòmics. Són alguns sistemes més propensos a la guerra que d'altres?

d) El rol dels sistemes internacionals bipolars i de les desigualtats Nord/Sud en relació a les guerres. Són preferibles els sistemes multipolars als bipolars? Una major igual-igualtat Nord/Sud reduiria el nivell de conflictivitat armada actual?

(1) KÖHLER, Gernot; op. cit.

Per Köhler, l'estudi de les condicions que afavoreixen el sorgiment de conflictes hauria de constituir el fil conductor i inspirador, no sols de la polemologia, sinó també de la investigació sobre la pau. En aquest sentit, a l'estudiar les guerres d'alliberament nacional, assenyala que per que una lluita d'alliberament esdevingui en una guerra, cal que es donguin aquestes tres condicions:

a) una situació de dominació/dependència entre dos països,
b) un grup de rebels que lluiten
c) un Govern que es resisteix a la descolonització.

A partir d'aquestes tres condicions necessàries per l'esclatament d'una guerra d'alliberament nacional, conclou en que la investigació sobre la pau hauria d'estudiar, per tant, els següents aspectes, relacionats amb els tres punts anteriors:

a) la dinàmica de l'imperialisme i del colonialisme
b) les condicions que porten al sorgiment de la rebelió armada contra aquesta situació
c) les condicions que porten a una resposta armada per part de la metropoli o del govern dominant.

Quant a les guerres de caràcter internacional, l'anàlisi es complica una mica més, des del moment en que els anàlisis esdevenen força més ideologitzats. Existeix un punt de vista marxista que incideix, a l'hora de cercar les causes d'aquests conflictes, en el funcionament del sistema capitalista. Paral·lelament, una altra visió no marxista, dominant a la polemologia, assenyala la multiplicitat de les causes conflictuals. Tot i estant d'acord amb aquesta darrera linia, i tal com ja remarca Köhler, estariem d'acord en que sempre resultarà fructífer examinar les guerres en termes de conflictes de classe nacionals i internacionals.

Pierre Vilar[1] ha assenyalat la interdependència de múltiples factors en l'establiment de conflictes i la dificultat de separar de forma radical les situacions de pau amb les situacions de lluita, afirmant que la història és la combinació de tots aquests tipus de violència. Per això, conclou, "la polemologia (ciència de les guerres) té un interès autèntic, però corre el risc de tancar en "fórmules" d'estratègia a la història clàssica de les guerres, o d'estudiar la guerra com a un element en la formació de les societats, sense haver-se preguntat abans: per què existeixen grups humans separats?".[2]

La veritat és que l'estat actual de la investigació polemològica no permet de donar una resposta clara a la qüestió plantejada, entre d'altres, per Vilar, potser , tal vegada, per què els mateixos historiadors no han profunditzat suficientment en aquest tema, fet que ha repercutit directament en els polemòlegs, els quals s'han vist privats d'interpretacions satisfactòries de determinats fenòmens històrics. Aquesta manca d'estudis i d'anàlisi en profunditat podria constituir una de les explicacions de la proliferació de treballs merament quantitatius, sempre interessants, però clarament limitats a l'hora de cercar les causes de les guerres.

---

(1) VILAR, Pierre -"Iniciación al vocabulario del análisis histórico", Edit. Crítica, 1980

(2) VILAR, Pierre - op. cit., pp. 150

Tornant a la "combinació" de factors a que es referia Pierre Vilar, i al joc de causalitats que deriven en conflicte, dels que la guerra n'és una expressió, hauriem de calibrar mínimament el pes d'alguns factors ó relacions en la gènesi dels conflictes armats.

És coneguda i aceptada la tendència bel.licosa d'algunes ideologies i estructures polítiques, que necessiten del recurs a la violència, a la expansió o el control geogràfic per a desenvolupar la seva política. Els polemòlegs, fins i tot amb mètodes purament quantitatius, poden arribar a conclusions sobre quines d'aquestes tendències (expansionisme, feixisme, etc.) propicien el desencadenament dels conflictes, tal com veurem posteriorment, però flaquejen en l'anàlisi previ de delimitar les causes que han determinat el sorgiment d'aquests fenòmens. Prenem l'exemple de la Segona Guerra Mundial.

Crossman [1] assenyala que existeix una marcada diferència entre els països que varen passar per l'etapa centrífuga del capitalisme i aquells en que aquesta etapa no va tenir-hi lloc.

> "Aquesta diferència es manifesta en la organització política i en les relacions de la opinió pública a la continua concentració del control. Tant a l'Anglaterra com a els Estats Units, pot desenvolupar-se una àmplia oposició que afecti totes les classes, mentre que en països com Alemanya, sols es manifesta entre la petita burgesia. Per això, el feixisme es desenvolupà justament en aquells països on les tendències liberals centrífugues no varen trobar base industrial durant el desenvolupament econòmic del Segle XIX".

---

(1) CROSSMAN, R.H.S. -"Biografia del Estado Moderno", Fondo de Cultura Económica, 1974, pp. 190

Sorgeix d'aquesta interpretació una premissa important (relació entre classes socials i base industrial) que podria constituir-se en una variable a comparar amb d'altres con - flictes, i particularment amb la seva gènesi.

En un altre estudi, Imanuel Geis[1] explica la Segona Guerra Mundial com el producte d'un seguit de conflictes lliurats a partir de la Primera Guerra Mundial, la qual, a la vegada, va sorgir també d'un conglomerat de conflictes. De l'anàlisi de Geis se'n deriven noves variables: les seqüeles de conflictes anteriors, els anhels expansionistes, el retrocès d'algunes ideologies polítiques, la polarització ideològica que va conduir a una lluita entre comunisme i feixisme, etc. Encara més: si acceptem que una de les conseqüències de la ensorrada dels imperis dinàstics al final de la Primera Guerra Mundial fou el gradual enderrocament dels imperis colonials europeus, podem fins i tot establir múltiples conexions històriques entre aquests fets i els actuals conflictes de nombrosos països del Tercer Món, que varen accedir a la independència jurídica en el decurs dels procès de descolonització sorgit després de la Segona Guerra Mundial.

---

(1) GEIS, Imanuel -"Condiciones históricas previas de los conflictos contemporáneos", a "Siglo XX (III): Problemas mundiales entre los bloques de poder", Ed. Siglo XXI, 1982, pp. 6

Posats a observar els conflictes posteriors a la Segona Guerra Mundial, descobrim un altre denominador comú: la no superació de les conseqüències polítiques i socials de conquestes del passat, i la no assimilació de les relacions de dominació imposades per aquestes conquestes.

> "Va sorgir una dominació estrangera modificada o disimulada posteriorment per relacions d'explotació i de classe però que s'ha mantingut, fins el passat més proper i fins i tot fins el present, com a una problemàtica nacional o social no resolta." (1)

Com tindrem ocasió d'analitzar posteriorment, la major part dels conflictes contemporanis han tingut com a marc el Tercer Món, establint-se una rígida divisió internacional de les àreas conflictives, la explicació de la qual no està evidentment en l'atzar i la casualitat, sinó en una delimitació política del que és valid i factible en unes zones i el que és intolerable en d'altres.

Sens dubte, la conflictivitat manifestada al Tercer Món está tremendament relacionada, no sols amb la descolonització, sinó també amb les conseqüències de conquestes estrangeres anteriors. Per tant, podem concloure amb que una condició prèvia i elemental del sorgiment de nombrosos conflictes actuals és l'efecte conseqüent al principi històric de la conquesta, per moltes variacions que presenti.

---

(1) GEIS, Imanuel -op. cit. pp. 18

Estudis històrics descriptius

Els estudis històrics han tingut, al menys, tres funcions respecte a la investigació de la pau i els conflictes:[1]

a) com a font de dades

b) proporcionant informació en profunditat sobre els conflictes, especialment els més significatius, com en els treballs de Fleming.[2]

c) il.lustrant, per analogia històrica, els resultats de determinades polítiques practicades o defensades en l'actualitat, en relació a situacions similars anteriors. Un exemple n'és l'estudi de Bullough[3] sobre la dissuasió entre els imperis romà i persa (363 a 502 d.C.), que finalitzà amb la destrucció d'ambdós imperis.

Lewis F. Richardson[4] ha estat un dels pioners en l'estudi de les guerres del passat mitjançant l'exàmen de fonts històriques tradicionals. Després de consultar més de 70 obres d'història, va realitzar una compilació estadística de totes les guerres ocurregudes des del 1820. Centrant-se en el que va denominar "querelles mortíferes",[5] va establir per a cada una d'elles una mena de fitxa d'identitat, classificant-les segons el logaritme del nombre de morts. Richardson ha estat el pioner de les matemàtiques polítiques i de la història metemàtica.

---

(1) NEWCOMBE, Hanna & Alan -"Peace Research around the World", Canadian Peace Research Institute, 1972, pp. 25

(2) FLEMING, D.F. -"The Cold War and Its Origins, 1917-1960", Allen & Unwin (London), 1961, 1178 pp.

(3) BULLOUGH, Vern L. -"The Roman Empire vs. Persia: A Study of Succesful Deterrence", Journal of Conflict Resolution, nº 1, 1963

(5) RICHARDSON, Lewis F. -"Statistics of Deadly Quarrels", Quadrangle Books, 1960.

(4) William Eckhardt ha repassat l'obra de Richardson a Peace Research, vol.18, nº 1, gener 1986, i a International Interactions, nº 8, 1981.

En els seus estudis sobre la teoria del conflicte i les causes de les guerres, efectua una classificació d'acord amb la seva magnitud (nombre de morts) i altres característiques (dates, participants, causes aparents, etc.). En total, va registrar més de 300 guerres de magnitud 2'5 a 7'5 (de 316 a 3.600 morts) en el període 1820-1949.

Richardson descriu en termes matemàtics el procés de la carrera d'armaments[1], extensament utilitzats també per Anatol Rapoport[2] i per Paul Smoker.[3] Una de les conclusions de Richardson és la de que no existeix cap relació entre les quantitats que les nacions dediquen a les armes i la xifra de llurs pèrdues en un conflicte posterior. Va establir, pel contrari, una hipòtesi oposada, és a dir, que les despeses militars constitueixen una de les causes de les guerres, més que no pas constituir un medi de prevenir-les. Va establir la regla de que quantes més fronteres tingui un país, més guerres tindrà. Un altre investigador, A. Dowty[4] remarca igualment aquest factor, després d'estudiar 237 conflictes i comprovar que 46 han estat realitzats entre Estats contigus. Richardson arriba a proposar, fins i tot, una solució salomònica: per a que no hi hagin carreres d'armaments és suficient que el valor del comerç entre dos països o entre els seus aliats sigui superior al de les seves despeses militars... Polachek[5] arriba a una conclusió semblant quan afirma que la dependència comercial mutua establerta entre dos països és suficient per a augmentar el cost d'un conflicte, disminuint així la probabilitat de que esdevingui un

(1) RICHARDSON, Lewis F. -"Arms and Insecurity", Quadrangle Books, 1960

(2) RAPOPORT, Anatol -"Lewis F. Richardson's Mathematical Theory of War", Journal of Conflict Resolution, nº 3, 1957, pp. 249-299

(3) SMOKER, Paul -"Fear in the Arms Race: a Mathematical Study", Journal of Peace Research, nº 1, , pp. 55-64; "Trade, Defence, and the Richardson Theory of Arms Races: A Seven Nation Study", Journal of Peace Research, nº 2, 1965, pp. 161-176

(4) DOWTY, A. -"Conflict in war-potential politics", Peace Research (International) Papers, nº 13, 1969, pp. 85-103

(5) POLACHEK, Salomon W., "Conflict and Trade", Journal of Conflict Resolution, nº 1, 1980, pp. 55-78

conflicte militar bilateral.

Robert Mandel[1] ha estudiat també 66 conflictes fronterers del període 1945-1974, mostrant un conjunt de factors constants en els països en conflicte (semblant nivell de poder, baixos nivells tecnològics, conflictes ètcnics i pertenència a diferents blocs militars).

En un altre ordre de coses, i endinsant-se en les conclusions generals de les seves investigacions, Richardson observà que les causes econòmiques semblen figurar directament en menys del 29% de les guerres esclatades entre 1820 i 1949, i que aquesta motivació semblava més clara en les guerres petites que en les grans. El benestar o la pobreça dels pobles sembla tenir poca importància, com a causant de conflictes bèl.lics, durant aquest període, contrariament al que constitueix una creença comú. Tanmateix, la similitud religiosa no sembla ser un factor que promogui la pau, àlevat el cas del confucionisme. En canvi, les estadístiques mostren que les diferències de religió són causes de guerra, especialment entre l'Islam i el Cristianisme. Les estadístiques suggereixen, a més, i encara que no estigui provat, que el Cristianisme ha incitat a la guerra entre els seus membres. El desig de venjança sí sembla ser, per Richardson, una important causa de guerres, encara que minva lleugerament després de transcorreguda una generació.

Mentre que Richardson estudia les guerres a la història moderna, Raoul Naroll[2] i col.laboradors del Projecte Michelson, han estudiat 48 societats primitives, de les que

---

(1) MANDEL, Robert -"Roots of the Modern Interstate Border Dispute", Journal of Conflict Resolution, nº 3, 1980, pp. 427-454

(2) NAROLL, Raoul -"Does Military Deterrence Deter?", Trans-Action, nº 2, 1966, pp. 14-20

solsament una d'elles sabia llegir i escriure, en un exàmen d'encontres culturals projectat per a determinar experiències entre dues hipótesi oposades: la carrera d'armaments i la dissuasió, és a dir, si la presència d'armaments ocasiona guerres o, pel contrari, les prevenen. Narroll conclou amb que les guerres són més frequents en aquelles societats que tenen una orientació militar, amb el que es confirma la hipòtesi ja abans esmentada de que la força dels armaments no serveix realment per a dissuadir. Aquest fet està relacionat amb el fet que les cultures amb preparació militar tendeixen a expandir-se també militarment; per això, la guerra és un agent de selecció cultural (de les 29 societats estudiades per Naroll i que han efectuat canvis de territori, sols tres han tingut experiències de canvi pacífic).

Midlarsky i Thomas[1] han examinat també, sistemàticament, les possibles relacions entre estructura social interna i guerres internacionals. Per aconseguir-ho, varen agrupar 88 variables i 65 casos de sistemes històric-polítics, de l'antiga Grècia a l'era industrial. Conclouen amb que no hi han relacions importants entre aquests paràmetres, encara que sí posen de manifest un efecte entre la dimensió militar i la durada de les guerres.

En una diferent aproximació, Alcok considera que hi han dos fases, en les guerres, que cal considerar: en la primera, les diferències de ideologia, nacionalitat, religió o classe condueixen a sentiments d'hostilitat. En la segona, s'incrementen els nivells de les despeses militars.

---

(1) MIDLARSKY, M. & S.THOMAS -"Domestic Social Structure and International Warfare", a N. Nettleship, R. Givens i A. Nettleship (ed.), "War, its causes and correlates", Aldine (Chicago), 1975

A l'estudiar la correlació existent entre tipus de sistema polític i conflictes internacionals, Wilkenfeld i Zinnes[1] distingueixen tres tipus de països: els dictatorials (Guatemala, Hondures, etc.), els centristes (els del bloc socialista) i els poliàrquics (democràcies occidentals). Segons aquests autors, els països centristes tenen més tendència a recòrrer els conflictes externs que no pas els països poliàrquics, a excepció dels conflictes purament verbals. Altres treballs de Haas,[2] Salmore i Hermann[3] i de Wright[4], apunten la mateixa hipòtesi.

---

(1) WILKENFELD, J.; ZINNES, D.A., "An analysis of foreign conflict behaviour of nations", a W.F.Hanrieder (ed.), "Comparative foreign policy", David McKay, N.Y., 1971,

(2) HAAS, M., "Societal approaches to the study of war", Journal of Peace Research, nº 4, 1965, pp. 307-323

(3) SALMORE, S.A. & HERMANN, C.F., "The effect of size development and accountability on foreign policy". Peace Research Society Papers , 1970, pp. 27-28

(4) WRIGHT, Quincy, "A Study of War", University of Chicago Press, 1964, pp. 302 i 305.

Estudis històrics quantitatius [1]

Un nombre considerable d'informacions sobre exemples històrics de conflictes, ha estat obtingut per l'aplicació d'anàlisis merament estadístics. Això requereix el recollir una determinada quantitat de fets similars, en comptes d'agafar un conflicte bel.lic i descriure'l exhaustivament. Aquesta aproximació quantitativa fa possible algunes generalitzacions i la prova d'hipòtesi.

Aquest mètode, com veurem, ha estat molt criticat, puig molt sovint compara situacions poc similars (estudis sobre revolucions, guerres obertes, etc.) i sense tenir en compte suficientnebt alguns factors força determinants (composició social dels implicats en les guerres, possibilitat de que en una època històrica s'hagin superat problemes que en èpoques anteriors semblaven irresolubles i eren font de conflictes, etc.).

Tant Rudolph, com J. Rummel [2] i Raymond Tanter [3] han treballat en diferents períodes de temps, recollint dades en nou mides de conflictes interns i tretze indicadors de conflictes externs.

---

(1) Una descripció clara i complerta, amb abundant bibliografia, de tots els estudis fets en aquest sentit, pot consular-se al excel.lent estudi de Hans van der DENNEN, "Sobre la guerra: Conceptos, definiciones, datos de investigación", a "Anuario de Estudios sobre paz y conflictos/1", Ed. Fontamara/UNESCO, 1986, pp. 116-187. Una bona part de la informació d'aquest capítol está extreta d'aquest llibre.

(2) RUMMEL, Rudolf J.-"Dimensions of Conflict Behaviour within Nations, 1946-1959", Journal of Conflict Resolution, març 1966, pp. 65-73; "Some dimensions in the Foreign Behaviour of Nations", Journal of Peace Research, nº 3, 1966, p.201-224.

(3) TANTER, Raymond -"Dimensions of Conflict Behaviour within and Between Nations", Journal of Conflict Resolution, marzo 1966, pp. 41-64

Rummel[1] va obtenir dades de 77 països en el període 1955-57 i els va sotmetre a l'anàlisi de factors, els quals indicaven que sols hi havien tres dimensions de conflictes interns i tres de conflictes externs. Una anàlisi regressiva li va permetre d'exposar les relacions entre les sis dimensions, és a dir, les interrelacions entre conflictes externs i interns.

Segons Rummel, no és exacte, excepte com a possible conseqüència a llarg termini, que els conflictes interns condueixin als governs a efectuar aventures bèl.liques a l'exterior. Rummel és l'autor d'un important estudi titulat "Dimensionality of Conflict", que forma part d'un treball més ampli anomenat "Dimensionality of Nations".[2] La fase I d'aquest projecte aplica el factor anàlisi a un conjunt de dades nacionals amb 236 variables, abastant dimensions com el desenvolupament econòmic, el totalitarisme, la densitat, la cultura catòlica, etc., i sobre 10 dimensions menors. La segona fase del projecte DON tracta de dimensions d'inter-acció entre nacions, usant més de 50 variables, com el comerç, correu, distància geogràfica, turisme i amenaces, per 346 parells de nacions a l'any 1955. Una teoria matemàtica anomenada "camp social" fou desenvolupada per a guiar aquesta recerca.[3]

---

(1) Per un repàs de l'obra de Rummel, vegis l'article de Hakan Wiberg, "Rudolph J. Rummel: Understanding Conflict and War", Journal of Peace Research , nº 4, 1982, pp. 369-386.

(2) RUMMEL, Rudolf J. -"Dimensionality of Nations", National Science Foundation from Yale University, 20-12-65, 32 pp.; "The Dimensionality of Nations Project", a Richard Merrit & Stein Rokkan (ed), "Comparing Nations", Yale University Press, New Haven (Conn.).

(3) RUMMEL, Rudolf J. -"A Field Theory of Social Action with Application to Conflict within Nations", Yearbook of the Society for General Systems, vol. X, 1965; "A Social Field Theory of Foreign Conflict", Paper at International Peace Research Conference, Cracow (Polonia), 1963, 20 pp.

Una opinió contrària a la de Rummel o Tanter sobre la correlació entre conflicte intern i extern és la mantinguda per Haas[1], el qual usa l'aproximació de "pre-requisits" en factors socials aïllats, els quals predisposen als Estats a comprometres en guerres. El principal fenòmen que "predisposa" és, segons Haas, el conflicte social intern. Altres factors són: els sistemes polítics autoritaris, l'alt nivell de desenvolupament econòmic, un alt grau d'atur, l'alta densitat de població urbana, l'alcoholisme, l'index de mortalitat, els suicidis,etc.

Denton[2] dissenteix també de les conclusions de Rummel a l'analitzar el període 1820-1949. Aquest analista de la Rand Corporation va dur a terme una anàlisi dels factors de les guerres que han produit més de 3.000 morts en el período esmentat, codificant-les en tres tipus: guerres entre dos o més nacions independents, guerres civils, i guerres colonials. El período de 130 anys estudiat fou dividit en 26 intèrvals de cinc anys. La conclusió és que el màxim nombre de conflictes internacionals coincidia amb les dades de Rosecrance[3] sobre els canvis del sistema diplomàtic a Europa.

En un altre tipus de conclusions, Denton i Philips[4] han examinat les fluctuacions del nombre de guerres, cambatents i víctimes, arribant al convenciment de que la guerra obeeix a una llei cíclica que fa aparèixer, cada 25-30 anys, un "período guerrer" de cinc anys. El seu estudi posa en evidència els períodes guerrers següents: 1840-44, 1865-69, 1890-94, 1915-19 i 1940-44. Com Richardson i Wright, intenten explicar aquesta recurrència cíclica per la succesió de generacions.

---

(1) HAAS, Michael -"Societal Approaches to the Study of War", Journal of Peace Research, nº 4, 1965, pp. 307-323
(2) DENTON, F.H. -"Some Regularities in International Conflict, 1820-1949", Background, 9, nº 4, febrer 1966, pp. 283-296
(3) ROSECRANCE, R.N. -"Action and Reaction in World Politics", Little, Brown & Co., Boston, 1963, pp. 231
(4) DENTON, Frank H. & PHILIPS, Warren -"Some Patterns in the History of Violence", Journal of Conflict Resolution, juny 1968

ESTUDIS HISTÒRICS SOBRE LES GUERRES

Autor	Any de recerca	Període estudiat	Nombre de guerres	Característiques
RICHARDSON	1960	1820-1952	315	"Querelles mortíferes" amb més de 317 morts a cada una d'elles
WRIGHT	1942	1480-1941	278	Guerres amb participació de més de 50.000 soldats
SINGER & SMALL	1972	1816-1965	93	Guerres entre estats solament, i amb participació de 50.000 soldats com a mínim, i mort de més de 1.000 persones.
KENDE	1978	1946-1976	146	Guerres internacionals i civils
SOROKIN	1962	-500-1937	862	Guerres internacionals i civils
BOUTHOUL & CARRERE	1976	1740-1974	366	Guerres internacionals i civils
SIPRI	1969	1945-1968	111	
BUTTERWORTH	1976	1945-1974	255	Conflictes inter-estatals
AZAR	1977	1945-1975	163	Conflictes més importants

Font: NEWCOMBE, Hanna - Peace Research Reviews, nº 6, oct. 1984

Quincy Wright està considerat com el principal exponent de l'estudi quantitatiu de les guerres.[1] En la seva obra principal, "A Study of War"[2], analitza la bel.licositat de 652 pobles primitius, considerant diversos factors (raça, cultura, medi cultural, organització social i política, etc.). Del seu estudi es desprèn que, des del 1.500, la civilització moderna ha conegut 284 guerres i unes 3.000 batalles. Es probable, fins i tot, que hagin esdevingut uns 250.000 encontres hostils en el món civilitzat. el que representa una mitjana superior a 500 conflictes anuals. Les estadístiques mostren també que les batalles augmenten al llarg de la història, no sols en freqüència, sinó també en envergadura.

Wright analitza els conflictes internacionals i els factors que els han causat[3], examinant dades de caràcter psicològic, tecnològic, ètic, etc., de cada país, les relacions entre els països en conflicte, la política interior i l'estructura de cada un d'aquests països, els procediments seguits per arreglar el conflicte i l'estat de tensió al començar el conflicte. Es tracta, doncs, d'una aproximació més empírica que teòrica. Wright creà un model de "camp d'acció" en el que cada nació ocupa una posició en funció del nombre de dimensions (estrangers, energia, tolerància, defenses, etc.). El comportament dels Estats seria el resultat d'una complexe interacció d'aquestes tendències.

---

(1) ECKHARDT, William, "Quincy Wright's Study of War: an interpretative essay", Peace Research, gener 1981, pp. 1-8

(2) WRIGHT, Quincy -"A Study of War", University of Chicago Press, 1942

(3) WRIGHT, Quincy -"Design for a Research Proposal on International Conflict and the Factors Causing Their Aggravation or Amelioration", Western Political Science Quarterly, nº 10, 1957, pp. 263-275.

Morton Kaplan[1] ha criticat aquest esquema de Wright per considerar-lo poc dinàmic i per no indicar la direcció en que es mou el sistema, així com la seva velocitat. Alain Joxe[2] ha criticat també aquest tipus de recerca i de definició de la causalitat, que no expliquen els factors que fan variar les variables. En el cas dels estudis abans comentats de Denton, Joxe qüestiona la validesa dels estudis quantitatius dels cicles de violència, puig descarten la possibilitat d'evocar el conjunt dels fets, la naturalesa del conflicte, el vencedor i el vençut, la calitat del que està en joc, etc.

> "Les guerres són tractades implícitament com a conseqüències d'un desconeixement dels conflictes entre Estats nacionals. Es retrocedeix en el temps a la problemàtica psicosociològica de la mala-percepció, i la història no seria, sinó, més que un immens malentés que espera al quantitativisme americà per sortir dels seus drames boirosos". (3)

Tom Broch i Johan Galtung[4] varen analitzar les dades de Wright emprant la tècnica de l'anàlisi multivariat i l'index de construcció, concluent amb que un 33% de les 652 societats primitives estudiades eren bel.ligerants, en el sentit de que es van veure compromeses en guerres agressives per motius polítics ó econòmics. A partir d'ací, varen construir un "índex de primitivitat" basat en la organització econòmica, política i social d'aquestes societats, considerant també el nivell de contacte amb d'altres societats. Finalment,

---

(1) KAPLAN, Morton A. - Journal of Conflict Resolution, nº 4, 1958, pp. 335-347

(2) JOXE, Alain -"Examen crítico de los métodos cuantitativos aplicados a las investigaciones sobre las causas de la violencia", a "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 83

(3) JOXE, Alain - op. cit., pp. 88

(4) BROCH, Tom & GALTUNG, Johan -"Belligerance among the Primitives", Journal of Peace Research, nº 1, 1966, pp. 33-45.

varen arribar a la conclusió de que el nivell de bel·ligerància s'incrementa amb el decreixement de la primitivitat, i també de que augmentava la bel·ligerància a mesura que disminuia l'aïllament o que augmentaven els contactes. Si extrapolem aquests resultats a les societats més avançades, la conclusió no pot ser més pessimista.

El que ens interesa remarcar és la gran quantitat de variants o paràmetres que els sociòlegs i historiadors han utilitzat per establir pautes de comportament que puguin permetre, en llur opinió, el descobriment de constants històriques. La dificultat o inviabilitat d'aquest propòsit és més que evident. Dificilment podrà extrapolar-se conclusions relatives a les guerres del segle passat, per exemple, quan avui dia existeixen nous factors aleshores desconeguts que poden condicionar totalment el comportament de la nostra època (el desenvolupament de les comunicacions, l'existència d'armes nuclears, etc.).

Molts dels treballs que hem esmentat estan centrats en la recerca d'índexs. Així, per exemple, el sociòleg Sorokin (1) utilitzà ja al 1933 un índex de violència fundat en diversos paràmetres (xifra de població, efectius de combat, nombre de guerres, nombre de persones mortes, etc.) des d'el segle XII. El colonel Greaves (2) ha resenyat, durant el llarg període de 3.600 a,C. fins al 1962, un total de 14.542 guerres. Ha calculat que fins l'inici de la Segona Guerra Mundial, la mitjana de guerres per any ha estat de 2'61, pujant aquest índex a 2,94 a partir de la Segona Guerra Mundial. Aquest és un típic estudi sobre freqüències de les guerres.

---

(1) SOROKIN, Pitirim -"Social and Cultural Dynamics", Allen & Unwin, 1937. L'obra de Sorokin ha estat analitzada per W. Eckhardt, "Sorokin's studies of revolution and war", Peace Research, nº 4, 1981, p. 182-192

(2) GREAVES, Fielding L. -"Military Review, desembre 1962.

Un dels centres que ha dedicat major esforç a l'establiment d'índexs per períodes històrics ha estat l'Institut Francès de Polemologia, que ha recollit, analitzat, computaritzat i interpretat 366 conflictes armats importants ocorreguts des de 1740 a 1974.(1) Alguns dels resultats d'aquest estudi són els següents:

a) els conflictes armats més importants d'aquest període han nascut d'una diferència massa gran de pressions i de dinamismes entre Europa i els altres tres continents.

b) un 47% dels conflictes han estat intraestatals, i un 42% interestatals.

c) quant a les motivacions, un 86% han tingut motivacions de poder, un 76% motius nacionals, un 73% motius ideològics, un 67% motius territorials, i un 60% han tingut motivacions econòmiques.

d) respecte als grups humans participants, és de destacar que un 46% dels conflictes han presentat diferències étniques.

e) pel que fa a les diferències en joc, un 82% presentaven diferències ideològiques, i un 72% diferències econòmiques i socials.

f) en els microconflictes, les causes econòmiques semblen ocupar un lloc preponderant, però els factors econòmics són febles. En les guerres i revolucions, pel contrari, les causes econòmiques no són les úniques i, amb freqüència, tampoc són

---

(1) BOUTHOUL, Gaston & CARRERE, Renè -"El desafio de la guerra", Colección EDAF Universitaria, 1977, 302 pp.

les més importants, encara que sí sembla que els efectes econòmics són grans.

Aquest estudi és el tercer d'una sèrie de treballs realitzats per l'Institut Francès de Polemologia. El primer és un estudi iniciat el 1967 sobre la violència política contemporania, que es va actualitzant anualment.(1) El segon és l'estudi que s'ha comentat anteriorment i, el tercer, té per objecte l'anàlisi de les interaccions entre guerres i civilitzacions.(2)

En una altra anàlisi portada a terme per l'I.F.P.(3) s'observa que el percentatge de militars morts en combat va decreixent en el decurs dels segles, mentre que el nombre de víctimes civils no deixa d'augmentar. A la Primera Guerra Mundial, vora del 13% dels morts foren civils. A la Segona Guerra Mundial, el nivell va augmentar fins el 70%, i en les guerres de Corea i Vietnam, aquest percentatge ha estat superior al 80%. També s'ha apreciat que cada cop hi han més nacions que participen en cada una de les guerres, i que aquestes tenen tendència a estar localitzades fora d'Europa.

---

(1) Els resultats d'aquests treballs són recollits actualment a la revista "Etudes Polemologiques", editada com a suplement de la revista periòdica editada per la Foundation pour les Etudes de Defense Nationale.

(2) INSTITUT FRANÇAIS DE POLEMOLOGIE - "Guerres et Civilisations", Cahiers FEDN nº 14, 1979

(3) INSTITUT FRANÇAIS DE POLEMOLOGIE -"Périodicité et intensité des actions de guerre (de 1.200 a 1.945)", Guerres et Paix, nº 2, 1968.

Això ha estat especialment cert en les darreres dècades. Eckhardt i Azar [1] han realitzat una llista dels 265 conflictes i 105 intervencions més importants des de la Segona Guerra Mundial i han destacat precisament la freqüència d'aquests conflictes al Tercer Món. Kende[2], en nombrosos estudis sobre els conflictes contemporanis, on analitza els 116 conflictes armats succeïts des de 1945, indica que hi han participat 81 estats i han causat 25 milions de morts. Una part molt important d'aquestes guerres, i amb tendència a augmentar, són de caràcter civil anti-règim. Els estudis de Kende mostren que, de 1945 a 1976, 115 dels 120 conflictes analitzats han esdevingut fora d'Europa. Aquests conflictes signifiquen la existència de 11'5 guerres simultànies al llarg d'aquest període. Els països més beL.ligerants han estat els més desenvolupats (Estats Units, Gran Bretanya i França), i és de destacar el gran percentatge de guerres en les que hi han participat forces estrangeres; en aquest sentit, dels 87 conflictes amb participació estrangera, 64 casos han estat amb participació de països desenvolupats occidentals, 17 casos amb participació d'altres països del Tercer Món, i 6 casos de participació de països socialistes.

---

(1) ECKHARDT, W. & AZAR, E. -"Major world conflicts and interventions, 1945 to 1975", International Interactions, nº 1, 1978, pp. 75-110; "Major military conflicts and interventions, 1945-1979", Peace Research, nº 4, 1979, pp. 201-208.

(2) KENDE, Itsvan -"Twenty-five years of local wars", Journal of Peace Research, nº 1, 1971, pp. 5-22; "Dynamics of wars, of arms trade and of military expenditures in the Third World, 1945-1976", Instant Research on Peace and Violence, nº 2, 1977, pp. 59-67; "Wars of ten years (1967-76), Journal of Peace Research, nº 3, 1978, p.227-241; "Local Wars 1945-1976", a "Problems of Contemporary Militarism", Croom Helm, 1980, pp. 261-286.

Beer[1] ha calculat el nombre de vides humanes sacrificades en les guerres, estimant que les 14.000 guerres que ha tingut la història de la humanitat han provocat la mort de 1.000 milions de persones.

En un altre ordre de coses, Voevodsky[2], de la Universitat d'Satanford, ha teoritzat la relació entre el nombre d'homes que han estat morts i ferits en un combat (fora de combat), el nombre total de morts en la guerra i el nombre d'efectius humans movilitzats en les mateixes guerres. En totes les guerres, afirma, cada cop que es doblen els efectius, el nombre de morts i ferits es multiplica, no per dos, sino per sis.

Holsti i North[3] han observat, entre d'altres coses, que en les èpoques de crisi, els dirigents de cada país tenien la impressió d'èsser víctimes d'un ambient hostil. Aquesta percepció paranoide assoleix la màxima intensitat quan cal prendre alguna decisió important.

Wood[4], de l'Institut International d'Estudis Estratègics, de Londres, ha examinat 128 conflictes des del 1898, dels que 84 són posteriors el 1939. D'aquests, sols 28 han estat conflictes interestatals, mentre que la resta han estat insurgències, guerres civils o cops d'Estat.

---

(1) BEER, Francis -"How much war in history: definitions, estimates, extrapolations and trends", Sage (London), 1974

(2) VOEVODSKY, John -"Quantitative Behaviour of Warring Nations", Journal of Psychology, 1969, pp. 268-292.

(3) HOLSTI, O.R. & NORTH, R.C. -"The History of Human Conflict", a E.B. McNeil (ed), The Nature of Human Conflict", Englewoods Cliffs, New Jersey, 1965

(4) WOOD, David -"Conflict in the Twentieh Century", Adelphi Papers, nº 48, IISS, London, 1968.

D'altres recerques han estat orientades a veure si existia una relació entre les guerres i el rearmament. Així, examinant el nivell de militarització de les societats, Wallace[1] observa que, en el període 1820-1964, els canvis en els nivells de les forces armades tenen un efecte directe i poderós en les guerres internacionsla. Wallace va el.laborar també un índex de rearmament on mostrava que els conflictes precedits de rearmament acabaven en guerra en 23 de 28 casos, mentre que els conflictes sense una carrera d'armaments posterior sols acabaven en guerra en 3 de 71 casos.[2] Smith [3] ha analitzat igualment, amb models matemàtics, les carreres d'armaments que han acabat en guerres. Andresky,[4] per la seva banda, ha establert un coeficient de participació militar des del Segle XVII, analitzant el percentatge de població que ha estat enrolada en els exèrcits. Conclou amb que aquest índex és un factor important de la causalitat bèl.lica.

Un dels autors clàssics en aquest tipus d'estudis, juntament amb Richardson, Rummel i Wright, ha estat Singer[5], del Mental Health Research Institute, a la Universitat de Michigan. Singer va dirigir un important estudi anomenat "Structural Correlated for War, 1815-1945",[6] del que n'explicarem algunes de les seves conclusions.

---

(1) WALLACE, M. -"Status, journal organization and arms levels as factors leading to the ouset of war, 1820-1964", a Russet (ed), "Peace, Wars and Numbers", Sage, 1972

(2) WALLACE, M. -"Arms races and Escalation: Some New Evidence", Journal of Conflict Resolution, març 1979, pp. 3-16

(3) SMITH, Theresa Clair -"Arms Race Instability and War", Journal of Conflict Resolution, nº 2, 1980, pp. 253-284

(4) ANDRESKY, S. -"Military Organization and Society", University of California Press, 1968

(5) SINGER, J.David -"Structural Correlates of War, 1815-1945", International Peace Research Newsletter, nº2, 1965

(6) SINGER, J.David, "Accounting for International War: the State of the Discipline", Journal of Peace Research, nº 1, 1981, pp. 1-18.

La primera part del projecte de Singer tracta de les relacions entre casos d'aliances i de guerres durant un periode de 130 anys, i arriba a la conclusió de que les aliances pertorben el funcionament del sistema internacional d'equilibri de poder. Així, explica Singer, com més aliances hi hagin, més possibilitats hi hauran de guerra. En la seva opinió, el fet de trencar la bipolaritat d'un sistema també augmenta la possibilitat de guerra. Aquesta correlació entre aliances i guerra és valida per al Segle XX, però no pas per la segona meitat del Segle XIX.

Levy(1), pel contrari, ha analitzat també la formació d'aliances i el comportament bèl.lic en el período 1495-1975, i no ha trobat una causalitat decisiva entre la creació de les aliances i el desencadenament posterior d'una guerra. Afegeix, a més, que en el cal que es dongués aquesta correlació, la causa no necessàriament hauria d'estar en la creació d'aliances, sinó que podrien existir causes diferents que estarien subjacents en el moment de formar les aliances. Així, doncs, les conclusions sobre les aliances militars i polítiques com a causants de guerres, resten subjectes a diferents interpretacions.

En un treball que abarca el período 1816-1965, Singer i Small(2) han assenyalat que les grans potències s'han vist involucrades desproporcionadament en les guerres esdevingudes en aquest llarg período històric.

---

(1) LEVY, Jack S. -"Alliance Formation and War Behavior", Journal of Conflict Resolution, nº 4, desembre 1981, pp. 581-613

(2) SINGER, J.David & SMALL, M. -"Patterns in international warfare 1816-1965", Annals, setembre 1970, pp. 145-155. Singer ha ampliat posteriorment el camp d'estudi fins el 1980: "Confrontation behavior and escalation to war, 1816-1980", Journal of Peace Research, nº 1, 1982, pp. 37-48.

FACTORS DE BEL.LIGERÀNCIA

Estudis descriptius

BLAINEY ..... discrepàncies de poder
STOESSINGER ..... personalitat de les elits
MORGENTHAU ..... formes de governar
WHITE ..... males percepcions
GEISS ..... polítiques exteriors/conquestes del passat no superades
RICHARDSON ..... desig de venjança/rearmament/fronteres
DOWTY ..... fronteres/manca de comerç
LENIN ..... excedent de capital
NAROLL ..... orientació militarista
MIDLARSKY & THOMAS ..... dimensió militar
FORNARI ..... angoixes psicòtiques
ARDREY ..... problemes territorials
LORENZ ..... instint d'agressivitat

Estudis quantitatius

ORGANSKY ..... pressions demogràfiques
CHOUCRI & NORTH ..... necessitats de recursos
HAAS ..... conflictes socials interns
DENTON ..... canvis del sistema diplomàtic
WRIGHT..... interacció de molts factors
GALTUNG ..... disminució aïllament/decreixement de la primitivitat
I.F.P. ..... diferència del dinamisme d'Europa
KENDE ..... lluites internes anti-règim
HOLSTI ..... paranoia governants
NORTH ..... paranoia governants
SINGER ..... aliances
KINBERG ..... caràcters nacionals
McCLELLAND ..... caràcters nacionals

Conclusions sobre els estudis històrics quantitatius

Encara que es podrien posar altres exemples, atès l'elevat nombre d'estudis quantitatius realitzats fins ara, la diversitat d'opinions, moltes vegades contradictòries, sobre les causes o els factors decisius que intervenen en les guerres ens obliguen a relativitzar i a mesurar amb cautela els resultats d'aquestes investigacions.[1] En aquest sentit, crec interessant recollir la síntesi que Vasquez [2] ha fet després de recopilar i analitzar una bona part d'aquests treballs. En la seva opinió, les conclussions d'aquests estudis són les següents:

a) No sembla existir una forta relació entre:

1) Les característiques econòmiques, socials, culturals, polítiques, de benestar, geogràfiques, de comunicació o d'educació de les nacions i la violència entre les nacions;

2) l' augment de les tensions i la violència entre les nacions;

3) les característiques demogràfiques, econòmiques i geogràfiques de les nacions, el nivell de tensió interna dins d'aquestes nacions i la violència entre les nacions;

4) les característiques polítiques de les nacions, l'increment de les tensions internes dins de les nacions i la violència entre les nacions;

5) el nivell de dependència de les nacions i la violència entre les nacions;

6) entre les aliances inter-nacions i la violència entre les nacions;

7) l'aïllament/paticipació de les nacions i la violència entre les nacions

(1) El Journal of Peace Research, nº 1, 1981, està dedicat a aquest tema.

(2) VASQUEZ, J. -"Statistical findings in international politics: a data-based assesment", International Studies Quarterly, nº 2, 1976, pp. 171-218. Citat a "Anuario de Estudios sobre Paz y Conflictos/1", UNESCO-Fontamara, 1986, pp. 174-175.

8) les percepcions de la presa de decisions nacionals i no nacionals i la violència de les nacions;

9) la violència entre les nacions i les apertures de pau d'aquestes mateixes nacions.

En canvi, per Vasquez, sí pot existir una forta relació entre:

1) les característiques demogràfiques de les nacions i la violència entre les nacions;

2) el poder militar, l'estatus de les nacions i la violència entre les nacions;

3) les característiques demogràfico-econòmiques de les nacions, llur poder militar, les aliances internacionals i la violència entre les nacions.

Apareixen, així, un nombre reduit de factors (demografía, militarització i política d'aliances) que mostren unes constants, al llarg de la història, com a elements detonadors de la violència entre les nacions. Aquesta constatació, s'accepti o no, queda però subjecte a una interpretació quantitativa de sempre difícil comprovació i avaluació,(1) entre d'altres coses, per què les guerres civils contemporànies solen trobar-se unides a procesos socials i polítics no suficientment avaluats per aquests estudis quantitatius. Cal advertir, igualment, que moltes vegades s'analitzen els conflictes del passat a partir de mètodes que, en realitat, sols serveixen per estudiar els conflictes del present, o a l'inrevés.

---

(1) Considero ajustada l'advertència de Leitenberg (Anuario sobre Paz y Conflictos, vol.II, Fontamara/UNESCO, 1986, pp. 192), quan indica que "el criteri final rígid que marca les fronteres dels aconteixements examinats no hauria d'establir-se per anticipat, i que, al començament, caldria prestar una atenció màxima a que aquestes fronteres fossin el menys arbitràries possible. Les fronteres, pel contrari, haurien d'establir-se després de que l'estudi estigués plenament en marxa i de que s'hagi fet aplec d'una considerable multitud d'aconteixements, i haurien de sorgir, fins on fos possible, de les pròpies característiques dels aconteixements. Això es contraposa a molts estudis que comencen per establir "a priori" criteris i definicions, i escolleixen després una multitud d'aconteixements que encaixin amb ells".

Alain Joxe, en la seva crítica vers els mètodes quantitatius, ha reiterat la incapacitat de la sociologia behaviorista i empirista per explicar científicament els conflictes de classe i les lluites d'alliberament nacional.

> "Certa forma d'economicisme marxista, en voga actualment a nivell macroeconòmic i en el "centre" industrialitzat, es troba clarament impotent quan es tracta d'analitzar les condicions locals concretes socioeconòmiques i polítiques de la perifèria, donant compte de l'especificitat de les formacions socials en termes de relacions socials de producció vinculades a les persistències dels modes de producció precapitalista" (1)

En aquest sentit Braillard ha manifestat també la necessitat d'avaluar la dinàmica i les forces que intervenen en el sistema internacional, així com les seves característiques estructurals esencials, a l'hora d'estudiar les causes de les guerres.

> "Existeixen, sens dubte, elements explicatius comuns als conflictes contemporànis, com la guerra freda o la guerra del Vietnam, i als conflictes del Segle XVIII i XIX que varen marcar la història d'Europa. No es pot, però, elaborar models explicatius d'aquests conflictes sense tenir en compte la dinàmica i les forces que intervenen en el sistema internacional en cada un d'aquests períodes. D'altra banda, no podem pretendre inferir a les lleis que regeixen el funcionament i l'equilibri dels sistemes internacionals comparant la simple polaritat del sistema contemporàni amb la del sistema europeu del segle XIX, sense tenir en compte altres característiques estructurals esencials de cada un d'aquests dos sistemes (principalment la estratificació i el grau d'homogeneitat ideològica i cultural), i sense prendre en consideració la dinàmica del seu desenvolupament".(2)

---

(1) JOXE, Alain - op. cit. pp. 70-71

(2) BRAILLARD, Philippe -"Las ciencias sociales y el estudio de las relaciones internacionales", Revista Internacional de Ciencias Sociales, UNESCO, nº 102, 4 trim. 1984, pp. 675.

Té raó Braillard quan recorda que "una llista de factors que poden contribuir a l'evolució de la guerra no es converteix en una teoria fins que es diu quelcom sobre cóm s'interrelacionen aquests factors i sobre les condicions que governen la importància relativa de cada factor com a causa de guerra". (1) Les correlacions no són, doncs, suficients per entendre les causes de les guerres. Una correlació no equival necessàriament a una relació causal. La correlació entre dos variants, afirma Braillard, pot ser simplement el resultat d'una variant anterior, o existir mercè a una variant intermèdia. Cal formular, per tant, un model ideològic a un nivell diferent al de l'anàlisi simple de correlacions. El repte del treball polemològic està, precisament, en la capacitat per definir el procés d'interacció mitjançant el qual evoluciona el conflicte.

L'estudi de les guerres i dels conflictes violents no ha de limitar-se tampoc a l'anàlisi de l'esclatament, del punt àlgid del conflicte. Cal cercar la metodologia que permeti seguir el conflicte fins el final i descobrir les seves arrels. L'estudi de les guerres ha de ser, doncs, dinàmic, i ha de "tractar de comprendre l'evolució del conflicte violent com a resultat d'un procés conflictual anterior que, encara que no sigui violent, resulta essencial per a l'anàlisi". (2)

---

(1) BRAILLARD, Philippe, "Hacia una reorientación del estudio empírico del conflicto internacional", a "Anuario de Estudios sobre Paz y Conflictos", Fontamara/UNESCO, 1986, vol. I., pp. 91

(2) BRAILLARD, Philippe, op.cit.,pp. 93

Davant aquest panorama, semblen manifestar-se dues tendències quant a la reflexió d'aquesta metodologia: una es proposa millorar la situació, perfeccionant els instruments matemètics; l'altra tendència consisteix en cercar la ruptura mitjançant una revisió fonamental i intentar, mitjançant treballs pràctics, fer veure que abans de procedir a una nova quantificació és indispensable l'estudi en profunditat dels procesos històrics, contemporànis o del passat.

> "El retorn a la història dels aconteixements i a la antropologia del moment, com a materials bàsics per a un estudi sociopolitic que complerti l'exposició per les articulacions econòmiques dels conflictes, és avui indispensable si es vol, sense renegar de les adquisicions de les ciències socials empiristes, fer progressar l'estudi dels determinants de la violència mitjançant la història del descontentament" (1)

Per Senghaas(2), la superació del nivell actual dels estudis sobre els conflictes passaria per una orientació simultània vers els anàlisis de les condicions societals de la violència social, els procesos de manifestació de la violència social potencial, la dinàmica dels conflictes violents, la superació de la violència estructural i de les accions violentes i el rol dels mecanismes de resolució de conflictes.
El que es necessitaria, segons Senghaas, són diagrames de les estructures i dels processos de la violència que aclarissin el contexte social general dins del qual es formen les es-

---

(1) JOXE, Alain - op. cit. pp. pp. 73-74

(2) SENGHAAS, Dieter - op. cit., pp. 114

tructures de violència i on la violència potencial es materialitza.

Köhler[1] apunta una mica la primacia que aquest enfoc sembla tenir en les investigacions més recents. Des del seu punt de vista, les tendències actuals en la investigació sobre les causes de les guerres són tres:

a) la que posa l'ènfasi en la violència policial i antirègim en els països industrialitzats
b) la que posa l'ènfasi en: la guerra internacional entre Estats del Tercer Món o entre països socialistes, i
c) la que posa l'ènfasi en els conflictes armats relacionats amb l'estructura canviant de l'economia mundial i amb la força creixent de la identificació i la conciència regionals i globals.

A l'enfrontar-se a aquests problemes, afegeix Köhler, els estudis polemològics centrats en la recerca de les causes de les guerres hauran de cooperar estretament amb l'educació i l'acció per la pau, així com amb la irenologia, és a dir, el corrent més propi de la investigació sobre la pau.

---

(1) KOHLER, Gernot, op.cit., pp. 113.

Per Schmidt,[1] de l'Institut Francès de Polemologia, hi han tres dimenssions principals en les que la recerca polemològica pot prometre bons resultats:

a) identificació i jerarquització dels factors bel.lígens, i localització de les zones de tensió en el món.

b) anàlisi de les condicions de desencadenament dels conflictes i previsió de ruptures.

c) simulació del desenvolupament dels conflictes i modelització de les guerres i de les negociacions.

Més complertes i interessants em semblen les consideracions que ha fet Gantzel[2] sobre els estudis realitzats fins ara sobre les causes de la guerra, que resumeix en aquests cinc apartats:

1) La major part dels estudis estan localitzats en el nivell del "sistema internacional" i de les "relacions o interaccions bilaterals interestatals". Les investigacions sobre el comportament de la política exterior dels estats envolicats en guerres, així com llurs condicions internes, són relativament rars.

---

(1) SCHMIDT, Christian, "Une polémologie scientifique est-elle possible?", Strategique, nº 9, 1984, p.83-91

(2) GANTZEL, Kalus Jürgen, "Another Approach to a Theory on the Causes of International War", Journal of Peace Research, nº 1, 1981, pp. 39-50.

2) Entre les variables independents en aquests estudis, s'ha donat especial atenció a les següents: estructura i relacions de les aliances, així com a llur potencial i distribució del poder. Variables socials, econòmiques, tecnològiques, culturals i polítiques, sense mencionar els factors del aparell de presa de decisions , més o menys oblidat.

3) La investigació sobre les causes de la guerra és fonamentalment "atomista". Els efectes acumulatius d'aquesta investigació són petits, particularment a causa de la varietat o de la dubtosa validesa teòrica dels indicadors empírics.

4) Sembla plausible i empíricament verificat que no existeix una conexió directa entre conflictes (divergència d'interessos) y guerra. La freqüència dels conflictes no es correspon amb la freqüència de les guerres. Això suposa que la guerra és una forma determinada de regular els conflictes amb d'altres. Així, el problema pràctic no és la reducció o disminució del conflicte, sinó més aviat l'evitar resoldre el conflicte per mitjà de la violència.

5) Existeix una dificultat analítica en identificar els efectes mutus entre el comportament d'una sola nació i el sistema internacional.

Gantzel atribueix les insuficiencies d'aquest tipus d'investigació al fet de no estar basades en marcs de referència sistemàtics que oferexin categories substancials per l'anàlisi. Gantzel proposa, en aquest sentit, les

següents categories per l'estudi de casos de conflicte: els interessos en joc a les guerres, i l'anàlisi dels grups o classes que representen aquests interessos; l'estructura socio-econòmica en que estan arrelats aquests interessos; l'estructura política mitjançant la qual aquests interessos es desenvolupen, i l'aparell militar coma instrument d'acció.

Finalitzaria aquest capítol, doncs, insistint en la conveniència de reforçar el procés ja iniciat d'aproximar els estudis clàssics de la polemologia amb el camp més ampli dels estudis dels conflictes, que inclouen els conflictes no bèl.lics, així com enfortir el caràcter multidisciplinari de l'estudi de les guerres i reforçar l'anàlisi de les estructures socials, polítiques i econòmiques que tenen interessos en les guerres. L'aportació de la investigació sobre la pau i, particularment, del seu sector més irenològic, pot ser d'una gran ajuda, sempre que es forci a que els estudis polemològics no vagin divorciats de la realitat social del moment i de les manifestacions encobertes de violència.

FUNDACIO JOAN BRUNELL
521

L'ESTUDI DELS CONFLICTES

En els seus orígens, l'estudi de la pau estava conectat amb l'estudi de la guerra, és a dir, amb la polemologia, des del moment en què per pau s'entenia exclusivament l'absència de guerra. Semblava natural, doncs, que l'estudi de les causes i dinàmiques de les guerres fos suficient per a construir una ciència de pau.

En la dècada dels cinquanta i, particularment, durant els anys seixanta, aquest concepte tant limitat de pau va començar a entrar en crisi i, pràcticament, a desaparèixer. La pau començà a associar-se més amb l'absència de violència, encara que aquesta no degenerés en guerra. D'aquesta manera, el camp del conflicte deixà de limitar-se o d'associar-se amb el cas dels conflictes bèl.lics, per abastar a tot tipus de conflictes on la violència, sigui quina sigui aquesta, faci acte de presència.

No ha d'extranyar, doncs, que l'estudi ampli de la violència i dels conflictes s'hagi convertit, al llarg dels temps, en la base fonamental de la investigació sobre la pau. La quantitat de teories que s'han fet sobre aquest tema ja és il.lustratiu de la importància que ha anat adquirint en l'estudi de la pau. L'objectiu d'aquest capítol és, precisament, el proporcionar, d'una manera sintetitzada, un coneixement general de les aportacions que l'estudi dels conflictes ha fet en relació a la pau, ja sigui des de la biologia, la psicologia, la ciència política o la sociologia. Aquí, un cop més, ens trobem amb la interdisciplinarietat.

Abans de res, però, veiem que s'entén per conflicte.

VERS UNA DEFINICIÓ DEL CONFLICTE

D'una manera esquemàtica, podriem definir el conflicte com a una situació en la que un actor (una persona, una comunitat, un estat, etc.) es troba en oposició conscient amb un altre actor (del mateix o de diferent rang) a partir del moment en que persegueixen (o aquests són percebuts com a tals) objectius incompatibles, el que els porta a una oposició, enfrentament o lluita.

Per R.Aron,[1] el conflicte és una oposició entre grups e individus per la possessió de bens escasos o la realització de valors mutuament incompatibles. Per L.Coser, sociòleg, el conflicte és una lluita pels valors, pels bens escasos (com ara els recursos), la potència i l'estatus, lluita en la que l'objectiu dels antagonistes és el neutralitzar, perjudicar o eliminar l'oponent. Per Duroselle,[2] historiador de les relacions internacionals, els conflictes oposen a un o diversos Estats o unitats polítiques en un xoc de voluntats contradictòries. Julien Freund, pel seu costat, afirma que "el conflicte consisteix en un enfrentament o xoc intencional entre dos éssers o grups de la mateixa espècie, que manifesten una intenció hostil, un respecte als altres, generalment en relació a un dret, i que per mantenir, afirmar o restablir el dret intenten trencar la resistència de l'altre, eventualment recorrent a la violència, la qual pot, si es presenta el cas, tendir a l'aniquilació física de l'altre".[3]

(1) ARON, Raymond, "Paz y guerra entre las naciones", Alianza, 1985
(2) DUROSELLE, J.B., "Història Universal Contemporània", Edicions Universitàries Catalanes, 1982, 324 pp.

(3) FREUND, Julien -"Sociologie du conflit", P.U.F., 1983, pp. 65

Alguns irenòlegs, com Adam Curle, prefereixen parlar de "relacions no pacífiques" i d'incompatibilitat. "Un conflicte apareix quan un individu, una comunitat, una nació o, fins i tot, un bloc internacional desitja quelcom que no pot ser aconseguit a menys que sigui a costa d'un altre individu o grup que també ho desitja".(1) Les relacions pacífiques, pel contrari, són aquelles que estan mancades de conflictes.

Veiem, doncs, que les diferents definicions que es donen sobre el conflicte accentuen coses o aspectes diferents: unes remarquen el fet de la incompatibilitat d'interesos o d'objectius; d'altres el fet de la lluita, el xoc i l'enfrontament; d'altres fan referència a l'objecte del conflicte (possesió de valors, enfrontament de potències, desig d'un dret), i algunes definicions fan referència a la frustació, impotència o inpossibilitat d'un o diversos actors en aconseguir el que volen.

El que ens interessa no és tant, però, l'aconseguir una definició perfecta com d'exposar les construccions teòriques que hi han darrera d'aquestes definicions, sense pretensions d'arribar a un acord o fusió de les diferents fòrmules ni de cercar la construcció d'un paradigme del conflicte.

---

(1) CURLE, Adam -"Conflictividad y pacificación", Ed. Herder, (Barcelona), 1977, pp. 15.

Això no vol dir, tampoc, que des de fa anys no s'hagi intentat formular aquest paradigma, especialment per part de la sociologia més acadèmica. Així, el 1958, Ralph Dahrendorf[1] va formular una de les manifestacions més clares del model de conflicte social, establint les bases del model contemporani de conflicte que, resumint, podriem dir que té les següents premises:

1 - Una societat pot concebre's com integrada per categories i grups de persones, els interessos de les quals difereixen marcadament entre si.

2 - Tots aquests components de la societat intenten imposar els seus criteris, en competència amb d'altres, o conservant el seus interessos resistint els esforços competitius dels altres.

3 - Una societat així organitzada experimenta constantment el conflicte, quan els seus components procuren obtenir nous guanys o conservar llurs interessos.

4 - Després del procés dialèctic d'interessos competidors i conflictius, sorgeix un continu procés de canvi; les societats no estan en equilibri sinó que són continuament canviants.

A la seva obra clàssica sobre el conflicte[2], Dahrendorf assenyalava el 1959 que "entre els dos conjunts de posicions de poder que poden distingir-se en tota associació, un - el dels dominants- es caracteritza per un interès en el manteniment d'una estructura social que li permeti la posició de dominació; mentre que l'altre - el dels dominats - es caracteritza per un interès en el canvi

(1) DAHRENDORF, Ralph -"Toward a Theory of Social Conflict", Journal of Conflict Resolution, nº 2, 1958, pp. 170-183.

(2) DAHRENDORF, Ralph - "Class and Class Conflict in Industrial Society", Standford, 1959, pp. 176.

de les circumstàncies socials que obstaculitzen l'accés al poder dels seus membres".

Vint anys més tard, Dahrendorf[1] reconeix una llacuna en el seu treball anterior, en el sentit de que la seva anàlisi del conflicte es manté en un pla extraordinàriament formal i on es diu molt poc sobre els "continguts" dels conflictes socials i l'"orientació" del canvi social. Aquesta llacuna, afirma, pot solventar-se fins a un cert punt gràcies a la introducció del concepte d'oportunitats vitals per a designar l'objecte del desenvolupament social humà.

> "Els conflictes socials versen sobre la possibilitat d'aconseguir més oportunitats vitals i sobre la possibilitat de defensar els nivells assolits" (2)

Per aquest autor, en definitiva, la dimensió més important de l'anàlisi del conflicte és la direcció del canvi i el contingut dels conflictes. Per a integrar aquesta dimensió proposa unir l'anàlisi de classe amb el no-de-classe: amb el desenvolupament de l'estructura social, amb el que una societat podria oferir i el que ofereix de fet.

Així, doncs, la teoria clàssica dels conflictes parteix del convenciment de que: 1) els conflictes són necessaris; 2) son el motor del canvi social, i 3) venen generats per l'incompatibilitat d'interessos entre grups humans.

---

(1) DAHRENDORF, Ralph - "Oportunidades vitales", Ed. Espasa-Calpe, (Madrid), 1983, pp. 89

(2) DAHRENDORF, Ralph - op. cit. pp. 89

TIPOLOGIA DELS CONFLICTES

Per Galtung.[1] el conflicte pot definir-se com la situació en la que hi han actors que persegueixen objectius incompatibles, o parts d'un conjunt social amb interesos incompatibles. Aquest darrer tipus de conflicte és de caràcter estructural, i no necessàriament ha d'estar en la ment de la societat (com la situació de les dones abans que el moviment feminista fes prendre consciència d'aquesta situació al conjunt social). El primer tipus de conflicte és un conflicte d'actors, en el que hi ha molta consciència, objectius clars i activitat per organitzar el conflicte.

Des d'aquesta òptica, la teoria del conflicte pot dividir-se en dues parts: el conflicte estructural (la part més important), i el conflicte d'actors (la punta de l'iceberg).Aquesta divisió, però, no exclou que el conflicte estructural pugui ser transformat en un conflicte d'actors; la formació de la consciència i la organització transformen els interesos en objectius.

Galtung assenyala també que és necessari establir una distinció entre la violència d'un conflicte vertical (entre dominants i dominats), i la violència d'un conflicte més horitzontal, en el que cap de les parts domina a l'altra, encara que procuri aconseguir-ho.[2]

---

(1) GALTUNG, Johan -"Conflict, Peace and War", conferència als Cursos Internacionales de Benidorm, Universidad de Alicante, 30 agost 1984.

(2) GALTUNG, Johan -"Hacia una definición de las investigaciones sobre paz", a Informes y Documentos de Ciencias Sociales, nº 43, UNESCO, 1981, pp. 7-17

Un conflicte pot tractar-se també mitjançant <u>mètodes dissociatius i mètodes associatius.</u> En el primer cas, les parts es mantenen separades, mentre que, en el segon, ambdues parts col.laboren en la solució del conflicte.

D'aquesta manera, Galtung suggereix l'establiment d'unes interrelacions entre la forma dels conflictes (estructurals i directes/d'actors) i el seu tractament (mètodes associatius i dissociatius), tal com pot comprovar-se en el quadre adjunt, i amb un parell d'exemples.

TIPUS DE CONFLICTES	MÈTODES: ASSOCIATIUS	MÈTODES: DISSOCIATIUS
ESTRUCTURAL		relacions Nord/Sud
DIRECTE/ACTORS	Conferència d'Helsinki	

D'altres autors diferencien també els conflictes segons vinguin generats o es desenvolupin al voltant de persones, societats o sistemes.

Protagonistes dels conflictes
- PERSONES (un o més adversaris)
- SOCIETATS (relacions entre diferents categories o grups)
- SISTEMES (interaccions entre adversaris dins d'un mateix sistema social)

Com veurem posteriorment, els partidaris d'enfatitzar que la base dels conflictes resideix en les persones (Singer, Naroll, etc.), posen l'accent en la influència de la personalitat de les persones per tal d'explicar els conflictes interpersonals, i en els patrons culturals d'agressió o de rebel·lió per tal de comprendre els conflictes ètnics.

Els analistes partidaris de d'accentuar el rol determinant de les societats (Dahrendorf, Coleman, Paige, Aubert, etc.), assenyalen com a factors determinants dels conflictes, la desigualtat en el poder polític o en la propietat, així com la incompatibilitat en les conviccions i objectius.

Finalment, els que teoritzen els conflictes a partir del sistema, fan referència a les interaccions entre diferents adversaris que es mouen dins d'un sistema social. Aquestes són les tesis sostingudes per Deutsch, Gurr i molts d'altres.

Una visió diferent de classificar els conflictes és la donada per un dels pioners de la investigació sobre la pau i els conflictes, Rapoport, que classifica els conflictes en tres categories:[1]

a) Lluites (són les explosions irracionals d'acció-reacció)

b) Jocs (són conflictes racionals d'estratègia que intenten enganyar l'oponent)

c) Debats (són intents de persuadir)

Si Rapoport pren nota de les intencions dels oponents (vèncer, enganyar o persuadir), Curle[2] no fa amb el nivell de consciència que els implicats tenen del conflicte (baixa i alta consciència), així com si es tracta de conflictes equilibrats o desequilibrats, és a dir, simètrics o assimètrics, establint-se també unes interrelacions, tal com pot apreciar-se en el següent quadre:

	RELACIONS NO PACÍFIQUES		RELACIONS PACÍFIQUES
	Baixa consciència del conflicte	Alta consciència del conflicte	Inexistència de conflicte
Equilibrades		Conflicte a base de raons molt similars (India/Paquistà)	Desenvolupament (creació CEE)
No equilibrades	Grups passius per ignorància; pau negativa (els faquir mishkin)	Revolució dels oprimits; confrontació, violenta o no violenta; l'esforç principal és aconseguir una relació més equilibrada (negres dels Estats Units)	Desenvolupament; relacions harmòniques de parts desiguals (pares-fills; govern central/autonomies)

(1) RAPOPORT, Anatol -"Fights, Games and Debates", University of Michigan Press, Ann Arbor, 1960, 400 pp.. Per a una visió crítica del pensament de Rapoport vegis: ECKHARDT, William, "Anatol Rapoport: Critic of Peace Research", Peace Research, setembre 1983, pp. 43-51.

(2) CURLE, Adam, "Conflictividad y pacificación", pp. 30.

LA DINÀMICA DEL CONFLICTE

Hem vist fins ara com els conflictes poden catalogar-se en funció dels actors que hi participen i de les intencions i nivell de consciència d'aquestos. Veiem ara, molt relacionat amb tot això, quina és la dinàmica que segueix un conflicte.

Paul Wehr[1] ens parla de, almenys, cinc diferents punts de vista o interpretacions en quant a la dinàmica del conflicte: la dialèctica, la cíclica, la de concientització, de camp i la de la predectibilitat.

a) Dialèctica. El conflicte social és un procés dialèctic i amb fases, en el qual es dóna una síntesi i pel que la societat és transformada d'un estat a un d'altre. Aquesta interpretació dialèctica val tant per Marx com pel mateix Gandhi.

b) Cíclica. El conflicte social és cíclic en el seu desenvolupament i es mou mitjançant seqüències d'estadi predecibles. Per Kriesberg[2], el cicle del conflicte és així:

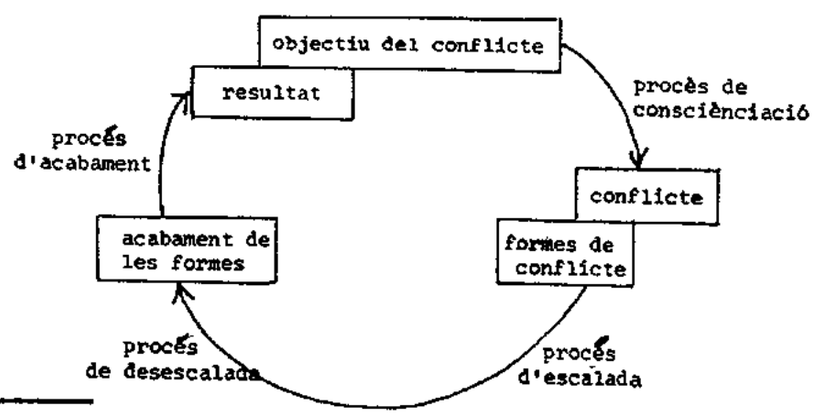

(1) WEHR, Paul - "Conflict Regulation", Westviwe Press, 1979, pp. 8-13

(2) Dibuix representat al llibre de Wehr.

c) Conscienciació. El conflicte progressa quan els grups oprimits comencen a tenir més consciència dels conflictes d'interessos i pretenen alterar la situació. Aquesta és la dinàmica defensada per Curle, Freire, Dolci, Johnson, Smelser, Alinsky, Myrdal, Oberschall i d'altres.

d) El conflicte és essencialment una dinàmica d'interacció de dues o més parts que es mouen dins d'un camp vers una posició òptima (dins d'una jerarquia de posicions), i que es percebeix que aquest camp és ocupat per un oponent. Aquesta és la tesi de, per exemple, Kenneth Boulding, que es pot representar gràficament de la següent forma:

El camp de conflicte segons Boulding

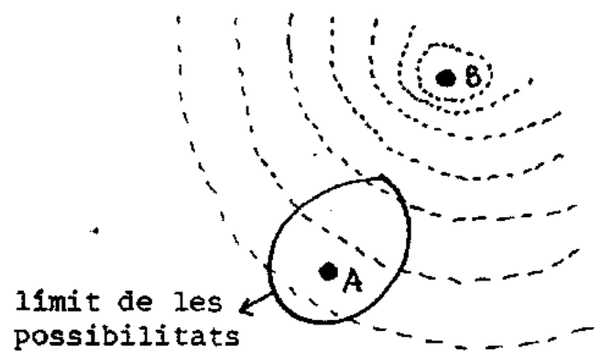

e) Predibilitat Cada situació de conflicte conté certs elements predibles i dinàmiques (escalada, inhibició, procesos facilitadors, etc.), i canvis de lideratge. Aquí hi podriem incloure les tesis de Coleman, Heirich i Snyder. Wehr, Kriesberg, Laue, Burton i Cormick. Per aquests autors, el conflicte és un procés natural comú a totes les societats, amb dinàmiques predibles i susceptibles d'ésser regulades constructivament.

Dins de les dinàmiques dels conflictes, molts autors i autores han donat rellevància als procesos d'escalada dels conflictes. En el cas dels conflictes internacionales, per exemple, Eberwein[1] opina que consten de tres fases diferents:

1) La interacció de conflictes rutinaris entre nacions. Es tracta de conflictes que ocorren amb certa freqüència i amb un nivell de violència baix. Aquesta fase inclou conflictes verbals i no verbals, sense utilitzar cap cop la força militar.

2) Confrontacions o disputes militars. Ocorren amb menys freqüència que l'anterior. Les nacions decideixen emprar la força militar o amenacen amb emprar-la per solventar llurs conflictes, augmentant el nivell d'intensitat de la violència.

3) Les guerres internacionals. És quan les nacions lluiten per aconseguir els seus objectius. Ocorren amb poca freqüència, pero comporten un elevat nivell d'intensitat de violència.

Aquest esquema és realment sencill i simplificat, però ens proporciona una idea clara i gràfica del que significa i implica un procés d'escalada. Així, si expressem aquesta classificació en un eix de coordenades, amb les variables de la freqüència

---

(1) EBERWEIN, Wolf-Dieter -"The Quantitative Study of International Conflict: Quantity and Quality? An Assessment of Empirical Research", Journal of Peace Research, nº 1, 1981, pp. 22

dels conflictes i, per altra banda, llur intensitat, veurem que el veritablement significatiu és el llindar d'escalada, és a dir, l'espai intermedi entre una fase i altra. Quines són les causes que provoquen que un conflicte verbal passi a un estadi superior i es convertexi en un conflicte armat? Els procesos d'escalada poden explicar-se només per causes externes, o bé intervenen decisivament causes internes? Són, aquests dos interrogants, fonamentals per l'estudi dels conflictes i de les guerres, sobre els que s'han donat interpretacions molt diferents i, sovint, contradictòries. Posteriorment tindrem ocasió d'aprofondir en aquest punt.

Model d'etapes del conflicte internacional

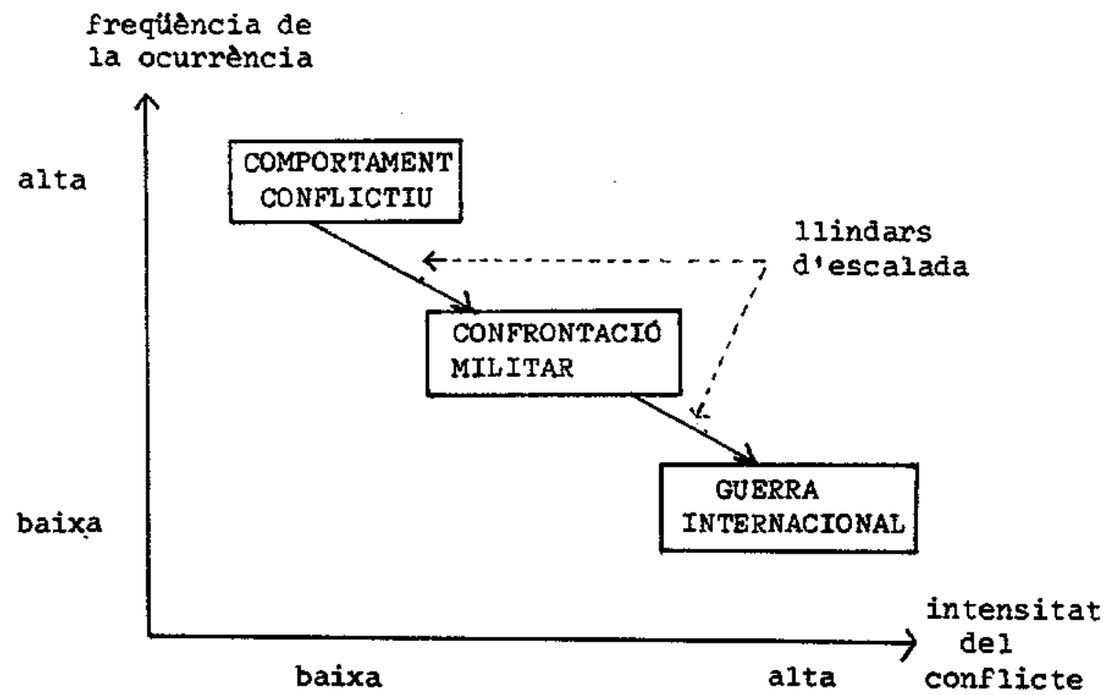

Font: EBERWEIN, Wolf-Dieter - J.P.R. nº 1, 1981, pp. 22

Si els conflictes, en sí mateixos, no són estàtics, tampoc han de ser sempre les mateixes les causes i les dinàmiques de formació dels conflictes, produint-se, de vegades, la superposició de dues o més dinàmiques en un temps donat.

> "Les formacions de conflictes estan moldejades, naturalment, per l'impacte de l'economia capitalista mundial i per la penetració econòmica i estratègica de les grans potències en el Tercer Món, encara que darrerament aquests conflictes tenen llurs arrels en circumstàncies nacionals i regionals. La més característica de les causes i procesos de formació de conflictes perifèrics és la derivada de la interacció de condicions específiques regionals amb el rol instigador de les forces globals" (1)

És important, en aquest sentit, veure com una determinada dinàmica (la política dels exportadors d'armament, per exemple) pot condicionar el decurs d'un conflicte perifèric concret (la guerra d'Iran/Iraq, per exemple), la dinàmica del qual vindrà condicionada entre d'altres factors, per una política general (els exportadors són molts) que té un abastament universal (la política dels venedors d'armes val tant per l'Orient Mitjà, en conflicte obert, com per qualsevol altra zona del món que no registri actualment cap conflicte armat).

---

(1) VAYRYNEN, Raimo, "Regional Conflict Formations: An Intractable Problem of International Relations", Journal of Peace Research, nº 4, 1984, pp. 337-359; "Economic and Military Position of Regional Power Centers", Journal of Peace Research, nº 4, 1979, pp. 349-369; "Semiperipherical Countries in the Global Economic and Military Order", a "Militarization and Arms Production", Croom Helm, 1983, pp. 163-192.

TEORIES SOBRE EL CONFLICTE

Al voltant dels conflictes s'han desenvolupat multitud de teories que intenten interpretar l'origen i la dinàmica d'aquest fenòmen social. No resulta fàcil realitzar una classificació de totes aquestes teories. Per una banda, són nombroses; per altra, algunes d'aquestes teories estan interconectades amb d'altres. Tot i així, he considerat la conveniència d'establir una divisió comprensible que ens permetés de comprendre, a grans trets, les diferents concepcions que existeixen dels conflictes. Aquests grans grups són, com podrà apreciar-se , els següents: el reduccionisme biològic, el corrent psico-sociològic, i l'estructuralista.

Aquests corrents podriem igualment dividir-los en dues aproximacions diferents: la subjetivista i l'objetivista.(1)

L'aproximació subjetivista, com l'escola biològica i la psicosociològica, posa l'accent en la naturalesa humana, en la naturalesa psíquica de l'èsser humà com a font del conflicte. Pels autors i autores d'aquesta aproximació, els conflictes

(1) SAKSENA, Jyotsna - "L'approche théorique de l'origine des conflits internationaux", Etudes Polemologiques, nº 25-26, 1982, pp. 15-48.

resten lligats a factors personals, subjectius, ja siguin de caràcter biològic o psicològic. El concepte de conflicte va lligat a la noció d'agressivitat, definida com una pulsió dirigida vers un altre ésser humà o a un objecte, amb intenció de fer-li mal.

L'aproximació objetivista, en canvi, com l'escola estructuralista, considera que els conflictes socials no són reduibles als conflictes individuals, ateg que tenen una existència objetiva. El punt de partida d'aquesta aproximació és l'estructura social a nivell nacional o internacional, i no pas la naturalesa humana.

resten lligats a factors personals, subjectius, ja siguin de caràcter biològic o psicològic. El concepte de conflicte va lligat a la noció d'agressivitat, definida com una pulsió dirigida vers un altre ésser humà o a un objecte, amb intenció de fer-li mal.

L'aproximació objetivista, en canvi, com l'escola estructuralista, considera que els conflictes socials no són reduibles als conflictes individuals, ara, que tenen una existència objetiva. El punt de partida d'aquesta aproximació és l'estructura social a nivell nacional o internacional, i no pas la naturalesa humana.

TEORIES SOBRE ELS CONFLICTES

	ESCOLES	principis fonamentals	autors representatius
subjetivista	REDUCCIONISME BIOLÒGIC	- Els conflictes són innats en totes les societats animals. - El factor determinant és l'instint d'agressió i de competició.	LORENZ ARDREY STORR WERNER
	(- Crítics del reduccionisme)	(- L'agressivitat no és innata, sino adquirida. La guerra és un fenòmen cultural evitable).	(FROMM) (ASHLEY MONTAGU) (GENOVES)
	PSICO-SOCIOLOGICA	- El conflicte és una conseqüència de la mala percepció, d'una comunicació pobre i de procesos insconcients. - L'actor és el protagonista de l'anàlisi. - Lo important és el comportament humà (behaviorisme)	DOLLARD GURR BOULDING BURTON SENGHAAS ECKHARDT WHITE FESTINGER AMATO HOLSTI SCHELLING NICHOLSON GUETZCOW NEWCOMBE NORTH KELMAN RAPOPORT KLINEBERG SNYDER
aproximació	- Teories frustació (Dollard) - Teories expectatives (Gurr) - Teories percepció (Boulding, Burton) - Teories autisme (Senghaas, Eckhardt) - Teories imatges (Eckhardt, White) - Teories estereotips (Eckhardt, White) - Disonància cognitiva (Festinger) - Actitud elits (presa decisions) (Amato, Holsti, Eckhardt) - Teoria jocs (Schelling, Nicholson) - Teoria negociació (Schelling) - Tècniques de simulació (Guetzkow)		
aproximació objectivista	ESTRUCTURALISTA	- El conflicte esdevè per incompatibilitat d'interesos i objectius. - El conflicte s'origina en la naturalesa de certes societats i en la seva estructuració.	GALTUNG DAHRENDORF WRIGHT MILLS GONIDEC MARX FANON BARAN MARCUSE HORKHEIMER ADORNO FROMM HABERMAS WELLMER OFFE MORGENTHAU KNORR KISSINGER ROSECRANCE BOULDING DEUTSCH SINGER WALTZ KRIESBERG ANGELL ALGER NYE KEOHANE FALK MENDLOVITZ SINGER ROSENAU
	- Marxisme clàssic (Marx) - Escola Frankfort (Marcuse, Horkheimer, Adorno, Fromm, Habermas, Wellmer, Offe) - Galtunisme (Galtung) - Realisme (Morgenthau, Knorr, Kissinger) - Sistemes (Boulding, Deutsch, Singer, Waltz, Kriesberg, Angell, Alger, Nye, Keohane, Falk, Mendlovitz) - Linkage (Rosenau, Singer)		

L'ESCOLA BIOLÒGICA

Una de les aproximacions tradicionals a l'estudi del comportament humà i del conflicte social és el que pren com a punt de partida els coneixements biològics dels éssers humans, i dóna una explicació purament biològica a aquest comportament. Investigadors com Lorenz, Storr, Werner, etc. consideren el conflicte com a un fenòmen natural i instintiu. Per Lorenz, l'agressivitat és un instint de combat de l'animal i de l'home dirigit contra el seu propi congènere. Des del seu punt de vista, al ésser humà sols li fa falta que intervingui una variable externa per a que es desencadeni ràpidament el seu instint agressiu.

El conflicte, així, esdevindría inevitable, i tindria per funció assegurar un equilibri natural en un món format per jerarquies (animals i persones superiors i inferiors) i dominat per la competència. La supervivència és entesa, per aquesta escola, com una derivació de la lluita i de la força, i no pas de la cooperació.

La pau l'entenen, en tot cas, com a un procés en el que els instints agressius són reprimits o canalitzats de manera que no provoquin violència física. De totes maneres, els partidaris o convençuts d'aquest reduccionisme biològic solen ser, com es pot suposar, els justificadors de la inevitabilitat de la guerra i de la necessitat de que els pobles estiguin armats, el més i millor possible, per tal de defensar-se de l'agressivitat dels altres i del desig d'altres pobles de conquerir els nostres espais territorials. Per arribar a aquestes conclusions, particularment Lorenz, es basen en l'estudi del comportament animal, del que en fan una extrapolació vers el comportament humà.

Tot i no éssent exactament d'aquest corrent de pensament, algunes persones del món de la biologia i de l'estudi de la demografia han insistit en el lligam entre conflictes i espai/ superpoblació, atribuint a la pressió demogràfica i a l'excés de població, l'origen de les erupcions violentes. Aquesta és la postura de gent com Bouthoul o Claire i William Russel.

La crítica al reduccionisme biològic ha vingut lògicament dels mateixos biòlegs i científics que estudien el comportament humà, que han criticat molt durament l'absurditat de l'analogia que fa Lorenz i companyia entre el comportament animal i humà. Gent com M.P. Ashely Montagu, J.P. Scott, Erich Fromm, Santiago Genovés, etc., han intentat mostrar com la violència, a uns determinats nivells, no pot explicar-se biològicament, sinó sols a partir d'esquemes i comportaments adquirits, és a dir, culturals.

Fromm, per exemple, en un excelent estudi sobre l'anatomia de la destructivitat humana, enten que hi ha un tipus d'agressió que l'èsser humà comparteix amb els animals, però que és d'índole defensiva, destinat a garantir la seva supervivència. Assenyala, d'altra banda, que l'agressió maligna o destructiva, per la que l'ésser humà mata sense cap objectiu biològic ni social, és pecualiarment humana i no instintiva. Forma part del caràcter humà i és una de les pasions, com l'amor, l'ambició i l'enveja.(1) Des d'una aproximació psicològica i psicoanalítica, Fromm ha estudiat la capacitat humana de destruir, el seu narcisisme i la seva fixació incestuosa, mostrant que l'amor a la vida, a la independència

(1) FROMM, Erich -"Anatomia de la destructividad humana", Ed. Siglo XXI de España, Madrid, 1975, 507 pp.

i a la superació del narcisisme formen un "síndrome de creixement", oposat al "síndrome de decadència" format per l'amor a la mort, la simbiosi incestuosa i el narcisisme maligne.(1)

Fromm ha criticat molt durament la teoria de l'agressivitat innata, indicant que aquesta es converteix molt fàcilment en ideologia que contribueix a calmar el temor del que esdevindrà i a racionalitzar la sensació d'impotència.

> "Hi han d'altres raons per preferir aquesta solució simplista d'una teoria instintivista a l'estudi seriós de les causes de la destructivitat, estudi que requereix posar en dubte les premises bàsiques de la ideologia actual; ens veiem portats, així, a analitzar la irracional itat del nostre sistema social i a violar els tabús que s'oculten darrera paraules greus, com "defensa", "honor" i "patriotisme". Res que no sigui una anàlisi en profunditat del nostre sistema social pot revelar les raons d'aquest increment de destructivitat o suggerir modus i mitjans de reduir-lo. La teoria instintivista s'ofereix a estalviar-nos la feixuga tasca de realitzar aquesta anàlisi. Implica que, encara que tot ha de morir, podem al menys fer-ho amb la convicció de que la nostra "naturalesa" ens imposà aquest designi fatal i que comprenguem per què tot havia d'ocòrrer com va ocòrrer" (2)

---

(1) FROMM, Erich -"El corazón del hombre", Ed. Fondo de Cultura Económica, México, 1974, 181 pp.

(2) FROMM, Erich -"Anatomía de la destructividad humana", Ed. Siglo XXI de España, 1975, pp. 17

La teoria lorenziana de l'agressió i de la guerra está seriosament desacreditada, malgrat l'impacte que pot anar fent gràcies a l'ampli recolçament que li donen molts mitjans de comunicació (els llibres de Lorenz sempre són best-sellers). Per Kim , "l'ús alegre d'operacionalitat mal definida en termes i conceptes, la quasi exclusiva confiança en anècdotes causals, la manca d'atenció als estudis empírics que contradiuen el paradigme monocausal, els salts inductiu/extrapolatiu per tal de resoldre els problemes del nivell de l'anàlisi, les generalitzacions sobre creuaments d'espècies basades en la identificació del comportament animal amb l'humà, i la tendència a recòrrer a arguments anticipats expressats en termes finals, sense el menor suport de la evidència, tot això desautoritza l'aspecte científic de la teoria de Lorenz ... i no la fa apta per a ser usada com a una ciència aplicada per a prevenir la guerra." (1)

---

(1) KIM, Samuel S. -"The Lorenzian Theory of Aggression and Peace Research", a "The War System: An Interdisciplinary Approach", Westview Press, 1980, pp. 106-107

L'etologia i l'estudi del comportament humà a partir de les arrels biològiques dels éssers humans, no ha estat, cal reconèixer-ho, el punt fort de la investigació sobre la pau. Podriem afirmar, fins i tot, que la biologia i l 'etologia han estat sols ciències cosines, però no germanes, del resultat transdisciplinar de la investigació sobre la pau. Aquest no-protagonisme o manca d'atenció preferent dels investigadors sobre la pau i els conflictes vers la biologia, no ha estat obstacle, però, per a que es seguissin amb atenció els desenvolupaments i recerques d'altris. Així, en un molt interessant compendi realitzat per Alan Newcombe[1] sobre les contribucions de les ciències del comportament a l'estudi de la violència, es posa de manifest, tal com també veurem posteriorment, la creença força generalitzada per molts investigadors i investigadores de que les frustacions poden conduir a l'agressió i a la creació d'una societat que tolera la violència i, en conseqüència, que la crea. Ens trobem, d'aquesta manera, amb què és el model social i cultural, i no la composició bioquímica de la persona el que determina o condiciona el seu caràcter violent i agressiu. Aquest és, però, un altre discurs que desenvoluparem seguidament en parlar del corrent psico-sociològic.

---

(1) NEWCOMBE, Alan -"Algunas contribuciones de las ciencias del comportamiento", Revista Internacional de Ciencias Sociales, UNESCO, nº 4, 1978.

L'ESCOLA PSICO-SOCIOLÒGICA

Jà s'ha comentat, en parlar de les relacions internacionals, que una de les aportacions més sòlides que s'han fet des de la investigació sobre la pau és l'estudi psicològic i sociològic dels conflictes, dins del corrent behaviorista de les relacions internacionals.(1) Moltes persones adscrites a aquest corrent formen part de la comunitat científica de la investigació sobre la pau; de la mateixa manera, podem afirmar que la investigació sobre la pau ha influit notablement sobre les persones que formen part de l'escole psico-sociològica de l'estudi de les relacions internacionals i dels conflictes. Ens trobem, doncs, front un conglomerat d'interaccions que ha donat força bons resultats.

Aquesta escola ha estat desenvolupada particularment als Estats Units, i va nèixer recolçada pels descobriments de la psicologia dels individus i dels grups. El protagonista o objecte d'estudi no és el sistema, l'estructura o l'estat, sinó la persona humana; l'actor és l'individu, i el que interessa és veure per què es comporta d'una manera i no d'una altre.

Per aquesta escola, el conflicte no és una catàstrofe inevitable, sinó conseqüència d'una mala percepció, d'una mala comunicació, de procesos inconscients, resultat d'una frustació, de la patologia dels dirigents o d'una mala tècnica de negociació. Aquestes són algunes de les moltes interpretacions psico-sociològiques que aquesta escola argüeix per explicar el conflicte social i internacional.

(1) Per a una crítica dels estudis behavioristes sobre el conflicte internacional, des de la perspectiva de la filosofia de la ciència, vegis: SIMOWITZ, R.L.; PRICE, Barry L., "Progress in the Study of International Conflict: A Methodological Critique", Journal of Peace Research, nº 1, 1986, pp. 29-40.

En el treball-resum de Newcombe que ja havíem esmentat[1], queden reflexades algunes de les causes psicològiques del comportament violent i dels conflictes socials. Molts estudis insisteixen en el fet de que la violència i l'agressió s'aprenen i que l'aprenentatge de l'agressió procedeix de les normes i actituds socials adquirides en l'escola, de l'obediència cega a l'autoritat, l'hostilitat, la xenofobia, i els prejudicis socials derivats del contexte social.

Els estudis sobre el comportament humà d'Eckhardt[2] han mostrat com les actituds ideològiques de militarisme, de convervadurisme, de nacionalisme i de manca d'internacionalisme estan molt interrelacionades i vinculades entre sí, i que la misantropia (caràcter d'odi) és el factor de personalitat més correlacionat amb el militarisme. Newcombe[3] ha remarcat igualment que els nens criats en un ambient d'hostilitat i de restricció tendeixen a adquirir una actitud militarista.

---

(1) NEWCOMBE, Alan - op. cit.

(2) ECKHARDT, William -"Ideology and personality in social attitudes", Peace Research Reviews, nº 2, abril 1969.

(3) NEWCOMBE, alan -"Initiatives and responses in foreign policy", Peace Research Reviews, nº 3, juny 1969

Larsen[1] ha examinat la relació entre la concordia, l'agressió i la violència, concloent que l'agressió (violència) estava en funció de: a) variants de la personalitat; b) funcions fisiològiques (els mascles són més agressius, si bè aquesta major agressivitat pot constituir una resposta adquirida); c) el desig urgent de triomfar en una societat d'escasos recursos. Participa de la teoria de la frustació, assenyalant que no hi ha agressió quan el nivell de frustacions és baix, quan la probabilitat de revenja és alta i escàs el suport col.lectiu aliè.

(1) LARSEN, Knud -"Aggression and social cost", Peace Research Reviews, nº 1, gener 1973.

Teories sobre la frustació

Aquestes teories neixen durant els anys 30, quan John Dollard[1] va considerar que el comportament agressiu d'una persona pressupossava l'existència de frustacions i que, per tant, l'existència de frustacions condueix sempre a una forma o altre d'agressió.

FRUSTACIÓ ⟶ AGRESSIÓ ⟶ VIOLÈNCIA

Els psicòlegs d'aquesta escola han intentat aplicar aquestes conclusions a l'estudi dels conflictes socials, utilitzant les nocions de socialització de l'agressió, la projecció o la transferència.[2]

Procés de socialització ⟶ agressió socialitzada ⟶ cap de turc

Aquesta hipòtesi servei igualment per a explicar el potencial conflictual dels països en vies de desenvolupament, puix en aquestes zones s'haurien generat i multiplicat les frustacions degut a les pèssimes condicions econòmiques i a les creixents privacions socio-econòmiques. Sorgeixen expectatives (rising expectation) que no poden ésser satisfetes, la qual crea

(1) DOLLARD, John -"Frustation and aggression", New Haven, 1939; traducció al castellà en "Dinámica de la agresión" Edit. Trillas, México, 1976, pp. 37-48. En aquesta línia pot consultar-se igualment: McNEIL, Elton D., "Psychology and Aggression", Journal of Conflict Resolution, juny 1959, pp. 159-294.

(2) SAXSENA, Jyotsna - op. cit.

frustació i, això, agressió i violència.

Aquest concepte de privació relativa ha estat promogut per Gurr[1], que el defineix com la tensió provocada per una discrepància entre el "ha de ser" i el "és" de la satisfacció de valors col.lectius. El "ha de ser" es refereix a les condicions de vida a les que les persones creuen tenir dret, i el "ser" ó "és", a la seva percepció de lo possible. Aquest concepte és molt semblant a la definició que Galtung dóna de la violència: la diferència entre la realització potencial i la realització efectiva.

El concepte de privació relativa de Gurr por representar-se gràficament i amb tres o quatre variants, segons es tracti d'un sentiment de privació respecte de les aspiracions, d'una privació per decreixement o d'una privació progressiva.

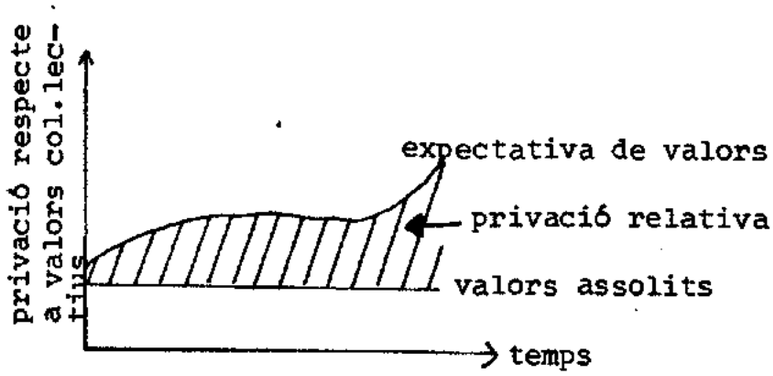

~~El primer quadre (privació respecte a les aspiracions) sembla~~

(1) GURR, Robert -"Why Men Rebel", Princeton Press, 1970. Un ampli comentari sobre el seu treball pot trobar-se a R.E.Dowse & J.A.Hughes, "Sociología política", Alianza Editorial, col. Alianza Universidad, nº 127, Madrid, 1975, pp. 506-514. Per a una visió més recent de Gurr en relació al seu concepte de conflicte, vegis: "The conflict process: A formal model", Journal of Conflict Resolution, març 1981, pp. 2-30, escrit amb Marc Irving Lichbach.

ser el típic de països del Tercer Món després de la seva descolonització, quan es formen moltes expectatives d'aconseguir uns determinats valors polítics, culturals i econòmics i, en canvi, la realitat va mostrant un estancament en les condicions de vida de la gent.

Una altre variant, la del quadre inferior, mostra la "privació per decreixement", és a dir, la frustació formada en les persones que cada cop tenen menys oportunitats i que partien d'un nivell de vida alt. És una situació típica dels països industrialitzats en períodes de gran inflació i fort atur.

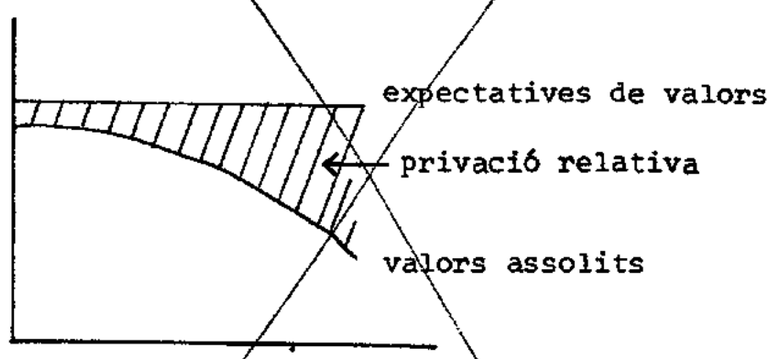

Finalment, Gurr assenyala una tercera variant que podria explicar, (segons ell,) els processos seguits en les revolucions rusa (1917), egípcia (1952) i francesa (1789), i que consisteix en la diferència entre un increment molt gran en l'expectativa d'assolir uns valors i objectius, i una realitat que mostra una progressiva disminució, al cap d'un temps, dels valors i objectius aconsseguits, tal com mostra el quadre inferior.

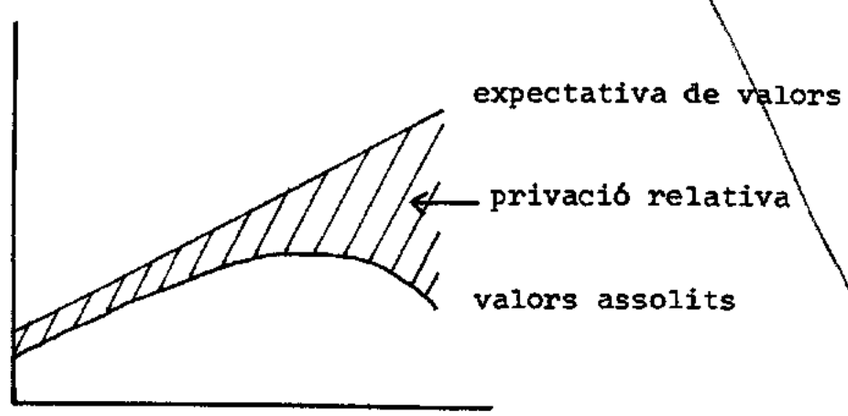

El discurs de que la frustació porta a la violència ha tingut sempre, i té encara, una gran acceptació. Analistes com Feierabend[1], Tanter i Midlarsky,[2] per posar uns casos, s'han fet reso d'aquesta teoria en les revistes d'investigació sobre la pau, assenyalant que si la formació dels desitjos socials excedeix de la satisfacció d'aquestos desigs , es produirà una frustació social que pot desembocar en la violència.

Tot i així, la teoria de la frustació-còlera-agressió i el concepte de privació relativa ha estat també criticat sovint per entendre que és una teoria més aplicable a la psicologia individual que a la sociologia de segments socials més amplis, és a dir, a una societat en tant que col.lectivitat.[3]

Un altre tipus de crítica és la que fa referència a la poca valoració que es dóna al canvi social i, pel contrari, la gran preocupació existent sobre l'estabilitat dels sistemes. Així, per exemple, Feierabend i Nesvold [4] parlen de "frustació sistemàtica"al referir-se a la frustació col.lectivament experimentada en el si de les societats. Per a ells, l'inestabilitat política resultarà de situacions de frustació no alleujades.

$$\frac{\text{satisfacció de la necessitat social}}{\text{formació de la necessitat social}} = \text{frustació sistemàtica}$$

---

(1) FEIERABEND, I. & R. -"Aggresive Behaviours within Polities", Journal of Conflict Resolution, 1966, pp. 249-271

(2) TANTER,R. & MIDLARSKY, M. -"A Theory of Revolution", Journal of Conflict Resolution, nº 4, 1967, pp. 164-180

(3) HKAN, Rasheeduddin -"La violéncia y el desarrollo económico y social", a "La violencia y sus causas", UNESCO, 1981, pp. 191-216.

(4) FEIERABEND, I & R -"Comportamientos agresivos dentro de las políticas, 1948-1962: Estudio de naciones", a "Dinámica de la agresión", Ed. Trillas, 1976, pp. 253-268

Khan[1] observa, en aquest sentit, que totes aquestes teories presumeixen una situació normativa que implica un "sistema polític estable" en cada un dels nivells de desenvolupament socioeconòmic. Es dóna una valoració més alta a la estabilitat política que al canvi social i econòmic, i tot plegat és - afirma Khan - una aproximació etnocèntrica, basada en valors occidentals i en els estereotips culturals que no reconeixen l'impacte de, per exemple, el procés de la descolonització. Cada societat, ve a dir Khan, per la seva història, té uns tipus determinats de violèmcia, i les societats industrialitzades i riques en tenen les seves. Es probable, en aquest sentit, que si extrapolessim al Tercer Món uns determinats tipus de violència existents als països rics, els resulats de quantificar a nivell mundial aquestes violències seria força diferent de si aquest exercici el fem partint d'una base inversa, és a dir, veient si els països rics tenen (i mesurar-ho) la violència característica dels països pobres.

Això valdria també probablement, per la teoría de la modernització com a causa de la violència en les societats transicionals desenvolupada per Huntington,[2] qui opina que les societats en transició són les més proclius a la violència. No és la pobreça i l'endarreriment, sinó el desig d'enriquir-se i modernitzar-se el que genera la violència i l'inestabilitat, assenyala Huntington. La mobilització social és molt més desestabilitzadora que el desenvolupament econòmic.

---

(1) KHAN, Rasheeduddin - op.cit., pp. 197

(2) HUNTINGTON, Samuel P. -"Political order in changing societies", New Haven, 1968, pp. 39-50

És clar que aquesta opinió no és compartida per la majoria d'analistes de la investigació sobre la pau. Per Dasgupta[1] i molts d'altres, no és el desenvolupament propiament dit, sinó el desequilibri en el desenvolupament, és a dir, el maldesenvolupament, el que provoca tensions, conflictes i violència.

> "El mal-desenvolupament en els països nou alliberats, ex-colonials, endarrerits i pobres és el resultat de moltes forces. En la base de tot está l'espantós problema de la pobresa. la desigualtat hereditària i la desigualtat d'oportunitats, llegat del pretèrit tribal i feudal. Aquest llegat es va prolongar pel sistema colonial, que no sols va deixar subsistir les jerarquies tribals i feudals i perpetuar-se les relacions socials de desigualtat, que contribuien directament a la perpetuació de la pobreça i mantenien l'economia a un baix nivell d'activitat, sinó que a més a més va introduir una forma nova i un grau més alt d'explotació, transformant a l'oligarquia política i econòmica tradicional local en una capa intermèdia de col.laboradors amb el designi colonial de dominació política i engrandiment econòmic".(2)

En aquest sentit, i com han posat de manifest Sigelman,[3] Simpson i d'altres, existeix un acord generalitzat en considerar que la desigualtat econòmica engendra violència política, encara que no está suficientment provat que aquesta sigui la principal causa de les guerres. No insisteixo en aquest tipus d'explicació, puix pertany més aviat al corrent estructuralista que analitzarem posteriorment.

---

(1) DASGUPTA, Sugata - "Peacelessness and maldevelopment", IPRA Proceedings II, Holanda, 1968

(2) KHAN, Rasheeduddin - op. cit. pp. 210

(3) SIGELMAN, Lee; SIMPSON, Miles -"A Cross-national test of the linkage between economic inequality and political violence", Journal of Conflict Resolution, nº 1, 1977, pp. 105-128.

Teories sobre les percepcions, comunicacions i imatges.

L'escola socio-psicològica ha valoritzat molt el rol jugat per la percepció en la determinació dels conflictes. Tot això ha anat acompanyat de diverses teories sobre les imatges i pels estudis referents als estereotips nacionals formats al voltant de determinats conflictes o situacions sociopolítiques.

A la seva gènesi, el conflicte està format per diversos actes de comunicació incomplerts, és a dir, de procesos d'incomunicació. Aquesta incomunicació és deguda, moltes vegades, a la manca d'informació o a un excés de deinformació o mala informació. De la mateixa manera, la ment humana realitza exercicis de distorsió de la realitat cognoscitiva com a mecanisme de defensa en determinades circumstàncies, de manera que, freqüentment, existeix una dificultat per a percebre fets reals i modificacions socials profundes, potser indispenssables per trobar mitjans pacífics i comunicatius per a resoldre els conflictes.(1)

La sociologia dels conflictes proposa diverses formes per analitzar el desenvolupament d'un conflicte. James Laue(2) exposa la dinàmica d'un conflicte mitjançant aquestes set fases: desafiament, conflicte, crisi, confrontació, comunicació, compromís i canvi. PaulWher (3) suggereix un anàlisi deliniat dels conflictes format també per set eta-

---

(1) FISAS ARMENGOL, Vicenç -"Comunicación, conflicto y belicismo", Sistema, nº 57, novembre 1983, pp. 77.

(2) LAUE, James -"Conflict Resolution: A challenge for the Church", Engage Social Action Forum, agost 1978, pp. 9-10

(3) WHER, Paul - op. cit., pp. 19-21

pes: la generalització descriptiva del conflicte, la seva història i orígens, la identificació de les parts, el fonament del conflicte, l'ambient i entorn conflictiu, la dinàmica del mateix i els recurssos de regulació existents. En qualsevol d'aquests models, trobem unes constants metodològiques comparables al següent diagrama de comunicació, suggerit per Galtung:[1]

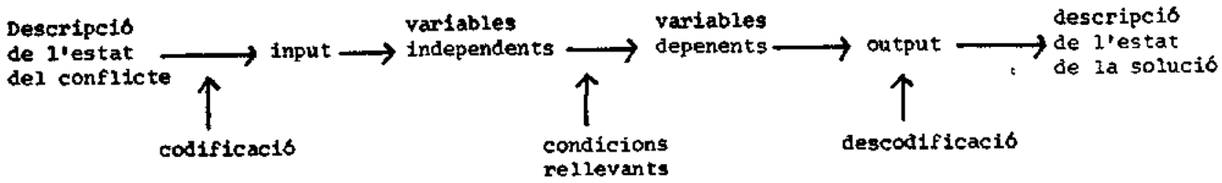

En totes les etapes del procés, la informació té un rol destacat, des de les possibilitats que ofereix per descriure amb precisió i suficiència l'estat del conflicte, fins a possibilitar solucions al mateix en major o menor mesura, establint-se una interrelació entre els mitjans de comunicació, la societat (el públic) i l'actuació social (la política).

Existeix un paradigme, ampliament utilitzat pels científics socials, que suposa que el conflicte - i no l'estabilitat o l'evolució - és el procés social més important. Defleur i Ball-Rokeach[2] suggereixen que el model de conflicte social ofereix un fructífer paradigme teòric per a conceptualitzar i estudiar temes significatius que estan relacionats amb el canviant sistema de comunicació de masses.

---

(2) DEFLEUR, M.L.; BALL-ROKEACH, S. -"Teoría de la comunicación de masas", Paidós, 1982, pp. 34-35

(1) GALTUNG, Johan -"Institutionalized conflict resolution", Journal of Peace Research, nº 4, 1965, pp. 355.

Aquests autors remarquen diversos aspectes d'aquest paradigme teòric, dels que ens interessa assenyalar-ne tres: la interdependència dels mitjans de comunicació i altres sistemes socials, la depenència del públic front als mitjans en els moments d'inestabilitat estructural i de conflictes, i la utilització dels medis per part del sistema militar per a inculcar i reforçar certs valors i manipular els conflictes.(1)

Sobre aquest darrer punt, val a dir que la mateixa tecnologia de la comunicació és part integrant dels complexes militars-industrials i està relacionada estretament amb els objectius del sistema militar de dominació global, un dels quals és el d'inculcar i reforçar certs valors i manipular els conflictes. D'altra banda, la recepció dels mass-media és una font de producció i, a vegades, l'expressió i motor de la violència estructural. Becker(2) estima que les anàlisis de la representació de les violències estructurals en els mass-media tenen un origen relativament recent, establint-se dues principals tipus de discussions: la publicitat per a les indústries d'armament en les revistes comercials, i els reportatges sobre crímens en els mass-media. En la publicitat realitzada per les indústries bèl.liques s'intenta associar la propaganda de les armes amb les velles tradicions i l'experiència; s'usen també símbols sexuals de superioritat i potencial de destrucció.

---

(1) DEFLEUR, M.L.; BALL-ROKEACH, S.- op. cit., pp. 314-321

(2) BECKER, Jörh -"Communication and Peace: The Empirical and Theoretical Relation between two Categories in Social Sciences". Journal of Peace Research, nº 3, 1982, pp. 227-240.

No hi ha dubte, per altra banda, de la gran capacitat que tenen els mitjans de comunicació per crear i desenvolupar estereotips. siguin socials, culturals o polítics. La lectura de qualsevol diari o revista ens proporciona nombrosos exemples de com els mitjans de comunicació. per propia iniciativa o recollint propostes estatals, són capaços de crear enemics socials (als que cal combatre) i, al mateix temps, crear herois col.lectius (als que cal admirar). Els estereotips, com qualsevol convicció no desenvolupada críticament, deriven fàcilment vers emocions negatives i hostils respecte a l'objecte o subjecte estereotipat, el que converteix l'estereotip en un element de gran utilitat per a determinats usos polítics.

Per a l'estudi de les relacions entre els mitjans de comunicació i les investigacions sobre pau i conflictes, resulta important constatar que les comunicacions de masses no han produit una integració crítica, segurament (perquè) la ideologia dominant " aconssegueix separar i mostrar, com a fenòmens aïllats dins de la informació democràtica- formes de violència institucional que, explicitades en el conjunt, il.luminarien una nova consciència col.lectiva".(1) El tema central és, doncs, que els mitjans de comunicació col.laboren activament a l'acceptació de la injustícia com a norma sobre la qual s'estableix la vida social organitzada.(2)

---

(1) RUIZ GARCIA, Enrique - "La descolonización de la cultura", Ed. Planeta, 1972, pp. 177-178.

(2) L'estructura, control i efectes de la informació i comunicació internacional és analitzada preferentment pel Tampere Peace Research Institute, de Finlàndia. L'IPRA manté igualmènt un grup de treball permanent sobre comunicació.

Segons Defleur i Ball-Rokeach,[1] hi ha dos models principals de persuasió: el psicodinàmic i el sociocultural.

El model psicodinàmic es basa en l'aplicació de la teoria de les diferències individuals, en el sentit de que un missatge eficaçment persuasiu és aquell que tè la propietat d'alterar el funcionament psicològic de l'individu, de tal manera que respongui explícitament (vers el que constitueix l'objecte de persuasió) amb modus de conducta desitjats o suggerits pels persuasor.

El model sociocultural suposa que els processos socioculturals, presents en la situació d'acció d'un individu determinat, determinen, en gran mesura, les direccions que aquesta acció pot adoptar o, en realitat, per a que es produeixi la mateixa acció. Segons aquest model, es podria condicionar la conducta dels individus en la mesura que aquestos formen llurs definicions i conviccions de la conducta apropiada a partir de les interpretacions suggerides que sel's hi comuniquen.

Una comunicació egocèntrica serà benèvola amb la política interior (quan no aduladora) i crítica (o exarcerbada) respecte a la dels altres països o grups. Alguns estudis realitzats sobre, per exemple, els discursos i debats de parlaments euro-

(1) DEFLEUR, M.L.; BALL-ROKEACH, S. -op. cit. pp. 291-303

peus, especialment d'Alemanya,[1] mostren com determinades actuacions dels grups parlamentaris no estan tan determinades per problemes reals com per una mena d'intercanvi de rituals d'estereotips i de símbols de legitimitat. Com ja hem indicat, factors psicològics com els prejudicis, estereotips nacionals o estructures d'enemistat, produeixen tensions o intensifiquen els conflictes ja existents, i predisposen a la població a acceptar a una determinada nació com a enemiga quan una instància (el govern, generalment) així ho definexi.

Una societat habituada a la reflexió crítica i organitzada amb instàncies mediadores o intermediàries efectives, difícilment sucumbirà amb facilitat a aquest tipus de manipulació afectiva. Contrariament, en aquelles societats en les que les responsabilitats individuals hagin estat delegades per complert a instàncies superiors (l'Estat) i, aquestes, disposin d'un cos doctrinari que jutifiqui i convenci a la població de l'efectivitat d'aquest mecanisme, s'establirà una compenetració entre els objectius socials i els objectius militars i estratègics, fins el punt de confondre'l's, en un autèntic procés de militarització del pensament i de l'acció política, social, econòmica i cultural.

Sembla clar, doncs, que l'estudi de les percepcions ha jugat un rol important en la investigació sobre la pau, particularment quan s'han analitzat conflictes concrets. Així, per

(1) BECKER, Jörg; GANTZEL, Kalus Jürgen -"Enemy images in formal Government statements and parliamentary speeches in the Federal Parliament of the FRG", Current Research on Peace and Violence, nº 2, 1978, pp. 61-76; GANTZEL & NICKLAS -"Foreign Policy Friend-Enemy Images and stereotypes in the FRG, 1949-1971", Journal of Peace Research, nº 1, 1979, pp. 143-153.

posar altres exemples, North[1] i altres investigadors d'Stanford han analitzat els mecanismes de percepció de la crisi de 1914, i White[2] ho fet amb les conseqüències de les males percepcions respecte a la guerra del Vietnam, i Thee[3] amb les percepcions d'amenaça en les relacions Est-Oest.

Quan les percepcions no corresponen amb la realitat, sorgeix la mala-percepció i les distorsions; a partir d'ací, mecanismes psicològics com la projecció, el cap de turc, etc., poden fer crear imatges d'enemic. Aquest enemic moltes vegades ho és en la mida en que, prèviament, ha estat despersonalitzat. L'enemic passa a convertir-se en quelcom "subhumà" i, com assenyala Lakey[4], "quan l'imatge que es té d'una altra persona és la d'un ésser inhumà o infrahumà (és a dir, la d'un ésser purament insconsistent), aquesta imatge justifica el recurs a la violència contra ell, o bé que se l'exploti". L'estereotipificació, la constitució de víctimes propiciatòries, el desplaçament i la formació d'imatges reflexades són indubtablement factors que contribueixen a "deshumanitzar" a l'adversari.

---

(1) NORTH, Robert -"Some Empirical Data on the Conflict Spirals", Peace Research Society International (Papers), Vol. I, 1964, Chicago Conference 1963, pp. 1-14

(2) WHITE, Ralph -"Nobody Wanted War: Misperception in Vietnam and Other Wars", Doubleday, 1968, 347 pp.

(3) THEE, Marek - "Threat perceptions in East-West relations; Strategies for Change", Studies on Peace Research, 1976, pp. 213-222.

(4) LAKEY, George -"The sociological methods of nonviolent action", Peace Research Reviews, dès. 1968

Holsti[1] ha estat un dels analistes que ha treballat profundament el tema de les percepcions d'amenaça, relacionant-les amb els valors de la societat, formulant una relació entre aquesta percepció d'amenaça, el comportament d'una societat i la seva capacitat, tal com mostra el quadre següent:

(amenaça percebuda) = (actitud + comportament) x (capacitat)

La quantificació de la capacitat i de la intensitat de determinades actituds ha estat objecte d'atenció tradicional del matrimoni Newcombe,[2] que ha desenvolupat un sistema de mesura anomenat "tensiòmetre". Alan Newcombe ha treballat també amb la classificació dels països segons els seus tipus de respostes comunicatives. Des de la seva òptica, existeixen quatre tipus d'emocions a tenir en compte: amistoses, indiferents, hostils amb possibilitat de violència, i hostils sense posssibilitat de violència. Combinant aquestes variants poden obtenir-se un total de setze respostes.

Una altra variant de les teories de la comunicació i de la percepció és el que s'ha anomenat "imatges de mirall". La hipòtesi d'aquesta teoria, força utilitzada per White i Eckhardt, entre d'altres, és que tot conflicte d'una certa duració i intensitat desenvolupa actituds rígides i deformades similars a ales que té cada antagonista,

(1) HOLSTI, Ole - "The belief system and national images: A case study", Journal of Conflict Resolution, nº 3, 1962, pp. 244-252.

(2) NEWCOMBE, Alan -"Towards the development of an inter-nation tensiometer", Peace Research Society (International) Papers, vol. XIII, Copenhagen Conference, 1969, pp. 11-27

de manera que cadascun es considera com a pacífic i amb totes les de la llei, mentre que l'altre es vist com a dolent, bel.licista i portador de tots els mals.[1]

Aquesta distorsió de la realitat ha estat igualment molt estudiada per Senghaas[2], qui ha mostrat com a la societat internacional funciona el fenòmen de l'autisme, amb característiques de funcionament semblant a l'existent en psicología infantil. Senghaas introduí el concepte d'autisme a les relacions internacionals per assenyalar que la carrera d'armaments és deguda més a factors interns que no pas a factors externs d'un país; factors com la tecnologia, el complex militar-industrial, etc., tenen més influència en la dinàmica del rearmament que no pas els mecanismes d'acció-reacció. L'actitud bèl.lica de les grans potències, doncs, no funciona pas per una correcte percepció de la realitat exterior (que aparentment sembla hostil), sinó per processos autistes que intenten fer aparèixer com a realitat internacional el que, en veritat , no és més que patologia i deformació interior, pròpia, d'un mateix. Aquest plantejament, avui dia força acceptat, ha estat un dels factos polèmics en la investigació sobre la pau, puig ha tingut que vèncer el discurs del vell paradigme de l'acció-reacció defensat per molts analistes, com Richardson i Smoker, per exemple, durant una bona pila d'anys.

L'autisme, però no sols explica la dinàmica del rearmament, sinó que clarifica el procés de no-desarmament. Leitenberg[3]

---

(2) SENGHAAS, Dieter -"Armamento & Militarismo", Ed. Siglo XXI, 1974

(3) LEITENBERG, Milton -"Military Research and Development: The Driving Force Behind Armaments", Bulletin of Peace Proposals, nº 1, 1978, pp. 75-79.

(1) JOHNSTON, Pamela; MINGST, K.A.; SIGELMAN, Lee, "Mirror Images in American's Perceptions of Nations and Leaders during the Iranian Hostage Crisis", Journal of Peace Research, nº 4, 1980, pp. 235-337.

creu, en aquest sentit, que les negociacions actuals sobre control d'armaments estan limitades o condemnades al fracàs degut, bàsicament, als obstacles que sorgeixen dins del mateix país que porta la iniciativa del control (inèrcia burocràtica, conflictes entre agències de desarmament, activitats obstruccionistes del serveis d'espionatge, etc), més que no pas pels obstacles que pugui posar el país adversari.

Aquests obstacles per percebre correctament la realitat de les coses ha comportat també un interès en observar el comportament de les elits, és a dir, l'estudi de les actuacions dels centres de decissió política. Analistes com Holsti o d'Amato[1] han estudiat el rol de la personalitat dels que prenen decisions en una política bel.licista, per tal d'explicar la política exterior d'un estat a partir de la personalitat dels seus dirigents. Les conclussions són molt variades i, amb freqüència, oposades.[2] Moltes de les crítiques que s'han formulat a aquests tipus d'estudis venen derivades del fet que mostren una tipologia de personalitats en termes de dicotomia (falcó/colom, actiu/passiu, etc), quan la realitat de les coses sol ser força més complexe.

Eckhardt[3] ha treballat també en aquest terreny de les actituds i personalitats, posant una escala de valors sociopolítics en un gran qüestionari amb 470 preguntes distribuides en 71 escales, a més de 18 factors (7 ideològics i 11 de personalitat), com la punitivitat/responsabilitat, compassió/

(1) D'AMATO, Anthony -"Psychological constructs in foreign policy prediction", Journal of Conflict Resolution, setembre 1967, pp. 294-311.

(2) SAKSENA, Jyotsna -op. cit.,

(3) ECKHARDT, William - op. cit.

compulsió, militarisme, conservadurisme, nacionalisme, religiositat, conformisme, irresponsabilitat, neurosi, cinisme, etc. fins arribar a la descripció de la "personalitat militar-industrial".

En aquest apartat, finalment, podriem referir-nos també a la teoría de la "disonància cognitiva" de Léon Festinger, entesa com la tendència natural de l'individu a reduir les discordàncies que poden sorgir en el coneixement dels seus propis valors, del seu entorn i del seu comportament. Un mecanisme, per tant, que no facilita el coneixement de la realitat exterior i impedeix avaluar les conseqüències del comportament d'un mateix.

Teoria dels jocs

Tot i que no és molt correcte, considero que podem classificar dins del corrent psi-sociològic totes aquelles aportacions que s'han fet en relació a l'aplicació de la teoria dels jocs a l'estudi dels conflictes.

La teoria dels jocs que, com veurem, és una combinació de matemàtiques i lògica, parteix de la creença de que determinats comportaments humans s'assemblen al joc i que, per tant, el coneixement de la dinàmica i estratègia del joc pot permetre donar llum al coneixement del comportament humà.

Per joc s'enten qualsevol situació social que impliqui a dos o més actors (jugadors) i en la que els interessos d'aquests estiguin interconectats o siguin interdependents. La idea clau és que els jugadors són racionals, o maximalitzadors de la utilitat. Entenem per racionalitat el supòsit que un jugador actuarà sempre en una situació interactiva per aconseguir el resultat preferit de tots els possibles, tenint present que els restants jugadors intentaran el mateix.

Durant els anys quaranta, Neumann i Morgenstern, a la seva obra "Theory of Games and Economic Behavior", tractaren de demostrar que els aconteixements socials poden ésser descrits correctament mitjançant models de jocs d'estratègia adients, jocs que, a la vegada, són susceptibles d'una anàlisi matemàtica complerta.(1)

La teoria dels jocs és un recurs de la matemàtica analítica. En la seva forma més sencilla, la teoria del joc pot aplicar-se a una situació de pura competència en el que sols participen dos bàndols. Cada un dels jugadors escolleix una estratègia, és a dir, un moviment, entre un nombre limitat de possibilitats, sense saber l'estratègia escollida per l'altre. El saldo que rebi pot ser positiu, negatiu o nul, segons guanyi, perdi o es retiri.

---

(1) ARENAL, Celestino del -"Introducción a las relaciones internacionales", Tecnos, 1984, pp. 258-263

Thomas Schelling, estratega nordamericà, va estudiar la possibilitat d'una solució a molts d'aquests problemes. Pensava que mentre ambdós bàndols comprenessin les aventatges a llarg termini de "coordinar llurs expectatives", el problema de la comunicació entre els bàndols no seria tan greu. A partir d'ací va desenvolupar una teoria de coordinació i negociació entre governs.

Schelling[1] especifica que la teoria dels jocs es refereix a situacions -jocs d'estratègia, en contrast amb els jocs d'habilitat o de pur atzar-, en els que la millor linia d'acció a seguir per cada part depen del que s'espera faci l'altre (o els altres). Així, la teoria dels jocs parteix de la idea d'un comportament racional concret en situacions de conflicte, en el que les parts en conflicte tracten de guanyar.

Anatol Rapoport[2], va estudiar la possibilitat d'una solució teòrica en aquest tipus de joc. En el seu llibre "Estratègia i consciència", Rapoport arriva a la conclussió de que l'única manera de resoldre la dicotomia en els jocs de 2X2[3] és elevar la consciència, de manera que quedi eliminada la solució "racional" més estreta. Per "consciència" enten la obediència a l'imperatiu categòric de Kant i l'autoritat moral a que es refereix Tolstoi.

---

(1) SCHELLING, Thomas C. -"La estrategia del conflicto", Ed. Tecnos, 1964, pp. 22.

(2) RAPOPORT, Anatol, "The Aplication of Game Theory to Peace Research", IMPACT, nº 2, abril/juny 1968, pp. 111-123

(3) Jocs de dos jugadors amb dos possibilitats.

El 1981, Peter Bennett i Malcom Dando, investigadors britànics, varen idear un mecanisme de joc teòric, al que varen denominar "hiperjoc", per analitzar el rol que complien les idees de cada un dels bàndols respecte a l'altre en la carrera d'armaments.

L'interès d'aquests jocs és que poden donar alguna llum sobre el xoc entre la lògica individual i la del sistema, és a dir, entre la recerca racional d'objectius individuals i el que, des d'un punt de vista objectiu, és el "millor resultat" per a tots els participants.(1) No pot ser mai considerada com una fòrmula màgica per a solucionar els conflictes, sinó sols com a un instrument, com una tècnica de treball que pot ajudar a entendre la dinàmica d'aquests conflictes. En opinió de Braillard, la teoria dels jocs gaudeix del defecte de que sols capta una dimensió del procés de presa de decisions, i simplifica el procés excesivament, puix l'actor internacional no pot equiparar-se a un individu que actui racionalment.

A part de Schelling i Rapoport, altres investigadors que han utilitzat amb freqüència la teoria dels jocs han estat Russet i Snyder i Nicholson(2), qui considera que l'anàlisi de conflictes no és més que la suma de l'anàlisi estadística amb la teoria dels jocs.

---

(1) WILSON, Andrew - "Manual del pacifista", Ed. Debate, 1984

(2) NICHOLSON, Michael - "Análisis del conflicto", Instituto de Estudios Políticos, Madrid, 1974

Teoria de la negociació

La teoria de la negociació és una aplicació de la teoria dels jocs a la negociació internacional, i podria classificar-se, en aquest sentit, dins del conjunt de tècniques de resolució de conflictes que comentarem posteriorment.

Schelling ha estat, de nou, el promotor i animador d'aquesta teoria. Des del seu punt de vista, el conflicte no ha de considerar-se exclusivament com a un enfrontament de forces hostils, sinó com un fenòmen molt complexe en el que l'antagonisme i la cooperació apareixen íntimament units.

La teoria de la negociació de Schelling parteix del criteri de que"l'estratègia no es refereix a l'aplicació eficient de la força, sinó a l'explotació d'una força potencial".(1) Estudiar l'estratègia del conflicte suposa acceptar que la majoria de les situacions de conflicte són esencialment situacions de negociació, puix "a més de les divergències d'interessos sobre les variables en disputa, existeix un poderós interès comú en arribar a una solució que no lesioni desmesuradament els valors d'ambdues parts".(2)

El mèrit de Schelling ha estat el que ha procurat evitar solucions extremes, i s'ha centrat en cercar situacions de joc de negociació o de joc de motivació mixta en els que hi han tant elements de conflicte com de depenència, és a dir, una situació en la que és produeix una espiral d'expectatives recíproques.

(1) SCHELLING, Thomas -"La estrategia del conflicto", Tecnos, 1964 pp. 17
(2) SCHELLING, Thomas - op. cit., pp. 18

Tècniques de simulació

Un experiment de simulació és un joc que es dirigeix no sols a realitzar el joc, sinó més aviat a mostrar una realitat del procés social mitjançant un model construit artificialment.[1] Amb aquesta tècnica s'intenta compendre els mecanismes i els resultats d'un fenòmen social complexe, a base de reduir-lo a unes dimensions que facin possible el seu control.

L'aplicació d'aquestes tècniques s'ha realitzat especialment en el sector de l'ensenyament (Guetzkow) i al camp militar, ja sigui per simular maniobres, guerres, etc. També s'utilitzen en el camp de l'educació per la pau.
Les tècniques de simulació, de la mateixa manera que la teoria dels jocs, són eines auxiliars que no resolen res, però que també ajuden a compendre situacions de fet, preveure situacions futures i, particularment, el comportament dels altres i d'un-mateix en circumstàncies no previstes d'entrada, atés que els participants juguen a prendre rols i prendre decisions en situacions de conflicte.

Newcombe[2] classifica les simulacions en tres categories: humanes, humanes/màquines, i màquines, segons el grau de participació de persones i computadores en el joc de simulació.

Les simulacions "humanes" es refereixen bàsicament a l'aprenentatge en la presa de decisions sobre negociacions de

(1) ARENAL, Celestino del -op. cit.

(2) NEWCOMBE, Hanna -"Survey of Peace Research", Peace Research Reviews, nº 6, oct. 1984

tractats. Les simulacions "humanes/màquines" són simulacions mixtes, i són les més conegudes i practicades. En el terreny de les relacions internacionals, han estat emprades per Guetzkow[1], autor de l'Inter-Nation Simulation (INS), i per Brody [2], qui va estudiar els efectes de la proliferació nuclear mitjançant aquesta tècnica.

Les simulacions amb preponderància de "màquines" han estat objecte d'interès per part del Club de Roma, al realitzar el seu primer estudi sobre els límits del creixement econòmic internacional, i per Milstein , qui aplicà aquesta tècnica per analitzar el conflicte del Vietnam, al 1968. Paul Smoker [3] va crear també l'IPS (International Processes Simulation) a partir del INS de Guetzkow, agafant únicament les nacions-estat i introduint-hi actors no estatals, com ara les multinacionals, organitzacions inter-governamentals, moviments d'alliberament, etc.

---

(1) GUETZKOW, Harold -"Simulation in International Relations Developments for Research and Teaching", Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J., 1963

(2) BRODY, Richard A. -"Some Systemic Effects of the Spread of Nuclear Weapons Technology", Journal of Conflict Resolution, nº 4, desembre 1963, pp. 663-753.

(3) SMOKER, Paul -"International Processes Simulation: A Man-Computer Model", Northwestern University, Evanston, Ill., 1968.

EL CORRENT ESTRUCTURALISTA

El tret definitori de les teories que poden aplegar-se dins d'aquest corrent és el considerar que els conflictes no poden ser interpretats únicament mitjançant el sol individu. El punt de partida dels conflictes és l'estructura social, tant a nivell nacional com internacional. A partir d'aquest convenciment, però, han sorgit diverses interpretacions sobre la dinàmica dels conflictes que, com veurem, tenen característiques molt diferents. Per els nostres propòsits, dividirem i analitzarem cinc interpretacions d'aquest corrent estructuralista: la del realisme polític, la marxista clàssica, l'escola de Franckfurt, el galtunisme i la teoria dels sistemes.

L'escola realista

Un autor clàssic d'aquesta escola, Morgenthau, considera la societat internacional com una societat anàrquica, on impera la llei de la selva; contrariament, la societat nacional, basada en els Estats, funciona perquè està basada en la llei i l'ordre, justament per l'existència dels Estats. Aquests, i els procediments jurídics que regulen el funcionament social, són els pilars del joc conflictual i de la regulació d'aquests conflictes, sigui mitjançant acords de pau o utilitzant els mitjans de la força bèl.lica.

Per R. Aron, un altre component d'aquesta escola, "les relacions entre els Estats descansen sobre la utilització discrecional de la força, incluint-hi l'alternativa a la guerra i de la pau".

Per Morgenthau, l'agressivitat de la naturalesa humana és el que explica la conducta dels Estats en el camp de les relacions internacionals, pui~~x~~ que la lluita pel poder és un fenòmen universal en el temps i en l'espai.

Amb aquest esquema, els realistes entenen que la pau no és més que la recerca constant de l'equilibri de potència entre els diversos components del sistema.

No ens extendrem en analitzar aquest corrent, que ja ha estat ampliament estudiat en parlar de les relacions internacionals. Sols restaria insistir, en tot cas, en la nul.la contribució que els components d'aquesta escola han fet per tal de trobar solucions aceptables en els conflictes. L'escola realista, allunyada de l'esperit normatiu i de la fe que caracteritza a la investigació sobre la pau, no ha estat -i no és - més que un entramat ideològic per justificar la violència dels que es mantenen en el poder.

L'anàlisi marxista del conflicte.

El punt de partida és el concepte de formació social. Cada formació social está marcada per la predominància d'un determinat tipus de mode de producció, combinant el conjunt de forces productives (la naturalesa, l'ésser humà, els instruments de producció) i les relacions de producció (relacions establertes entre els éssers humans en els processos de producció).

Marx considera el treball com el fonament de tota la societat, i denomina mode de producció a la organització del treball de producció i reproducció de la vida humana i dels mitjans adients per a mantenir aquesta vida humana. Aquest modus de producció constitueix l'infraestructura de tota societat. Aquesta infraestructura de la societat determina la seva superestructura, formada per les institucions, les ideologies, els valors i les creences. La combinació, en un espai històric donat, de l'infraestructura i de la superestructura, defineix una formació social. L'Estat és l'expressió jurídico-política d'aquesta formació social.(1)

Les relacions socials que sorgeixen al voltant d'aquests mode de producció sols poden ser relacions de dominació, és a dir, domini de la minoria o classe dominant sobre la majoria subordinada i dominada. Aquesta situació productora de relacions de dominació divideix a la societat en dues classes antagòniques, amb interessos contraposats. D'aquesta manera,

---

(1) MARX, Karl, "El capital", Ed. Crítica, 1984, vol.I

(2) KORCH, Karl; "Karl Marx", Ed. Ariel, 1975, cap. 2 i 3.

l'estructura social d'una societat d'aquest tipus és una estructura objectivament conflictiva de dominació social. Amb d'altres paraules, la causa originària del conflicte social és l'estructura social engendrada per un mode de producció desigualment controlada, el que genera relacions assimètriques de poder i instaura una situació objetiva d'interessos antagònics.(1)

Per la teoria marxista clàssica, el conflicte moltes vegades roman latent perquè la classe dominant utilitza diversos mecanismes que impedeixen la presa de consciència dels dominats. Per aconseguir-ho, el sistema dominant utilitza mecanismes de justificació i legitimació ideològica. La ideologia és la legitimació, l'explicació de la realitat que dóna una visió deformada i deformant de la realitat, amb el propòsit de fer acceptables les normes i valors de l'organització social que salvaguarden els interessos de la classe dominant. Els principals instruments utilitzats per acceptar - fer acceptar - els processos de dominació són l'economia (presentant el modus de producció capitalista com una cosa racional, natural i necessària), i la política, mitjançant l'establiment d'una democràcia formal que no deixa gaire espai per l'intervenció directa del ciutadà en els afers públics.

Aquest és, en síntesi, el discurs del marxisme al voltant del conflicte social i de la significació de la propietat en el seu desenvolupament.

(1) MARDONES, J.M. -"El conflicto social en la sociedad industrial avanzada según la teoría crítica", a "Sobre la violencia", Edit. Mensajero, 1981, pp. 127-133.

L'escola de Frankfurt

Més que no pas el marxisme clàssic, a la investigació sobre la pau l'interessa la revisió que els propis marxistes han anat fent d'aquesta doctrina al llarg dels anys. Dins d'aquest procés crític, destaca d'una manera especial l'escola de Frankfurt, que ha tingut sempre una gran preocupació per la violència i el conflicte i que ha tingut una notable influència en molta de la gent que s'ha dedicat a investigar la pau i els conflictes.

Com assenyala Mardones[1] en un treball molt clarificador, les contribucions de l'escola de Frankfurt sobre l'anàlisi del conflicte podrien separar-se en dues tandes, segons provinguin de la primera o de la segona generació d'aquesta escola.

La primera generació és la formada per pensadors com Horkheimer[2], Adorno[3], Marcuse[4] i Fromm[5], tots ells preocupats pels aspectes estructurals del conflicte social i caracteritzats pel caràcter diacrònic de llurs reflexions. Les tesis més significatives d'aquesta generació serien les següents:

1 - El domini exercit mitjançant l'ordre simbòlic.

El control actual no s'exerceix mitjançant l'economia política, com deia Marx, sinó particularment en l'àmbit cultural. La producció cultural i la seva manipulació passa a convertir-se en l'eix de l'anàlisi del conflicte social. Per l'escola de Frankfurt, la reproducció de la societat

(1) MARDONES, J.M. - op. cit. pp. 133-155
(2) HORKHEIMER, Max, "Teoría crítica", Amorrortu Edit., 1974, 296 p
(3) ADORNO, Theodor W., "Crítica,cultura y sociedad", Ariel, 1969
(4) MARCUSE, Herbert, "La agresividad en la sociedad industrial avanzada", Alianza, 1984, 136 pp.; "Ensayos sobre política y cultura", Ariel, 1981, 214 pp.
(5) FROMM, Erich, "Anatomia de la destructividad humana", Siglo XXI de España, 1982, 512 pp.; "Psicoanálisis de la sociedad contemporanea", Fondo Cultura Económica, 1978, 310 pp.

i de les seves relacions de classes i dominació es logren mitjançant el control de l'àmbit simbòlic i cultural.

2 - El totalitarisme ideològic exercit pel tot social.

El control social s'encobreix mitjançant la dissolució de les diferències entre les estructures socials (asimètriques i conflictives) i l'estructura objectivada d'ideals esperituals. Això s'aconsegueix utilitzant els mitjans de comunicació de masses com a element ensinistrador per el conformisme, és a dir, posant en marxa un procés d'adaptació mitjançant el conformisme.

3 - La racionalitat del domini.

La ideologia actual es presenta legitimada sobre la base de la racionalitat científica, però aquesta racionalitat pertany al món del domini , i no de la raó. Així, la societat industrial contemporània tendeix a ésser totalitaria a causa de la manera com ha organitzat la seva base tecnològica.

4 - La introjecció del control social.

Els controls socials han estat introjectats i, com a conseqüència, es produeix una pèrdua de la diferència en el jo entre lo "exterior" i lo "interior" (alienació objectiva)

5 - El complexe de poder i la personalitat autoritària.

La síndrome autoritària i el totalitarisme polític estan lligats i tenen arrels estructurals. Els prejudicis són també importantíssims.

En quant a la forma de superar aquest sistema social totalitari, els components d'aquesta primera generació de l'escola

de Frankfurt creuen que, com a indicat Marcuse, comença amb l'educació de la consciència, el saber, l'observació i el sentiment que ens fa conscients de l'existència de crims contra la humanitat.

La segona generació de l'Escola de Frankfurt és la formada per Habermas,[1] Wellmer[2] i Offe, fonamentalment, i, sense trencar ni molt menys amb el discurs dels de la primera generació, posant l'accent en uns determinats problemes i reflexions, de les que en destacariem quatre:[3]

a) Com ha indicat Wellmer, les contradiccions i crisis del capitalisme no han de ser cercades primàriament en l'àmbit econòmic, sinó que són, sobretot, problemes de legitimació, de motivació i d'administració. Aquestes contradiccions expliquen les formes terroristes de violència i els refusos radicals de la societat, com la repressió estatal institucionalitzada sota una cobertura jurídico-democràtica.

b) Existeix una contradicció estructural en el sistema capitalista entre les normes vigents i la realitat social, és a dir, que existeix una no-correspondència entre els processos de decisió política i les necessitats, experiències i possibilitats d'actuació dels individus. D'altra banda, val a dir que no hi ha una credibilidad vers unes normes que reprodueixen les injustícies i les relacions

---

(1) HABERMAS, Jürgen, "História y crítica de la opinión pública", Gustavo Gili, 1982, 352 pp.; "Ciencia y técnica como ideología", Tecnos, 1984, 184 pp.
(2) WELLMER, Albrecht, "Teoría crítica de la sociedad y positivismo", Ariel, 1979, 176 pp.
(3) MARDONES, J.M., op.cit.

de dominació del sistema.

c) Tot i que els problemes es tracten de solventar mitjançant el sistema de la democràcia formal, no pot evitar-se l'aparició de manifestacions de conflictivitat latent del sistema, i això degut a diversos factors: l'intent de reduir l'esfera de la racionalitat a lo merament tècnic i científic, la regressió en el camp de la consciència moral a formes pre-universals (retrocés de la solidaritat), la impotència dels individus front als conflictes generats per la frustació i la repressió, que engendren falses necessitats creades pel sistema o les espectatives no satisfetes, el culte a lo immediat, la por a la llibertat, l'autoritarisme, etc.

d) El sistema desplaça el conflicte central vers la perifèria. Els conflictes no s'eliminen; es desplacen, i es vol fer veure que no son derivacions de la contradictòria organització socio-econòmica del centre.

No cal dir que el llistat de reflexions esmentades anteriorment no abasten la totalitat de l'obra de l'Escola de Frankfurt, però sí crec que proporciona una idea de la significació que aquesta Escola ha tingut en el desenvolupament de l'anàlisi contemporani dels conflictes, de la violència i de la pau.

Una característica important de l'Escola de Frankfurt ha estat la de que no s'ha limitat a indicar les malalties socials, sinó que s'ha endinsat en el terreny de formular vies alternatives i sortides als problemes analitzats. En aquest sentit,

els filòsofs de l'Escola de Frankfurt han assenyalat que els punts centrals per establir una resistència de cara a la construcció d'una societat veritablement humana, serien els següents:(1)

1 - La crítica negativa de tot absolut.

No hi han ni mals ni bens absoluts, pel que cal apostar pel principi de la instauració de la tolerància, la relativitat de tot l'humà i fins el perdó en la història de la societat.

2 - L'actitud de sospita.

Cal cultivar la mirada crítica i relativitzadora, així com anar a les arrels. Educar per a la crítica vol dir educar per el desvetllament de l'error, de l'engany i la mentida.

3 - L'interès emancipador.

No s'han d'oblidar dimensions humanes com la ternura, la bellesa, l'emoció, la gratitud, etc.

4 - Resistència a l'activisme voluntarista i al nihilisme escèptic.

Això concorda plenament amb la proposta que fa sempre Galtung de que la pau consta de tres components inseparables: l'acció, la investigació i l'educació.

5 - Mantenir la pregunta pel sentit.

Això implica admetre i valoritzar el component inquisitiu de la persona humana, reivindicar el misteri de la mateixa persona i donar prioritat a les preguntes sobre els fins.

(1) MARDONES, J.M. - op. cit., pp. 153-155

L'escola sistèmica

Dins del corrent que cerca en les estructures nacionals i internacionals les causes de la violència i el conflicte, destaca particularment un conjunt d'aportacions que han analitzat el sistema internacional o els sistemes socials.

Com ja s'ha indicat en el capítol centrat en les relacions internacionals, on hem vist que un corrent molt important és, justament, el d'aquesta escola sistèmica, els partidaris d'aquesta escola consideren els conflictes internacionals com a fenòmens patològics que amenacen de posar en perill la mateixa vida del sistema. Això fa que, molta de la gent que està inclosa en aquesta escola es dediqui, principalment, a cercar les formes per equilibrar el sistema. D'altres, com veurem, entenen que l'objectiu fonamental no es tant l'equilibri del sistema com cercar les formes i les dinàmiques d'evolució d'aquest/s sistemes en una direcció determinada que, en darrera instància, faciliti la construcció d'un món més just i pacífic.

Els teòrics ortodoxes de l'escola sistèmica, dins de les relacions internacionals, polemitzen sobre si el sistema multipolar és més o menys conflictiu que el bipolar. Per Deutsch i Singer[1], el sistema multipolar és menys conflictiu, i consideren que la disminució de la possibilitat d'interacció entre actors internacionals augmenta el potencial d'inestabilitat i de conflicte. Per Waltz[2], pel contrari, el sistema bipolar es menys conflictiu, puix permet a les superpotències exercir un més gran control per a reduir l'ús de la violència.

---

(1) DEUTSCH, K. & SINGER, D. -"Multipolar power system and international stability", Wold Politics, abril 1964

(2) WALTZ, K. -"Man, the State and War", Columbia University Press, N.Y., 1959

Per a Rose crance[1], un sistema internacional bipolar amb interessos de domini correspon a un joc de suma zero.[2] Això implica més riscos de conflicte i estimula tant l'expansió com l'agressió. Un concepte flexible de bipolaritat, pel contrari, seria compatible amb la distenssió i permetria certs canvis sense violència. El sistema multipolar, opina, multiplicaria els conflictes, puix hauria de vehicular una gran diversitat d'interessos i de demandes.

La investigació sobre la pau, en general, ha estat sempre més partidària dels sistemes multipolars, és a dir, sistemes formats per un elevat nombre d'actors, i no sols de caràcter estatal, sinó també no estatals (multinacionals, associacions professionals, organismes internacionals, organitzacions polítiques, culturals, tècniques i socials, etc.), i per motius que ja s'han comentat més explícitament al parlar de les relacions internacionals.

Un dels divulgadors més coneguts de l'anàlisi dels sistemes socials ha estat Kenneth Boulding, un economista nordamericà prou conegut pels investigadors sobre la pau, des del moment en que Boulding forma part activa de les associacions internacionals que agrupen als investigadors/es sobre la pau.

---

(1) ROSECRANCE, R.N. -"Action and reaction in world politics. International system and perspective", Little Brown, Boston, 1963.

(2) Són jocs de conflicte total. Quan A guanya, B perd, i viceversa. Els jocs de suma zero representen l'elecció interdependent en un extrem, el dels interesos diametralment oposats.

El que fa o pretén l'anàlisi dels sistemes socials és buscar i analitzar les regularitats i les pautes en el comportament social internacional. Segons aquesta escola, si es percebeix una relació estable entre diferents estats del sistema internacional durant un període, és possible predir el curs del sistema en el futur.

Considerant el sistema com a un tot, i no sols des d'un punt de vista púrament nacional, els sistèmics percebeixen pautes en les decissions, l'organització social, la comunicació i el compliment de rols.(1)

Boulding és de l'opinió que el sistema mundial de política de poder travessa tres etapes: a) competició per les primeres matèries; b) societat de canvi depenent dels intercanvis polítics; c) un món de cooperació gradual.

A l'hora d'analitzar els conflictes, l'escola sistèmica dóna la máxima importància a l'estudi de les relacions entre els actors i les parts que formen aquest sistema, és a dir, a les relacions de cooperació o dominació entre els actors, tal com ja s'ha explicat en un altre capítol.

No podriem finalitzar aquest apartat dels corrents estructuralistes sense parlar de l'aportación de Johan Galtung en aquest camp. D'entre les moltes teories i reflexions iniciades per Galtung, ens interessa ara l'anomenada teoria

---

(1) WILSON, Andrew -"Manual del pacifista", Edit. Debate, 1984, pp. 273-297

estructural de l'imperialisme, una concepció actualment força acceptada dels mecanismes d'explotació, tot i que ha estat objecte de nombroses comprovacions[1] i crítiques.[2]

Galtung, en base a un model de món format per nacions, defineix l'imperialisme com la relació entre la nació centre i la nació perifèria en la que:

1) existeix harmonia d'interès entre el centre de la nació CENTRE i el centre de la nació PERIFÈRIA.

2) existeix més desarmonia d'interessos dins de la nació PERIFÈRIA que dins de les nacions CENTRE.

3) existeix desarmonia d'interessos entre la perifèria en la nació CENTRE i la perifèria en la nació PERIFERIA.

En funció del tipus d'intercanvi entre les nacions CENTRE i PERIFERIA, Galtung distingeix cinc classes d'imperialisme: econòmic, polític, militar, comunicacional i cultural.

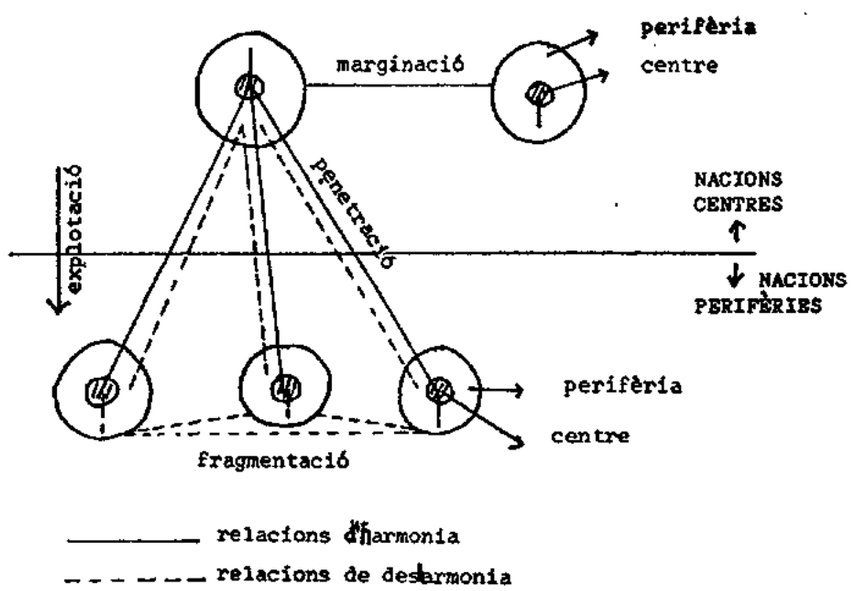

(1) GIDENGIL, Elisabeth L., "Centres and Peripheries: An Empirical test of Galtung's theory of Imperialism", Jpurnal of Peace Research, nº 1, 1978, pp. 51-66

(2) ROSEN, S.J. & JURTH, J.R., "Testing theories of Economic Imperialism", Lextinghton Books, 1974; VAN DER BERGH, Godfried, "Theory or taxonomy? Some Critical Notes on Johan Galtung's 'A Structural theory of Imperialism", Journal of Peace Research, nº 1, 1972, pp. 77-85; NAUSTDALSLID, Jon, "A Multi-Level Approach to the Study of Center-Periphery Systems and Socio-Economic Change", Journal of Peace Research, nº 3, 1977, pp. 203-222.

Per Galtung, els mecanismes del poder estructural que permeten el funcionament de l'imperialisme són els següents:(1)

a) l'explotació. Donades dues entitats, es produeixen uns intercanvis que beneficien més a una que a l'altra. La part dominant és el CENTRE i, la dominada, la PERIFÈRIA.

b) La fragmentació. Expressa allò de "divideix i venceràs". Consisteix en provocar una divisió entre les entitats dominades i en disminuir la possibilitat de contactes entre les seves diverses parts.

c) La penetració. És un mètode d'operacionalització de la dominació. El centre supervisa a la perifèria i procura que hi hagi una certa desharmonia d'interessos entre la elit del centre i la elit de la perifèria. Aquesta darrera juga el rol de cap de pont que vehicula i reprodueix les concepcions del dominador.

d) La marginació. Els dominants estableixen les seves pròpies organitzacions, de les que exclouen als dominats.

Aquesta estructura de domini i d'explotació es vital per entendre el concepte de violència estructural propugnat pel mateix Galtung, i que ha estat objecte d'atenció en un altre capítol. Recordo de nou que aquesta aportació dels estructuralistes i, especialment, de l'anàlisi dels sistemes, ja ha estat igualment comentada àmpliament en l'apartat referent a l'aportació dels estudis sobre les relacions internacionals.

---

(1) GALTUNG, Johan -"Teoría estructural del imperialismo", a A. Viñas (ed.), "Dominación y dependencia en la economía internacional", Ministerio de Comercio y Turismo, Madrid, 1978, Col. ICE, serie Economía Internacional, nº 1

Havíem comentat ja anteriorment que una cosa és la inevitabilitat dels conflictes i, un altra molt diferent, la forma d'enfocar i resoldre aquests mateixos conflictes. Resoldre, regular o canalitzat els conflictes ha estat objecte de molta atenció per part del moviment pacifista (Gandhi ja va fer moltes propostes i indicacions sobre el particular) i de la comunitat que es dedica a la investigació sobre la pau. És clar, però, que les diferents òptiques mostrades a l'hora d'analitzar les causes dels conflictes, provoquen el sorgiment de també diferents concepcions per tal de trobar solucions a aquests conflictes.(1) En aquest sentit, per tant, podriem afirmar que hi ha també una diversitat d'opinions. De qualsevol manera, subscric el que algú va afirmar, en el sentit de que "no cal confondre l'existència real de conflictes de classe i d'interessos amb la modalitat psicòtica de resoldrel's".(2)

Amb l'objectiu de buscar formes més o menys riguroses i estandaritzades de regular els conflictes, s'ha anat desenvolupant des de fa anys, i especialment als Estats Units,(3) tot un corrent d'investigació orientat a la "regulació de conflictes". Universitats com la de Colorado, Massachusetts-Amherst, Missourem Wayne State, Syracuse, Oklahoma State, Arizona, Buffalo, Colgate, George Mason i Kansas, han organitzat importants centres d'estudi especialitzats sobre aquesta matèria, entrenant a persones en la funció de "mediadors" o "reguladors" de conflictes (peacemakers) que actuen i treballen, principalment, a nivell de conflictes domèstics, laborals, locals i medio-ambientals.(4)

(1) Per a una introducció a les teories existents sobre la resolució de conflictes, vesgis: KRIESBERG, Louis, "Social Conflict Theories and Conflict Resolution", Peace and Change, nº 2/3, 1982, pp. 3-17.

(2) No recordo exactament l'autoria de la cita. Probablement sigui de Fornari o de Senghaas.

(3) KATZ, Neil H., "Report on Graduate and Undergraduate Programs in Conflict Resolution", Peace and Change, nº 2, 1986, pp. 81-94.

(4) Revistes nordamericanes, com "Peace and Change", dediquen bona part de les seves pàgines a aquest tema. Vegis particularment el número monogràfic de l'estiu del 1982 (Vol. VIII, nº 2/3).

Paul Wehr, un dels pioners en la regulació de conflictes, assenyala que existeixen cinc models generals de regulació de conflicte:(1)

1) Regulació legal. Assumeix l'existència d'un conjunt de normes explícites que les parts en conflicte accepten per tal de regular les seves disputes. Com pot suposar-se, és objecte de gran interès pel Dret, però no pas per la investigació sobre la pau.

2) Model de dissuassió. Es basa en la creació de por i temor, normalment mitjançant la demostració de la força vers l'altre. No té res a veure, per tant, amb els nostres propòsits que, en tot cas, mai es basaran en la coacció.

3) Negociació. És el marc mitjançant el qual les parts en conflicte poden aconseguir, total o parcialment, certs objectius. Hi han tècniques molt estudiades per tal de dur un procés de negociació per bon camí. Això ja entre dins del camp de la "regulació dels conflictes".

4) Intervenció de tercers. Els "mediadors" són persones preparades per exercir aquest rol.

5) Tècniques d'intervenció i d'entrenament, per que puguin ser utilitzades en els dos models anteriors.

Wehr proposa, entre un nombre apreciable de fòrmules i tècniques, una guía, un compendi que pugui ajudar a descriure

---

(1) WEHR, Paul - "Conflict Regulation", Westview Press, 1979, pp. 28-50

un conflicte; es tracta, en definitiva, de radiografiar-lo; això pot aconseguir-se mitjançant una descripció que inclogui els següents aspectes del conflicte:

Guia descriptiva del conflicte

I - Descripció general

II - Història del conflicte

III - Contexte del conflicte

IV - Parts implicades (unitats de decisió implicades directa o indirectament)

V - Problemes

A) Fets bàsics (generadors primaris del conflicte)
B) Valors bàsics enfrontats
C) Interessos bàsics en conflicte
D) Problemes no reals (imaginaris, ficticis, etc.)

VI - Dinàmica

A) Esdeveniments precipitats
B) Problemes d'emergència, transformació i proliferació.
C) Polarització
D) Espiral
E) Estereotips i imatges de mirall

VII - Rutes alternatives vers la solució del problema

VIII- Regulació potencial del conflicte

A) Factors limitadors interns
B) Factors limitadors externs
C) Terceres parts interessades o neutrals
D) Tècniques de conducció del conflicte

Font: WEHR, Paul-"Conflict Regulation", Westview Press, 1979, pp. 18-23

Si el lema de la polemologia és "si vols la pau, coneix la guerra", el de la regulació dels conflictes podria ser el de "si vols solucionar un conflicte, coneixe'l a fons i entén profundament el comportament i raons de les parts implicades". Quasi res!

Adam Curle prefereix anomenar "pacificació" al procés de regulació de conflictes. Per ell, l'art de pacificar consisteix en convertir una relació de tipus no-pacífica en un altre de tipus pacífica. Els elements o components de la pràctica de la pacificació són, segons, Curle, els següents:(1)

a) Investigació. Mitjançant la investigació, el pacificador eventual adquireix el coneixement necessari per a que el seu treball resulti efectiu.

b) Conciliació. Per ella, el pacificador assenta les premisses psicològiques necessàries per una discussió i negociació raonables, les percepcions canviades, la consciència clarificada, la tensió aplacada.

c) Transacció. Les parts en litigi tracten de posar-se d'acord, encara que sense fer grans concessions.

d) Desenvolupament. En el qual una anterior relació no pacífica es reestructura segons unes directrius pacífiques.

e) Ensenyament. Mitjançant aquest, la part més feble, situada en relació desequilibrada amb consciència baixa del conflicte, té major consciència de la situació i intenta canviar-la.

f) Confrontació. La part més feble es manté en l'esperança de guanyar una posició de paritat i, amb ella, la possibilitat d'arribar a un redreç que conduirà a la restauració de la relació. La confrontació pot revestir

---

(1) CURLE, Adam -"Conflictividad y pacificación", Ed. Herder, 1977, pp. 34-35.

diverses formes, que van des de la revolució fins a la protesta no-violenta.

Per Galtung, les formes més importants de solució de conflictes són:(1)

1 - Trascendència. Quan tot el sistema de conflicte canvia, i els actors s'acomoden en un nou camí.

2 - Compromís. Quan es troba un terme mig entre els objectius dels actors, i aquestos s'acomoden al terme mig en gran mesura.

3 - Comerç. Un conflicte pot intercanviar-se amb d'altres, particularment quan els valors del conflicte són indissociables.

4 - Multilateralització. Quan s'introdueixen altres parts, els conflictes poden negociar-se triangularment o per vies quadrangulars, etc.

5 - Fusió. Integració total dels actors, alineament dels objectius i, per tant, sense conflictes.

6 - Fisió. Desintegració total dels actors, sense unió social entre ells i, per tant, sense conflictes.

---

(1) GALTUNG, Johan -"Conflict, Peace and War", Conferència donada al Curs Internacional d'Estiu (Benidorm), de la Universitat d'Alacant, el 31 d'agost del 1984.

Finalment, i des d'una altre enfocament, ens hem de referir a les aportacions de John Burton a l'anàlisi i resolució de conflictes.(1)

Per Burton, la causa més versemblant d'una guerra oberta en el món d'avui és la persistència de polítiques i estructures que tradicionalment s'han fet servir per impedir que es produexin els conflictes.

Burton considera el conflicte com un element creatiu essencial en les relacions humanes. Si es suprimeix, la societat esdevindria estàtica. La qüestió resideix en saber resoldre els conflictes a satisfacció de les parts implicades i per les parts. (2) La clau de la resolució dels conflictes està, per Burton, en si la percepció del conflicte, en termes de resultats de pèrdues o guanys per les parts, pot transformar el conflicte de manera que, mitjançant el reexàmen de les percepcions, objectius i costos, tingui resultats positius per a totes les parts implicades. Burton estima que això és possible. Per aquest motiu, Burton proposa, i utilitza, un "taller" en el que convida als bàndols enfrontats, i en el que analitza el seu conflicte en presència d'un grup d'experts. Aquests no compleixen altre funció que la de facilitar la investigació mitjançant la presentació de dades útils sobre aquests conflictes, de vegades a un

---

(1) BURTON, John, "World Society", Cambridge, 1972; "International Conflict Resolution: Theory and Practice", Harvester, 1986, 176 pp.; "Global Conflict: the Domestic Sources of International Crisis", Harvester, 1986, 208 pp.

(2) ARENAL, Celestino del -"Introducción a las relaciones internacionales", Tecnos, 1984, pp. 311-313

altre nivell, sobre la teoria del conflicte o qualsevol altre branca del coneixement que ajudi als bàndols a comprendre el seu propi conflicte i la situació de l'oponent.(1)

Burton és de l'opinió que amb freqüència tornen a sortir i sorgir els conflictes que semblaven haver-se solucionat, i això és degut a que, més que no pas resoldre's, en realitat s'havien calmat, però continuaven existint en potència.

Per "calmar-se" un conflicte, Burton entén que les solucions s'imposen a les parts en conflicte, ja sigui per coerció o per pressions de diferents tipus, mitjançant la força de les armes d'un dels bàndols, o per decisió d'un bàndol mediador. El resultat és que no s'enfrenten amb les causes del conflicte i que cap dels bàndols queda satisfet; en tot cas, sols un d'ells.

Així, si es pogués alterar les idees de manera que els dos bàndols fossin capaços de concebre una situació en la que el conflicte desemboqués en la victòria d'ambdós, els conflictes acabarien abans de que arribessin al llindar de la violència. I si ambdós participen per igual en la cerca d'una solució acceptable pels dos, els conflictes es resoldrien.(2)

El que es proposa demostrar Burton és que és perfectament possible que "guanyin" els dos bàndols i que, normalment, no existeixen bases objectives per el conflicte; simplement,

---

(1) WILSON, Andrew - op. cit., pp. 276-277

(2) WILSON, Andrew - op. cit., pp. 276.

existeix un problema comú que pot resoldre's.

Com a indicat Arenal, però, a l'hora de la pràctica, el valor del mètode proposat per Burton no té fàcil aplicació a tot tipus de conflictes, limitant-se la seva virtualitat a conflictes limitats i relativament simètrics".(1) D'una manera general, per acabar, les tècniques de resolució de conflictes semblen, fins ara, més adients per solventar alguns tipus de conflictes domèstics o d'àmbit reduit, més que no pas per a solucionar determinats conflictes internacionals on la mediació resulta sensiblement molt més dificil i complicada. Tot i així, les limitacions de la regulació de conflictes no haurien de constituir un obstacle per a que s'anés desenvolupant, tant verticalment (amb l'adquisició de nous coneixements i perfeccionant les tècniques actuals), com horitzontalment, és a dir, multiplicant els llocs i les persones que s'hi dediquin amb serietat i convicció.(2)

---

(1) ARENAL, Celestino del - op. cit., pp. 313
(2) Els EE.UU. existeix un centre que publica un directori que actualitza periòdicament els recursos existents sobre regulació de conflictes: "International Resource Directory for Conflict Management" (Mark Hanawalt, 204 W. 36 th St. # 2; Boise, Idaho 83714)

ELS ESTUDIS ESTRATÈGICS

Ja s'ha comentat en una ocasió que una bona part de la investigació sobre la pau no es refereix tant a l'estudi de la pau com a l'estudi dels fenòmens, dinàmiques i polítiques que impedeixen l'esdeveniment de relacions pacífiques. L'estudi de la guerra (polemologia) i dels plans d'acció encaminats a guanyar una hipotètica guerra i a prevenir-la (estratègia), formen, d'aquesta manera, un ampli camp temàtic que forçosament ha interessat als investigadors i investigadores sobre la pau.

Ès clar que, pels investigadors sobre la pau, l'objectiu i el sentit d'estudiar afers estratègics no és el veure com es pot guanyar millor i més ràpidament una guerra, sinó conèixer amb profunditat el discurs, els medis i els plans dels qui utilitzen la força de les armes, per tal de veure les contradiccions, culs de sac i antinòmies d'aquest discurs estratègic convencional basat en la força. Desemmascarar, desmitificar i desacralitzar l'ús de la força és un dels principis que defineixen l'esperit dels investigadors sobre la pau a l'hora de ficar-se en aquest terreny. No és estrany, així, que en veritat ens hàgim de referir a dos discursos ben diferenciats pel que fa als estudis estratègics. D'aquesta manera, ens referirem en pàgines posteriors al discurs convencional i al discurs crític, entenent per aquest darrer el sorgit per la investigació sobre la pau. Val a dir, també, que el propòsit d'aquest capítol és el diferenciar la personalitat d'aquests dos discursos.

TEMÀTIQUES D'ESTUDI

Es pot dir que pràcticament tots els països del món tenen centres o instituts d'estudis estratègics, normalment vinculats als governs respectius i, sovint, a les institucions militars. Molts d'aquets centres són, doncs, de caràcter para-militar, i tenen per finalitat el proporcionar estudis , coneixements i informació sobre les forces militars d'altres països i l'estratègia militar internacional. Aquests centres constitueixen, així, un suport important pels centres de decisió política que el.laboren la política de defensa d'un pais. Això val, particularment, pels centres que treballen en una línia clàssica i convencional, com ara el Centro Superior de Estudios de la Defensa Nacional (CESEDEN) a Espanya, o l'Institut d'Estudis Estratègics de Londres (IISS).

Un estudi realitzat el 1985,(1) assenyalava l'existència de 228 centres a l'Europa Occidental dedicats a l'estudi de temes de defensa i seguretat, dels que 33 pertanyen a la RFA, 32 a Gran Bretanya, 30 a França i 23 a Itàlia. Alguns d'aquests centres no són convencionals, sinó crítics, i es dediquen preferentment a la investigació sobre la pau. Tot i així, sembla clar que aquesta quantitat de centres ha d'exercir una influència destacable en molts casos. Vegem, doncs, els temes d'atenció d'aquestes institucions.

---

(1) REYCHLER, L.& RUDNEY, R. -"Directory Guide of European Security and Defense Research", Leuven University Press/Pergamon-Brasseyís,(Lovaina), 1985, 376 pp.

TEMES TRACTATS PELS CENTRES D'EUROPA OCCIDENTAL D'ESTUDIS DE DEFENSA I SEGURETAT

	Nº centres
Seguretat Europea	57
Desarmament i control d'armaments	54
OTAN	48
Investigació sobre la pau	46
Relacions Est-Oest	40
Relacions econòmiques	38
Política de defensa URSS	38
Política exterior URSS	34
Seguretat nacional	32
Estratègia nuclear	29
Política exterior EE.UU.	24
Política defensa EE.UU.	22
Militarisme i Forces Armades	22
Euromíssils	21
Hisòria i teoria de la guerra	21
Pacifisme i moviment pau	21
Teoria relacions internacionals	21
Estratègia convencional	19
Relacions Nord-Sud	18
Estudi dels conflictes	18
Rearmament	18
C.E.E.	18
Comparació de forces militars	18
Mesures de confiança	17
Tecnologia dels armaments	17
Alternatives de defensa	17
Presa de decisions	16
Investigació militar	16
Proliferació nuclear	16
Temes ètics	16
Mitjans de comunicació	15
Desnuclearització regional	15
Despeses militars	14
Política energètica	14
Guerra a l'espai exterior	14
Política interior	13
Opinió pública	13
Estratègia naval	13
Intervencionisme	12
Drets Humans	12
Comerç d'armes	10

Font: REYCHLER & RUDNEY -"Directory Guide of European Security and Defense Research", 1985. pp. 372-375

Com es pot comprovar, el tema dominant d'estudi en aquests centres és, justament, la seguretat europea, que és analitzada per la quarta part de tots els centres indicats en l'estudi de referència. El desarmament i el control d'armaments, és a dir, el seguiment de les converses per limitar les armes nuclears,és el segon tema en importància, atès que és estudiat per 54 centres d'Europa Occidental. L'OTAN, la seva problemàtica, evolució i estratègia és el tercer tema que ocupa l'estudi de més centres, seguit de la investigació sobre la pau, resultat sens dubte de la introducció de centres d'aquesta mena en el llistat d'aquests 228 centres. Les relacions Est-Oest i les relacions econòmiques internacionals ocupen també un lloc destacat, a l'igual que el seguiment de la política exterior i de defensa de la URSS.

Fora ja de l'abast de la llista que hem reproduit, és significatiu comprovar com sols 8 centres s'ocupen de la reconversió de l'indústria militar, 8 de la guerra química, 6 de les percepcions d'amenaça, i 9 del neutralisme.

Si comparem aquesta llista amb una altra que podriem confeccionar a partir de les dades proporcionades per l'UNESCO referents als temes d'estudi dels centres d'investigació sobre la pau[1], podriem obtenir uns resultats més que significatius.

---

(1) UNESCO -"World Directory of Peace Research Institutions", Reports and Papers in the Socials Sciences, nº 55, 1984,

Efectivament, de l'estudi de l'UNESCO es desprèn que en els 282 centres assenyalats en el directori, els temes més tractats són els següents:

Temes d'estudi en els centres d'investigació sobre la pau d'arreu del món.

	Nº de centres
Pau	138
Relacions Internacionals	95
Desarmament	84
Conflictes	53
Control d'armaments	47
Desenvolupament	45
Seguretat	42
Drets Humans	41
Dret Internacional	33
Pol. Exterior	32
Guerra	24
Estratègia	14

Si busquem els percentatges d'aquelles àreas que són comparables per la similitud del títol, i comparem els resultats, observarem que els centres d'estudis estratègics donen més enfasi a l'estudi de les polítiques exteriors de les grans potències i als treballs de caràcter geoestratègic, mentre que el centres d'investigació sobre la pau posen més atenció a l'estudi dels conflictes, del desarmament, els drets humans, les relacions internacionals i la pau.

Un repàs als Adelphi Papers (1), una de les publicacions més prestigioses i conegudes dins del camp dels estudis estratègics convencionals, corrabora aquesta anterior afirmació.

---

(1) Publicat per l'Institut d'Estudis Estratègics, de Londres.

En efecte, si analitzem els 70 números apareguts d'aquesta publicació en els darrers nou anys (nº 134 al 203), comprovarem que el tema dominant d'aquests quaderns ha estat l'anàlisi de les polítiques de defensa i seguretat de determinats països i zones (38% del total), seguit dels estudis sobre l'estratègia nuclear (17%), la seguretat d'Occident i de l'OTAN (14%), els conflictes de caràcter regional (8%) i la política exterior d'alguns països (8%). Val a dir, també, que la major part d'aquests estudis (74%) fan referència a països concrets i a zones geogràfiques específiques. En aquest sentit, la preocupació per la seguretat europea és dominant (27% de tots els estudis), seguida dels que fan referència la URSS (14%).

Delimitat ja l'espectre temàtic del centres estratègics convencionals, vegem ara el camp temàtic abastat pels centres d'investigació sobre la pau interessats per l'estratègia. Dins de la investigació sobre la pau, és probable que el centre que ha dedicat major esforç i recursos hagi estat l'Institut Internacional d'Investigació sobre la Pau d'Estocolm (SIPRI), el centre més important i de major dimensió dels que es dediquen a l'estudi dels conflictes. El SIPRI publica anualment, des del 1969, un anuari[1] amb anàlisis i estadístiques fonamentals per l'estudi del rearmament, la militarització i el desarmament. Aquest anuari representa, en certa manera, la rèplica "crítica" als estudis ortodoxes emanats pels centres de decisió política dels Estats, tot i que l'aportació del SIPRI descansa moltes vegades, no tant en un determinat discurs que pugui fer, com en la divulgació de xifres dificilment obtenibles en altres llocs.

(1) "World Armaments and Disarmament. SIPRI Yearbook 19.."

Malgrat algunes petites diferències d'un any per l'altra, els anuaris del SIPRI mantenen una estructura força estable. Com s'indica en el quadre, l'esquema habitual d'aquest anuari és el format per set grans temes:

1) Resum general de la situació (conjuntura)
2) Estratègia i proliferació nuclear
3) La militarització de l'espai exterior
4) La guerra química i biològica
5) El rearmament i la militarització econòmica
6) El desarmament
7) Conflictes regionals

L'anàlisi que el SIPRI fa de cada un d'aquests temes és, però, molt diferent del que solen fer els centres d'estudis estratègics. Quan s'estudia la proliferació nuclear i l'estratègia de dissuasió nuclear és per a posar en evidència els riscos catastròfics de l'escalada nuclear a nivell mundial, i no pas per justificar una determinada estratègia. En aquest sentit, el SIPRI i els centres d'investigació sobre la pau en general, donen molta atenció a l'estudi de creació de Zones Lliures d'Armes Nuclears, als projectes de desnuclearització regional, al no-first-use (compromís de no disparar primer armes nuclears), als projectes de congelació de les armes nuclears (freeze), etc.

Pel que fa a les armes químiques i biològiques o a la militarització de l'espai, el mèrit del SIPRI ha estat, precisament, el d'haver-se avençat en uns quants anys al debat que actualment és plantejat a nivell internacional, havent proporcionat dades molt valuoses que els Estats no han estat mai interessats en fer conèixer al gran públic. Trencar el secre-

CAMP TEMÀTIC DEL S.I.P.R.I.

(esquema habitual dels seus anuaris)

RESUM GENERAL DE LA SITUACIÓ
- L'opinió pública

CARRERA NUCLEAR
- Armes nuclears
- Explosions nuclears
- Estratègia nuclear
- Proliferació nuclear

USOS MILITARS DE L'ESPAI EXTERIOR

GUERRA QUÍMICA I BIOLÒGICA

REARMAMENT I MILITARITZACIÓ
- Despeses militars mundials
- Producció d'armes
- Investigació militar
- Militarització de zones concretes
- Comerç d'armes
- Tecnologia dels armaments
- Estratègies convencionals i polítiques de defensa

DESARMAMENT I CONTROL D'ARMAMENTS
- El rol de les Nacions Unides
- Acords, Conferències i negociacions

ALTRES TEMES CONJUNTURALS

tisme en els afers de la defensa ha estat, en aquest sentit, una de les aportaciones més importants dels centres d'investigació sobre la pau i, en concret, del SIPRI.

Sens dubte, els anuaris del SIPRI són coneguts sobre tot per les estadístiques que confecciona anualment sobre les despeses militars mundials. Aquesta tasca, juntament amb la contabilització anual de totes les principals transferències d'armes que es fan en el món, han convertir aquest anuari en una eina de traball indispenssable per a qualsevol persona que vulgui conèixer a fons el problema del rearmament i la militarització. De la mateixa manera, periòdicament els anuaris ofereixen complertes estadístiques sobre les despeses internacionals en investigació i desenvolupament militar, i sobre la fabricació sota llicència d'armes de qualsevol tipus.

Finalment, i aquesta és una tasca compartida també per altres centres d'investigació, particularment pel nordamericà Institute for Defense and Disarmament Studies (IDDS), el SIPRI segueix atentament totes les converses, negociacions i acords que es fan sobre desarmament i limitació o control d'armaments.

Des del moment que, com ja hem indicat, les temàtiques del SIPRI són unes de les que han proporcionat més literatura dins del corrent de la investigació sobre la pau orientat als estudis estratègics-militars, l'intent de proporcionar una bibliografia complerta sobre aquests aspectes depassaria totalment l'espai raonable d'aquest capítol. En aquest sentit, prefereixo deixar al lector que consulti algunes de les obres bibliogràfiques existents al respecte,(1) i centrar-me més, en canvi, en la descripció dels punts d'aquesta temàtica que crec han despertat major interès per la investigació sobre la pau, i que podriem sintetitzar en quatre grans apartats: Militarisme, Rearmament, Nucleariització i Desarmament.

Abans, però, assenyalarem algunes <u>característiques comunes en aquests tipus de treballs:</u>

a) <u>L'amplitud temàtica</u>, que ha obligat fins i tot a que alguns centres es dediquin exclusivament a treballar en un punt dels esmentats o en un nombre molt limitat de temes.

b) L'esforç que normalment cal fer per superar el problema general del <u>secretisme</u> en que es mouen les informacions de caràcter estratègic.(2)

---

(1) FISAS ARMENGOL, Vicenç -"<u>Guia bibliográfica sobre paz, guerra y defensa</u>", Ed. Fontamara, 1985, 245 pp.; ARKIN, William M., "<u>Research Guide to Current Military and Strategic Affairs</u>", Institute for Policy Studies, 1981, 232 pp.; UNIDIR, "<u>Repertoire de la Recherche sur le Desarmement</u>", Nacions Unides, Ginebra, 1982, 454 pp.

(2) Aquest secretisme ha estat disminuit gràcies, en part, a l'activitat informativa d'alguns investigadors que havien treballat anteriorment en serveis d'informació militars. Es el cas, per exemple, de William Arkin, qui amb la publicació de llibres com "<u>Research Guide to Current Military and Strategic Affairs</u>" (Institute for Policy Studies, Washington, 1981) i "<u>Nuclear Battlefield. Global Links in the Arms Race</u>" (Ballinger, 1985, 329 pp.), possibilitá l'accés a nombroses fonts documentals de caràcter militar. Per a una anàlisi de la significació del secretisme, vegis també: GLEDITSCH, N.P. & HØGETVEIT, E., "Freedom of Information in National Security Affairs: A Comparative Study of Norway and the United States", <u>Journal of Peace Research</u>, nº 1, 1984, pp. 17-45.

c) La complexitat de l'anàlisi en temes d'un alt contingut ideològic, encara que es faci veure que es tracta de qüestions "tècniques".(1)

d) El rol mediador que ha estat realitzant les Nacions Unides, que ha permès d'acostar els pols més distanciats d'entre els qui es dediquen a l'estudi de temes estratègics. La publicació per part de les Nacions Unides d'informes que han tingut una bona acceptació entre un espectre força ampli de gent especialitzada, ha possibilitat combinar la recerca científica amb la divulgació vers el gran públic de temes sumament importants, com desprès veurem.

e) Els estudis estratègics han deixat de ser un monopoli dels militars i dels civils conectats amb el pensament militar,(2) per passar a ser un camp d'estudi cada cop mes desmilitaritzat i orientat al gran públic.(3)

---

(1) El Military Balance, per exemple, ha estat criticat sovint per contenir molts errors estadístics, per no citar les fonts i per la metodologia utilitzada. Vegis al respecte: OSTRICH & GREEN, "Methodological Problems Associated with the IISS Military Balance", Comparative Strategy, nº2, 1981, pp. 151-171; MUNDY,C. & SMITH, D., "Facts about the Military", Journal of Peace Research, nº 3, 1980, pp. 261-267; LEITENBERG, Milton, "The Numbers Game or Who's on First?", The Bulletin of the Atomic Scientists, juny/juliol 1982, pp. 27-32; ALBRECHT, U., "A Short Guide on Arms and Armed Forces", Croom Helm, 1982; SCHOOL OF PEACE STUDIES, "Critiques of the IISS Military Balance", British Defence Policy, Briefing Paper, 1/84, 8pp.

(2) BARDAJI, Rafael Luis -"Los estudios estratégicos y la paz", Ponència presentada a la Universitat Internacional de la Pau, Sant Cugat, 1985, 9 pp.

(3) Obres realitzades des de l'òptica de la investigació sobre la pau comencen a tenir un cert impacte en sectors amplis de la població. El llibre "Demain la guerre?", coordinat per Alain Joxe, n'és un exemple (Les Editions Ouvrières, 1981).

El militarisme

Partint moltes vegades de les aportacions ja fetes des d'un altre camp, el de la sociologia militar, la investigació sobre la pau s'ha preocupat, encara que insuficientment, de cercar les causes, la dinàmica i les conseqüències del militarisme contemporani. (1) En aquesta tasca hi han participat particularment Marek Thee, Robin Luckham, M.T. Klare, Mary Kaldor, i A. Eide.

El fenòmen del militarisme presenta dos diferents manifestacions; (2) el tipus més tradicional és el caracteritzat per la influència política dels militars, la seva capacitat d'imposar patrons d'autoritat jeràrquica, i la preparació general per a la guerra. El segon tipus de militarisme és més modern, i es basa en l'impuls de la tecnologia militar i la indústria d'armament.

El rol de l'estament militar en els països del Tercer Món i en el procès de descolonització ha estat un dels temes clàssics de l'estudi del militarisme. (3) En aquest sentit, la major part dels treballs són de caràcter regional (Àfrica, Amèrica Llatina, (4) Carib, (5) etc.)

---

(1) L'obra més significativa d'aquests estudis es la compilació feta per Marek Thee i Asbjorn Eide a "Problems of Contemporary Militarism ", Croom Helm, 1980, 415 pp.. Vegis també: WALKER, R.B.J., "Contemporary Militarism and the discourse of dissent", Alternatives, vol.IX, nº 3, hivern 1983/84, p. 303-322. La revista Alternatives va publicar un interessant número monogràfic (Vol. X, nº 1, estiu 84), sota el títol "Appraising the Growth of Military Power".

(2) BERGHAHN, Volker, "Militarism: the history of an international debate, 1861-1979", Berg, 1981, 132 pp.

(3) BALL, Nicole -"Third World Militaries and Politics: An Introductory Essay", Cooperation and Conflict, nº 1, 1982; KALDOR, M.& EIDE, A., "The World Military Order: The impact of Military Technology on the Third World", Macmillan, London, 1979; LUCKHAM, Robin, "Capitalismo transnacional y desarrollo nacional", Fondo Cultura Económica, 1979; "Special Issue on Imperialism and Militarization", Journal of Peace Research, nº 2, 1980.

(4) CARRANZA, Mario, "Military Coups and Militarization in Latin America", Journal of Peace Research, nº 4, 1983, pp. 367-375; MILLAN, Victor & MORRIS, Michael A., "Proliferación y control de armamento en América Latina", Afers Internacionals, nº 2, tardor/hivern 1983, pp. 23-51

(5) El Proyecto Caribeño Justicia y Paz ha posat en marxa, des de Puerto Rico, un interessant programa d'investigació sobre el militarisme del Carib, que sintetitza molt bé aquests tipus d'estudis regionals.

Un altre ha estat l'especificació econòmica del militarisme. Val a dir que és ja una tendència força consolidada el remarcar el pes econòmic de les actuals manifestacions del fenòmen militarista; el volum de les referències sobre aspectes econòmics del militarisme ho testifica.(1)

Els estudis de localització nacional (el militarisme a la URSS, a Espanya,(2) et.) són també nombrosos, encara que la major part d'ells no han partit dels centres d'investigació sobre la pau.

És de destacar, igualment, el creixent interès de la investigació sobre la pau en l'estudi de la defensa nacional. És ja una opinió compartida el que la situació de militarització global de la societat internacional pot perdurar, precisament, gràcies a l'ambigüitat del terme "defensa" o "seguretat nacional". Molts països, particularment les grans potències, percebeixen sovint com a interessos nacionals, qüestions o territoris que van molt més enllà de la promoció de la seva seguretat nacional i afecten, en canvi, a la independència i sobirania d'altres Estats. Per altra banda, i a causa de la dinàmica que ha seguit la cursa d'armaments en els darrers decennis, l'opinió pública ha arribat a confondre defensa amb rearmament, creient que són sinònims. Una de les tasques i fites de la investigació sobre la pau és, justament, desmitificar aquest lligam i mostrar les diferents alternatives existents en el camp de la defensa, sense haver de recòrrer als procesos de militarització i armamentisme descontrolat.

---

(1) Un llibre introductori a aquest tema és "La economia del militarismo", de Ron & Dan Smith, Ed. Revolución, 1986, 151 pp. En un altre apartat donarem més bibliografia.

(2) LLEIXA, Joaquim, "Cien años de militarismo en España", Anagrama, 1986; FISAS ARMENGOL, Vicenç, "El poder militar en España", Laia, 1979, 300 pp.

Un dels treballs més interessants sobre el militarisme i que, en certa manera, representa la convergència de reflexions sobre un tema des de l'òptica dels estudis estratègics, l'estudi del comportament conflictiu, la psicologia social, la irenologia i els estudis de comunicació social, és l'elaborat per Robin Luckham al tractar sobre la militarització de la cultura.(1) Per Luckham, les armes están moldejant la consciència humana mitjançant el que es pot anomenar la "cultura armamentista", basada en el fetitxisme de l'arma o, més pròpiament, dels sistemes d'armes avançades. Aquestes armes són el resultat d'un procés específic de producció cultural: figuren entre els assoliments suprems de la ciència i la tecnologia modernes. Al mateix temps, són símbols en si mateixes, i com a tals estan arrelades en un complexe teixit de mites i ideologies. La vàlua de les armes en les guerres s'estableix hipotèticament en els escenaris dels estrategues, i llur vàlua social es defineix en les ideologies, mitjançant les quals els estadistes i les classes governants proclamen llur dret a controlar la força organitzada. L'armament ha penetrat en el propi procés de"producció cultural" i, al temps, és producte de múltiples formes d'activitat cultural.

Qui fabrica la cultura armamentista? En primer lloc, diu Luckham, aquells que idean, produeixen i despleguen armes: l'estament científic, els intelectuals de la seguretat i els gestors de la seguretat. Però la cultura armamentista està també moldejada per grups situats fora del complexe armamentista. Es tracta dels "interprets", que tradueixen la ideologia del complexe militar-industrial en els discursos de la

---

(1) LUCKHAM, Robin, "La cultura de las armas", Ed. Lerna (Barcelona), 1986.

cultura política i general. Aquests interprets estan assistits per un gran nombre de publicistes i propagandistes, que transmeteixen directament els valors i les imatges de l'armament al públic general que, al cap i a la fi, no és més que el blanc, l'objectiu, de les pròpies armes.

Aquest procés de militarització és global, universal, malgrat les contradiccions entre els Estats dominants i dominats, aconseguint així que la cultura armamentista tingui mites internacionalment compartits.(1)

És per aquest motiu que, correntment, la investigació sobre la pau es refereix a l'existència d'un ordre militar internacional, definit per Secares(2) com "el conjunt d'activitats, relacions i procesos on pren cos i es realitza l'expanssió de lo militar, generant una piràmide de poder mundial, un sistema de dominació i subordinació, una xarxa de depenències jeràrquiques i una estructura de control basada en les forces armades (amb tots llurs components), tot això insertat dins de les relacions internacionals contemporànies".

Transformar aquesta cultura de les armes i el domini que actualment realitza aquest Ordre Militar Internacional esdevé, doncs, un dels propòsits de la investigació sobre la pau. Luckham avança algunes de les tasques a fer en aquest sentit: a) subvertir les institucions, ideologies i mites dominants,

---

(1) Lukham proposa intensificar la investigació sobre el lligam existent entre els conceptes de cultura i de militarisme, i suggereix alguns temes concrets, com la legitimació de la guerra i la violència dels Estats, la legitimació de la intervenció en el Tercer Món, la formació "d'enemics interiors", la semiologia de l'armament, la fusió de lo real i lo irreal, i l'apropiació dels símbols de pau per tal de recolçar la guerra.

(2) SECARES, Vasile, "A Global Perspective on the Arms Race: The World Military Order", Bulletin of Peace Proposals, nº 4, 1981, pp. 349-360.

b) descodificar la retòrica (imatges, mitjes veritats, etc.) mitjançant la qual els armaments s'incorporen a la ideologia hegemònica

c) restaurar el sentit col.lectiu de la història

d) assumir la responsabilitat del futur

e) construir utopies factibles i,

f) desenvolupar noves formes de comunicació cultural i de democratització dels mitjans de comunicació.

L'estudi del rearmament: el paradigma de la divergència

Ja hem comentat abans que pocs temes hi han que expressin millor la diferència d'enfocaments que el representat pel rearmament.

En efecte, la concepció clàssica, recollida pels centres d'estudis estratègics convencionals para-estatals, és la de que la carrera d'armaments és un fenòmen inevitable resultant de la tensió internacional i de l'espiral d'acció-reacció provocada per l'enfrontament de les dues grans potències. A l'increment de despeses militars d'un pais o bloc correspondrà, inevitablement, una resposta del contrari en la mateixa magnitud.

Aquesta concepció del rearmament, però, ha estat criticada i desmontada en els darrers anys, fruit d'innombrables estudis duts a terme sota la iniciativa dels centres d'investigació sobre la pau, que ha dedicat al rearmament una prioritat quasi total a l'hora d'establir prioritats d'estudi.(1)

Marek Thee, del Peace Research Institute, Oslo, ha estat un dels investigadors que més atenció ha dispensat a la desmitificació i clarificació de la dinàmica del rearmament. En una de les seves darreres obres(2), explica que poden assenyalar-se, al menys, cinc grans causes que expliquin el rearmament, de les que les tres primeres serien causes externes i les dues darreres, causes internes.

---

(1) KÖHLER, Gernot, "Toward a General Theory or Armaments", Journal of Peace Research, nº 2, 1979, pp. 117-135. Köhler elabora, en aquest article, una síntesi dels dos paradigmes bàsics sobre el rearmament; MAJESKI, S.J. & JONES, D.L., "Arms race modeling, causality analysis and model specification", Journal of Conflict Resolution, juliol 1981; CUSAK, T.R. & DON WARD, M., "Military Spending in the United States, Soviet Union and the Republic of China", Journal of Conflict Resolution, setembre 1981.

(2) THEE, Marek, "Military technology...", pp. 101.

Les causes externes de la dinàmica del rearmament són:

1) Rivalitats imperials i nacionals, el poder polític i els esquemes expansionistes.

2) Els dilemes de seguretat causats de forma real o fictícia, les percepcions de por sobre l'agressivitat o les intencions vindicatives de països veins o de les grans potències.

3) Les competicions entre els sistemes, de caràcter polític, ideològic, social o religiós.

Les causes internes serien les següents:

4) Els interessos de benefici relacionats amb les pressions del complexe militar-industrial.

5) La situació tecnològica, dirigida per la moderna tecnologia militar.

Tots aquests factos han estat estudiats extensament per la investigació sobre la pau, i existeix una abundant bibliografia al respecte. Els factors que determinen l'existència de la carrera d'armaments i, en paraules de Luckham,(1) d'una cultura de les armes, són nombrosos, i la seva descripció i anàlisi significa quasi be la mitad de l'activitat de recerca de la investigació sobre la pau. Theè,(2) en un esforç de síntesi, ha ordenat aquests factors determinants del rearmament en tres apartats: estructurals, funcionals i doctrinals.

---

(1) LUCKHAM, Robin - "Of Arms and Culture", Current Research on Peace and Violence, nº 1, 1984. Traducció espanyola: "La cultura de las armas", Ed. Lerna, Barcelona, 1986.
(2) THEÈ, Marek -op. cit., pp. 101-124

Els factors estructurals serien dos: la tecnologia militar (Investigació i desenvolupament, projecció del rearmament al futur, perpetuació de l'armamentisme -follow-onimperative-; costum d'analitzar sempre en el pitjor dels casos possibles, el que condiciona i determina les estratègies), i, en segon lloc, els interessos de grup, representats pel complexe militar industrial.

Els factors funcionals serien els derivats de la burocràcia política i, també, de la dinàmica competitiva (acció-reacció) entre les grans potències. Aquest factor, doncs, existeix, però no és l'únic.

Finalment, els factors doctrinals serien fundamentalment dos: els impulsos culturals i històrics (la superestructura), que manipula a l'opinió pública amb el conte de l'amenaça permanent, i, en segon lloc, les doctrines generades per l'entorn material i tecnològic, és a dir, l'imperatiu militar recolzat per la sacralització de la força, i l'impuls expansionista i imperial, que intenta mantenir o engrandir les àreas d'influència.

Per les grans potències, aquesta dinàmica armamentista pot representar-se en un circuit d'alimentació permanent, composat per la investigació militar, que és el motor i la força operativa del rearmament, les forces internes que hem descrit, el poder polític i econòmic del complexe militar-industrial i, finalment, les forces externes ja comentades. Un circuit de causes i efectes que, no cal repetir-ho, no coincideix ni es pot homologar amb les explicacions que sorgeixen del centres d'estudis estratègics lligats, generalment, al poder militar i a l'indústria de guerra.

DINÀMICA ARMAMENTISTA DE LES GRANS POTÈNCIES

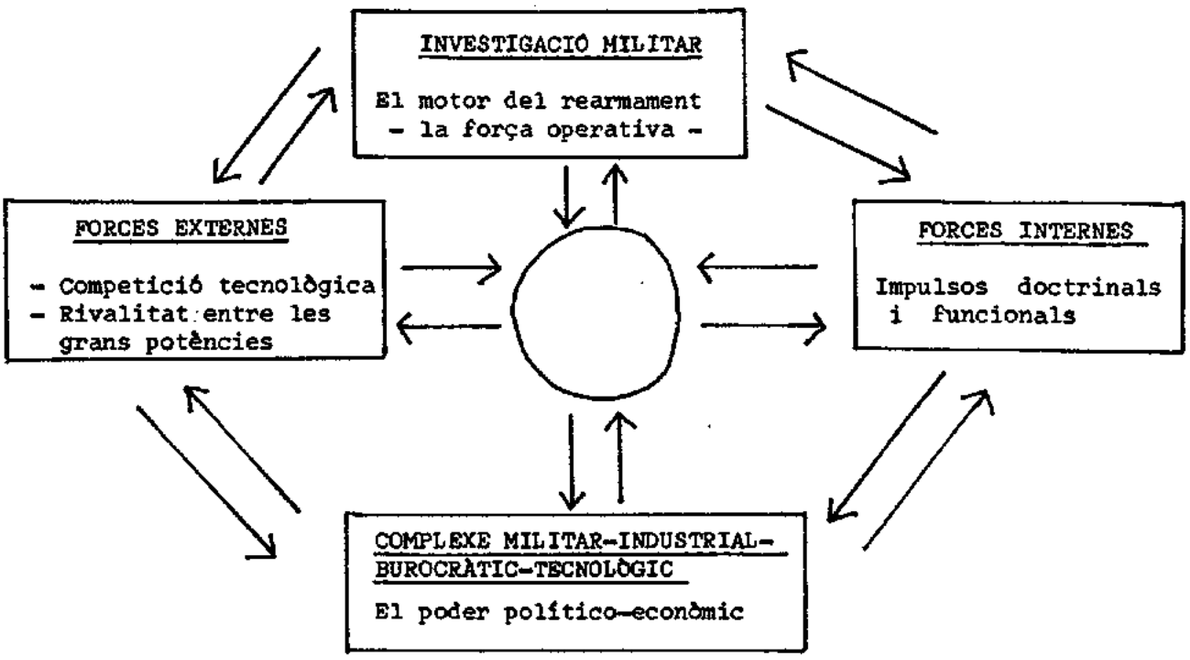

Font: MAREK THEE -"Military Technology, MIlitary Strategy and the Arms Race", Croom Helm 1986, pp. 124.

Si intentem sintetitzar els traballs realitzats sobre el rearmament, podriem agrupar-los en cinc grans àrees:

1) Estudis sobre la indústria de guerra i els complexes militar-industrials. Com posa en evidència un estudi de la UNESCO[1], existeixen dos diferents interpretacions en els estudis sobre aquest tema: la selectiva i la pluralista. Segons la primera d'elles, el complexe militar-industrial és una "minoria de poder", coordinada força rígidament i que és plenament capaç de determinar la direcció de la cursa d'armaments en funció dels seus propis interessos. Segons la tesi pluralista, el Complexe Militar-Industrial és un grup, coordinat de manera poc flexible, d'actors que tenen certs interessos comuns i que, conseqüentment, treballen en pro del mateix tipus de política, però els elements integrants del qual formen també unes forces que es contraresten mútuament.[2]

Egbert Jahn[3], en canvi, ha assenyalat que la concepció del compelexe militar-industrial és una variant de la teoria liberal dels grups d'interessos, i especialment en la seva versió de la teoria de la minoria selecta, que assigna gran importància a petits grups específics en el procès de valoració social. Jahn es pronuncia per una anàlisi dels complexes militars industrials que estigui en estreta conexió amb la totalitat de les relacions socioeconòmiques de la societat.

---

(1) UNESCO - "La carrera armamentista y el desarme: consecuencias sociales y económicas", Informes y Documentos de Ciencias Sociales, nº 39, 1978, pp. 8-9

(2) VAYRYNEN, Raimo -"Militarization, conflict behaviour and interaction: Three ways of analyzing the cold war", Tampere Peace Research Institute, Research Reports, nº 3, 1973, pp. 23-49.

(3) JAHN, Egbert -"The role of the armaments complex in Soviet society", Journal of Peace Research, nº 3, 1975, p.179-184.

Els estudis sobre l'estructura i l'impacte de la producció d'armaments, de les relacions polítiques i els interessos que es formen al seu voltant, han estat ampliament desenvolupats per autors i autores com Raimo Vayrynen,[1] Richard Barnet,[2] Seymour Melman,[3] Ulrich Albrecht, Helena Tuomi, SIPRI[4] S. Rosen,[5] aportant tots ells una gran quantitat de dades i referències que permeten donar una idea força aproximada del gran pes que la indústria d'armes gaudeix avui dia en el món de l'economia i de la política.

---

(1) VAYRYNEN, R. & TUOMI, Helena -"Transnational Corporations, Armaments and Development", St. Martin Press, N.Y., 1982

(2) BARNET, Richard J. -"La economia de la muerte", Siglo XXI, México, 1976, 191 pp.

(3) MELMAN, Seymour- "El capitalismo del Pentágono", Ed. Siglo XXI, México, 1972, 395 pp.

(4) BRZOSKA, Michael & OHLSON, Thomas, "Arms production in the Third World", SIPRI, 1986, 392 pp.; WULF, Herbert, "Producción de armamento en el Tercer Mundo", a "Armamentos y desarme en el mundo. Anuario reducido del SIPRI 1985", FEPRI, 1986, pp. 185-204.

(5) ROSEN, Stephen, "Testing the theory of the militar-industrial complex", Lexington, D.C.Health & Co., Mass., 1973, 311 pp.

2) Estudis sobre els efectes econòmics del rearmament.

La interrelació entre economia i defensa ha estat un dels temes que va donar origen a la investigació sobre la pau. Després de finalitzada la Segona Guerra Mundial, el matemàtic anglès Lewis F. Richardson va establir una primera teoria matemàtica sobre la dinàmica de les despeses militars. En els anys seixanta, amb el desenvolupament de la teoria dels jocs i la seva aplicació en el terreny econòmic i social, diversos economistes nordamericans (Eapoport, Schelling, Boulding) analitzen les relacions internacionals a partir de fets econòmics relacionats amb els conflictes, obrint camí a treballs més empírics o economètrics que es desenvolupen a la dècada dels setanta (Melman, Benoit, etc.), estudis que es centren normalment en l'anàlisi del complex militar-industrial i la significació de les despeses militars.

Cal destacar la important aportació dels estudis de la ONU en aquest terreny, particularment amb els dos informes relatius a la relació entre el desarmament i el desenvolupament(1) i a les conseqüències econòmiques i socials de la carrera d'armaments i de les depeses militars.(2)

---

(1) NN.UU. - "Relación entre desarme y desarrollo", Serie de estudios Desarme, nº 5, 1982, 207 pp.

(2) NN.UU. -"Las consecuencias económicas y sociales de la carrera de armamentos y de los gastos militares", Centro de las Naciones Unidas para el Desarme, 1978, 101 pp.

Les revistes de la comunitat científica dedicada a la investigació sobre la pau solen editar números monogràfics relatius a aquest tema de l'economia de l'armamentisme, amb certa freqüència.(1) Marek Thee, Robin Luckham, Jacques Fontanel, Ch. Schmidt, Tamás Szentes(2) i Angel Viñas,(3) són alguns dels autors que més s'han destacat en aquests tipus d'estudis sobre l'economia de la defensa.

D'altres treballs fan referència més explícita a alguns aspectes concrets de l'economia. Així, s'ha estudiat l'impacte de l'economia armamentista sobre la inflació, el creixement econòmic,(4) la divisió internacional del treball, les inversions,(5) l'endeutament, el malbaratament del recursos minerals i les matèries primeres,(6) etc.

---

(1) Un exemple en podria ser el nº 1, Vol.X, de l'estiu del 1984, de la revista nordamericana "Alternatives".

(2) SZENTES, Tamás -"Economic Effects of Global Militarization", a F.Alger & J.Balázs (edit.), "Conflict and Crisis of International Order: News Tasks of Peace Research", Proceedings of the IPRA 10 th. General Conference, Budapest, 1985, pp. 119-164.

(3) VIÑAS, Angel -"Armas y Economía", Ed. Fontamara, 1984, 216 p.

(4) BENOIT, Emile -"Defense and economic growth in developing countries", Lexington Books, 1973, 326 pp.; BOULDING, Kenneth & GLEASON, Alan -"War as an investment: The strange case of Japan", Peace Research Society (International) Papers, vol. III, 1965, pp. 1-17

(5) SIVARD, Ruth Leger -"World military and social expenditures", World Priorities, Washington (anuario); CAPPELEN, A; GLEDITSCH, N.P.; BJERKHOLT, Olav, "Military Spending and Economic Growth in the OECD countries", Journal of Peace Research, nº 4, 1984, p. 361-373.

(6) WESTING, Arthur -"Global resources and international conflict", SIPRI, 1986, 296 p.;

HVEEM, Helge -"Militarization of nature: conflict and co control over strategic resources and some implications for peace policies", Journal of Peace Research, nº 1, 1979, pp. 1-26; FISAS ARMENGOL, Vicenç - "Materias primas, minerales estratégicos y conflictos internacionales", Afers Internacionals (Barcelona), nº 0, primavera 1982, pp. 77-98.

Lindgren[1] ha compilat diferents estudis existents sobre els efectes econòmics de l'armamentisme, catalogant-los en dos grups:

a) l'influenciat pels treballs de Baran i Sweezy que mostren com les despeses militars són necessàries pel capitalisme.

b) l'orientat a la investigació del "trade-off" (reducció dels components civils quan s'incrementen les despeses militars).

Per Lindgren, mentre els governs no proporcionin una major informació sobre llurs despeses militars, resultará dificil d'arribar a conclusions fiables sobre els efectes de l'armamentisme sobre l'economia. Wolpin[2] ha compilat també els estudis realitzats sobre els costos de la militarització, mostran cóm els sistemes dominats per militars tendeixen a ser més repressius i a tenir cargues militars més feixugues.

---

(1) LINDGREN, Göran, "Review Essay: Armaments and Economic Performance in Industrialized Market Economics", Journal of Peace Research, nº 4, 1984, pp. 375-387.

(2) WOLPIN, Miles D., "Comparative Perspectives on Militarization, Repression and Social Welfare", Journal of Peace Research, nº 2, 1983, pp. 129-155.

3) Estudis dels efectes de l'armamentisme sobre el medi ambient.

El SIPRI d'Estocolm és el centre que més s'ha destacat per anàlisi científica d'aquest tema, havent publicat nombrosos llibres al respecte,[1] alguns d'ells juntament amb el Programa de Medi Ambient de les Nacions Unides (UNEP). Arthur Westing sol ser el coordinador d'aquestes investigacions. També hi podriem incloure en aquest apartat els estudis duts a terme sobre la guerra química i biològica, El SIPRI ha estat també qui ha realitzat la major part d'aquests estudis,[2] mantenint una col·lecció anomenada "Chemical and Biological Warfare Studies", tractan aquests tema en tots els seus anuaris.

---

(1) SIPRI -"Ecological Consequences of the Second Indochina War", 1976, 119 pp.; "Weapons of Mass Destruction and the Environment", 1977, 95 pp.; "Effects of Weapons on Ecosystems", 1979, 70 pp.; "Warfare in a Fragile World: the Military Impact on the Human Environment", 1980, 249 pp.; "Herbicides in War: The long-term Ecological and Human Consequences", 1984, 210 pp.; "Environment Warfare: a Technical, Legal and Policy Appraisal", 1984, 107 pp.; "Explosive Remnants of War: Mitigating the Environment Effects", 1985, 143 pp.; "Global Resources and International Conflict: Environment Factors in Strategic Policy and Action", 1986, 296 pp.

(2) Els treballs més recents del SIPRI sobre aquest tema són: ROBINSON, Julian Perry -"Chemical Warfare and Arms Control", 1985, 116 pp.; TRAPP, Ralf -"The detoxification and natural degradation of chemical warfare agents", 1985, 104 pp.; ROBINSON, Julian Perry -"The chemical industry and the projected chemical weapons convention", abril 1986; GEISSLER, Erhard -"Biological and toxin weapons today", 1986;

4) Estudis sobre el comerç d'armaments.

Durant el procès de descolonització, un dels mecanismes que els països desenvolupats han fet servir per aguditzar la depenència dels països del Tercer Món ha estat el comerç d'armes, una activitat comercial que ha augmentat els lligams de dependència tecnològica i política dels països del Sud vers els productors d'armes del Nord i, d'una manera específica, amb els EE.UU., la URSS, França i Gran Bretanya.

La investigació sobre la pau ha dedicat una gran atenció al seguiment d'aquest comerç, a la seva contabilització i a la recerca de les conseqüències que aquesta activitat podria tenir, tant pels compradors com pels venedors.
Els anuaris del SIPRI (1) han estat, de nou, una de les fonts bàsiques per seguir l'evolució d'aquest comerç. La federació de científics alemans, d'Hamburg, format per investigadors com U.Albercht, D.Ernst, P.Lock,i H.Wulf, han elaborat també estudis complerts sobre les transferències d'armes als països subdesenvolupats, (2) dades que es poden trobar igualment en els llibres del SIPRI que recolleixen les estadístiques acumulades en els seus anuaris. (3)

Finalment, cal fer referèn cia als esforços d'alguns autors, com Michael T. Klare, (4) per estudiar el comerç d'armes represives (policials).

(1) SIPRI, "World Armament and Disarmament".

(2) ALBRECHT, Ulrich et al. -"Armaments and Underdevelopment", Bulletin of Peace Proposals, nº 5, 1974; "New Trends in the Arms Transfer Process to Peripheral Countries", Hamburg, 1975; LOCK, Peter & WULF, Herbert -"A Register on Arms Production in Developing Countries", Hamburg, 1977.

(3) SIPRI -"The arms trade with the Third World", Penguin, 1975; "Arms trade registers. The arms trade with the Third World", 1975, 176 pp.

(4) KLARE, Michael t. -"Arms and power: The political economy of US weapons sales to Latin America", NACLA's Latin America & Empire Report, març 1975, 32 pp.;

5) Estudis sobre la tecnologia militar

Ja hem comentat anteriormenta, al referir-nos al rol decisiu de la investigació i desenvolupament militar en la dinàmica del rearmament, que l'anàlisi de l'evolució tecnològica i de la militarització d'aquesta evolució, ha estat un del temes que més bibliografia ha fet sorgir en els darrers anys. L'impacte de les noves tecnologies (E.T.) o tecnologies emergents, i el pes que la tecnologia juga en l'estratègia nuclear o en els plans de la guerra de les galaxies, han fet d'aquesta qüestió una de les més actuals en el debat sobre la pau i les estratègies de pau i conflicte.(1) Entre d'altres investigadors, la tecnologia militar ha estat estudiada per Frank Barnaby, Mary Kaldor, Marek Thee, J.P. Perry Robinson, Kosta Tsipis, Peter Lock, Robin Luckham i Asbjørn Eide.

Molts d'aquests treballs apunten en la direcció d'assenyalar que la creació de nous sistemes d'armes no és deguda a raons de seguretat, sinó a que la tecnologia, pel seu propi impuls, s'anteposa a la política i crea armes de forma permanent, a les que s'han de cercar justificacions a posteriori, principalment mitjançant la sobrepercepció de les amenaces i la creació de nous enemics. D'aquesta manera, la decisió d'adquirir sis-

---

(1) Una de les obres d'introducció a aquesta problemàtica més recent i complerta és "La guerra del futuro", de Frank Barnaby Ed. Debate, 1985. Recordem també el treball de Mary Kaldor, "El arsenal barroco", Ed. Siglo XXI, 1986., i la compilació de Mary Kaldor & Asbjørn Eide, "The World Military Order. The Impact of Military Technology on the Third World", The MacMillan Press, 1979, 306 pp.. El Bulletin of Peace Proposals hi ha dedicat uns quants números monogràfics (2/77, 4/77 i 1/78).

temes d'armes s'adopta moltes vegades amb la finalitat de satisfer les exigències de diferents interessos sectorials dins dels governs i, amb freqüència, com a derivació de les rivalitats de les diferents branques en que estan formades les forces armades. (1)

Per la investigació sobre la pau, la continua explosió de guerres i conflictes de l'actualitat no és pas una casualitat. Es produeixen perquè han estat alimentades durant molts anys per polítiques suicides que confien i es basen en l'armamentisme i en l'acumulació incontrolada d'artefactes destructius. En aquest sentit, la influència exercida sobre el militarisme per l'impuls tecnològic ha estat decisiva, i de tal forma, que podria afirmar-se que la cursa d'armaments és, fonamentalment, una cursa tecnològica. De fet, les estratègies (nuclears o convencionals) no són més que prolongacions dels avenços tecnològics.

Mary Kaldor(2) suggereix que la carrera d'armaments actual està determinada per diferents factors nacionals, el més important dels quals és el conservadurisme militar i la cerca de contractes de defensa per part de les grans empreses, per tal d'augmentar el màxim la demanda de llurs productes tradicionals. El resultat és la creació d'un arsenal de sistemes d'armes "barroc" (avions molt complicats, míssils sofisticats,etc); cada generació d'armes porta una pila de millores sobre l'anterior, seguint una espiral tecnològica allunyada de les mateixes teories estratègiques. Les armes són, finalment, les que crean les estratègies.

---

(1) JOXE, Alain, "La technologie dans le rapport des forces", Paix & Conflits, Paris, tardor 1984, pp. 61-67.

(2) KALDOR, Mary,"El arsenal barroco", Ed. Siglo XXI, 1986.

Estudis sobre la nuclearització

Una part important de la dedicació dels estudis estratègics, convencionals o crítics, ha anat dirigida a la significació de l'armament i de l'estratègia nuclear. Ja hem comentat també que la investigació sobre la pau es va consolidar, en certa manera, a partir de la contestació i crítica nuclear que sorgir a la dècada dels cinquanta.(1)

El tema nuclear ha estat tractat, fonamentalment, des de quatre perspectives: la conceptual (el discurs de la dissuasió), la proliferació vertical, la proliferació horitzontal, i la conexió entre armes nuclears i intervencionisme.

El discurs estratègic basat en les armes nuclears ha estat objecte de nombroses i consistents crítiques des de la mateixa aparició de les armes nuclears.(2) Centenars de llibres i milers d'articles han anat explicant els riscos derivats, tant de l'existència de les armes com de les conseqüències d'un eventual ús d'una part d'elles o de la seva totalitat. Els recents descobriments de les conseqüències ecològiques d'una guerra nuclear i, especialment, de l'existència d'un "hivern nuclear", han vitalitzat encara més aquest debat polític i científic.(3)

(1) La revista Bulletin of the Atomic Scientists, editada per la Educational Foundation for Nuclear Science, va neixer al 1945, i continua essent una de les principals plataformes d'opinió crítica sobre el perill nuclear.

(2) Bona part d'aquestes opinions es troben catalogades a "Guia bibliogràfica sobre estratègia i proliferació nuclear", de Vicenç FISAS, Fundació Jaume Bofill, 1983, 255 pp.

(3) D'entre les obres més recents: ROWAN-ROBINSON, Michael - "El invierno nuclear", Ed. Ariel, 1986, 122 pp.; "Armas Nucleares", Libros de Investigación y Ciencia, 1986, 270 pp.; AGUIRRE, Mariano -"De Hiroshima a los euromisiles", Ed. Tecnos, 1984, 585 pp.; RIORDAN, Michael-"El día después", Ed. Grijalbo, 1984,; WEBBER, Ph. &WILKINSON, G. & RUBIN, B. "Crisis de los euromisiles", Ed. Debate, 1984;

El tema nuclear ha estat, probablement, el principal vincle entre el moviment per la pau i la comunitat científica dedicada a la investigació sobre la pau. Campanyes com les que porta a terme l'European Nuclear Disarmament (END) o el grup britànic CND, apleguen a persones que treballen des de una doble perspectiva: la militància a grups antinuclears i la tasca d'investigació; aquest és el cas de persones com Dan Smith[1], E.P. Thompson[2], Doroty Thompson[3], Sheena Philips, Malcom Chalmers[4], Paul Rogers[5] i un llarg etcètera.

També ha estat molt important la col.laboració d'antics militars i d'especialistes en estratègia militar. En aquest sentit, les dades aportades en els darrers anys per William M. Arkin i Richard W. Fieldhouse[6] ha estat més que estimable, i ha completat la informació que ja anava proporcionant, des de feia uns quants anys, el Center for Defense Information, de Washington[7], dirigit per l'almirall retirat Gene R. La Rocque.

---

(1) SMITH, Dan -"Fallacies in Deterrence and Warfighting Strategies", a Paul Joseph & Simon Rosemblum (Ed.), "Search for Sanity", South End Press, Boston, 1984, pp. 21-78.

(2) THOMPSON, E.P. -"Protesta y sobrevive", H.Blume, 1983, 221 p "Opción cero", Ed. Crítica, 1983, 253 pp.

(3) THOMPSON, Doroty -"Antes muertas. Mujeres contra el peligro nuclear", Edic. La Sal (Barcelona), 1984, 250 pp.

(4) CHALMERS, Malcom -"Trident: Britain's independent arms race" CND Publications, 1984, 88 pp.

(5) ROGERS, Paul -"Guide to Nuclear Weapons 1984-85", Bradford School of Peace Studies, 1984

(6) ARKIN, William & FIELDHOUSE, Richard W. -"Nuclear Battlefields", Ballinger, 1985, 328 pp.

(7) Aquest centre publica el butlletí "The Defense Monitor".

Per Frank Barnaby[1], un dels especialistes sobre estratègia i armament nuclear que ha di vulgat més aquesta problemàtica, hi han dos tipus d'explicacions a l'interrogant de per què és cada dia més probable que es produeixi un conflicte nuclear, tot i que sabem que desembocaria en una catàstrofe complerta:

a) Alguns dirigents polítics desitjen posseir la capacitat per a donar un primer cop nuclear, i amb la finalitat de que els països respectius detentin el domini mundial o la superioritat estratègica.

b) La cursa d'armaments nuclear es ja incontrolable degut al poder polític de certs grups de pressió:

1) Els militars, que mouen un pressupost de 900.000 milions de dolars anuals en qüestions de defensa.

2)Les indústries de defensa, que controlen uns pressupostos de 180.000 milions de dólars anuals per la fabricació d'armaments.

3) Els grups acadèmics, que monopolitzen el 30% de la investigació mundial, que és la proporció mínima dedicada a temes militars.

4) La burocràcia. Uns 27 milions de civils treballen en el món per a les institucions militars.

---

(1) BARNABY, Frank -"La guerra del futuro", Ed. Debate, 1985, pp. 11-12

Ens referiem anteriorment a que un dels aspectes més preocupants del tema nuclear era la seva proliferació, és a dir, el creixement quantitatiu de l'arsenal existent a cada pais nuclear (proliferació vertical) i, al mateix temps, la disseminació de la tecnologia nuclear arreu del món, de manera que cada cop hi han més països que tenen possibilitats de fabricar explosius nuclears (proliferació horitzontal).

Pel que fa a la proliferació vertical, cal recordar que en l'actualitat existeixen unes 60.000 bombes nuclears, amb una potència destructiva de 16.000 Megatones, és a dir, lo equivalent al potencial de destrucció de 5.000 Segones Guerres Mundials juntes. Amb aquest poder mortífer, podria destruir-se la Terra cinquanta vegades. Un sol missil d'avui dia pot tenir una capacitat destructiva superior a la desencadenada durant tota la Segona Guerra Mundial...

Pel que fa a la proliferació horitzontal, malgrat les salvaguardes i institucions encarregades de controlar l'ús estrictament civil-comercial de l'energia atòmica, el cert és que ja són diversos el països que han burlat aquests controls i s'han fet amb el domini de la construcció d'enginys per a ús militar: Sudàfrica, Israel, India i Pakistà en són uns exemples. El plutoni, element artificial resultant de la fissió a les centrals nuclears, és un element bàsic per a la fabricació d'explosius nuclears. El plutoni obtingut anualment a causa de l'existència de les centrals nuclears, pot ésser sufucient per a fabricar 1.500 bombes anuals del poder destructiu de les d'Hiroshima i Nagasaki. Aquest tema, l'ús militar de l'energia nuclear centrada en la producció d'electricitat, ha estat també molt estudiat per diversos centres d'investigació sobre la pau, i especialment pel SIPRI, que hi ha dedicat

molts llibres i estudis,[1] sovint coordinats per Jozef Goldblat. El problema de la proliferació ha dut, lògicament, a l'estudi dels mecanismes de no-proliferació i a la revisió i crítica del Tractat de No Proliferació (TNP).[2]

Un altre camp tractat en relació a la nuclearització és el lligam existent entre la instal·lació d'armes nuclears a determinades zones i la possibilitat de desencadenament d'una guerra nuclear limitada, com a derivació de la política intervencionista de les grans potències i, especialment, dels Estats Units. Aquesta "conexió mortal" ha estat denunciada per analistes com M.T. Klare[3] i Ellsberg.[4]

Finalment, la nuclearització ha creat una àmplia resposta en quant a l'elaboració de plans de desnuclearització, i creació de zones zones lliures d'armes nuclears,[5] destacant els treballs d'Ulrich Albrecht, Sverre Lodgaard i Marek Thee.[6]

(1) A part de la informació que anualment apareix en els Yearbooks, el SIPRI ha publicat aquests llibres sobre la proliferació nuclear: "Non proliferation: The Why and the Wherefore", 1985; "Nuclear Non-Proliferation: A Guide to the Debate", 1985; "Safeguarding the Atom: A Critical Appraisal", 1985; "No First-Use", 1984; "Uranium Enrichment and Nuclear Weapon Proliferation", 1983; "The NPT: The main political barrier to nuclear weapon proliferation", 1980; "Internationalization to Prevent the Spread of Nuclear Weapons", 1980; "Postures for Non-Proliferation.", 1979; "Nuclear Energy and Nuclear Weapon Proliferation", 1979.

(2) GRASA, Rafael -"España y el Tratado de No Proliferación Nuclear", Papeles para la Paz, nº , CIP, 1985.

(3) KLARE, M.T. -"The Inescapable Links: Interventionism and Nuclear War", a Joseph & Rosemblum (ed.), "Search for Sanity", South End Press, Boston, 1984, pp. 463-468.

(4) ELLSBERG, Daniel -"Nuclear Weapons and Global Intervention", a Joseph & Rosemblum (ed.)m "Search for Nuclear War", South End Press, Boston, 1984, pp. 39-52.

(5) FISAS ARMENGOL, Vicenç -"El desarme en casa", Fontamara 1984;

(6) LODGAARD, S. & THEE, M. -"Nuclear Disengagement in Europe", SIPRI, 1983, 264 pp.

"Problems of the Nuclear Weapons Freeze", Bulletin of Peace Proposals, nº 3, 1982, pp. 243-278.

Estudis sobre el desarmament

Els estudis sobre el desarmament han sofert una evolució molt particular al llarg dels darrers decennis. Si, durant els anys cinquanta, podia parlar-se encara d'un autèntic esperit de desarmament, en el sentit d'existir una voluntad de lograr una progressiva desmilitarització i desnuclearització entre els països, arriben als anys seixanta amb una ruptura total pel que fa a aquest concepte: mentre uns continuen parlan del desarmament, altres comencen a referir-se exclussivament al "control d'armaments" (arms control), és a dir, a l'objectiu més limitat de dominar i controlar el creixement de l'armamentisme, però sense renunciar a ell.

Per la investigació sobre la pau, el desarmament és un medi per arribar a un procès de desmilitarització més ample. Les dificultats per aconseguir un mínim d'avenç en quant a programes de desarmament han fet, però, que aquest medi s'hagi convertit ja en un fi. Amb d'altres paraules: la història del desarmament ha estat la història d'un fracàs, i la situació actual no permet pas de parlar de gaires guanys assolits en aquest terreny. Així les coses, molts dels treballs sobre el desarmament tracten, justament, de la forma com vèncer els innombrables obstacles que sorgeixen des de molts i diferents sectors polítics, socials i econòmics.(1) Alva Myrdal(2) ens recorda alguns d'aquests entrebancs:

---

(2) MYRDAL, Alva -"El juego del desarme", Ed. Debate, 1984

(1) Un dels pioners en la cerca de noves fórmules de desarmament fou Charles E. Osgood, professor de sociologia nordamericà que, el 1962, va publicar un projecte centrat en una fórmula anomenada GRIT (correspondència graduada en la reducció de tensions), basada en l'inici de mesures de desarmament petites, amb l'objectiu d'obrir camí i crear confiança. El tema de les iniciatives unilaterals i de creació de confiança pel desarmament ha estat molt seguit pel Peace Research Instiute-Dundas, del Canadà.

a) L'interès dels complexes militar-industrials, que han format una indústria bèl.lica dotada d'una parcial autonomia.

b) El secretisme imperant en les polítiques de defensa, que dificulta l'establiment de relacions de confiança necessàries a l'hora de negociar reduccions d'armaments.

c) El concepte de seguretat imperant, que basa la seva força en el poder militar, i no en la cooperació entre els pobles.

d) L'assimetria dels objectes que es negocien. El que per uns és bàsic, per d'altres és secundari; el que per a uns és una arma de teatre, per altres és una arma estratègica.

e) El ritme dels avenços tecnològics en el camp dels armaments és molt més ràpid que el ritme de les converses de desarmament.

f) Les negociacions es plantejen quasi exclussivament entre les grans potències, marginant el rol i la capacitat de decissió dels altres països.

g) Existeix una mena de monopoli nuclear en el tema del desarmament, marginant les possibilitats de reduir els arsenals convencionals.

h) El que es busca no és un equilibri global entre les grans potències, sinó la superioritat militar. Amb aquest esperit, mai es lograran avenços significatius.

El desarmament, per altra banda, no pot presentar-se aïlladament. Si no va acompanyat, paralelament, de mesures que permetin una desmilitarització del pensament polític, els resultats sempre seran parcials. El desarmament, per tant,

s'ha de orientar tant a la reducció de les armes, com a l'acabament del pensament polític i estratègic que necessita d'aquestes armes. Les converses de desarmament, dit d'una altra manera, han d'estar acompanyades d'un treball polític i social. Aquest és el repte que els Estats no volen assumir i que, en canvi, valora la investigació sobre la pau.

En contra del pensament limitat de"l'arms control", la investigació sobre la pau ha insistit en el desenvolupament d'altres aspectes, dels que destacariem els següents:

a) La recerca d'alternatives de defensa, és a dir, de sistemes de seguretat que permetin protegir els ciutadans d'un pais sense entrar en el cercle viciós del rearmament i possibilitant, així, realitzar una contribució al procès de desarmament.(1)

b) El descobriment dels mecanismes psicològics, sociològics i polítics que fan crèixer la inseguretat de la població, per tal de cercar les formes de disminuir aquestes percepcions d'inseguretat.

c) Els actors del desarmament han de ser, no sols els Estats, o un grup reduit d'aquestos, sinó tots els països implicats en procesos de rearmament i amb participació de totes les instàncies socials de la comunitat. Iniciatives com les dels municipis desnuclearitzats, l'agermanament de ciutats, organitzacions no governamentals a favor de la pau, etc., afavoreixen la creació d'un nou clima d'enteniment entre els pobles i de voluntad per arribar a solucions pacífiques per els conflictes internacionals.

---

(1) El Center of Peace and Conflict Research, de la Universitat de Copenhague, edita la publicació "Non Offensive Defense", que recull tots els treballs que es fan a l'actualitat sobre les alternatives de defensa.

d) No cal esperar a que tots els països del món es posin d'acord per començar a treballar a favor del desarmament. Sobren en el món moltes armes, militars i institucions dirigides a preparar la guerra, de manera que és factible anar reduint aquest sobrant ("overkill") sense que la seguretat dels països es vegi afectada. En canvi, això permetria iniciar dinàmiques de confiança de resultats probablement molt positius. Aquesta estratègia és el que s'anomena d'unilateralisme mutu.

e) El desarmament, com la política de defensa, és quelcom que afecta a tots els ciutadans, i no sols als estrategues. Per això, la participació sincera de la població en la conducció d'aquests afers, incrementarà paulatinament l'interès dels pobles en lograr acords satisfactoris i útils. La democratització de les polítiques de defensa i desarmament pot arrivar a ser una base fonamental per augmentar la seguretat real dels pobles.

f) El desarmament va molt relacionat amb el procès de desenvolupament, particularment perquè possibilitaria l'establiment d'un nou ordre econòmic més favorable a la satisfacció de les necesitats humanes bàsiques dels països pobres.[1]

---

(1) GRAHAM, Mac ; JOLLY, R.; SMITH, Chris -"Disarmament and World Development", Pergamon Press, 1986 (2ª ed.), 306 pp.; LEONTIEFF, Vassily -"Disarmament, foreign aid and economic growth", Journal of Peace Research, nº 3/4 1964, pp. 155-167; BALL, Nicole:-"The Military in the Development Process", Regina Books, Cal., 1981, 116 pp.; BALL, N. -"Defense and Development: A Critique of the Benoit Study", Economic Development and Cultural Change, abril 1983. La revista Peace and the Sciences, editad a Austria, tracta habitualment d'aspectes econòmics relacionats amb el desarmament.

En un treball sobre les contradiccions i compatibilitats entre pau i desenvolupament, Hettne[1] identifica tres elements d'investigació: l'anàlisi del problema, l'exploració d'alternatives i la identificació dels actors socials de les alternatives de desenvolupament. Les anàlisis indiquen que els principals models de desenvolupament (models de creixement i modernització) creen conflictes interns i externs que reprodueixen i alimenten el rearmament. Per això, afirma Hettne, més que concebre el desarmament com a condició pel desenvolupament, hauriem d'argumentar que el desenvolupament és la condició pel desarmament.

Totes aquestes suggerències han proporcionat també una amplia literatura de dificil selecció.[2]

Tot i que a nivell operatiu no és gaire eficaç, les Nacions Unides mantenen una línia de publicacions les quals han estat de gran utilitat per les persones que es dediquen a aquest tipus d'investigació.[3] La UNESCO, per la seva banda, ha patrocinat també nombrosos estudis d'indubtable valor.[4] Finalment, recordarem també que tan els anuaris del SIPRI[5] com la publicació "The Arms Control Reporter"[6] són eines molt útils pel seguiment de les converses de desarmament i control d'armes.

---

(1) HETTNE, Bjørn, "Peace and Development. Contradictions and Compatibilities", Journal of Peace Research, nº 4, 1983, pp. 329-342.

(2) Les Nacions Unides i altres institucions interessades en el desarmament, publiquen periòdicament algunes guies bibliogràfiques que permeten conèixer tot allò que es publica sobre aquest tema. D'aquestes guies en destaquem les següents: UNIDIR, "Répertoire de la Recherche sur le Désarmement", NN.UU., 1982, 454 pp.; "Peace Research Abstracts Journal", Canadian Peace Research Institute-DUNDAS; "The Quarterly Review of Defence & Disarmament Literature", University of Bradford.

(3) D'entre aquestes publicacions, destaquem la col·lecció "Serie de Estudios Desarme", on s'han editat treballs referents a la reducció dels pressupostos militars, la repercussió de la creació d'un mecanisme internacional de satèlits de control, la relació entre desarmament i seguretat nacional, un estudi sobre les mesures de foment de la confiança, la relació entre el desarmament i el desenvolupament, el desarmament regional, les armes nuclears, etc. També publica la ONU un anuari sobre desarmament i una revista semestral titulada "Desarme".

(4) UNESCO -"Anuario de Estudios sobre Paz y Conflictos", Ed. Fontamara, 1986 (dos volums).

(5) "World Armament and Disarmament. SIPRI Yearbook"

(6) Editada per l'Institute for Defense and Disarmament Studies, (251 Harvard Street, Brookline, Massachusetts 02146, USA)

El doble llenguatge dels estudis estratègics

Malgrat les especialitzacions temàtiques que hem assenyalat anteriorment, tant els centres convencionals com els d'investigació sobre la pau tracten i analitzen un grapat molt considerable de temes comuns. La diferenciació està, però, en la forma en que aquestes qüestions són estudiades, i en les conclusions que se'n treuen d'aquestes anàlisis.

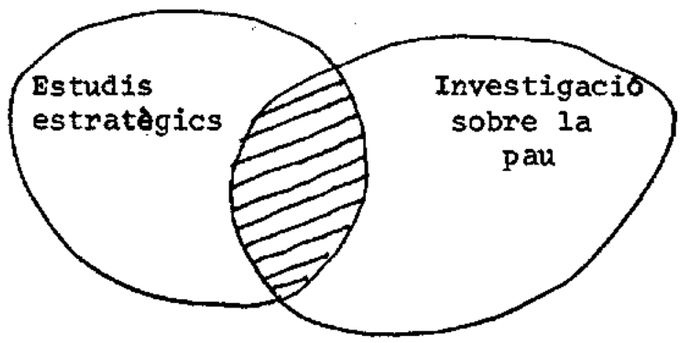

Quan s'analitza un aspecte de la política exterior, de la seguretat, de l'estratègia, del desarmament o de la defensa, el discurs del centres d'estudis estratègics roman caracteritzat per unes finalitats i per unes percepcions clarament diferents, quan no antagòniques, de les dels centres crítics d'investigació sobre la pau. Quan, per posar alguns exemples, uns parlen d'interessos legítims de seguretat nacional (EE.UU.), altres poden parlar d'imperialisme (Nicaragua), tot parlant d'un mateix afer (les relacions dels Estats Units amb l'Amèrica Central). L'intervenció nordamericana a Libia, per posar un altre exemple, és tractada com a un tema de "defensa contra el terrorisme" per alguns centres lligats a l'stablishment, mentre que és considerat com a una qüestió de l'intervencionisme i de les noves

formes de guerra de baixa intensitat,per altres. centres relacionats amb la investigació sobre la pau. De la mateixa manera, l'esforç en cercar una major cooperació militar i policial entre els països equival, en l'altre discurs, al desenvolupament de l'Ordre Militar Internacional, entès com "el conjunt d'activitats,relacions i procesos on pren cos i on es realitza l'expansió de lo militar, generant una piràmide mundial de poder, un sistema de dominació i subordinació, una xarxa de dependència jeràrquica i una estructura de control basada en les forces armades (amb tots els seus components), tot això insertat dins de les relacions internacionals contemporànies".(1)

Tot el discurs del realisme polític tendent a racionalitzar la dissuasió nuclear i l'equilibri del terror, tasca en la que hi participen molt activament els centres d'estudis estratègics, no és altra cosa , en opinió de la investigació sobre la pau, que l'encobriment de procesos d'amenaça que poder derivar vers la destrucció de l'Humanitat, l'exterminisme,(2) fenòmen definit per Thompson com el sistema armamentista recolçat pels interessos econòmics, científics, polítics i ideològics.

Els estudis estratègics convencionals, des del moment que estan interessats en el manteniment de l'statu quo i en el reforçament del potencial militar de les grans potències, dediquen gran atenció a l'evolució de les relacions Est-Oest,

---

(1) SECARES, Vasile -"A Global Perspective on the Arms Race: The World Military Order", Bulletin of Peace Proposals, nº 4, 1981, pp. 349-360

(2) THOMPSON, E.P. -"Opción cero", Ed. Crítica, 1983, 253 pp.

al rol que tenen les aliances militars en el manteniment d'aquesta situació, i a l'establiment d'una marxa en la divisió internacional del treball que beneficii als països ja desenvolupats i industrialitzats. L'òptica de la investigació sobre la pau, en canvi, és de promoure un canvi en totes aquestes situacions. Conscient de que és justament als països pobres on també s'acumulen els conflictes, en una mena de divisió internacional dels conflictes, l'establiment de relacions justes i equitatives entre el Nord i el Sud, esdevè un camp d'atenció prioritària, precisament perquè entén que el concepte de seguretat ha de restar lligat amb el de desenvolupament. A partir d'aquest principi, sembla evident que una aproximació política a aquesta nova concepció de la seguretat sols pot dur-se a terme des-d'una política de deslligament dels blocs i/o del neutralisme respecte a les aliances militars.(1)

Cada país troba sempre raons i justificacions per a endegar programes de creixement de la seva força militar i augmentar els seus pressupostos militars. Aquest fet, però, a nivell internacional, dóna uns resultats que no són explicables com a una sumatòria de les actituds nacionals. El bel.licisme i el militarisme d'algus estats són presentats sovint com a projectes de seguretat i de protecció nacional, en una dinàmica en la que la seguretat d'uns depen de la insegurètat dels altres.

---

(1) ALBRECHT/BERG/LODGAARD/LUTZ/SCHLOTTER/SENGHAAS -"La seguridad europea a debate: Bloques, neutralismo, desvinculación", Edit. Fontamara, 1985,

EL DOBLE DISCURS ESTRATÈGIC

Discurs convencional	Discurs crític
POLÍTICA EXTERIOR	
Seguretat Nacional	Imperialisme
Terrorisme	Intervencionisme
Cooperació militar	Ordre Militar Internacional
Distensió	Amenaça
Estabilització/Pacificació	Guerres baixa intensitat
Aliances militars	Neutralisme
Relacions Est-Oest	Relacions Nord-Sud
Divisió Internacional Treball	Divisió Internacional Conflicte
SEGURETAT	
Seguretat	Bel.licisme
Protecció	Militarisme
Professionalisme	Burocràcia
Secretisme	Democratització
Política de blocs	Seguretat Compartida
ESTRATÈGIA	
Equilibri del terror	Exterminisme
Dissuasió	Política d'amenaces
Capacitat de destrucció	Capacitat de supervivència
Capacitat primer-cop	No-first-use
Pacificació	Domini
DESARMAMENT	
Control armaments	Desarmament
Seguretat regional	Zones Lliures d'Armes Nuclears
Mesures de confiança	Desmilitarització
Desarmament unilateral	Desarmament multilteral
Verificació	Voluntat política
DEFENSA	
Economia de la defensa	Rearmament
Indústria de la defensa	Complexe Militar-Industrial
Defensa ABQ	Humanicidi
Aprofitament tecnologia	Malbaratament tecnologia
Modernització	Alternatives de defensa
Nuclearització	Desnuclearització
Racionalització indústria	Reconversió indústria militar

El cas del rearmament és molt significatiu per evidenciar el doble discurs que es desprèn dels estudis estratègics. El discurs més convencional no té consciència de la gravetat que suposa el manteniment, a nivell mundial, d'unes despeses militars molt elevades, així com la repercusió que, especialment a les economies del Tercer Món, significa mantenir un ritme elevat d'aquestes despeses. El discurs convencional parla, en canvi, del sector de l'economia de la defensa i com a un tipus d'indústria normalment integrat en l'estructura econòmica d'un país. La crítica qualitativa al que es produeix i els efectes humans de destrucció que van implícits a la producció d'armaments, queda eliminada pels imperatius de producció i per la necessitat d'amortitzar els elevats costos de la investigació i desenvolupament que han precedit a l'estadi de producció. El discurs convencional nega l'existència i formació de complexes militars-industrials-burocràtics-tecnològics, i parla, en canvi, del caràcter sacralitzat i estratègic d'aquest tipus de producció. Una producció que, amb la justificació de que tot el que pugui augmentar la defensa d'un país és legítim, excusa el desenvolupament d'armes químiques, biològiques i de destrucció massiva, encara que de vegades estiguin prohibides per la legislació internacional.

Aquesta diferència en la significació i repercussió de l'economia de la defensa/guerra fa que els estudis emanats pels centres més convencionals no facin practicament referència a, per exemple, les possibilitats de la reconversió de la indústria bèl.lica o al malbaratament que suposa el monopoli militar en el camp del desenvolupament tecnològic,

temes aquests, junt amb el de les alternatives de defensa, que sols han estat atesos pels centres d'investigació sobre la pau.(1)

Igualment significatiu és la diferència conceptual existent al parlar de desarmament, fins el punt que el discurs convencional del realisme polític l'ha transformat en un nou concepte, molt diferent: el control d'armaments (arms control). El que es busca no és ja la reducció progressiva dels armaments dins un esquema general de desmilitarització, sinó que simplement es persegueix un control de la mateixa carrera d'armaments: una mena de marketing de l'armamentisme. La seguretat regional és plantejada, en el discurs convencional, com a resultant d'un increment i una coordinació del potencial militar dels països aliats, i no, com propugna la investigació sobre la pau, com a una dinàmica de desmilitarització progressiva i escalonada a partir d'iniciatives unilaterals que proporcionin confiança a tercers. La manca de voluntat política i els nombrosos obstacles interns per a endegar un procès de desarmament són amagats, en el discurs convencional estratègic, per excuses relatives a la dificultat de verificar la reducció dels armaments.(2)

---

(1) Per conèixer l'impacte de la tecnologia militar poden consultar-se els treballs de Mary Kaldor "Más allá de los bloques", edit. Fontamara, 1986, i "El arsenal barroco", Ed. Siglo XXI, 1986, així com l'obra de Marek Thee "Military Technology, Military Strategy and the Arms Race", Croom Helm, 1986. Per les alternatives de defensa, pot consultar-se la àmplia bibliografia del meu llibre "Una alternativa a la política de defensa en España", Ed. Fontamara, 1985, pp. 111-126, i el número monogràfic del Journal of Peace Research, nº 2, 1984.

(2) Els obstacles pel desarmament han estat perfectament descrits per Alva Myrdal a "El juego del desarme", Ed. Debate, 1984; d'una forma més resumida també pot veure's en el meu treball "El desarme en casa", Ed. Fontamara, 1984.

El llenguatje polític-estratègic utilitza amb freqüència la metàfora per a transformar l'estat d'opinió de determinats temes, mitjançant la manipulació del significat de les paraules. Hook[1], en un estudi centrat en el llenguatje nuclear, senyala com la metàfora (la necessitat de "curar" l'alèrgia dels japonesos a lo nuclear, p.ex.), juga un paper important en l'estructuració de la realitat política, i advoca a que els investigadors i investigadores, edu cadors i activistes sobre la pau s'exercitin en l'ús de les metàfores i contra-metàfores.

---

(1) HOOK, Glenn D., "The Nuclearization of Language: Nuclear Alergy as Political Metaphor", Journal of Peace Research, nº 3, 1984, pp. 259-275

LA IRENOLOGIA

Hem vist fins ara com, des de diverses disciplines i aproximacions, han estat tractades qüestions directament vinculades amb la pau i els conflictes. La pau, però, ha estat també estudiada i analitzada de forma directa i des d'una óptica normativa, és a dir, condiderant-la com a un valor de tal magnitud que justifica la creació d'una mena de ciència al voltant del seu estudi.

Sovint s'afirma que la investigació sobre la pau no és més que "irenologia", mot aquest que prové de la paraula grega "eirene", que significa pau. La irenologia, però, no s'ha convertit realment en una ciència, ni tan sols en una metodologia, sinó en tot cas en un recull d'aspectes i temàtiques particularment relacionades amb el significat de la pau i en la dinàmica social que ens pot permetre d'acostans-hi. És per això que en aquest capítol hi he arreplagat cinc temes de la investigació sobre la pau que, tot i sent poder els menys acadèmics fins el moment, constitueixen el nucli central de la reflexió actual sobre la pau: l'educació per la pau, el moviment per la pau, els drets humans, el mundialisme i els estudis sobre pau.

Val a dir que, com ja s'ha esmentat en anteriors ocasions, tots aquests temes estan interrelacionats i conectats amb d'altres temes i corrents comentats anteriorment. Així, els treballs sobre educació per la pau tenen molt a veure amb estudis sobre els conflictes i, en concret, amb el corrent psico-sociològic; el mundialisme, per posar un cas encara més evident, no és altra cosa que un dels corrents contemporanis de les relacions internacionals. Si, pel contrari, l'he posat en la irenologia, és perquè m'ha semblat oportú rescatar-lo i alliberar-lo del corsé academicista, per situar-lo en un marc més obert i dinàmic.

També caldria fer menció d'una quantitat força notable d'aportacions reflexives sobre la pau des de disciplines acadèmiques (la història, la filosofia, etc.), i en una línia que dificilment permetria d'encabir aquestes reflexions i estudis en els corrents citats en anteriors capítols.

Així, si els i les historiadores s'han ocupat d'investigar les guerres i de quantificar-les, poques són les aportacions que s'han fet per conèixer les societats pacífiques. D'entre les excepcions, val la pena esmentar les aportacions de Melko[1], que ha estudiat els períodes de pau a la història, encara que es refereix únicament a aquelles societats que han estat pacífiques internament. Fabbro[2] també ha investigat a set societats pacífiques i els factors comuns a totes elles. Boulding[3] i Russett[4], des d'una perspectiva menys antropològica, han analitzat l'absència de guerra relativa en algunes zones geogràfiques (Escandinavia, Nordamèrica, Europa Occidental), apuntant que aquesta actual estabilitat es deguda a l'explotació que aquests països o zones han fet anteriorment vers el Tercer Món i a l'exportació de les guerres i conflictes armats a zones allunyades del seu territori. En qualsevol cas, val a dir que la investigació sobre la pau s'ha caracteritzat, fins ara, molt més per centrar el seu interès en les guerres que no pas en la reflexió sobre la pau.

---

(1) MELKO, Matthew -"52 Peaceful Societies", CPRI Press, Ontario, 1973, 223 pp.

(2)FABBRO, David - "Peaceful Societies: An Introduction", Journal of Peace Research, nº 2, 1978, pp. 67-83

(3)BOULDING, K. -"Stable Peace", University of Texas Press, 1978, 155 pp.

(4) RUSSETT, B. -"Causes of Peace",a "Alternative Methods for International Security", C.Stephenson (ed.), University Press of America, 1982, pp. 171-194

La filosofia ha estat, probablement, la disciplina que ha trencat tradicionalment aquest balanç, existint de fa molt de temps un interès evident per entendre la o les significacions de la pau. De Kant, amb la "Pau perpètua", fins a Russell, existeix un llarga vinculació entre el pensament filosòfic i l'ideal de pau.[1] Encara més: l'ètica de la guerra i de la pau ha estat motiu de reflexions i aferrossats debats des de fa segles. Sovint, aquests debats han vingut donats per la visió de les religions sobre la guerra i la pau.[2] En temps passats, el tema central de discussió havia estat la "guerra justa",[3] i en el nostre temps, l'estratègia nuclear. La impossibilitat de situar la guerra nuclear sota els paràmetres de la proporcionalitat entre els fins i mitjans, ha motivat a nombrosos teòlegs i religiosos ha oposar-se clarament a l'estratègia nuclear.

Des d'un plantejament igualment filosòfic, John Somerville[4] ha senyalat que la guerra nuclear no és una guerra, en el sentit de Clausewitz, sinó un "omnicidi" (la mort de tots els humans, animals, plantes, etc.), en un plantejament proper a l'exposat per Jonathan Schell[5] i Johan Galtung.[6]

---

(1) Sobre el discurs de la guerra i la pau en la filosofia pot consultar-se: BOBBIO, Norberto ,"El problema de la guerra y las vias de la paz", Ed. Gedisa, 1982, 204 pp.; GALLIE, W.B. "Filósofos de la paz y de la guerra", Ed. Fondo Cultura Económica", México, 1980, 275 pp.; HOROWITZ, I.L., "La idea de la guerra y de la paz en la filosofía contemporanea", Edic. Galatea-Nueva Visión, Buenos Aires, 1960, 255 pp.

(2) Vegi's al respecte el capítol sobre "cosmologia de la pau" en el llibre de GALTUNG,"Sobre la paz", Ed. Fontamara, 1985.

(3) KLAASEN -"The Just War: a Summary", Peace Research Reviews, vol.VII, nº 6, sept. 1978, 70 pp.

(4) SCHELL, J. -"El destino de la Tierra". Argos Vergara, 1982, 236 pp.

(5)GALTUNG, Johan -"!Hay alternativas!", Tecnos, 1984, primeros capítulos.

Educació per la pau

Part del coneixement que molta gent té de la investigació sobre la pau prové del treball de recerca que, des de fa uns anys, porten a terme les persones que es dediquen a l'educació formal, és a dir, els mestres. Poc a poc, però d'una manera perceptible, cada vegada són més els educadors i educadores que es van preocupant per introuir en els programes d'ensenyament, aspectes i problemes propis de la investigació sobre la pau, amb el que es reforça aquell lligam que comentaven al començament entre investigació, educació i acció per la pau.

L'objectiu de l'educació per la pau és el plantejar i el promoure la convicció entre la gent de que és necessari un canvi del sistema per poder resoldre els conflictes existents, així com aconsseguir un compromís d'aquesta mateixa gent per treballar en favor de la pau i per l'abolició o reducció de les diferents manifestacions de violència existents.

L'educació per la pau, com es pot adivinar fàcilment, persegueix uns objectius a llarg termini, doncs pretén la formació d'un contingut ideològic, una escala de valors i una actuació social que permeti assolir un consensus social en el que la guerra i la seva preparació siguin considerades com a indesitjables, tant ètica com socialment i políticament, el que, per força, implicarà una desmitificació d'aquelles ideologies, polítiques i aparells actuals encarregats de perpetuar, legitimar i valoritzar l'enfrontament armat coma a única forma de solventar els conflictes.

La dinàmica de la investigació i de l'educació per la pau no ha d'ésser contradictòria o antitètica al valor i a l'objectiu presentat per la pau, sinò que ha d'existir un equilibri entre el que es predica i el que es fa. L'educació és, així, un medi per arribar a uns objectius. Això imlica un primer desafiament: el coneixement de la dinàmica del conflicte, de la violència i de la guerra.

En efecte. Educar per la pau no vol dir aplicar una fòrmula mègica que converteixi a les persones en gent pacífica. Educar per la pau és, més aviat, el contrari: tractar d'estimular el conflicte, acceptan-lo com a quelcom consubstancial a la naturalesa humana, però des d'una perspectiva positiva, creadora, és a dir, que porta implícits els mecanismes per a regular o solucionar satisfactòriament el mateix conflicte.

Educar per la pau, doncs, no consisteix en ensenyar a dibuixar coloms o imaginar escenes buoòliques: això seria ensenyar per a la ingenuitat. Educar per a la pau significa, com ha indicat Lederach(1) en un llibre d'introducció a aquest teme, col.laborar a que el ciutadà s'alliberi de tot el que l'impedeixi gaudir de les coses més elementals de la vida, ja sigui degut a la violència directa o a la violència estructural. D'aquesta manera, l'educació per la pau s'enfoca com a política i, fonamentalment, com a un procès de conscienciació, és a dir, "un procès per a desenvolupar una consciència de la capacitat d'uns mateix per a conèixer , junt amb els altres, cóm canviar les relacions socials que creen la violència, i cóm adquirir l'habilitat moral per a eliminar els obstacles socials que impideixen la pròpia realització potencial".(2)

---

(1) LEDERACH, J.Paul -"Educar para la paz", Ed. Fontamara, 1984, 131 pp.

(2)BORELLI, Mario -"Integration of Peace Research, Peace Education and Peace Action", Bulletin of Peace Proposals: nº 4, 1979, pp. 391-392

El contingut de l'educació per la pau ha d'ésser també dialògic, és a dir, que ha d'implicar la comunicació d'un contingut diferent a l'ensenyat habitualment en les escoles, i per mitjà d'una estructura també diferent. Cal canviar la metodologia, l'estil de vida i el contingut. Segons McGinnis, "per a comunicar eficaçment els valors i les habilitats necessàries per a construir la pau, aquests valors i habilitats s'han d'experimentar en el procés. El medi és el missatge. La metodologia ha d'estar conforme amb els valors de la pau, la justícia, la cooperació i la no violència, al voltant dels quals gira el contingut. La pau no és sols un concepte a ensenyar, sinó una realitat a viure".(1)

Dit amb d'altres paraules, l'educació per la pau pressuposa, entre d'altres coses:(2)

a) una concepció no neutra, partidista, del procés de socialització.

b)fomentar valors molt diferents dels tradicionalment interioritzats per l'educació en ús

c)un qüestionament de l'acte educatiu, un allunyament de la concepció tradicional de l'ensenyament com a quelcom merament transmissiu en el que l'alumne és simple recipient sobre el que treballa el/la mestre-veritat.

---

(1) McGINNIS, James, "Education for Peace and Justice", COPRED, PEN Packet, pp. 4

(2)GRASA, Rafael - "Educar para la paz", Alicante, 14-6-85, pp.4.

Quins són, doncs, els objectius de l'educació per la pau? Betty Reardon,[1] una de les investigadores sobre la pau que més ha treballat en aquest tema, distingueix dos grans tipus d'objectius, segons facin referència a les persones o els problemes, assenyalant-hi dotze objectius a cada bloc:

Objectius relacionats amb les persones

1) Desenvolupament d'imatges positives d'un/a mateix/a, en el sentit d'una identitat personal específica, complementada amb una identitat humana, en el sentit d'Humanitat, de tota la gent.

2)Tolerància vers les febles es humanes pròpies i alienes, i bona voluntat per a vèncer-les amb un esperit positiu i constructiu.

3) Apreciació de la diversitat humana i dels valors positius dels altres.

4) Sentit de responsabilitat vers el benestar propi i dels altres.

5)Capacitat per a confiar en un mateix i en els demés.

6)Compliment dels drets humans universals.

7)Comprendre que el canvi i el conflicte és una part sempre present de l'experiència humana

8) Capacitat per a fer front els canvis i conflictes, d'una forma directa i constructiva.

9) Capacitat per a reconèixer i clarificar els nostres propis valors i entendre els dels demés.

10) Capacitat per acomodar-se a les diferències i construir relacions de cooperació amb els altres, particularment quan aquests són culturalment i/o ideològicament diferents a nosaltres.

---

(1) REARDON, Betty, "Militarization, Security and Peace Education", United Ministries in Education, USA, 1982, pp. 54-67

11)Capacitat per a lluitar pels can vis personals i socials que puguin fer possible redefinir els objectius personals i socials, per tal d'assolir la pau i la justícia.

12)Comprometre 's a que la justícia i la imparcialitat siguin els criteris fonamentals en la presa de decissions i en l'actuació política.

Objectius relacionats amb els problemes.

13) Coneixement dels costos personals i socials de la violència.

14)Coneixement de les alternatives i dels mètodes de resolució de conflictes i redreçament de les disputes.

15)Coneixement dels diversos procediments de pacificació i dels mitjans alternatius per a mantenir un ordre social.

16)Coneixement de les principals causes de la injustícia, de la violència i de la guerra.

17) Coneixement de la naturalesa i de les conseqüències de la interdependència planetària.

18) Coneixement de les necessitats humanes bàsiques i dels camins per a satisfer-les, en diferents cultures i sistemes polítics.

19) Coneixement dels esforços passats, presents i propossats pel futur, dirigits a la consecució de la pau i la justícia.

20)Coneixement dels principals canvis estructurals, canvis de valors i comportaments en la història humana.

21) Coneixement de les persones que han contribuit a la construcció d'un món amb més pau i justícia.

22) Coneixement de les causes, naturalesa i conseqüències del rearmament.

23) Coneixement de les interrelacions entre desarmament, desenvolupament i drets humans.

24) Coneixement dels obstacles al desarmament i de les possibilitats d'acosenguir-lo.

Aquest ampli llistat pot donar-nos una idea força aproximada del ventall d'objectius que persegueix l'educació per la pau. D'una manera més esquemàtica, Weston[1] ha establert un quadre en el que quedarien representades les cinc aproximacions conceptuals de d'educació per la pau: el globalisme, l'estructuralisme, els valors de clarificació/acció, el futurisme i el canvi.

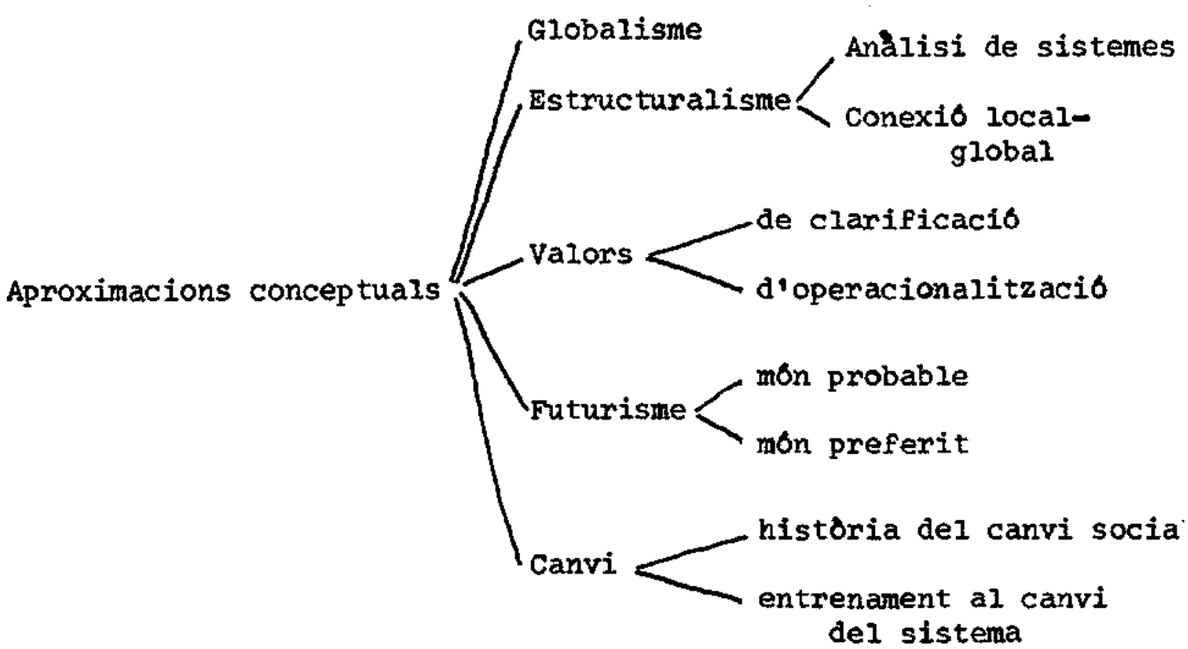

Des d'aquesta perspectiva mundialista de l'educació per la pau, Weston , explica com l'aproximació globalista intenta

(1) WESTON, Burns H., "Peace and World Order Education", Bulletin of Peace Proposals, nº 4, 1979, pp. 349-352.

conscienciar de què cal pensar, sentir i actuar en funció dels interesos del planeta, no dels països (esperit de solidaritat). L'aproximació estructuralista enfatitza en la interdependència entre els principals problemes de la humanitat i l'estructura de la societat, pel que recórrer a l'anàlisi dels sistemes per a explicar aquest funcionament. També intenta donar a conèixer la conexió existent entre els afers locals i els globals, trencant el sentiment d'impotència que sovint es té en relació als grans problemes derivats de la conducta de les gran potències. Aquesta conexió permet d'incrementar la participació de la gent i elevar, a la vegada, el seu grau de responsabilitat.

L'aproximació de valors intenta descobrir aquells valors que són fonamentals per les persones i que poden ser compartits des de diferents cultures: la pau, la justícia socio-política, l'equilibri ecològic, etc.

En l'aproximació futurista es procura pensar, tant en les reformes possibles i versemblants del sistema actual (món probable), com el disseny de mons preferits, d'utopies aplicables.

En l'aproximació sobre el canvi, finalment, s'intenta conèixer la història dels canvis socials (i no tant de les batalles), així com les formes d'entrenar-se i els tipus d'actuacions que poden fer possible un canvi en el sistema actual: desobediència civil, acció no violenta, solidaritat, participació social, acci'o política, etc.

En totes aquestes aproximacions existeix una idea comú: la de que és necessari comprendre les relacions existents entre un subsistema d'opressió i violència (a nivell local, p.ex.) i les forces d'opressió globals, mundials.(1)

---

(1) HAAVELSRUD, Magnus, "Introduction", International Peace Research Newsletter , nº 1, 1977, pp. 2:

Resulta, d'aquesta manera, que la metodologia emprada habitualment en els treballs d'educació per la pau segueix aquestes cinc fases descrites per Galtung:[1]

1) Anàlisi. Consisteix en analitzar el món real, actual, tot describint els seus trets bàsics. És una fase de recollida de dades.

2) Formulació de finalitats, donant imatges del que es vol. És la fase s'establiment dels valors.

3) Crítica. En aquesta fase s'ha de fer un diagnòstic basat en els aspectes més estàtics de l'anàlisi empíric, i d'una prognosis (coneixement anticipat dels esdeveniments) fonamentada en els seus aspectes més dinàmics.

4) Elaboració de propostes. En aquesta fase es defineixen els mons (o el món) preferits, es pren consciència de la tensió entre el món preferit i el real, i es comencen a fer les preguntes de "qué cal fer, qui, quan, ón i per què?".

5) Acció . És la darrera fase, que comporta les etapes prèvies d'anàlisi i reflexió.

---

(1) GALTUNG, Johan -"Sobre la paz", Ed. Fontamara, 1984, pp. 152-157.

Malgrat aquestes valoracions generals, cal dir que l'educació per la pau no sempre es entesa d'igual manera pels qui intenten dur-la a la pràctica. En aquest sentit, és freqüent establir cinc corrents d'estudi,[1] tot i que sovint s'intenta conjuntar-les i establir programes educatius que tractin els temes de cada un d'aquests corrents:

a) Estudi d'altres cultures i foment de la comprenssió internacional (UNESCO, per exemple).

b)Estudi de les relacions internacionals i dels problemes globals de la Humanitat.

c) Estudi del Tercer Món i dels mecanismes del subdesenvolupament (educació pel desenvolupament)

d) Estudi dels conflictes i de llur regulació

e) Estudi de l'ordre mundial (mundialisme).

Cap d'aquests corrents és incompatible dels altres; és més, sovint veiem com persones pertanyents a un tipus d'especialitat insisteixen en els objectius propis o fonamentals d'un altre corrent. Les diferències entre els estudis d'educació per la pau venen donats, més que res, per especialitzar-se moltes vegades en temes molt específics i que, per tant, no abasten el conjunt de la tasca educativa. Això és valid, per exemple, per nombrosos estudis centrats en jocs de cooperació, o plans per una educació no sexista,[2] etc. Alguns dels estudis

---

(1) REARDON, Betty, op. cit. pp. 38-39

(2) BROCK-UTNE, Birgit, "Educating for Peace: A Feminist Perspective", Pergamon Press, 1985, 174 pp.

sobre educació per la pau han estat elaborats també des d'una perspectiva del risc de destrucció nuclear i de la necessitat de provocar una presa de consciència d'aquest problema als educadors i educadores.(1) D'aquesta manera, és un tema concret (el perill nuclear o el rearmament, per posar dos exemples), el que motiva la construcció d'un discurs pedagògic més general.

Finalment, diguem que molts treballs s'han centrat en les característiques de l'educació per la pau en contextos geogràfics específics o conflictius, particularment en zones del Tercer Món, on la tasca educativa ha d'assumir plantejaments i metodologies singulars.(2)

No podriem finalitzar aquest apartat sense fer esment a un tipus d'especialització que mereix incloure 's igualment dins de la tasca de l'educació per la pau; em refereixo al que s'anomena educació pel desarmament. De la mateixa manera que sembla clar que l'educació per la pau ha d'anar acompanyada de l'educació pel desenvolupament, la difusió d'aquells aspectes, normalment problemàtics, que configuren el desarmament, haurien de tenir un rol important en els programes d'educació per la pau. En aquest sentit, hi han dos aspectes essencials en l'educació relativa al desarmament: "una anàlisi de les alternatives al poder militar com a estratègia per a garantir la seguretat nacional, i una anàlisi de la manera en que els respecte als drets humans per part dels governs, juntament amb el

---

(1) SLOAN, Douglas (edit), "Education for Peace and Disarmament", Teachers College Press, 1983, 1983

(2) DIAZ, Jaime, "Reflections on Education for Justice and Peace", Bulletin of Peace Proposals, nº 4, 1979, pp. 374-381; OKECHUKWU, R.Ndubisi, "Peace Education in the Third World", Bulletin of Peace Proposals, 4, 1979, pp. 382-388.

lliure accés a la informació, pot crear un clima de confiança dins de cada país i entre els diversos països, que permeti avançar gradualment envers el desarmament".(1)

És igualment mitjançant l'estudi del desarmament, el rearmament o les estratègies militars com poden posar-se en evidència els mecanismes psicològics del procés de socialització que possibiliten i fomenten l'ús de la violència. En aquest sentit, l'educació per la pau por jugar un rol força destacat al forçar el canvi en determinats procesos psicològics molt arrelats a la nostra cultura, com les formes patològiques de percepció i comunicació, la creació d'imatges d'enemic, la justificació de formes estereotipades de violència, etc.(2)

La importància de l'educació per la pau dins la investigació sobre la pau sembla, doncs, més que evident, i així ho prova que aquest tema aplegui a una part molt notable dels assistents als darrers congresos del IPRA i que, en aquesta mateixa organització, existeixi una Comissió permanent dedicada a l'educació per la pau. Persones com Magnus Haavelsrud, Betty Reardon, Mario Borelli, Burns W. Weston, Jaime Diaz, Robert Aspelagh, Robin Burns o Birgit Brock-Utne, per posar sols uns quants exemples, formen part de la comunitat dedicada a la investigació sobre la pau i, a la vegada, a la comunitat d'educadors i educadores que intenten, des de la pràctica i les publicacions,

---

(1) TORNEY, Judith & GAMBRELL, Leonard, "La educación, el desarme y los derechos humanos", El Correo de la UNESCO, setembre 1980, pp. 9

(2) NICLAS, Hans & OSTERMANN, Anne, "The Psychology of Deterrence and the Chances of Education for Peace", Bulletin of Peace Proposals, nº 4, 1979, pp. 368-373.

donar una projecció de pau a la tasca educativa.[1]

---

(1) D'entre les nombroses obres o números monogràfics de revistes dedicades a l'educació per la pau, assenyalaria les següents: WULF, Christoph, "Handbook on Peace Education", IPRA Education Committe, Frankfurt, 1974, 378 pp.; "Special Issue on Peace Education", International Peace Research Newsletter, nº 1, 1977; "Peace Education", Bulletin of Peace Proposals, nº 4, 1979; El Bulletin of Peace Proposals ha editat els següents números monogràfics sobre el tema: 4/1979, 3/1980, 2/1981 i 2/1984. Sobre l'educació pels drets humans, vegis: EIDE, A. & THEE, M., "Frontiers of Human Rights Education" Universitetsforlaget, Oslo, 1983, 148 pp.. La revista Peace and Change tracta també amb certa freqüència de l'educació per la pau.

La revista Cuadernos de Pedagogia, editada a Barcelona, publica cada semestre un plec dedicat a l'educació per la pau. Aquests plecs están coordinats per Rafael Grasa i Violeta Ibañez, fins el moment de redactar aquestes ratlles, han aparegut en els números corresponents a maig 85 (nº 125), desembre 85 (nº 132) i setembre 86 (nº 140).

Els drets humans i la pau

Un dels trets característics de la investigació sobre la pau dels darrers anys és, com ja s'havia insinuat en un altre capítol, la convicció generalitzada de que la dinàmica de la pau ha d'anar acompanyada d'un major respecte i compliment dels drets humans.(1) Si per la investigació per la pau, el concepte de pau va intimament lligat al de l'assoliment d'un més elevat grau de justícia, sembla fàcil de concluir amb que justícia i compliment dels drets elementals de la persona són quelcom sinònims. No ha d'estranyar, doncs, que l'Associació Internacional d'Investigació sobre la Pau (IPRA) tingui un grup de treball permanent sobre els drets humans. Cal recordar, també, que molts dels grups i entitats que formen el moviment per la pau provenen o estan centrats en la defensa dels drets humans (Justícia i Pau, p.ex.)

Els drets humans coincidirien, en certa manera, amb la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques esmentades en el capítol de "centres d'interès i prioritats de la investigació sobre la pau", és a dir, drets de supervivència, fisiològics, ecològics, socials, polítics, jurídics, de treball, de relació amb la societat i amb si mateix, etc. D'aquest ventall, val a dir que l'activitat d'investigació sobre la pau s'ha centrat sobretot en alguns d'aquests drets, i d'una manera força particular en el dret al desenvolupament, a la superació del sexisme i en el que s'anomena "drets de tercera generació".

El lligam entre drets humans, pau i desenvolupament es un dels temes clàssics de la recerca actual. Nombrosos estudis de les Nacions Unides i de la UNESCO han posat de relleu la imbricació d'aquesta triade.

---

(1) Aquesta relació ha estat analitzada particularment en el Bulletin of Peace Proposals, que en els darrers anys ha publicat els següents números monogràfics sobre aquest tema: "Research and teaching of Human Rights", nº 1, 1983; "The Right to Peace and Development", nº 4, 1978; "Peace and Human Rights", nº 2, 1979; "Human Rights", nº 3, 1977.

Com ha indicat Lothar Brock,[1] però, un possible reforçament de la violació dels drets humans, del militarisme o del subdesenvolupament no hauria d'excloure la necessitat d'actuar parcel.ladament en algun d'aquests tres aspectes, que necesitaran sempre d'una atenció específica encara que no es puguin assolir els altres aspectes. El desenvolupament del Tercer Món haurà d'anar acompanyat d'una restructuració del sistema econòmic internacional, però sembla clar que no s'ha d'esperar a protegir els drets humans fins que no s'hagi aconseguit, per exemple, una restructuració de la divisió internacional del treball.[2]

Dins dels nombrosos treballs sobre el dret al desenvolupament, caldria destacar l'aportació de la investigació sobre la pau a l'establir un lligam entre desenvolupament i desarmament, aspecte aquest ja comentat en un altre capítol,[3] i en el que s'està donant una amplia col.laboració entre centres d'investigació de països desenvolupats i del Tercer Món,[4] així com un notable suport de la Universitat de les Nacions Unides, que va iniciar un sub-programa de "Pau i transformació global", dirigit per Rajni Kothari.

---

(1) BROCK, Lothar -"Human Rights, Peace and Development", Proceedings of the IPRA 10 th. General Conference, Budapest, 1985, pp. 414-429.

(2) MARKS, Stephen P. -"The Peace-Human Rights-Development Dialectic", Bulletin of Peace Proposals, nº 4, 1980, pp. 339-347.

(3) Un estat de la qüestió pot veure's a: SMITH, Chris: "Disarmament and Development, priorities for Research", International Peace Research Newsletter, nº 1, 1985, pp. 5-8.

(4) Els centres que treballen més extensament aquest tema són: Sussex University (G.B.); University of London (Birkbeck College); Armaments and Underdevelopment Programme in Hamburg; SIPRI; Tampere Peace Research Institute (Finlandia); Institute for Policy Studies (Washington); Centre for the Study of Developing Societies (Nova Delhi); Marga Institute (Sri Lanka), FLACSO (Santiago de Chile); Universitat de Campinas (Brasil), i la Facultat de Dret de la Universitat de Tokyo.

Un plantejament bàsic en el discurs sobre el desenvolupament fet des de la investigació sobre la pau és el que els drets humans comencen veritablement quan la persona a nivell individual, no sols és considerada com en el centre del progrès, sinó quan els mateixos individus reconeixin que és en ells on el progrès està centrat. El progrès, el desenvolupament, no seria aleshores quelcom extern a la persona, sinó quelcom íntimament lligat al propi procès de desenvolupament i creixement personal.

El dret probablement més elemental, el de restar alimentats, ocupa necessàriament bona part de l'atenció dels qui s'interessen pel desenvolupament, màxim quan sembla evident que la fam de molts pobles està tremendament relacionada amb l'increment de la militarització del Tercer Món. Les despeses militars roben recursos econòmics que haurien de dirigir-se a l' l'agricultura, distorsionant l'economia dels països afectats i conduint-los a l'entropia de la fam.(1)

Des d'una perspectiva bàsicament econòmica, la investigació sobre la pau va prendre consciència, ja des dels primers anys de la dècada dels seixanta, de la necessitat d'analitzar les conseqüències dels models de desenvolupament exportats des dels països occidentals, particularment vers els països del Tercer Món. Els plantejaments ecològics(2) (manca i malbaratament de recursos, impacte de la tecnologia, etc.) i

---

(1) SHINDO, Eiichi -"Hunger and Weapons: the Entropy of Militarisation", Review of African Political Economy, nº 33, agost 1985, pp. 6-22.

(2) POLESZYNSKY, Dag,"Waste Production an Overdevelopment: Am Approach to Ecological Indicators", Journal of Peace Research, nº 4, 1977, pp. 285-298; ILLICH, Ivan, "The de-linking of Peace and Development", International Peace Research Newsletter, nº 1, 1981, pp. 12-14.

la crítica a les formes convencionals d'entendre la cooperació (i ajuda) al desenvolupament,[1] que sovint amaga formes sofisticades de neocolonialisme, han estat i continuen essent centres d'atenció de alguns-no molts- centres d'investigació.[2]

En un àmbit ja molt diferent, però realment significatiu, cal destacar el creixent interès de forces centres d'investigació en el sexisme,[3] és a dir, en la discriminació de la persona humana en funció del seu sexe o del seu comportament sexual. La iniciativa ha partit d'algunes dones investigadores, com Elise Boulding i Betty Reardon, formant fins i tot un grup d'estudi permanent sobre aquest tema en el si del l'IPRA, que en el seu darrer congrès va decidir de treballar en aquests aspectes del sexisme:

1) Sexisme i rols de socialització de sexes
2) Conexions entre sexisme i d'altres formes de discriminació i violència
3) Conexió entre sexisme i militarització
4) Les dones dins el movimient per la pau
5) Estratègies de canvi
6) Les dones en el món del treball
7) Rol de les dones en la política exterior

(1) STOHL, M.; CARLETON, D.; JOHNSON, S.E., "Human Rights and U.S. Foreign Assistance from Nixon to Carter", Journal of Peace Research, nº 3, 1984, pp. 215-226.

(2) "Special Issue: Overcoming Underdevelopment", Journal of Peace Research, nº 4, 1975

(3) Una selecció de textes sobre aquest tema pot trovar-se al dossier d'estudi editat pel CIDOB: "Dona i Pau", febrer 1986, 140 pp. (Elisabets, 12 - 08001 Barcelona); pot consultar-se igualment: BROCK-UTNE, Birgit, "Women, militarism and disarmament", PRIO Reports 6/82; THOMPSON, Doroty, "Antes muertas: Mujeres contra el peligro nuclear", LaSal (Barcelona), 1984, 250 pp.; BROCK-UTNE, Birgit, "Educating for Peace. A feminist perspective", Pergamon Press, 1985, 174 pp.; MICHEL, Andre, "La militarisation et les violences a l'egard des femmes", Nouvelles Questiones Feministes, hivern 1985, 127 pp.; BOULDING, Elise & MCLEAN, Scilla, "El rol de la mujer en la investigación sobre la paz y la promoción de las relaciones amistosas entre las naciones", a "Anuario de la UNESCO de estudios sobre paz y conflictos/1", Ed. Fontamara, 1986, pp. 54-86.

El movimient per la pau

La tasca que es proposa la investigació sobre la pau esdevindria inútil si, paral.lelament, no anés acompanyada d'actuacions individuals i col.lectives dirigides a canviar comportaments i estructures que dificulten l'establiment d'una societat més justa i pacífica. El treball intelectual i la reflexió han d'anar de la mà d'aquelles accions i actuacions que construeixen, encara que sigui modestament, aquest futur desitjat. És per això que, tot i havent-hi entrebancs, la investigació sobre la pau està tremendament relacionada amb el moviment per la pau. De la mateixa manera, el moviment per la pau ha anat aprenent que les seves actuacions i campanyes sempre són més efectives quan van acompanyades del suport científic de treballs realitzats en centres d'investigació sobre la pau. Ambdós es necessiten i, per aquesta raó, és lògic que la investigació sobre la pau consideri també al moviment pacifista com a objecte de recerca.(1)

Cal, en primer lloc, clarificar quelcom elemental: per què parlem de moviment, i no d'un partit? Quina és, en definitiva, la personalitat diferenciadora del moviment per la pau en relació a d'altres moviments socials? I quins són els seus objectius?

Diguem, per començar, que la unió d'esforços en favor de la pau difícilment pot aplegar-se al voltant d'un partit polític o de la forma d'actuar d'un sol país. Si el moviment per la pau és, o procura ser, internacionalista i obert és, justament, perquè preten objectius sencills d'entendre (encara que molt difícils d'aconseguir), i que poden ser assumits

(1) Les revistes END Journal, END Papers, Mientras Tanto, Tiempo de Paz i Disarmament Campaigns, s'han especialitzat en el seguiment de les activitats del moviment per la pau, a més, evidentment, de les revistes publicades pels mateixos grups pacifistes. De la nombrosa bibliografia sobre aquest tema, poden consultar-se els següents números monogràfics de revistes: Peace and the Sciences, nº 1-2, 1985; International Peace Research Newsletter, nº 3, 1983; Alternatives Non Violentes, nº 43, hivern 1981; Journal of Peace Research, nº 2, 1986. Vegis també: OVERY, Bob, "How effective are peace movements?", Peace Studies Papers, nº 2, Bradford, 1980, 49 pp.; THOMPSON, E.P. i d'altres, "Protesta y Sobrevive", H.Blume, 1983; THOMPSON, Dorothy i d'altres, "Antes muertas: mujeres contra el peligro nuclear", La Sal, Barcelona, 1984, 248 pp.; JAHN, Egbert, "Prospects and impasses of the new peace movements", Bulletin of Peace Proposals, nº 1, 1984, pp. 47-56; LUMSDEN, Malvern, "Las armas nucleares y el nuevo movimiento pacifista", a "La carrera armamentista y la limitación de armamentos en 1983", MPDL, 1984, pp. 129-162.

per una part important de la població de qualsevol pais, sigui quin sigui el seu tamany, el seu alineament polític o la seva riquesa. El moviment per la pau busca construir una pau vàlida per a tots, no sols per a un pais o un bloc determinat, i fa seu l'aforisme de que"la meva vida és la teva vida i la meva mort és la teva mort". Dit amb d'altres paraules, s'estableix un corrent de solidaritat internacional a partir de la presa de consciència de que pertanyem a una mateixa terra i que hem de compartir els destins del nostre planeta.

Un altre tret del moviment per la pau és la convicció de que la dinàmica a favor d'un món amb més pau no vindrà regalada pels governs ni s'obtindrà per casualitat, sinó que serà el resultat de multiplicar molts esforços individuals i de conectar inteligentment aquests esforços per tal de cercar una més gran eficàcia. Ens trobem, així, amb un moviment que parteix de la persona individualitzada i, al temps, crea una organització que li permeti aplegar el màxim nombre possible de voluntats i actuacions encaminades a un mateix fi.

La legitimitat del moviment per la pau resideix en la seva representació de les forces de vida que, en la nostre societat, intenten contrarestar la dinàmica de les forces destructives. Aquesta força de vida és entesa com a una combinatòria de desig de supervivència, de construcció i d'emancipació. Uns propòsits tan elevats han de comptar, necessàriament, amb el suport d'una gran diversitat de cercles, classes professionals i grups socials.(1) Aquesta és una característica fonamental del moviment per la pau; no es tracta, per tant, del treball

(1) GRASA, Rafael - "Los movimientos pacifistas en la era nuclear: en pie de paz por la supervivencia", Mientras Tanto, nº 18, març 1984, p. 21-48

que puguin dur a terme uns quants radicalitzats o militants empedernits, sinó de l'estreta i diversa col.laboració de persones pertanyents a molts diferents col.lectius: dones, jovent, ecologistes, municipis, sindicats, esglésies,[1] professionals, científics,[2] etc. Aquesta diversitat és, precisament, la garantia de que el moviment per la pau es dirigeix, no sols a conseguir objectius polítics realitzables a curt termini, sinó, especialment, a dur a terme un treball a llarg termini dirigit a la consciència col.lectiva. Aquesta combinatòria d'objectius polítics a curt termini i objectius socials a llarg termini és la font de molts conflictes i de molts dels fracasos del moviment per la pau.

Pel que fa a l'estratègia, el moviment per la pau assumeix, en la seva majoria, la tècnica de la no-violència, ja sigui d'una manera filosòfica o, simplement, com a eina d'actuació (línia pragmàtica). Quant a la temàtica, hi han moviments força centrats en un tema, com el nuclear (monotemàtics), i d'altres que entenen cal actuar des de diferents angles i aspectes a la vegada.[3] Aquest punt, el d'una actuació monotemàtica o pluritemàtica, ha estat també font de problemes en alguns moviments, degut a un excessiu nivell d'especialització. Aquesta situació es dóna igualment a nivell estatal, observant-se com en uns països es tracten més uns temes que en d'altres.

Cal fer notar, finalment, que en el si del IPRA existeix un grup d'estudi permanent sobre el moviment per la pau, coordinat per Nigel Young, autor de nombrosos estudis sobre aquest tema.[4]

---

(1) "Special Issue: Ethical and Moral Issues of War and Peace. Role of the Churches", Bulletin of Peace Proposals, nº 3, 1984; la revista END Churches Register tracta específicament d'aquest tema.

(2) FUCHS, Georg, "The role of Scientists in the Peace Movement", Peace and the Sciences, nº 1, 1983, pp. 44-47; ROTBLAT, Jozef, "Los científicos, la carrera armamentista y el desarme", Serbal/UNESCO, 1984, 274 pp.

(3) LEMKOW, Luis, "La protesta antinuclear", Mezquita, 1984, 181 p.

(4) YOUNG, Nigel, "Sensing their strength: Towards a political strategy for the new peace movements in Europe", Bulletin of Peace Proposals, nº 2, 1983, pp. 175-186.

La perspectiva global: el mundialisme

A la introducció d'aquest capítol ja haviem comentat que un dels corrents contemporanis de l'estudi de les relacions internacionals era el mundialisme, o més concretament, un corrent acadèmic que es proposa estudiar l'ordre mundial i les alternatives globals al món actual. Aquest corrent ha estat un dels dinamitzadors del canvi que actualment s'està operant en la recerca de les relacions internacionals, en el sentit de que aquesta no s'ha de centrar exclusivament en les relacions interestatals, sinó que ha de formular una teoria de la societat internacional o de la societat mundial. Aquest punt de partida, i d'altres característiques que comentarem seguidament, fan que el mundialisme s'hagi convertit, tot i formant part dels estudis sobre les relacions internacionals, en un puntal de la investigació sobre la pau, particularment als Estats Units. És per aquest motiu que ens permetem d'incloure'l dins la irenologia.

El pensament sobre l'ordre mundial no sorgeix formalment fins els anys cinquanta, en plena guerra freda, època en la que es consolida el moviment federalista. Els pioners foren Grenville Clark, un advocat de Nova York, i Louis Sohn, professor de dret a Harvard, que el 1966 publiquen un llibre de gran influència: "World Peace through World Law". Paral.lelament, dos professors de Yale, Myres Douglas i Harold Lasswell, desenvolupen una aproximació entre la ciència política i el dret internacional, anomenant a aquesta confluència "ordre mundial públic". En aquesta època, el 1961 exactament, Clark col.labora en la creació de l'actual World Policy Institute, que en aquells moments s'anomenà World Law Fund.(1)

(1) WHER, Paul & WASHBURN, Michael -"Peace and World Order Systems", Sage, 1976.

Des de les primeres èpoques, en els estudis sobre l'ordre mundial i la societat internacional s'observen tres tendències molt diferenciades: la que propugna el manteniment del sistema, la que predica una reforma d'aquest sistema, i la que desitja una transformació del sistema. A la primera hi pertanyen institucions com la Trilateral i analistes que prediquen la interdependència. A la segona, els reformistes del Club de Roma o institucions com el Council of Foreign Relations dels EE.UU., amb analistes com R. Ullman. Es tracta de gent pragmàtica i tècnica que volen cridar l'atenció dels governs sobre els actuals problemes mundials i sobre les solucions a curt termini dels mateixos, i també des d'una perspectiva interdependent. Tot i que han fet algunes aportacions d'interès, el seu punt de partida i la metodologia que utilitzen ha estat ampliament criticada. Braillard ho veu així:

> "El concepte d'interdependència... tendeix a introduir a l'anàlisi opcions ideològiques implícites. Al posar l'accent en el creixement de la interdependència i presentar-la com a una situació asimètrica (dependència mútua d'actors socials), es tendeix a ocultar la dimensió conflictiva de les relacions internacionals i l'estratificació del sistema internacional.
>
> ...L'informe Brandt amaga la realitat d'una interdependència asimètrica i subscriu un projecte de restructuració de l'economia mundial que solo aspira a consolidar la integració dels països del Tercer Món en un sistema econòmic mundial en que es troben en situació de dependència.
>
> ... Mentre pretengui parlar en nom de la Humanitat, o més precisament, com a defensor de la supervivència de l'espècie humana, el Club de Roma, valent-se d'una ideologia tecnocràtica, tracta d'imposar una societat mundial planificada i guiada per gerents, el model dels quals seria l'empresa multinacional". (1)

---

(1) BRAILLARD, Philippe -"Las ciencias sociales y el estudio de las relaciones internacionales", Revista Internacional de Ciencias Sociales, nº 102, UNESCO, 4 trim. 1984, pp. 672-674.

Tendències mundialistes

- Manteniment del Sistema (Trilateral)
- Reforma del Sistema (pragmàtics) (Club Roma, Comissió Brandt, C.F.Relations)
- Transformació del Sistema (WOMP) (alternatives)

Ens interessa molt, en canvi, la tercera tendència, constituida per aquelles persones i centres que tenen com a tasca l'estudi de la pau i de l'ordre mundial, l'anàlisi correcte de les institucions socials i polítiques, i el disseny imaginatiu dels processos de transformació, en la línia seguida pel projecte "World Order Models Project". Saul Mendlovitz i Th. Weiss, que pertanyen a aquest corrent, han definit a l'ordre mundial com a "l'estudi de les relacions internacionals i dels afers mundials centrat en la manera com la Humanitat pot reduir significativament la probabilitat de la violència internacional, i crear les condicions mínimes acceptables d'un benestar econòmic, una justícia social, una estabilitat ecològica en el món i un procès de participació en la presa de decisions. En definitiva, els estudis de l'ordre mundial busquen aconseguir i mantenir un món amb menys guerres i més justícia, millorant la qualitat de la vida humana".(1)

(1) Citat per Richard A. Falk a "Peace and World Order Studies", Institut of World Order, 1981, pp. 33.

Pels mundialistes d'aquest corrent, la revolució del sistema nacional i internacional està caracteritzada per l'emergència de nous sistemes de creences que responguin a cinc grans problemes globals: la deteriorització ambiental, la dicotomia rics/pobres, la sobrepoblació, l'exhauriment de recursos i, sobre tot, la guerra.(1) El plantejament és doncs el d'una ecologia global, amb punts de mira a llarg termini.

Weston ha explicat la metodologia dels estudis sobre l'ordre mundial definint d'una manera didàctica les diferents línies de pensament que operen en el mundialisme:(2)

1 - Pensament delimitatiu. Pretén la identificació i definició dels problemes actuals i potencials que transcendeixen la capacitat d'actuació per separat dels Estats-Nació, junt amb la identificació i definició de tots els actors i relacions que són pertinents a aquests tipus de problemes.

2 - Pensament d'objectius. Persegueix clarificar i valorar les polítiques preferides o els valors rellevants per a poder investigar els problemes mundials.

3 - Pensament històric. Descriu i correlaciona les tendències del passat de cara al control i resolució dels problemes seleccionats.

4 - Pensament sobre diagnòstic. Anàlisi sistemàtica dels factors que han condicionat que els problemes del passat s'hagin sol-

---

(1) WEHR, Paul & WASHBURN, Michael- op. cit., pp. 6

(2) WESTON, Burn H. -"Peace and World Order Education: An Optimal Design", a "Peace and World Order Studies", IWO, 1981, pp. 64.

ventat amb èxit o fracàs.

5 - Pensament futurístic. Consisteix en projectar les tendències actuals vers el futur, i preveure les alternatives relacionades amb els problemes globals.

6 - Pensament operacional. Consisteix en la invenció, recomanació i aplicació actual o simulada de solucions (per a crisis del control i conducció de les transformacions del sistema), que són consistents amb les polítiques o valors preferits.

Aquests objectius tan ambiciosos són els que es proposa el centre mundialista més important (el World Policy Institute, amb seu a Nova York, i en el que hi col.laboren investigadors com A.Mazrui, J.W. Bhagwati, R. Falk, J.Galtung, R.Kothari, S.H.Mendlovitz, G.Lakey, G.Clark, L.B.Sohn, L.R. Beres, H.R.Targ, B.H.Weston, Ch.F.Alger, S.S.Kim, C.Stephenson i R.Johansen, és a dir, un conjunt d'analistes de la societat internacional que tenen un gran pes específic en el conjunt de la investigació sobre la pau.

Per Richard A. Falk, la investigació sobre l'ordre mundial pot fer-se des de nou perspectives, cada una de les quals gaudeix de diferents unitats d'anàlisi. Les perspectives serien les següents: (1) Religió i Cultura, Història, Política, Economia, Psicologia, Biologia, Antropologia, Ecologia i Astrofísica, tal com pot comprovar-se en el quadre, i donant mostra del caràcter multidisciplinar d'aquest corrent d'estudi.

---

(1) FALK, Richard A. -"Contending Approaches to World Order", a "Peace and World Order Studies", IWO, 1981, pp. 49

PANORAMA DE LA INVESTIGACIÓ SOBRE L'ORDRE MUNDIAL

Nivell	Perspectiva	Unitat d'anàlisi	Aspectes complementaris
I	Religió Cultura	Civilització	Creences, Símbols, Mites, Valors, Consciències
II	Història	Nació-Estat Regió Món	Esdeveniments Models (patrons), lleis, Línia narrativa
III	Política	Política d'Estat Sistema d'Estats	Poder, Autoritat Influència, Legitimitat, Lideratge
IV	Economia	Societat Mercat Classe	Riquesa, Comerç Propietat Procès productiu, Capital, Acumulació, Procès
V	Psicologia	Persona Grup Espècies	Món interior Motivació Patrons de comportament
VI	Biologia	Espècies	Patrons d'evolució
VII	Antropologia	Tribu Espècies	Formes alternatives de societat
VIII	Ecologia	Ecosistema Biosfera	Naturalesa, principis ecològics
IX	Astrofísica	Estels, planetes, sistema solar, galàxies, Univers	Lleis i relacions físiques

Font: FALK, R.A. -"Contending Approach to World Order", a "Peace and World Order Studies", IWO, 1981, pp. 49.

Les diferències entre l'enfocament global dels estudis sobre l'ordre mundial i l'aproximació tradicional de l'estudi de les relacions internacionals són, com pot veure's, abundants i decisius. Com ha indicat Weston[1], les diferències entre el paradigma tradicional de les relacions internacionals i el mundialisme serien les següents:

1 - Pel mundialisme, l'enfocament geopolitic és la Humanitat, i no el sistema d'Estats-Nació.

2 - Els problemes són vistos som a temes interrelacionats amb l'estructura o el sistema, i no com a fenòmens inevitables.

3 - L'anàlisi va acompanyada de valors orientats, i no únicament del concepte de "llibertat".

4 - La prioritat de la dimensió temporal és el futur, amb el passat i el present com a referència, mentre que en el paradigma tradicional, la dimensió temporal és sols el passat i el present.

5 - L'objectiu analitic darrer és la predicció i la prescripció (descripció i predicció en l'aproximació tradicional).

6 - L'objectiu operacional darrer és la participació per a un canvi progressiu en lo bàsic, assenyalant el compromís individual, no conformant-se únicament en el coneixement dels problemes.

---

(1) WESTON, Burns H.- op. cit., pp. 59-60.

7 - Els actors principals són tant els individus com les organitzacions transnacionals i supranacionals, i no sols els Estats-Nació i les elits governamentals.

8 - Els objectius polítics són vistos fonamentalment en termes de maximalització del benestar humà i de les seves necessitats, i no pas en la maximalització del poder i de la riquesa nacional.

9 - El poder es entés fonamentalment com a referènciaaa la persuasió moral i a la força del poble unit en l'acció no-violenta, i no pas com a força militar i econòmica.

10 - La violència a gran escala és jutjada com a un medi inacceptable per a dur a terme una política determinada.

11 - Mentre l'aproximació tradicional de les relacions internacionals dóna per descomptada la supervivència humana, el corrent d'estudis sobre l'ordre mundial és de l'opinió que, actualment, aquesta supervivència humana està en entredit.

Vegem, doncs, que aquesta tipus de mundialisme practica el macroanàlisi i que no es limita exclusivament a l'estudi de problemes específics que afecten al present, sinó que també es preocupa de la crisi ecològica planetària i de la recerca i construcció de móns futurs desitjats a partir de la defensa d'uns valors bàsics universals: la pau, el benestar produit per la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques, l'equilibri ecològic, i la justícia social; un plantejament perfectament coherent, doncs, amb els propòsits generals de la investigació sobre la pau.

Els estudis sobre pau

Un dels aspectes a considerar de l'educació per la pau és la institucionalització dels estudis sobre la pau en algunes universitats. Efectivament, com ja comentavem en el capítol de la història de la investigació sobre la pau, una característica de l'evolució d'aquesta disciplina és justament la d'intentar sistematitzar-la per tal de fer-la pedagògica.

Sembla clar que la investigació sobre la pau, per molt científica i rigurosa que vulgui ser, mai podrà equiparar-se totalment a d'altres tipus d'estudis tradicionals. El contingut normatiu implícit a la investigació sobre la pau, així com la seva obertura a l'anàlisi dels nous problemes i qüestions del nostre temps, particularment en llurs aspectes més conflictius, fan que aquesta tasca d'investigació rebi habitualment un tracte de marginalitat dins les ciències socials. Això no ha estat obstacle, però, per a que cada cop siguin més els centres educatius i universitats que s'interessin per la investigació sobre la pau i, en conseqüència, la introdueixin en els seus programes acadèmics.

Aquesta vesant institucional i formal de la investigació sobre la pau rep el nom d'estudis sobre la pau (peace studies), i ha estat desenvolupada particularment als Estats Units, on nombroses universitats (Columbia, Kent State, Colorado, Miami, Michigan, Princeton, Ohio State, etc.) disposen de departaments dedicats a l'estudi de la pau. També els països nòrdics és freqüent de trobar departaments universitaris amb aquesta mateixa tasca.

Una primera diferenciació entre les centres i universitats que imparteixen estudis sobre pau és la marcada per la titularitat. Algunes universitats donen títols acadèmics sobre aquests estudis (la Universitat de Bradford, a Gran Bretanya, per exemple), constituint una carrera com qualsevol altre. D'altres es limiten a organitzar cursos de postgraduats (tercer cicle), sovint per l'obtenció de títols d'especialitat o per fer el doctorat. Finalment, cal citar el cas de nombrosos centres i universitats que imparteixen cursos i seminaris sobre aquests temes, sense més pretensió que la de divulgar aquestes qüestions, facilitant un títol d'assistència sense valor acadèmic (aquest seria el cas del CIDOB, per posar un exemple proper).

Sigui quina sigui la forma de fer aquesta tasca pedagògica, existeix un comú denominador en els objectius d'aquests centres: l'aprofondiment en els temes de pau i conflictes, i el possibilitar, mitjançant una àmplia informació sistematitzada, la recerca rigurosa de temàtiques específiques. Podrà criticar-se i posar-se en dubte la conveniència de donar aquest contingut formal i acadèmic a la investigació sobre la pau, però està fora de discussió que una cosa és l'estudi de la pau i una altre la investigació sobre la pau[1], en el sentit de que per a investigar en profunditat cal haver passat per una etapa d'estudi que, evidentment, pot fer-s' ho un mateix de forma individual i autodidacta, però que també és legítim i, en molts casos, necessari, que aquest aprenentatge es faci amb assessorament i dins d'una estructura acadèmica més formal.

---

(1) MACK, Andrew, "Peace Research in the 1980s", Australian National University, The Strategic and Defence Studies Centre, Canberra, 1985, pp. 82

Una segona consideració és la de les condicions per a les que una activitat acadèmica determinada pot ésser considerada "d'estudi de pau". Això comporta un difícil problema, des del moment que alguns centres o universitats fan seminaris o cursos anomenats "sobre la pau", quan en realitat el que fan és una altra cosa (estudis estratègics, per exemple). D'altres cursos sobre mundialisme, relacions internacionals, desenvolupament, etc., sovint s'imparteixen també amb títols genèrics de "pau i conflictes". No és fàcil, doncs, saber quan una activitat acadèmica pot catalogar-se estrictament com d'estudis sobre pau. Tampoc és la nostra intenció fer de jutges o de cercar la puresa d'aquests estudis; res més lluny de la nostra intenció. Per això, em limitaré a comentar alguns dels programes d'estudis sobre pau, de centres o universitats que participen plenament en els afers i discusions de la comunitat mundial dedicada a la investigació sobre la pau.

Relacionat amb el comentari anterior, cal fer menció de que molts centres parteixen d'una especialització evident, i això fa que els seus cursos vagin marcats en aquest sentit. D'altres, pel contrari, refusen expressament aquesta especialització i donen coneixements sobre el marc, sobre l'entorn general de les coses. Penso que tant un sistema com l'altre són vàlids, satisfent una demanda certament variada i diversa de la gent que s'interessa per aquests temes. A Gran Bretanya, per exemple, qui vulgui tenir aquest marc general pot anar a Bradford, mentre que l'interessat o la interessada per la resolució de conflictes podrà anar a la Universitat de Kent, i qui vulgui especialitzar-se en control d'armaments, pot estudiar-ho a la Universitat de Lancaster. Als Estats Units passa igualment el mateix. A la

Universitat de Colorado existeix un Institut de Ciències del Comportament que dóna estudis sobre sociologia i regulació de conflictes;a la universitat d'Illinois s'han especialitzat en educació per la pau, i a la de Princeton, en ciència política i mundialisme. Aquests són alguns exemples que permeten veure l'existència de diferents opcions i especialitats dins dels estudis sobre pau.

És clar, també, que encara que un centre faci seminaris especialitzats, cal que dongui les mínimes nocions generals per tal situar correctament els temes concrets en el marc que li correspón. De la mateixa manera, encara que els estudis sobre la pau donen molta importància a l'anàlisi d'alternatives als problemes actuals, resulta indispensable analitzar també, i amb el màxim de profunditat, el funcionament del sistema actual. Així, abans de cercar alternatives de defensa cal conèixer el discurs estratègic actual, i abans de fer plantejaments alternatius al sistema internacional, cal saber com funcionen les relacions internacionals a l'actualitat, i conèixer mínimament el pensament dels que formen el "realisme".

Una darrera consideració general, i força polèmica, és la relació entre centres i persones que es dediquen a la investigació sobre la pau i el moviment per la pau.

Amb freqüència, i això és comprensible, persones que fan investigació i que treballen en centres d'estudi sobre pau, militen també activament en moviments per la pau. D'això, però, no hem podem fer pas una extrapolació ni una generalització. Hi han persones que fan recerca sobre la pau i que no

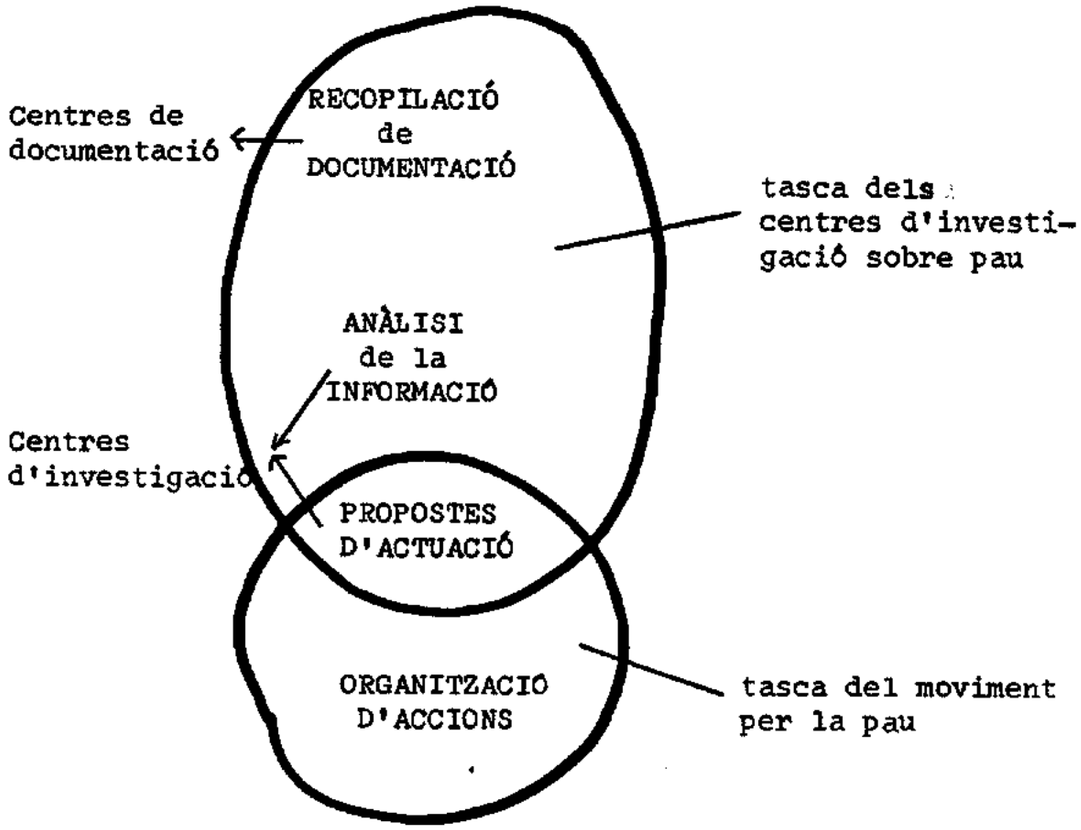
Centres de documentació
RECOPILACIÓ de DOCUMENTACIÓ
tasca dels centres d'investigació sobre pau
ANÀLISI de la INFORMACIÓ
Centres d'investigació
PROPOSTES D'ACTUACIÓ
ORGANITZACIÓ D'ACCIONS
tasca del moviment per la pau

combreguen del tot amb el moviment per la pau, i n'hi han d'altres que, tot i sentint-se identificats amb algun moviment, prefereixen no manifestar-ho ostensiblement per tal de mantenir reforçada la seva independència i la seva capacitat de comunicació amb els centres de decisió política. Un exemple clar d'aquesta qüestió pot ser-ne el SIPRI, un dels instituts amb més prestigi en tot el món. Aquest respecte que s'ha creat, fins i tot, en les forces armades i ministeris de defensa d'arreu és degut , segurament, al distanciament formal que ha mantigut amb qualsevol força política i amb el propi moviment per la pau. Això no ha estat mai obstacle, ans el contrari, per a què el moviment per la pau obtingui del SIPRI la informació i l'anàlisi que necessita per a dur a terme les seves campanyes. Però cadascú actua a un nivell diferent. Uns donen les dades i elements d'anàlisi. D'altres fan la interpretació política d'aquesta anàlisi i proposen actuacions concretes. En qualsevol cas, i respectant la postura diversa que existeix al respecte, sembla evident que el rol fonamental del centres d'investigació i d'estudi és el de facilitar informació i anàlisi per tal de que el debat públic sobre temes de pau i desarmament es faci amb rigurositat i coneixement de causa. En aquest sentit, els centres i instituts d'investigació sobre la pau poden ser un recurs bàsic per el moviment per la pau, però no una branca d'investigació del moviment.(1)

(1) MACK, Andrew, op.cit. pp. 83

Explicarem a continuació el contingut d'alguns dels cursos sobre pau que es fan a diferents indrets i des de formes organitzatives també diferenciades, concretament, els estudis sobre pau impartits a Bradford (Gran Bretanya), Colgate University (Nova York), Harvard University (Cambridge, Massachusets), i el CIDOB (Barcelona).

a) The School of Peace Studies (1)

Aquesta escola fou creada el 1973 dins de la Universitat de Bradford, a West Yorkshire, i proporciona estudis sobre pau a dos nivells: per a no graduats, que han de fer uns estudis que duren tres anys, i per postgraduats, que poden seguir un curs diferent durant un any (si ho han a temps complert), o dos anys (si ho fan a temps parcial). En aquest segon cas, pot obtenir-se el títol de MA in Peace Studies. També poden fer-se treballs d'investigació (en el cas dels postgraduats) durant un o dos anys, obtenint-se els títols de Master of Philosophy (MPhil) o Doctorat (PhD - Doctor of Philosophy).

El curs pels no graduats contè les següents assignatures:

Primer any: Teories sobre pau i conflictes
Ciència política
Sociologia
Economia
Psicologia

(1) School of Peace Studies, University of Bradford, Bradford, West Yorkshire BD7 1DP, GRAN BRETANYA. Telèfon: (0274)733466.

Segon i Tercer any: Política Internacional
Irlanda del Nord: societat i política
Treball i comunitat
Alternatives socials
Investigació sobre pau i conflictes
Pau i canvi
Orient Mitjà: política i societat
Relacions racials
Polítiques a les zones subdesenvolupades
Psicologia social de la industrialització i el militarisme.

Com s'haurà observat, les matèries impartides són les pròpies d'una facultat de Ciències Polítiques i Sociologia, afegint-hi temàtiques concretes relacionades amb l'estudi dels conflictes i una assignatua específica que emmarca el què és la investigació sobre la pau. Amb aquests coneixements, equivalents al que en el nostre pais correspón a un Primer Cicle, pot entrar-se al que vindria a constituir el curs d'especialitat, o curs de postgraduats, d'un o dos anys de durada, amb les següents matèries:

Orígens i desenvolupament de la investigació sobre pau
Principis i pràctica de l'acció no violenta
Sociologia crítica i la idea de la societat justa
Armaments nuclears, estratègia nuclear i defensa civil
Negociacions de desarmament i alternatives de defensa
Problemes del desenvolupament el Tercer Món
Irlanda del Nord

El repàs a aquestes matèries suggereix ja l'existència d'una certa especialització a aquesta Escola de Bradford, que no exclou la possibilitat de treballar altres temes, però que estimula el tractament dels aspectes citats anteriorment.

b) Colgate University[1]

A Hamilton (Nova York), dins de la Universitat de Colgate, Ted Herman i Carolyn Stephenson han impartit, fins fa poc, un curs sobre problemes de la guerra i de la pau, dins del que s'anomena "Peace and World Order Studies", és a dir, la investigació sobre la pau vista des del prisme mundialista.

El curs corresponent el 1980 constava de 54 sessions i duraava un trimestre sencer. Les temàtiques tractades, amb el nombre de sessions dedicades a cada una d'elles, han estat les següents:

1 - La guerra com a qüestió moral (3 sessions)
2 - Causes de la guerra (7)
3 - Dissuasió i carrera d'armaments (9)
4 - Economia de guerra (6)
5 - Món i guerra (7)
6 - Control d'armaments i desarmament (5)
7 - Sistemes alternatius de seguretat (7)
8 - No violència (5)
9 - Acció individual pel canvi social (3)

La durada d'aquest curs equival a l'habitual en cursos de doctorat en el nostre pais. A diferència de Bradford, aquí els temes són molt més concrets i centrats en l'anàlisi polemològic des d'una perspectiva crítica.

c)Harvard University[2]

El Department of Government de la Universitat de Harvard, a Cambridge, ha impartit en els darrers anys un curs sobre problemes de pau, justícia i procés de canvi, dirigit pel

(1) Colgate Univ., Peace & World Order Studies, Hamilton, NY 13346
(2) Harvard Univ., Dept.of Government, Cambridge, MA 02138, USA.

professor de relacions internacionals Karl W. Deutsch. El curs té un contingut, com es comprovarà, diferent al dels mencionats anteriorment, abastant una quantitat considerable i diversa de temes que s'expliquen en 43 sessions. Com podrà observar-se, el curs inclou temàtiques relacionades amb el concepte de pau "positiva", és a dir, amb el concepte "ample" de pau que inclou aspectes d'ecologia, drets humans, etc. Els temes estudiats són aquests:

L'emergència de la Societat Global: la Pau i la Justícia com a orientació normativa
Anàlisi de les relacions internacionals
Perspectiva històrica de la Guerra i de la Pau
El conflicte internacional
Aproximació psicològica a la resolució dels conflictes
Les Nacions Unides i les lleis del Mar
Nacionalisme
El Nou Ordre Econòmic Internacional
La nova ideologia americana
Imperialisme i neocolonialisme
Integració internacional
Conceptes de justícia.
Drets humans
Justícia, ciència, tecnologia i drets humans
Justícia, desenvolupament tecnològic i estructura social
Necessitats humanes bàsiques i expectatives de canvi
Alimentació
Energia i ecologia
Desenvolupament econòmic
Conceptualització del Futur
Proliferació nuclear
Desarmement i Govern Mundial
Conflictes medio-ambientals
Acció no violenta
Control d'armaments
Canvi social i individual
Transformació social
El futur de la política mundial

L'objecte de mostrar, una vegada més, un llistat temàtic no és el d 'impressionar el lector/o la lectora, sinó simplement el donar constància de l'amplitud de qüestions que envolten els estudis sobre la pau i, per això mateix, la impossibilitat de limitar d'una manera estricte el contingut de la recerca sobre la pau. És així com haurem d'entendre, també l'exemple següent:

d) Secció d'estudis sobre Pau i Conflictes del CIDOB.(1)

El Centre d'Informació i Documentació Internacionals a Barcelona organitza, anualment, un curs d'especialitat sobre pau i conflictes que, d'un any per l'altre, varia d'extensió i contingut. El celebrat el 1986 és poder el que guarda més semblança amb el que pot considerar-se com a habitual en d'altres centres dedicats a impartir estudis sobre pau. Els temes tractats en les 30 sessions que configuraven el curs foren les següents:

Introducció a la investigació sobre la pau (2)
Violència i no violència
La investogació sobre la pau a les relacions internacionals
La sociologia dels conflictes
La polemologia (2)
La conflictivitat a l'Amèrica Llatina
La violència i la comunicació
Introducció a la geoestratègia
Estratègia militar i noves tecnologies
Les institucions de defensa
Armamentisme i militarització
Crisi i possibilitats del control d'armaments
Les aliances militars: OTAN i Tractat de Varsòvia
La política de defensa a Espanya

(1) CIDOB, Elisabets, 12 - 08001 Barcelona.

Alternatives de defensa
Indústria bèlica i comerç d'armes
Armes i economia
El militarisme a Espanya
L'armamentisme a l'URSS
Armamentisme i militarisme al Mediterrani
El desarmament: problemes i tractats
Les Nacions Unides i el desarmament
El dret al desarmament
Desarmament i desenvolupament
Educació per la pau
El moviment per la pau
El moviment per la pau a Espanya
L'objecció de consciència
Recursos per a investigar la pau i els conflictes

D'acord amb aquesta llista de temes, sembla clar constatar, en primer lloc, una certa especialització del curs en qüestions de defensa i armamentisme, semblant-se més al curs de la Universitat de Colgate que a la de Harvard. També cal fer notar l'existència de diverses sessions relacionades amb la problemàtica específica del pais (Espanya, en aquest cas), i que no és generalitzable. En qualsevol cas, i salvant totes les diferències econòmiques, organitzatives i de recursos humans que disposen altres centres del estranger, aquesta ha estat una experiència que molt bé pot ser adaptada, reduida o ampliada i servir, així, per a que altres centres portin a terme iniciatives semblants.(1)

(1) Aquest ha estat el cas de la Universitat Internacional per la Pau de Sant Cugat, que a l'estiu del 1986 va organitzar un curs d'introducció a la pau i els conflictes amb un programa pràcticament idèntic al celebrat el CIDOB mesos abans. Convindria, en aquest sentit, trobar mecanismes de comunicació i organització que permetés de repetir i multiplicar cursos d'aquest tipus a diferents llocs, adaptant-los a llurs possibilitats i necessitats.

LA INVESTIGACIÓ
SOBRE LA PAU A ESPANYA

Fins fa pocs anys, la investigació sobre la pau ha estat a Espanya una activitat coneguda per un grup molt reduit de persones. Amb l'excepció d'aquestes, ni les universitats. ni el moviment per la pau o d'altres moviments socials semblaren mostrar interès en aquest tipus d'estudi de tanta tradició en alguns països occidentals.

Generalitzant, fins i tot podriem afirmar que la investigació d'areas conectades amb la investigació sobre la pau (com la polemologia, els estudis estratègics, les relacions internacionals, etc.) ha estat relegada a un lloc secundari en l'interès de persones dedicades a la docència, el periodisme i a la política, de manera que no ha estat fins a anys molt recents quan s'han consolidat iniciatives que poden catalogar-se com d'investigació sobre la pau.

Aquestes recents iniciatives han estat acompanyades dún resorgiment i potenciació del moviment per la pau a Espanya que, si bé existia ja en els anys seixanta i setanta, no ha estat fins els primers anys de la dècada dels vuitanta quan ha prés una expressió pública important.

Els centres de documentació i d'investigació sobre la pau són, com es comprobarà, molt escasos a Espanya. Ens interesa remarcar, però, la relativa amplitud del recolçament que reben d'altres centres o punts d'informació-documentació que tenen conexions amb les activitats tradicionals de la investigació sobre la pau. És possible, fins i tot, que alguns d'aquests centres o punts de documentació puguib conventir-se, en el futur, en centres tipicament classificables com d'investigació sobre la pau.

Per aquest motiu, juntament amb la descripció d'aquells centres que, sense cap mena de dubtes, poden catalogar-se com d'investigació sobre la pau, ens interessa donar a conèixer aquells altres grups, institucions i persones que, des de diferents àmbits d'estudi i activitat, col.laboren en la difusió de la investigació sobre la pau o en l'el.laboració d'estudis que són interessants per aquella investigació. Des d'aquesta perspectiva, recollirem aquí la informació sobre set tipus d'aportacions:

a) Els centres ja consolidats d'investigació sobre la pau

b) Els centres, grups i moviments relacionats amb el moviment per la pau, que investiguen o difonen informació sobre pau i col.laboren amb els centres de l'apartat anterior.

c) Persones no vinculades directament amb cap institució o grup relacionat amb l'estudi de la pau o dels conflictes, però que aporten informació i anàlisi sobre aquests temes.

e) Institucions i centres universitaris dedicats a l'estudi de les relacions internacionals

f) Centres dedicats als estudis estratègics

g) Editorials amb col.leccions sobre pau i conflictes

Vegem, primerament, quins són i què fan els centres dedicats clarament a la investigació sobre la pau i que ja han aconseguit una certa consolidació.

CENTRES D'INVESTIGACIO SOBRE LA PAU

A Espanya sols existeixen, en aquests moments, dos centres consolidats que es dediquin a la triple tasca de la investigació sobre la pau: la documentació, la investigació i la informació, i amb una voluntat explícita de fer-ho seguint els paràmetres que, a nivell internacional, configuren la "peace research". Per ordre de creació, aquests centres són: la Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes del CIDOB, a Barcelona, i el Centro de Investigación para la Päz (CIP), a Madrid. Hi han també d'altres centres que es dediquen a la investigació sobre la pau d'una manera parcial, ja sigui per centrar-se en un tipus d'activitat no-investigadora (és el cas, per exemple, del Seminario de Investigación para la Paz, a Saragossa), o per centrar la seva activitat dins d'un àmbit conexe al de la investigació sobre la pau (el FEPRI, per exemple, que tot i fent recerca sobre la pau, actua preferentment en l'àmbit clàssic de les relacions internacionals).

Cal esmentar, igualment, l'existència d'uns quants centres més petits, normalment de documentació, que no han aconseguit encara els mitjans econòmic i humans per dur a terme en plenitud els seus propòsits. Aquest és el cas del Centro de Documentación por la Paz y el Desarme de Aragón (CEDOP), a Saragossa, del Centro de Información y Documentación para el Estudio de los Problemas de la Paz y el Desarme, a Valladolid, del Centre de Documentació i d'Investigació per la Pau, a Manresa, i del Centro de Documentación e Investigación sobre la Paz, a Sevilla. Alguns d'aquests centres són de molt recent creació. Finalment, cal fer menció de diversos projectes de creació de centres de documentació i informació sobre pau a partir d'iniciatives d'alguns ajuntaments (L'Hospitalet, Alacant i Córdoba). Tot això fa preveure que, en un termini d'un o dos anys, la situació precària actual pot modificar-se notablement a partir de la consolidació de totes aquestes noves iniciatives.

La Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes del CIDOB

El CIDOB és un centre de documentació, informació i formació sobre temes internacionals, creat a Barcelona el 1973, com a desenvolupament d'una anterior associació, "Agermanament", dedicada a la cooperació amb el desenvolupament del Tercer Món, i que funcionaba des dels primers anys de la dècada dels seixanta. Durant aquests vint-i-cinc anys ha anat recopilant gran quantitat de documentació sobre el subdesenvolupament, la política internacional i els conflictes entre les societats, el que constitueix la base documental de la seva rica hemeroteca. En el decurs dels anys, aquest fons documental ha anat acompanyat d'una permanent activitat de sensibilització de l'opinió pública en relació a temes d'actualitat internacional.

Les temàtiques fonamentals de l'activitat docent del CIDOB són, en aquest moment, les següents: relacionas i política internacionals, cooperació i desenvolupament, ecodesenvolupament, i pau i conflictes. Juntament a aquestes activitats, mantè una línia de publicacions formada per la revista trimestral "Afers Internacionals", la publicació bimestral "Dossier Cidob", la també bimestral "Sobre Pau/Paz", la publicació "Estudis sobre pau i conflictes", i un nombre no periòdic de dossiers d'estudi i debats.

Orgànicament, el CIDOB és una fundació cultural formada per disset entitats i organismes públics, tant de l'administració central com de l'autonòmica i local, universitats, col.legis professionals i sindicats, la diversitat i pluralitat de les quals garantitzen la independència ideològica del centre.

El seu fons documental, informatitzat a partir del 1985, està format per 6.000 llibres, 8.000 documents i una hemeroteca formada per unes 500 revistes especialitzades, de les que un centenar tracten de pau i conflictes.

La Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes està constituida com a un departament especialitzat del CIDOB. Encara que la seva creació formal data del gener del 1984, va començar a funcionar ja el desembre del 1982, al formar-se un departament integrat per diversos especialistes sobre temes de pau i conflictes a Barcelona.

La Secció sócupa de seleccionar, codificar i difondre aquells temes relacionats amb les relacions internacionals, conflictes, defensa, guerra, desarmament i pau, a partir del material rebut al CIDOB. En el terreny de la investigació, promociona l'estudi rigurós de qualsevol dels temes que configuren el seu camp d'actuació, i assessora en la realització de tesis per a estudiants i investigadors/res interessats en el coneixement de la pau i dels conflictes.

A l'aspecte docent, la Secció organitza anualment un curs d'introducció a l'estudi de la pau i dels conflictes. El

1985, va realitzar un curs bàsic de 15 sessions, i el 1986, un curs de complement de 21 sessions, a nivell de post-graduats/des. Paralel.lament a aquests cursos, la Secció ha organitzat d'altres seminaris, com un d'alternatives de defensa, un altre de 'cultura de pau" i un sobre els estudis estratègics. També ha participat amb d'altres centres en la celebració de dues jornades sobre pau i desarmament, a Barcelona.

La Secció es responsabilitza de dues publicacions periòdiques del CIDOB: Sobre Pau, una publicació que apareix cada dos mesos i que informa de totes les novetats editorials, revistes i altres tipus de documents relatius a la pau. Es un instrument d'ajuda a persones i centres que s'interessen per l'estudi de la pau i dels conflictes. La Secció edita també una col.lecció de papers, anomenats Estudis sobre pau i conflictes, d'una extensió de 30-50 pàgines.

Pel que fa a la investigació, la Secció tracta dànimar a aquelles persones que sínteressen per la pau i el desarmament, proporcionant-lis materials i assessorament. Les limitacions pressupuestàries de la Secció no permet el financement de treballs de recerca realitzats fora delñ propi CIDOB, pel que aquest apartat es limita exclusivament als projectes previstos de realitzar pels membres de la Secció. Fins el moment s'han elaborat investigacions sobre la militarització de la Mediterrània, alternatives de defensa, i introducció a la "peace research".

La Secció compta amb un coordinador, Vicenç Fisas, a temps complert, i amb un grup de persones que hi col.laboren habitualment (Pere Vilanova, Josep Delas, Rafael Grasa, etc.). Forma part de la International Peace Research Association (IPRA) des del 1984.

El Centro de Investigación para la Paz (CIP)

El CIP fou creat el novembre del 1984 i està auspiciat per la Fundación Hogar del Empleado, organisme privat i independent amb seu a Madrid. Aquesta Fundació basa la seva activitat en qüestions educatives, d'hàbitat i ecologia, problemes econòmics, i de pau. Les tasques d'aquesta area darrera es canalitzen mitjançant el CIP.

El CIP intenta contribuir al debat sobre la pau, els conflictes, la defensa i totes les qüestions vinculades amb el rearmament. Per a fer-ho, té diversos projectes, dels que destacariem els següents:

a) Biblioteca Bertrand Russell per la Pau.

Es tracta d'un biblioteca ambulant que recull els més de 300 títols en llengua d'avui, ficció i literatura infantil que tracten de manera directa el tema de la guerra i la pau. També inclou les publicacions periòdiques. Aquesta Biblioteca s'ofereix als ajuntaments, cases de cultura, col.legis, etc., per a exposar-la públicament. Durant l'exposició, un membre del CIP assessora els visitants, es programen taules rodones i es projecten videos.

b) Papeles para la Paz.
Aquesta publicació consisteix en uns folletons de divulgació, escrits per especialistes, i s'editen en 12 pàgines i en dos colors. Surten amb una periodicitat mensual.

c) Anuari sobre armamentisme.
Es tracta d'un llibre que recopila les qüestions i dades bàsiques relacionades amb la defensa i la política exterior espanyola. El primer anuari és publicat el 1986.

d) Centre bàsic de documentació i assessorament.
Es reben periòdicament unes 50 revistes, i es disposa dúna biblioteca d'uns 800 títols. La documentació està informatitzada.

e) Seminaris sobre educació per la pau.
Orientats a educadors/es i membres del moviment per la pau.

f) Participació en d'altres iniciatives organitzades per grups pacifistes, centres de documentació, associacions, etc.

g) Organització d'un Premi Anual sobre temes relacionats amb la Pau.

h) Organització de debats.

i) Creació de grups d'estudi. (A l'abril del 1986 s'inicia un grup d'estudi sobre la tecnologia de la defensa a Espanya).

Les temàtiques que aborda el CIP són molt amplies, destacant especialment les relacionades amb Amèrica Central, guerres de baixa intensitat, educació per la pau, nuclearització i control d'armaments.

El CIP està format per un coordinador, Mariano Aguirre, i un equip permanent, retribuit, d'altres cinc persones. Forma part del IPRA i manté una estreta relació de col.laboració amb el CIDOB, amb la finalitat d'augmentar l'eficàcia i abaratir els costos de les activitats de documentació dels dos centres.

El Seminario de Investigación para la Paz, de Zaragoza, fou

creat el 1984 dins del Centro Pignatelli d'aquesta ciutat. Un equip de quatre persones, amb el recolçament de diverses institucions públiques de la ciutat i de la regió (entre elles, la Diputación General de Aragón, que compte amb un Fons d'Ajuda per la Pau), organitza cada any un seminari d'estudi permanent sobre la pau, de gran repercusió a la ciutat. La biblioteca del Centre, en formació, disposa ja d'uns 300 llibres i col.leccions de deu revistes sobre el tema de la pau. L'estructura del Seminari (sessió pública entre dos ponents, un dia, i sessió restringida de discussió, el dia següent) permet un ampli aprofondiment de tots els temes tractats, i entre persones interessades des de diferents punts de vista, incloent militars professionals. Les ponències del Seminari del curs 85-86 han estat editades en un llibre.

El Centro de Documentación por la Paz y el Desarme de Aragón (CEDOP Aragón), té la seva seu també a Zaragoza. Fou creat el 1983 a partir d'una iniciativa del Colectivo por la Paz y el Desarme de Zaragoza. Formen el CEDOP un equip de cinc persones que col.laboren sense retribució. La seva activitat està centrada en la difussió de materials mitjançant algunes publicacions. El Centre va promoure la revista Euroshima, ja desapareguda, i ara col.labora en l'edició de la revista En Pie de Paz. Ha promogut igualment diversos debats i conferències. Es tracta, per tant, d'un centre d'informació, més que no pas un centre d'investigació o documentació, encara que existeix el propòsit d'abastar també aquest camp en el futur.

El Centro de Información y Documentación para el Estudio de los Problemas de la Paz y del Desarme, a Valladolid, és un centre format a partir de la Facultat d'Econòmiques de la Universitat de Valladolid. Creat el 1984, el seu funcionament depèn de col.laboracions de diversos professors i estudiants de la universitat, no disposant d'un pressupost estable per a les seves activitats, pel que no pot elaborar programes a llarg termini pel que fa a investigació i documentació.

El Centro de Documentación e Investigación sobre la Paz, a Sevilla, fou creat a mitjans del 1986 com a una confluència d'activitats dutes a terme anteriorment per l'Asociación Universidad de la Paz y de los Pueblos, de Sevilla, i el Seminario Permanente "Educación para la Paz", del Colectivo Andaluz de Pedagogia Popular. L'equip del centre està format per cinc persones no retribuides. El centre s'ocupa preferentment de l'educació per la pau, havent organitzat seminaris al respecte. El seu servei de documentació, informatitzat, ofereix també abundant material audiovisual i

edita la revista "Taller de Paz".

El Centre de Documentació i d'Investigació per la Pau (CEDIP), a Manresa (Barcelona), fou creat el 1986, formant part del Centre d'Iniciatives Socio-Culturals d'aquesta ciutat. La seva recent creació no li ha permès de desenvolupar encara activitats destacables. L'equip està format per tres persones, i es financia per les aportacions dels col.laboradors.

Finalment, mencionarem la creació, a l'octubre del 1986, de l'Instituto Cordobés de Estudios para la Paz (ICEP), dirigit per Juan Mellado i format a partir del recolçament de l'Ajuntament de Córdoba.

CENTRES, GRUPS I MOVIMENTS RELACIONATS AMB EL MOVIMENT PER LA PAU I PELS DRETS HUMANS, QUE INVESTIGUEN O DIFONEN INFORMACIO SOBRE PAU.

A falta de centres suficients que es dediquin plenament a la investigació sobre la pau, l'estudi i divulgació d'aquesta activitat multidisciplinar es realitza, en gran mesura, mitjançant múltiples grups, centres i entitats dedicades als drets humans, l'ecologia, la pedagogia o l'acció per la pau. Si bé és cert que el moviment per la pau espanyol no ha adquirit encara l'hàbit d'aprofundir suficientment en alguns temes, i que el nivell de publicacions generats per aquest moviment és reduit, també es veritat que en els darrers anys s'aprecia un esforç considerable per a superar aquesta mancança d'estudis i de difusió de la informació. Es així com, en els anys més recents, un conjunt format per més d'una dotzena de grups i moviments han proporcionat i sentat les bases per a que l'activitat d'investigació sobre la pau pugui desenvolupar-se a Espanya.

D'entre aquests col.lectius destaca especialment el format per tres entitats agrupades en un mateix local, a Barcelona: el Comitè Antinuclear de Catalunya (CANC), el col.lectiu editor de la Revista Mientras Tanto i En Pie de Paz, i el Centre de Treball i Documentació, que tot i essent entitats diferents, presenten un abundant nombre de col.laboradors i col.laboradores que pertanyen als tres grups a la vegada. Al voltant d'aquests grups s'ha generat una part important de la discussió sobre el present i el futur del moviment per la pau a Espanya, tant a nivell d'activitats com, especialment,

d'estudis. Les revistes Mientras Tanto i En Pie de Paz han [illegible] CANC o des del CANC, el grup pacifista probablement més conectat amb el discurs de la investigació sobre la pau que es desenvolupa a nivell internacional. Persones com Rafael Grasa, Víctor Rios, Luis Lemkow, Enric Tello, etc., són amb freqüència les encarregades d'organitzar nombrosos actes sobre la pau i el militarisme, així com d'animar la reflexió sobre aquestos mateixos temes.

Un altre col.lectiu plenament integrat en l'activitat internacional de la investigació sobre la pau és l'animat per Juan Gutierrez en el Begi Haundi, a San Sebastián. Begi Haundi és una agència de serveis que publica una revista amb el mateix nom. Fou creada el 1983 i compagina el treball de difusió (revista, videos) amb el de debat. Per això, s'ha integrat en una xarxa d'informació Nord-Sud que publica una fulla informativa anomenada LP (Liberación y Paz). A partir del número 4, la revista Begi Haundi passa a denominar-se Begi Haundi-LP, i centre la seva informació en els següents temes: moviment per la pau, Mediterrània, OTAN, relacions Nord/Sud. A l'estiu del 1986, Begi Haundi-LP inicia també una campanya internacional sota el nom de "Red Paz Mediterranea".Juan Gutierrez coordina igualment els cursos d'estiu sobre pau que la Universitat d'Alacant celebra cada any a Benidorm.

A Barcelona, el Servei de Documentació de Justícia i Pau aglutina a un grup de persones i activitats relacionades amb la investigació sobre la pau, especialment mitjançant l'organització de seminaris i debats. Publica una fulla informativa anomenada "Papeles de desarme y desarrollo para la paz", i disposa d'un ampli servei de videos. A nivell estatal, la comissió Justícia y Paz organitza igualment actes semblants. Entre els temes als que hi dedica major atenció figuren els de l'objecció de consciència i la indústria bèlica, així com la relació entre desarmament i desenvolupament, i el paper de l'Esglesia en la pau.

La Fundació per la Pau és una iniciativa catalana creada el 1984, que persegueix crear un centre permanent de difusió, amb caràcter pedagògic, sobre els problemes de la guerra i els valors de pau. Ha organitzat debats, conferències i exposicions dirigides sobretot els estudiants, i es planteja com una fundació centrada en l'educació per la pau. Pertany a l'International Peace Bureau. L'equip de la Fundació està format per quatre persones, dos d'elles retribuides. La Fundació té formats dos grups de treball, un sobre educació per la pau i, l'altre, sobre "pau i opinió pública". Encara que la seva biblioteca és petita, disposa d'un bon servei de material audiovisual. Té previst de crear una base de dades i un servei de teledocumentació. Edita un petit butlletí trimestral.

A Madrid funciona, des de fa anys, l'Asociación pro Derechos Humanos, en la que hi ha un Grupo de Información sobre el Desarme que ha editat diversos materials i ha organitzar nombrosos seminaris i debats. Amb característiques similars, l'organització Amnistia Internacional manté un grup de treball que fa un seguiment de les transferències d'armes espanyoles a països que violen els drets humans, havent iniciat una campanya per tal de regular aquest comerç.

En un altre àmbit, l'organització ecologista Greenpeace dedica notables esforços al tema de la proliferació nuclear i de la militarització de la Mediterrània. Aquesta preocupació és compartida també per un centre internacional, el WISE (World International Service Energy), que disposa d'una seu a Tarragona coordinada per Jaume Morrón, un jove i experimentat investigador sobre temes nuclears. El WISE publica un butlletí sota el mateix nom, que representa en certa manera la continuitat d'una revista d'informació sobre temes nuclears, ja desapareguda, que es deia BIEN.

A València, el Fons de Documentació del Medi Ambient, creat el 1982, manté un ampli arxiu i abundant material audiovisual sobre ecologia, en el que s'inclou informació sobre aspectes de pau i desarmament. A Castelló es va fundar, el 1983, el Fons de Documentació sobre la Pau, centre que funciona en coordinació amb els grups eco-pacifistes locals. De moment disposa de poc material.

Dins del moviment per la pau existeixen, com s'ha comentat anteriorment, altres grups que faciliten informació i generen o promocionen l'estudi de la pau. A Galicia, el grup de Vigo Educadores pola Paz, s'ha mostrat particularment actiu a l'experimentació i desenvolupament de l'educació per la pau, organitzant actes sobre aquest temes i publicant materials de gran interès. El grup pertany a l'International Association of Educators for World Peace, i actua fonamentalment en el terreny de la informació i formació. També en el camp de l'educació per la pau, el Grupo de Acción No Violenta de Málaga fa temps du a terme un treball d'estudi i divulgació, publicant des de l'estiu del 1986 un butlletí titulat "No Violencia y Educación".

Des d'una altra òptica, la de l'antimilitarisme, existeix a Barcelona un veterà col.lectiu, el Grup Antimilitarista de Barcelona (GANBA), que edita la revista "La Puça i el General", que s'ha preocupat tradicionalment de temes vinculats amb la investigació sobre la pau.

Finalment, i ja des d'una perspectiva més tradicional, la revista Tiempo de Paz, auspiciada pel grup Movimiento por la Paz, el Desarme y la Libertad (MPDL) i formada per un col.lectiu de col.laboradors/es propoers, en la seva majoria, al PSOE, s'ocupa de divulgar informacions i debats produits en el si del moviment per la pau europeu, especialment dins de l'END (European Nuclear Disarmament).

Seria injust establir una relació dels punts i centres que col.laboren en la difusió de la investigació sobre la pau a Espanya si, juntament els centres i persones ja esmentades no consideressim també a un grapat de persones que, sense estar vinculades directament a cap d'aquests centres, proporcionen valuosos punts de vista mitjançant els seus escrits i llur participació en debats. Persones com Gonzalo Arias, Gabriel Jackson, Alberto Piris, Javier Sádaba, Carlos París, etc, entre d'altres, formen part també d'aquest marc de recolçament de la investigació sobre la pau a Espanya.

CENTRES D'ESTUDI SOBRE POLEMOLOGIA

L'estudi cientific de la guerra és encara, a Espanya, una activitat generada quasi exclussivament pels propis militars professionals. Amb l'excepció de l'Institut Victor Seix de Polemologia, una entitat creada a Barcelona el 1972 i dirigida per Arcadi Oliveras, la resta d'estudis de caràcter polemològic es realitza mitjançant organismes depenents del Ministeri de Defensa o de centres d'estudis estratègics vinculats a organismes oficials o militars. El CESEDEN (Centro Superior de Estudios de la Defensa Nacional), depenent del Ministeri de Defensa, és l'organisme que probablement aglutini a un major nombre d'especialistes sobre aquest tema, encara que amb la particularitat de que les seves investigacions no tenen difusió per el gran públic civil.

L'activitat de l'Institut Victor Seix de Polemologia s'ha limitat, bàsicament, a promoure alguns debnats sobre el tema, sovint amb la col.laboració de l'Institut Francès de Polemologia, i a organitzar, des del 1984, la Universitat Internacional de la Pau a Sant Cugat, de la que es responsabilitza de l'organització i del programa de cursos.

CENTRES D'INVESTIGACIO I DOCUMENTACIO SOBRE PAU A ESPANYA

Centres dedicats específicament a la investigació i documentació sobre la pau.

SECCIO D'ESTUDIS SOBRE PAU I CONFLICTES DEL CIDOB (BARCELONA)	Vicenç Fisas, Pere Vilanova, Josep Delàs Rafael Grasa
CENTRO DE INVESTIGACION PARA LA PAZ (CIP) (Madrid)	Mariano Aguirre Carlos Iriart
SEMINARIO DE INVESTIGACION PARA LA PAZ (Zaragoza)	Jesús M. Alemany
INSTITUTO CORDOBES DE ESTUDIOS PARA LA PAZ (Córdoba)	Juan Mellado
CENTRO DE DOCUMENTACION POR LA PAZ Y EL DESARME DE ARAGON (CEDOP) (Zaragoza)	J.I. Felices J.A. Murillo
CENTRE DE DOCUMENTACIO I D'INVESTIGACIO PER LA PAU (CEDIP) (Manresa)	Albert Martí
CENTRO DE INFORMACION Y DOCUMENTACION PARA EL ESTUDIO DE LOS PROBLEMAS DE LA PAZ Y EL DESARME (Valladolid)	
CENTRO DE DOCUMENTACION E INVESTIGACION SOBRE LA PAZ DE SEVILLA (CEDOP)	Luis Rodero
FONS DE DOCUMENTACIO SOBRE LA PAU (Castelló)	Ricard Colom

Centres, grups i moviments relacionats amb el moviment per la pau que investiguen o difonen informació sobre pau i col.laboren amb els centres d'investigació.

BEGI HAUNDI-LP (Donostia)	Juan Gutierrez
FUNDACIO PER LA PAU (Barcelona)	Alfons Banda
ASOCIACION PRO DERECHOS HUMANOS (Madrid)	

JUSTICIA I PAU (Barcelona)	Joan Gomis, Pere Mir Arcadi Oliveras, Luis Jimenez, Josep Delàs
JUSTICIA Y PAZ (Madrid)	Alberto Rodriguez
COMITE ANTINUCLEAR DE CATALUNYA / C.T.D./ COL.MIENTRAS TANTO / EN PIE DE PAZ (Barcelona)	Rafael Grasa, Enric Tello, Miguel Candel, Toni Domenech, P.Fernandez Buey, Antonio Izquierdo, Victor Rios, Luis Lemkow, Joaquim Lleixà
GREENPEACE (Madrid/Palma Mallorca)	Jordi Bigas
EDUCADORES POLA PAZ (Vigo)	Xesus R. Jares, Calo Iglesias
W.I.S.E. (Tarragona)	Jaume Morrón
GRUPO DE ACCION NO VIOLENTA (Malaga)	Antonio Poleo
AMNISTIA INTERNACIONAL (Madrid)	Macarena Salazar
FONS DE DOCUMENTACIO DEL MEDI AMBIENT (València)	
GRUP ANTIMILITARISTA DE BARCELONA (GANBA)	Jordi Garcia Jane, Francesc Porret
REVISTA TIEMPO DE PAZ	Enrique Gomariz, Paco Alburquerque, Fernando Valenzuela

Altres persones que col.laboren fora dels centres:

Alberto Piris	Gonzalo Arias
Javier Sádaba	Gabriel Jackson
Carlos Paris	

378

Centres d'estudi de polemologia.

INSTITUT VICTOR SEIX DE POLEMOLOGIA (Barcelona)	Arcadi Oliveras Frederic Roda Josep Delàs
CESEDEN (Madrid)	

Institucions i centres universitaris dedicats a l'estudi de les relacions internacionals

ASSOCIACIO NACIONS UNIDES (Barcelona)	Francesc Noguero
IEPALA (Madrid)	M.A. Cabrera
SEMINARI NACIONS UNIDES (Barcelona)	Victoria Abellán Mercè de Solá
FUNDACION DE ESTUDIOS SOBRE LA PAZ Y LAS RELACIONES INTERNACIONALES (FEPRI) (Madrid)	Marisa Rodriguez, Angel Viñas, Fco. Aldecoa, Elisa Perez Vera
CATEDRA DE RELACIONES INTERNACIONALES Fac.CC.II. Univ.Pais Vasco	Celestino Arenal Iñaki Bárcena
SEMINARI RELACIONS INTERNACIONALS Fac.CC.II. Univ.Aut. Barcelona	Esther Barbé Jesús M. Rodés
CATEDRA RELACIONES INTERNACIONALES Univ. Complutense Madrid	Roberto Mesa Rafael L. Bardají
CATEDRA DERECHO INTERNACIONAL PUBLICO Univ. Zaragoza	Fernando Mariño
CURSOS INTERNACIONALES DE BENIDORM Univ. Alacant	Juan Gutierrez Johan Galtung J.M. Tortosa
CENTRO DE ESTUDIOS CONSTITUCIONALES	Manuel Medina, Tomás Mestre, Angel Viñas

Centres dedicats a estudis estratègics

CESEDEN (Madrid)	
INSTITUTO ESPAÑOL DE ESTUDIOS ESTRATEGICOS (IEEE) (Madrid)	
INSTITUTO DE ECONOMIA APLICADA (Madrid)	Alejandro Lorca
CENTRE D'ESTUDIS ESTRATEGICS DE CATALUNYA	Miquel Sellarès
COMITE DE INVESTIGACION FUERZAS ARMADAS Y SOCIEDAD (CIFAS) (Madrid)	Anselmo Santos
SEMINARIO DE ESTUDIOS SOBRE LA DEFENSA NACIONAL. Univ. Santiago	Jose Luis Tato
INSTITUTO DE CUESTIONES INTERNACIONALES (INCI) (Madrid)	Antonio Sanchez-Gijón Antonio Marquina
MINISTERIO ASUNTOS EXTERIORES	Angel Viñas, Carlos Alonso Zaldivar, C. Fdez. Espeso

Col.leccions d'editorials

EDITORIAL LERNA. Col. Paz y Conflictos (Barcelona)

EDITORIAL FONTAMARA. Col. Paz y Conflictos (Barcelona)

EDITORIAL DEBATE. Col. Biblioteca Verde (Madrid)

EDITORIAL M.P.D.L. (Madrid)

EDITORIAL FUNDAMENTOS / IEPALA. Col. Estrategia y paz (Madrid)

EDITORIAL TECNOS (Madrid)

CENTRES UNIVERSITARIS I INSTITUCIONS DEDICADES A L'ESTUDI DE LES RELACIONS INTERNACIONALS

Si l'estudi de la pomelogia no està realment vinculat, a Espanya, a la investigació sobre la pau, si ho està, en canvi, i cada cop més, l'estudi de les relacions internacionals.

Desenvolupat molt lentament i en la dècada dels setanta, l'estudi acadèmic de les relacions internacionals pot considerar-se, en aquests moments, com un dels pilars del futur de la investigació sobre la pau a Espanya. En els darrers anys, les càtedres i seminaris sobre relacions internacionals i dret internacional públic de diverses universitats espanyoles han anat donant atenció, dins dels seus programes acadèmics, a aspectes relacionats amb la investigació sobre la pau. Un símptoma d'aquest procès d'apropament és, per exemple, el que els darrers llibres publicats per els qui es dediquen a les relacions internacionals o al dret internacional, contenen capitols específics sobre la investigació de la pau i dels conflictes. El llibre "introducción a las relaciones internacionales", de Celestino del Arenal, és un clar exponent d'aquest interès.

Es justament la Cátedra de Relaciones Internacionales de la Facultat de Ciències de la Informació al País Basc, dirigida pel propi Arenal, qui ha organitzat diversos seminaris i conferències en les que s'ha fet difusió de la investigació sobre la pau. A Barcelona, el Departament de Relacions Internacionals de la Facultat de Ciències de la Informació, a la Universitat Autònoma, elabora treballs conectats amb temes de defensa, pau i conflictes. Esther Barbé i Jesús M. Rodés són les persones encarregades d'aquesta activitat docent. A Madrid pot citar-se igualment el cas de Roberto Mesa i Rafael L. Bardají dins la Cátedra de Relaciones Internacionales de la Universitat Complutense, així com d'Antonio Remiro Brotons en el Departamento de Derecho Internacional Público, a la Facultat de Dret (Universitat Autònoma de Madrid). A Córdoba, la Cátedra de Derecho Internacional Público, amb Juan Mellado, està fent igualment treballs d'investigació sobre pau; en menor mesura, a Zaragoza, la càtedra dirigida per Fernando Mariño ha iniciat igualment activitats en aquest sentit.

Una altra important aportació és la que proporciona, des de fa anys, el Seminari Nacions Unides a la Facultat de Dret de Barcelona (Universitat Central), on Victoria Abellán i Mercedes de Solá porten a terme un interessant treball de divulgació de temes sobre el desarmament.

A l'àmbit igualment universitari, però mitjançant la fórmula d'escoles d'estiu, la Universitat d'Alacant ofereix, cada estiu a Benidorm, i des del 1981, uns cursos sobre pau. Els cursos han estat coordinats per Johan Galtung i Juan Gutierrez. Aquesta modalitat de cursos d'estiu sembla que comença a ser emulada per d'altres universitats, pel que és de preveure una àmplia oferta en aquest sentit pels propers anys.

Fora de la Universitat, altres institucions que treballen o informen sobre la política internacional han jugat un paper important en la difusió dels temes dínvestigació sobre pau. A Madrid, l'IEPALA (Instituto de Estudios para América Latina) manté una col.lecció de publiocacions i activitats informatives sobre conflictes internacionals que són de gran interès. IEPALA publica igualment uns quaderns, "Estrategia y paz".

Des del propòsit de difondre els principis de les Nacions Unides, l'Associació Nacions Unides, a Barcelona, animada per Francesc Noguero, ha estat tradicionalment una institució preocupada per tot el que es refereix al desarmament i la resolució pacífica dels conflictes. El seu centre de documentació, que tradueix i difon documents elaborats pel sistema de Nacions Unides, presta un recolçament inestimable en aquest esforç conjunt de conscienciació. Disposa d'un grup de treball sobre "desenvolupament i desarmament", i un servei de material audiovisual.

L'Administració no disposa de cap centre dínvestigació sobre la pau. En qualsevol cas, cal esmentar l'existència del Centro de Estudios Constitucionales, que publica la Revista de Estudios Internacionales, en la que pot trobar-s'hi articles d'interès sobre defensa i relacions internacionals.

Un centre independent però vinculat a l'Administració pels seus membres, és la Fundación de Estudios sobre la Paz y las Relaciones Internacionales (FEPRI), amb seu a Madrid i creat el 1984. L'objectiu del FEPRI és l'elaboració d'estudis sobre temes de seguretat i relacions internacionals, zones de conflicte, drets humans, control d'armaments i desarmament, organitzar cicles d'estudi i col.loquis. Manté especial col.laboració amb el SIPRI, d'Estocolm, de qui ha publicat en espanyol la versió reduïda de l'anuari del 1985. El FEPRI està presidit per Elisa Perez-Vera, catedràtica de Dret Internacional, i Marisa Rodriguez exerceix les funcions de Secretària General. El FEPRI pertany al Centre for European Policy Studies, i l'equip de col.laboradors està format per quinze persones.

CENTRES DEDICATS A ESTUDIS ESTRATEGICS

Es dificil classificar o separar els centres segons es dediquin preferentment a l'estudi de les relacions internacionals, la polemologia o l'estratègia. Tot i així, agruparem sota aquest darrer apartat a aquells centres i institucions que, malgrat treballin en diferents aspectes de la política internacional, donen prioritat o posen l'èmfasi en la divulgació de temes estratègics i de defensa.

El CESEDEN, centre que ja ha estat comentat al referir-nos a la polemologia, és indubtablement el centre més destacable per agrupar la major part dels estudis produits pel col.lectiu militar. També caldria donar constància de treballs de caràcter estratègic elaborats per militars professionals que, per vocació periodística, publiquen també en mitjans de comunicació privats (és el cas de Fco. Lopez de Sepúlveda, p.ex.).

El CESEDEN col.labora sovint amb una institució semblant, encara que de dimensions més modestes: l'Instituto Español de Estudios Estratégicos (IEEE). a Madrid, que organitza seminaris sobre defensa en algunes universitats espanyoles, com a la de Santiago de Compostela, on existeix el Seminario de Estudios sobre la Defensa Nacional que, entre d'altres temes, ha tractat del neutralisme, els moviments pacifistes i la política de defensa a Europa.

A Madrid funciona igualment l'Instituto de Cuestiones Internacionales (INCI), entitat privada que aplega a diversos especialistes civils i militars interessats en temes de seguretat i defensa. Aquest Institut organitza periòdicament unes trobades entre especialistes, i publica bona part de les ponències presentades en aquestes reunions.

La Sociedad de Estudios Internacionales (SEI), a Madrid, és un altre centre dedicat a estudis estratègics, encara que amb menor presència en la societat civil. En l'àmbit oficial, el Ministerio de Asuntos Exteriores disposa de diferents canals per a expressar les seves opinions o difondre temàtiques estratègiques. Aquesta és la funció que realitzen Angel Viñas, Carlos Alonso Zaldivar (assessors del ministre) i Carlos Fernández Espeso (Director General de Seguretat i Desarmament).

En el camp universitari, l'Instituto de Economia Aplicada de la Facultat d'Econòmiques de Madrid (universitat Autònoma), realitza treballs de caràcter estratègic, tant mitjançant publicacions com seminaris especialitzats. A Barcelona, el Centre d'Estudis Estratègics de Catalunya disposa d'un centre de documentació amb 87 revistes especialitzades en estratègia i defensa, i una petita biblioteca sobre el mateix tema. Edita dues publicacions (revistes de premsa) sobre seguretat i defensa.

Pel que fa a la sociologia militar, és de remarcar l'existència d'un Comité de Investigación Fuerzas Armadas y Sociedad (CIFAS), amb seu a Madrid, que organitza reunions periòdiques sobre aquest tema, on intervenen militars i acadèmics civils.

Finalment, i des d'una perspectiva molt diferent, la Fundación de Investigaciones Marxistas (FIM), a Madrid, disposa d'un Grupo de Estudios sobre los Problemas de la Paz, que realitza un seguiment de la política de defensa espanyola.

COL.LECIONS D'EDITORIALS

Una important aportació pel que fa a la divulgació dels temes característics de la investigació sobre la pau és la tasca realitzada per algunes editorials, ja sigui per mantenir col.leccions dedicades específicament a aquestos temes, com pel fet de publicar amb freqüència llibres sobre aquestes qüestions.

En aquests moments existeixen a Espanya molt poques col.leccions relacionades amb la pau i els conflictes, a més d'alguna editorial que, sense tenir-ne una col.lecció específica, ha publicat diversos llibres sobre el particular.

L'Editorial Fontamara, a Barcelona, va iniciar el 1983 una col.lecció sobre pau i conflictes que ha proporcionat una dotzena de llibres als lectors/es, tractant temes d'educació per la pau, defensa europea, alternatives de defensa, desarmament regional, no violència, economia de defensa i diversos anuaris (l'Anuari de la Unesco sobre pau i conflictes i un anuari sobre l'armamentisme a Espanya). La col.lecció va iniciar una sèrie, anomenada PRIO, en la que es recullen textos publicats inicialment per aquest institut norueg. La col.lecció està dirigida per Vicenç Fisas i està assessorada per la Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes del CIDOB. A partir de la tardor del 1986, i atesa la inactivitat de Fontamara a partir d'aquesta data, la col.lecció iniciada a Fontamara es continua publicant a la nova Editorial Lerna, amb el mateix equip de gent.

L'Editorial Debate, a Madrid, va crear també el 1983 una col.lecció anomenada Biblioteca Verde, publicant igualment una dotzena de llibres sobre desarmament, pacifisme, estratègia nuclear, aliances, pol'itica de les superpotències i polemologia. La col.lecció ha estat dirigida, fins a la seva desaparició ,a mitjans del 1985, per Mariano Aguirre.

A Madrid, igualment, el Movimiento por la Paz, el Desarme y la Libertad compta amb l'Editorial MPDL, que ha editat alguns llibres del SIPRI i que tracten sobre el control d'armaments, el rearmament i el desarmament. Ha publicat també l'anuari reduit del SIPRI del 1983, que en la seva versió de 1985 ha estat publicat en espanyol pel FEPRI, el que ha constituit una aportació més que valuosa per la difusió de la situació actual de l'armamentisme en el món.

La tercera col.lecció estable és la que ha creat IEPALA juntament amb l'Editorial Fundamentos, al formar la col.lecció Estrategia y Paz, en la que s'han editat llibres sobre estratègia nuclear, intervencionisme i militarisme.

Finalment, l'Editorial Tecnos, a Madrid, ha editat una vintena de llibres relacionats amb aspectes d'investigació sobre pau, particularment les relacions internacionals.

Evidentment, algunes altres editorials, encara que no moltes, han mostrar cert interès per aquests temes i han facilitat la publicació d'alguns treballs, però en quantitats molt reduïdes i, en qualsevol cas, insuficients per atendre la creixent demanda sobre aquests temes i aminorar l'evident mancança de materials d'investigació sobre la pau.

CONCLUSIONS

1) L'interès per la investigació sobre la pau, a Espanya, ha estat un fenòmen recent. Llevat d'algunes excepcions a nivell individual, no ha estat fins a la dècada present que s'han creat els primers centres d'investigació sobre la pau.

2) A l'actualitat sols existeixen a Espanya dos centres dedicats exclusivament a la investigació, documentació i informació sobre la pau: la Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes del CIDOB (Barcelona), i el Centro de Investigación para la Paz (CIP), a Madrid.

3) Existeixen d'altres iniciatives semblants, però que encara no han aconsseguit una estabilitat en llur funcionament o be sols es dediquen a alguns aspectes d'activitat específiques (documentació o informació, per exemple).

4) Unicament els dos centres esmentats anteriorment pertanyen a l'International Peace Research Association (IPRA).

5) La causa principals d'aquest retard en el sorgiment de centres d'investigació sobre la pau ha estat l'existència d'una llarg període no democràtic, que ha provocat una dedicació qüasi exclusiva de les forces polítiques i intelectuals vers la consecució de llibertats democràtiques a

ESTIMACIÓ APROXIMADA DEL PES DE LES APORTACIONS DE DIFERENTS SECTORS A LA INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU A ESPANYA

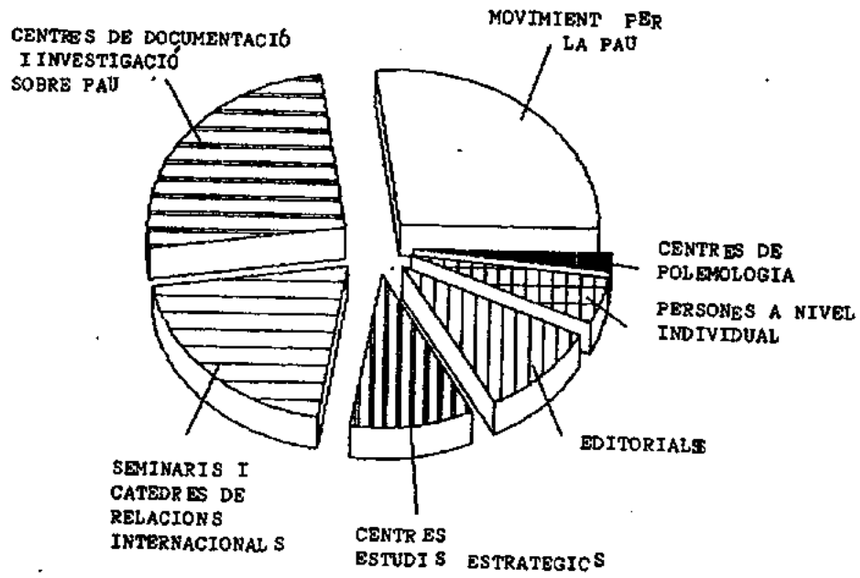

l'interior del país, descuidant els aconteixements de caràcter internacional i els fenòmens globals que afecten a la Humanitat; l'aillament produit durant el període franquista ha obstaculitzat el contacte amb les temàtiques internacionals.

6) Una part important de l'activitat d'investigació i informació sobre la pau es canalitza mitjançanat grups vinculats al moviment per la pau, que s'ha convertit, de fet, en el principal suport dels centres d'investigació actuals i en generador de reflexions, debats i materials de gran interès pel desenvolupament d'aquesta activitat.

7) Es destacable i prometedora l'activitat sorgida en els departaments i càtedres universitàries dedicades a relacions internacionals i dret internacional públic, que proporcionen un marc acadèmic d'investigació i expressió molt notables.

8) Encara que modesta, la tasca d'unes poques editorials es estimulant, pel que fa a la promoció de llibres sobre pau, conflictes i desarmament, especialment per tractar-se d'editorials sense gaires recursos econòmics, el que comporta un esforç suplementari, atesa la manca d'ajudes per part de l'Administració en la promoció d'aquests temes.

9) Els centres d'estudis d'estudis estratègics han contribuit molt pobrement a la difusió de la investigació sobre la pau, al mantenir un discúrs excessivament conservador i tradicional. Això no ha estat obstacle per a que el centres d'investigació per la pau, i el moviment pacifista, s'hagin ocupat notablement per les qüestions de defensa i estratègia.

10) Els estudis sobre la polemologia i conflictes, des d'una perspectiva d'investigació sobre la pau, són pràcticament inexistents a Espanya.

11) Una part molt important de les col.laboracions en torn a la investigació sobre la pau es realitzen de forma individual, és a dir, sense comptar amb el recolçament directe d'un centre o institució.

12) Unes deu persones es dediquen a la investigació sobre la pau de forma professional o preferent. Unes trenta persones més ho fan com activitat secundària. En total, el nombre de persones que realitzen alguna tasca relacionada amb investigació sobre la pau no passa de la cinquantena.

13) La major part de l'activitat d'aquests centres i persones està centrada en la informació (debats, seminaris, revistes i escrits); la feina de documentació va en segon lloc i, la investigació, en darrer lloc.

14) Existeixen grans dificultats per a obtenir un financement d'aquestes activitats de documentació, investigació i informació. Les subvencions públiques són molt insuficients,

el que impossibilita la viabilitat de la major part del centres existents o de les iniciatives proposades. D.altra banda, i amb algunes excepcions (Fundació Bofill, Fundación Hogar del Empleado), les fundacions espanyoles no s'han interessat gaire per la investigació sobre la pau, probablement per l'actitud crítica implícita en aquests estudis.

15) Les relacions entre la investigació sobre la pau i el col.lectiu militar és d'expectació, amb alguns apropaments que permeten entreveure la possibilitat de futures col.laboracions

16) El coneixement de la tasca que es realitza en d'altres països en aquest tema és molt escás. Sols uns pocs centres i persones mantenen contactes i relacions estables amb centres d'altres països dedicats a la investigació sobre la pau.

17) Pel que fa als temes tractats, s'ha donat una elevada concentració vers qüestions de defensa, probablement degut a la influència que ha suposat el debat entorn a la permanència d'Espanya a l'OTAN. Tot i que darrerament sembla haver més interès vers la irenologia (educació per la pau, cultura de pau, etc.), la investigació sobre temes de defensa ha estat la dominant fins fa poc.

18) La capacitat d'editar d'aquests centres i grups és reduïda, per manca de recursos econòmics. Existeixen poques revistes que tractin específicament d'investigació sobre la pau.

19) La tasca de formació, mitjançant seminaris que proporcionin un coneixement general i complert del que és la investigació sobre la pau, és assumida únicament per quatre centres, no contant sempre amb els mitjans econòmics necessaris per a fer correctament aquesta feina.

20) Finalment, cal remarcar la inexistència d'una agrupació o associació d'investigadors/es sobre pau a Espanya, el que permetria, possiblement, assolir una major capacitat de coordinació i de pressió per tal d'obtenir les ajudes econòmiques necessàries.

University of Michigan
(Ann Arbor, Michigab 48109)

Diehl, Paul F. (Correlates of War Project)
Evangelista, Matthew (Political Science Dept.)
Mazrui, Ali
Nincic, Miroslav
Singer, J.David (Mental Health Research Institute/ Correlates of War Project)
Wallensteen, Peter (Dept.of Peace Research)

University of Ohio State. Mershon Center.
(199 10 th.Avenue, Columbus, Ohio 43201)

Alger, Chadwick F.
Coons, Wendy E.
Hermann, C.F.
Welling Hall, B.

University of Pittsburgh. Center for International Security Studies.
(160 Mervis Hall, Pennsylvania 15260)

Coffey, Joseph I.
Dieter, Alan T.

University of Princeton
(Princeton, New Jersey 08540)

Falk, Richard
Galtung, Johan
Johansen, Robert C.
Kalembka, L.

University of Wayne State. Center for Peace and Conflict Studies
(5229 Cass Avenue, Detroit, Michigan 48202)

Genser, Lillian
Small, M.

World Policy Institute.
(777 United Nations Plaza, New York, N.Y. 19917)

Alger, Chadwick F.
Beres, L.Rene
Bhagwati, J.W.
Clark, G.
Falk, Richard
Johansen, Robert C.
Kim, Samuel S.
Kothari, Rajni
Lakey, George
Mazrui, Ali A.
Mendlowitz, Saul
Sohn, L.R.
Stephenson, Carolyn
Targ, H.R.
Weston, B.H.

Barringer, Henry (George Mason University)
Benjamin, Charles (Bethel College)
Beres, Louis Rene (Purdue University)
Brown, Ken (Manchester College. Peace Studies)
Carrano, Mary (University of Yale)
Chatfield, Charles (Wittenberg University)
Choucri, Nazli (M.I.T.)
Clofelter, James (University of North Carolina)
Cooper, Sandi E. (College of State Island)
DeBenedetti, Charles (Toledo University)
Diehl, Paul F. (Georgia University)
Dumas, Lloyd (Texas University)
Ellsberg Daniel
Fisher, Dietrich (New York University)
Geiger, Jack (Physicians for Social Responsability)
Guetzkow, Harold (Northwestern University. Illinois)
Hamilton, Mary (St. Bonaventure Univ. Peace Studies P)
Herman, Ted (Cornwall University)
Jacobsen, C.G. (Miami University)
Johnstone, Diana
Karu, Michio (Institute for Peace and Safe Technol.)
Katz, Neil H. (Syracusse Univ. Maxwell School)
Kazin, Mike (Standford University)
Kehoe, Alice (Marquette University)
Keys, Donald (World Federalist Association)
Kriesberg, Louis (Syracuse University)
Kuehl, Narren (Akron University. Center for Peace Studies)
Laue, James H. (Missouri- St.Louis University)
Lecain, Eleanor (Boston College)
Lopez, George (Earlharm College)
Mendlowitz, Saul (Rutgers University Law School)
Mushaben, Joyce Marie (University of Missouri - St.Louis)
Paine, Christopher (Federation for American Scientists)
Prutzman, Priscilla (Children's Creative Response to Conflict Program)
Reynolds, Barbara (Wilmington Center)
Rummel, R.J. (Path Institute of Research on International Problems)
Russett, Bruce M. (University of Yale)
Sandole, Dennis (George Mason University. Center for Conflict Regulation)
Saxton, Jon (Mobilization for Survival)
Stephenson, Carolyn (University of Hawai)
Terrel, Huntington (Colgate University. Peace Studies P.)
Traylor Julianne
Tsipis, Kosta (M.I.T.)
Viens, Terry (Darmouth College)
Walker, Charles (Peace Brigades International)
Wolpin, Miles D. (State University of New York College)
Woodward, Beverly (ISTNA-Boston)
Young, Nigel (Colgate Univ. Peace Studies Program)

397-398

Annexe I

CENTRES I INVESTIGADORS/ES, PER PAÏSOS

AUSTRALIA

Peace Research Centre. Australian National University.
(GPO Box 4, Canberra, ACT, 2601)

Findlay, Trevor
Kamal, Nazir
Luckham, Robin
Pettman, Jan

Burns, Robin J. (La Trobe University)
Feith, Herbert (Melbourne University)
Juter, Keith (Trinity Peace Research Institute)
Legge, Jim (Australian Peace Studies & Research Ass.)
Peck, Connie (La Trobe University)

AUSTRIA

Austrian Peace Research Institute (APRI)
(7461 Stadschlaining, Burg)

Binter, Josef
Firnsberg, H.
Mader, Gerald
Schmetter, L.

International Institute for Peace (IIP)
(Mollwaldplatz 5, A-1040, Viena)

Fuchs,G.
Motchalin, Dmitri
Speyer, Boris
Stania, Peter

Breuer, George (Working Group of Independent Peace Initiatives in Austria)
Pollinger, Sigfrid (University Center for Peace Research)
Akuhra, Anselm (University of Salzburg)
Weiler, Rudolf (University Center for Peace Research)

BELGICA

Centre Polemologique, Universite Libre de Bruxelles
(Pleinlaan 2, 1050 Brussels)

Geeraerts, G.
Niezing, J.

Groupe de Recherche et d'Information sur la Paix (GRIP)
(Avenue Maréchal Foch 22, 1030 Brussels)

Adam, Bernard
Berghezan,Georges
Denis, Pierre
Dumolin, Andre
Schmitz, Marc
Zeebroek, Xavier

Universite de Paix
(Boulevard du Nord 4, 5000 Namur)

Colet, Pierre
Heymans, Luc
Lecocq, Jean-Jacques
Peter, Manfred

BRASIL

Brigagao, Clovis (IPRA Council)
D'Ambrosio, Ubiratau (Latin American Pugwash)

CANADA

Canadian Institute for International Peace & Security
(307 Gilmour Street, Ottawa, Ontario K2P 0P7)

Brouwer, Wytze
Chapala, James C.
Pearson, Geoffrey

Peace Research Institute - Dundas
(25 Dundana Avenue, Dundas, Ontario L9H 4E5)

Alcock, N.Z.
Curry, Sally
Eckhardt, W.
Kemp,A.
Klaasen, Ruth
Naidu, M.V.
Newcombe, Alan
Newcombe, Hanna

Science for Peace International Network. University Toronto
(Toronto, Ontario, M5S 1A7)

Dove, John
Rapoport, Anatol
Fawcett, Eric

389

Bryant, Don (Canadian Peace Research and Education Association-CPREA)
Mishe, Patricia (Seton Hall Univ)
Rosemblun, Simon (Project Plowshares)
Sigler, John (Carleton Univ)
Silverman, Alan (John Abbot College)
Somerville, John (International Philosophers for the Prevention of Omnicide)
Wallace, Mmichael D. (University of British Columbia)

CHECOSLOVAQUIA

Hruza, Miloslav
Patejdl, Stanislav
Snitil, Zdenek

CHILE

Asociacion Chilena de Investigaciones para la Paz (ACHIP)
(Casilla 80, Correo Miramontes, Santiago)

Cifuentes, Carlos
Portales, Carlos
Varas, Augusto

COSTA RICA

Universidad de la Paz
(Apartado 199, Escazu)

Barahona, Francisco
Varis, Tapio

DINAMARCA

Center of Peace and Conflict Research. Copenhagen Univ.
(Vandkunsten 5, 1467 Copenhagen K)

Andreasen, Paul Holm
Boserup, Anders
Clausen, Per
Dencik, P.
Holm, H.H.
Jahn, Egbert
Jacobsen, Bo
Lindkvist, Kent
Moller, Bjorn
Teilmann, Eva
Witt-Hansen, J.

Krasner, Michael A. (University of Aarhus)
Naur, M. (Danish Peace Research Association)
Petersen, Nikolaj (University of Aarhus)
Sorensen, Georg (Aalborg University)

EGIPTE

Al-Mashat, Abdul-Moneim

FINLANDIA

Tampere Peace Research Institute. Helsinki University.
(Hameenkatu 13 b A, P.O.Box 447, SF-33101 Tampere 10)

Antola, Esko
Apunen, Osmo
Berger, Jakob
Gustafsson, M.
Harle, Vilho
Hellman, Heikki
Hietanen, Aki
Joenniemi, Pertti
Käkönen, Jyrki
Melasuo, Tuomo
Pietilä, Kamko
Seppä, Tarja
Sivonen, Pekka
Tuomi, Helena
Vayrynen, Raimo
Vesa, Unto

FRANCIA

C.I.R.P.E.S.
(71 Boulevard Raspail, 75007 Paris)

Finkelstein, Janet
Joxe, Alain
Sapir, J.

Institut Français de Polemologie
(Hôtel National des Invalides, 75700 Paris)

Annequin, J.L.
Brigot, A.
Carrere, Rene
David, Dominique
Paucot, Jean

390

Institut de Recherche sur la Résolution Non-Violente des Conflits (IRNC)
(126 Bd. H. Sellier, 92150 Suresnes)

Mellon, Christian
Muller, Jean-Marie
Semelin, Jacques

Fontanel, Jacques (CEDSI)
Mantrant, Sylvie (CODENE)
Ravenel, Bertrand (CODENE)

GHANA

Hutchful, Eboe

GRAN BRETANYA

School of Peace Studies. University of Bradford.
(Bradford, West Yorkshire BD7 1DP)

Afshar, Haleh
Callager, Tom
Chalmers, Malcom
Dakubo, Charles
Dando, Malcom
Dungen, Peter van den
Kelly, Andrew
Litherland, Pat
O'Connell, James
Perrigo, Sarah
Randle, Michael
Rigby, Andrew
Rogers, Paul
White, Andrew
Wilson, Ken
Woodhouse, Tom

University of Sussex. (SPRU i IDS)
(Falmer, Brighton BN1 9RF)

Graham, Mac
Holden, Gerald
Jolly, Richard
Kaldor, Mary
Luckham, Robin
Oldham, C.H.G.
Perry Robinson, J.P.
Smith, Chris
Spaven, Malcom

Bertrand Russell Peace Foundation
(Bertrand Russell House, Gamble Street, Nottingham NG7 4ET)

Barrat Brown, Michael
Coates, Ken
Smith, Dan
Thompson, Dorothy
Thompson, E.P.

Centre for the Analysis of Conflict. University of Kent.
(Rutherford College, Canterbury, Kent CT2 7NX)

Burton, J.W.
Groom, A.J.R.

Richardson Institute. University of Lancaster.
(Fylde College, Bailrigg, Lancaster LA1 4YF)

Nicholson, M.
Smoker, Paul

Evans, Janet (Scientists Against Nuclear War)
Hansen, Enmanuel (Open University)
Hodgkin, Dorothy (Pugwash Conference)
Holloway, David (University of Edinburgh)
Kaplan, M.M. (Pugwash Conference)
Kraas, Allan (Hampshire College)
McLean, Scilla (Oxford Research Group)
Neild, R.R. (University of Cambridge)
Rotblat. J. (University of London)

HOLANDA

Center for Studies on Problems of Science and Society.
(Technische Hogeschool Twente, P.B.217, 7500 AE Enschede)

Boskma, P.
Elsen, B.
Smit, W.A.

Polemological Institute. Groningen.
(Heresingel 13, 9711 ER Groningen)

Aupers, Gerard
Bartels, Chris
De Lange, H.
Dennen, Hans van der
Nobel, Jaa
Tromp, H.N.
Veer, Ben ter

391

Universitat Leiden
((Postbus 9520, 2300 Leiden)

Colijn, D.
Everts, Philip P..
Mers, L.M. van den

Universitat Catòlica de Nijmegen. Peace Research Center)
(Bijleveldsingel 70/72, 6524 Ae Nijmegen)

Metselaar, Gerard
Schenninnk, Ben
Tudyka, Kurt P.
Wecke, Leon

Aspelagh, Rob (Peace-Building Foundation)
Boeker, E. (Working Group/Peace Research. Vrige Univ.)
Dankbaar, Ben (Transnational Institute - TNI)
Dongen, Yvonne Van (Rotterdam)
Neuman, H.D. (Netherlands Institute for Studies on Peace and Security - NIVV)
Oostenbrink, J.B. (Working Group/Peace Research. Vrige Univ.)
Vries, Stephan (Peace-Boulding Foundation)

HUNGRIA

Kende, Istvan
Koszegi, Ferenc (Center for Peace Research Coordination)
Simai, Mihaly (Center for Peace Research Coordination)
Szentes, Tamás (Karl Marx University of Economics)
Valkim Laszlo (Eotuos Lorand Univ. Peace Research Center)

INDIA

Centre for the Study of Developing Societies (CSDS)
(29 Rajpur Delhi Road, Delhi 110054)

Deshingkar, G.D.
Kotharim Rajni
Nandy, Ashis
Ramashray, Roy
Shet, Dhirubhai L.

Agrawal, Mahendra (Gandhi Peace Foundation)
Basapra, Ramachandra (Documentation and Dissemination Centre for Disarmament Information)
Chatterji, Sukanta
Devavrat, Pathak (Peace Research Centre)
Kajendran, T. (Deemed University. Centre for Gandhian Studies and Peace Science)
Kumar-D'Souza, C. (CIEDS)
Mathur, J.S. (Universitat d'Allahabad)
Parikh, Ramlal (Gujarat Vidyapitch Peace Research Cent)
Pradhan, Ram Chamdra (University of Delhi)
Shimpi, Prakash
Subrahmanyam, K.S. (Institute for Defense Studies and Analyses-IDSA)

IRLANDA

McSneeney, Bill (Department of Peace Studies)

ISRAEL

Majus, Jacob (Middle East Peace Institute)

ITALIA

Instituto Italiano per la Ricerca sulla Pace (IPRI)
(Casella Postale 378, Napols)

Borrelli, Mario
Drago, A.

I.R.D.I.S.P.
(Via Tomacelli 103, 00186 Roma)

Andreis, Marco de
Ciociomessere, Roberto
Zucchetti, Maurizio

International School on Disarmament and Research on Conflicts (ISODARCO)
(Universita degli Studi, P. le Aldo Moro 2, 00185 Roma)

Schaerf, Carlo

392

Accame, Falco
Battistelli, Fabrizio (Archivio Disarmo)
Fornari, Franco (ISIP)
Guidi, Allesandro (Forum on the Problems of Peace and War)

JAPO

Institut of Peace Research. Soka University
(1-236 Tanghi-cho, Hachiogi, Tokyo 192)

Kita, Masami
Yamamoto, Noburo

Japan Peace Research Group. Chuo University
(Faculty of Law, 742-1 Higashinakano, Hachioji, Tokyo)

Sakamoto, Yoshikazu
Takayanagi, S.

Nagasaki Institute for Peace Culture (NIPC)
(538 Aba-machi, Nagasaki 851-01)

Dairaku, Akira
Gushima, Kanesaburo
Sakurai, Hidetake
Tachibana, Seiitsu

Peace Studies Association of Japan
(P.O.Box 5187, Tokyo International)

Nakamura, Ken-Ichi
Takahara, Tayao
Ueno, Hirohisa

Hisashi, Shikibu (Institute for Peace Science)
Hook, Glenn D. (Okayama University)
Ohnishi, Hitoshi (Tohoku University)
Seki, Hiroharu (Tokyo University)
Ukita, Hisako

MALAISIA

Suandaram, Jomo (Universitat de Malaya)

MEXIC

Olmedo de Garcilita, Jarmila
Oswald, Ursula (Universidad Autonoma Metropolitana)
Serrano, Jorge R. (Consejo Latinoamericano de Invest. Paz)

NIGERIA

Hutchful, Eboe (Universitat de Port Harcourt)
Kalu, O. (Society for the Promoting of Peace)
Nnoli, Okwudiba (Pan African Center for Research on Peace, Development and Human Rights)
Okoh, Peter (African Peace Research Institute)

NORUEGA

International Peace Research Institute, Oslo (PRIO)
(Radhusgat 4, Oslo 1)

Berg, Per
Brock-Utne, Birgit
Bulloven, Hans Petter
Egeland, Jan
Eide, Asbjorn
Eide, Ingrid
Gleditsch, Nils Petter
Helgesen, Jan
Heiberg, Marianne
Hellevik, T.
Hogetueit. Einar
Hoivik, Tord
Hveem, Helge
Johansen, Robert C.
Lodgaar, Sverre
Mjoset, Lars
Opsahl, Torkel
Rank, Carld
Rupesinghe, Kumar
Skelsbaek, Kjell
Thee, Marek
Tonnesson, Stein
Traylor, Julianne C.
Vargas, Ines

Holst, Johan J. (Norwegian Institute of International Affairs-NUPI)

PERU

Asociacion Peruana de Estudios e Investigaciones para la Paz
(Apartado 211, Lima 100)

Mac Gregor, Felipe E.
Madalengoitia, Laura

POLONIA

Multan, Woijciech

PUERTO RICO

Proyecto Caribeño de Justicia y Paz
(Apt' 2231, Correo UPR, Rio Piedras 00931)

Garcia, Humberto
Rodriguez Beroff, Jorge

REPUBLICA DEMOCRATICA ALEMANA (RDA)

Bönish, Alfred (Acadèmia de Ciències)

REPUBLICA FEDERAL ALEMANA (RFA)

Freie Universität
(Kiebitzweg 3, D-1000 Berlin 33)

Albrecht, Ulrich
Beer, Wolfgang
Krippendorff, Bkkehardt
Rimmek, Angelika

Peace Research Institute Frankfurt (HSFK/PRIF)
(Leimenrode 29, 6 Frankfurt am Main 1)

Altmann, Jürgen
Büttner,Christian
Brock, Lothar
Czempiel, Ernst Otto
Jopp, Mathias
Jahn, Egbert
Krell, Gert
Kubbig, Bernd W.
Meyer, Berthold
Müller, Harold
Nickas, Yans
Ostermann, Anne
Risse-Kappen, Thomas
Rode, Reinhard
Rudolf, Peter
Ropers, Norbert
Schlotter, Peter
Schmidt, Hans-Joachim
Schoch, Bruno
Spanger, Hans-Joachim
Steinweg, Reiner
Tiedtke, Stephan
Volmerg, Ute
Wilzewski, Jürgen

Universitat d'Hamburg, Institut for Peace Research and Security Policy, (IFSH)
(Falkenstein 1, D-2000 Hamburg 55)

Bahr, Egon
Baudissin, Wolf Graf von
Böge, Volker
Borkenhaven, Franz
Lock, Peter
Lutz, Dieter S.
Muller, Erwin
Pott, Andreas
Wilke, Peter
Wulf, Herbert

Birckenbach, Hanne (Berlin)
Brauch, Hans Günter (A.F.K. Universitat d'Stuttgart)
Eberwein, W.D. (Berlin Science Center)
Gantzel, Kalus Jürgen (A.F.K. Universitat d'Stuttgart)
Groten, Hubert (Open Universaity, Hagen)
Horn, Klaus
Jansen, Jürgen (Institute and Political Science. RWTH)
Koppe, K. (A.F.B.)
Mechtersheimer, A. (Research Institute for Peace Policy. Stanberg)
Rathenow, Hans-Fred (Peace Research Comm.)
Rittberger, V. (Tübingen Peace Research Group. University of Tübingen)
Senghaas, Dieter (University of Bremen)
Senghaas, Eva (University of Bremen)

RUMANIA

Nastase, Adrian (Institut for Legal Research)

SRI LANKA

Piyasena, Dissanayake

SUECIA

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)
(Pipers väg 28, S-171 73 Solna)

Brzoska, Michael
Din, Allan M.
Ferm, Ranhild
Fieldhouse, Richard W.
Goldblat, Jozef
Hagmeyer-Gaverus, Gerd
Herolf, Gunilla
Jacobsen, Carl J.
Jasani, Bhupendra
Loose-Weintraub, Evamaria
Millan, Victor
Ohlson, Thomas
Robinson, J.P.Perry
Sköns, Elisabeth
Stützle, Walther
Trapp, Ralf
Tullberg, Rita
Westing. Arthur

Universitat de Gothenburg
(Vikoriagatan 30, S-411 25 Gothenburg)

Hettne, Björn
Karlsson, Svante
Magnusson, P.

Universitat de Lund. Dept. of Peace and Conflict Research.
(Mogle Storra Kyrkogata 12 B, S-223 50 Lund)

Agrell, Wilhelm
Edquist, Charles
Jönsson, Christer
Kodama, Katsyo
Lindkvist, Kent
Salomon, Kim
Tibbitts, Felisa
Wiberg, Hakan

Universitat d'Uppsala. Department of Peace and Conflict Research.
(P.O.Box 278, S-751 05, Uppsala)

Aranki, Adelle
Dunér, Bertil
Hagelin, Björn
Hammarström, Mats
Lindgren, Göran
Nordquist, Kjell-Ake
Ryden, Lars
Wallensteen, Peter
Wilson, Ken

Leitenberg, Milton (Swedish Institute of International Affairs)
Oberg, Jan (Transnational Foundation of Peace & Future Research - TFF)
Thorsson, Inga

SUISSA

Geneva International Peace Research Institute (GIPRI)
(41 rue de Zurich, CH-1201 Geneva)

Berenstein, Alexandre
Finger, Mathias
Grinevald, Jacques
Pitt, David

Universitat de Zurich
(Münstergasse 9, 8001 Zurich)

Catrina, Christian
Frei, Daniel
Kux, Stephan
Rösli, Bruno
Ruloff, Dieter

Bota, Livie (UNIDIR)
Gsponer, André (Independent Scientific Research Institute)
Holenstein, (IPRA Food Policy Study Group)

URSS

Scientific Research Council on Peace and Disarmament Research
(Profsoyuznaya ul. 23, Moscow B-418, 117418)

Fedoseev, P.N.
Voronkov, Lev
Morozov, Grigori

U.S.A.

Center for Defense Information
(303 Capital Gallery West, 600 Maryland Avenue SW, Washington, DC 20024)

La Rocque, Gene
Carroll, Eugene R.

395

Educational Foundation for Nuclear Science (Bulletin of the Atomic Scientists)
(1020-24 East 58 th.St., Chicago, Ill. 60637)

Ackland, Len
Brown, Harrison
Feld, Bernard T.
Holloway, David
Ringler, Dick

Institute for Defense and Disarmament Studies (IDDS)
(2001 Beacon Street, Brookline, Massachusetts 02146)

Forsberg, Randall
Hardenbergh, Chalmers
Pieragostini, Karl

Institute for Policy Studies (IPS)
(1901 Q.Street, N.W., Washington, D.C. 20009)

Arkin, William M.
Barnet, Richard
Burrows, Andrew S.
Klare, Michael T.

Peace Research Laboratory, Sant Louis.
(6251 San Bonita, St. Louis, MO 63105)

Eckhardt, William
Nesmith, Virginia
Robinson, Louise

University of California
(San Diego, La Jolla, CA. 92093)

Feshbach, Seymour
Intriligator, Michael D.
Newman, Frank
White, Michael J.

University of Colorado
(Boulder, Colorado 80309)

Beer, Francis	(Political Science Dept.)
Boulding, Elise	(Institute of Behavioral Science)
Boulding, Kenneth	(Institute of Behavioral Science)
Fitch, J.Samuel	(Institute of Behavioral Science)
Jessor, R.	(Inatitute of Behavioral Science)
Krogh, Hilde	(Dept. of Sociology)
Mayer, Thomas F.	(Dept. of Sociology)
Wehr, Paul	(Dept. of Sociology)

University of Columbia
(420 West 118 th. Street, New York, N.Y. 10027)

Deutsch, Morton	(Teachers College)
Garcia Muñiz, H.	(Dept. of History)
Reardon, Betty	(Teachers College)
Schilling, W.R.	(Institute of War and Peace Studies)

University of Cornell. Peace Studies Program.
(180 Uris Hall, Ithaca, New York, 14853)

Bethe, Hans A.
Cohen, David S.
Ned Lebow, Richard
Quester, G.
Sharp, Jane

University of Harvard
(Cambridge, Massachusetts 02138)

Graham, Thomas E.
Sharp, Gene

University of Illinois.
(Urbana-Champaign, 911 West Hight Street, Urbana, Illinois 61801)

Caroll, Berenice	(COPRED)
Fink, Clint	(COPRED)
Glossop, Ronald	(Southern Illinois Univ.)
Sennott, Linn F.	(State University)
Zinnes, Dina	(State University)

University of Kent State.
(Stopher Hall, Kent, Ohio 44242)

Carey, Dennis P.
Dugan, Maire A.
Kereney, W.
Lawson, Arlene L.
Thulin, Steven R.
Taylor, Richard W.

University of Maryland. Council for the Facilitation of International Conflict Resolution.
(3106 Morril Hall, college Park, MD 20742)

Azar, Edward
Burton, John

396

AUSTRALIA

Peace Research Centre, Australian National University.

Findlay, Trevor
Kamal, Nazir
Luckham, Robin
Pettman, Jan

Burns, Robin J. (La Trobe University)
Feith, Herbert (Melbourne University)
Juter, Keith (Trinity Peace Research Institute)
Legge, Jim (Australian Peace Studies & Research Ass.)
Peck, Connie (La Trobe University)

AUSTRIA

Austrian Peace Research Institute (APRI)

Binter, Josef
Firnsberg, H.
Mader, Gerald
Schmetter, L.

International Institute for Peace (IIP)

Fuchs, G.
Motchalin, Dmitri
Speyer, Boris
Stania, Peter

Breuer, George (Working Group of Independent Peace Initiatives in Austria)
Pollinger, Sigfrid (University Center for Peace Research)
Akuhra, Anselm (University of Salzburg)
Weiler, Rudolf (University Center for Peace Research)

BELGICA

Centre Polemologique, Universite Libre de Bruxelles

Geeraerts, G.

Groupe de Recherche et d'Information sur la Paix (GRIP)

Adam, Bernard
Berghezan, Georges
Denis, Pierre
Dumolin, Andre
Schmitz, Marc
Zeebroek, Xavier

Universite de Paix

Colet, Pierre
Heymans, Luc
Lecocq, Jean-Jacques
Peter, Manfred

BRASIL

Brigagao, Clovis (IPRA Council)
D'Ambrosio, Ubiratau (Latin American Pugwash)

CANADA

Canadian Institute for International Peace & Security

Brouwer, Wytze
Chapala, James C.
Pearson, Geoffrey

Peace Research Institute - Dundas

Alcock, N.Z.
Curry, Sally
Eckhardt, W.
Kemp, A.
Klaasen, Ruth
Naidu, M.V.
Newcombe, Alan
Newcombe, Hanna

Sience for Peace International Network, University Toronto

Dove, John
Rapoport, Anatol
Fawcett, Eric

Bryant, Don (Canadian Peace Research and Education Association-CPREA)
Mishe, Patricia (Seton Hall Univ)
Rosemblun, Simon (Project Plowshares)
Sigler, John (Carleton Univ)
Silverman, Alan (John Abbot College)
Somerville, John (International Philosophers for the Prevention of Omnicide)
Wallace, Mmichael D. (University of British Columbia)

CHECOSLOVAQUIA

Hruza, Miloslav
Patejdl, Stanislav
Snitil, Zdenek

CHILE

Asociacion Chilena de Investigaciones para la Paz (ACHIP)

Cifuentes, Carlos
Portales, Carlos
Varas, Augusto

COSTA RICA

Universidad de la Paz

Varis, Tapio
Bonahona, Francisco

DINAMARCA

Center of Peace and Conflict Research. Copenhagen Univ.

Andreasen, Paul Holm
Boserup, Anders
Clausen, Per
Dencik, P.
Holm, H.H.
Jahn, Egbert
Jacobsen, Bo
Lindkvist, Kent
Moller, Bjorn
Teilmann, Eva
Witt-Hansen, J.

Krasner, Michael A. (University of Aarhus)
Naur, M. (Danish Peace Research Association)
Petersen, Nikolaj (University of Aarhus)
Sorensen, Georg (Aalborg University)

EGIPTE

Al-Mashat, Abdul-Moneim

FINLANDIA

Tampere Peace Research Institute. Helsinki University.

Antola, Esko
Apunen, Osmo
Berger, Jakob
Gustafsson, M.
Harle, Vilho
Hellman, Heikki
Hietanen, Aki
Joenniemi, Pertti
Käkönen, Jyrki
Melasuo, Tuomo
Pietilä, Kamko
Seppä, Tarja
Sivonen, Pekka
Tuomi, Helena
Vayrynen, Raimo
Vesa, Unto

FRANCIA

C.I.R.P.E.S.

Finkelstein, Janet
Joxe, Alain
Sapir, J.

Institut Français de Polemologie

Annequin, J.L.
Brigot, A.
Carrere, Rene
David, Dominique
Paucot, Jean

Institut de Recherche sur la Résolution Non-Violente des Conflits (IRNC)

Mellon, Christian
Muller, Jean-Marie
Semelin, Jacques

Fontanel, Jacques (CEDSI)
Mantrant, Sylvie (CODRNB)
Ravenel, Bertrand (CODRNB)

390

GHANA

Hutchful, Eboe

GRAN BRETANYA

School of Peace Studies. University of Bradford.

Afshar, Haleh
Callager, Tom
Chalmers, Malcom
Dakubo, Charles
Dando, Malcom
Dungen, Peter van den
Kelly, Andrew
Litherland, Pat
O'Connell, James
Perrigo, Sarah
Randle, Michael
Rigby, Andrew
Rogers, Paul
White, Andrew
Wilson, Ken
Woodhouse, Tom

University of Sussex. (SPRU i IDS)

Graham, Mac
Holden, Gerald
Jolly, Richard
Kaldor, Mary
Luckham, Robin
Oldham, C.H.G.
Perry Robinson, J.P.
Smith, Chris
Spaven, Malcom

Bertrand Russell Peace Foundation

Barrat Brown, Michael
Coates, Ken
Smith, Dan
Thompson, Dorothy
Thompson, E.P.

Centre for the Analysis of Conflict

Burton, J.W.
Groom, A.J.R.

Richardson Institute. University of Lancaster.

Nicholson, M.
Smoker, Paul

Evans, Janet (Scientists Against Nuclear War)
Hansen, Emmanuel (Open University)
Hodgkin, Dorothy (Pugwash Conference)
Holloway, David (University of Edinburgh)
Kaplan, M.M. (Pugwash Conference)
Kraas, Allan (Hampshire College)
McLean, Scilla (Oxford Research Group)
Neild, R.R. (University of Cambridge)
Rotblat. J' (University of London)

HOLANDA

Center for Studies on Problems of Science and Society.

Boskma, P.
Elsen, B.
Smit, W.A.

Polemological Institute. Groningen.

Aupers, Gerard
Bartels, Chris
De Lange, H.
Dennen, Hans van der
Nobel, Jaa
Tromp, H.N.
Veer, Ben ter

Universitat Leiden

Colijn, D.
Everts, Philip P..
Mers, L.M. van den

Universitat Catòlica de Nijmegen.

Metselaar, Gerard
Schenninnk, Ben
Tudyka, Kurt P.
Wecke, Leon

Aspelagh, Rob (Peace-Building Foundation)
Boeker, E. (Working Group/Peace Research. Vrige Univ.)
Dankbaar, Ben (Transnational Institute - TNI)
Dongen, Yvonne Van (Rotterdam)
Neuman, H.D. (Netherlands Institute for Studies on Peace and Security - NIVV)
Oostenbrink, J.B. (Working Group/Peace Research. Vrige Univ.)
Vries, Stephan (Peace-Boulding Foundation)

HUNGRIA

Kende, Istvan
Koszegi, Ferenc (Center for Peace Research Coordination)
Simai, Mihaly (Center for Peace Research Coordination)
Szentes, Tamás (Karl Marx University of Economics)
Valkim Laszlo (Eotuos Lorand Univ. Peace Research Center)

INDIA

Centre for the Study of Developing Societies

Deshingkar, G.D.
Kotharim Rajni
Nandy, Ashis
Ramashray, Roy
Shet, Dhirubhai L.

Agrawal, Mahendra (Gandhi Peace Foundation)
Basapra, Ramachandra (Documentation and Dissemination Centre for Disarmament Information)
Chatterji, Sukanta
Devavrat, Pathak (Peace Research Centre)
Kajendran, T. (Deemed University. Centre for Gandhian Studies and Peace Science)
Kumar-D'Souza, C. (CIEDS)
Mathur, J.S. (Universitat d'Allahabad)
Parikh, Ramlal (Gujarat Vidyapitch Peace Research Cent.)
Pradhan, Ram Chamdra (University of Delhi)
Shimpi, Prakash
Subrahmanyam, K.S. (Institute for Defense Studies and Analyses-IDSA)

IRLANDA

McSneeney, Bill (Department of Peace Studies)

ISRAEL

Majus, Jacob (Middle East Peace Institute)

ITALIA

Instituto Italiano per la Ricerca sulla Pace (IPRI)

Borrelli, Mario
Drago, A.

I.R.D.I.S.P.

Andreis, Marco de
Cicciomessere, Roberto
Zucchetti, Maurizio

International School on Disarmament and Research on Conflicts (ISODARCO)

Schaerf, Carlo

392

Accame, Falco
Battistelli, Fabrizio (Archivio Disarmo)
Fornari, Franco (ISIP)
Guidi, Allesandro (Forum on the Problems of Peace and War)

JAPO

Institut of Peace Research. Soka University

Kita, Masami
Yamamoto, Noburo

Japan Peace Research Group

Sakamoto, Yoshikazu
Takayanagi, S.

Nagasaki Institute for Peace Culture (NIPC)

Dairaku, Akira
Gushima, Kanesaburo
Sakurai, Hidetake
Tachibana, Seiitsu

Peace Studies Association of Japan

Nakamura, Ken-Ichi
Takahara, Tayao
Ueno, Hirohisa

Hisashi, Shikibu (Institute for Peace Science)
Hook, Glenn D. (Okayama University)
Ohnishi, Hitoshi (Tohoku University)
Seki, Hiroharu (Tokyo University)
Ukita, Hisako

MALAISIA

Suandaram, Jomo (Universitat de Malaya)

MEXIC

Olmedo de Garcilita, Jarmila
Oswald, Ursula (Universidad Autonoma Metropolitana)
Serrano, Jorge R. (Consejo Latinoamericano de Invest. Paz)

NIGERIA

Hutchful, Eboe (Universitat de Port Harcourt)
Kalu, O. (Society for the Promoting of Peace)
Nnoli, Okwudiba (Pan African Center for Research on Peace, Development and Human Rights)
Okoh, Peter (African Peace Research Institute)

NORUEGA

International Peace Research Institute, Oslo (PRIO)

Berg, Per
Brock-Utne, Birgit
Bulloven, Hans Petter
Egeland, Jan
Eide, Asbjorn
Eide, Ingrid
Gleditsch, Nils Petter
Helgesen, Jan
Heiberg, Marianne
Hellevik, T.
Hogetueit. Einar
Hoivik, Tord
Hveem, Helge
Johansen, Robert C.
Lodgaar, Sverre
Mjoset, Lars
Opsahl, Torkel
Rank, Carld
Rupesinghe, Kumar
Skelsbaek, Kjell
Thee, Marek
Tonnesson, Stein
Traylor, Julianne C.
Vargas, Ines

Holst, Johan J. (Norwegian Institute of International Affairs-NUPI)

PERU

Asociacion Peruana de Estudios e Investigaciones para la Paz

Mac Gregor, Felipe E.
Madalengoitia, Laur

POLONIA

Multan, Woijciech

PUERTO RICO

Proyecto Caribeño de Justicia y Paz

Garcia, Humberto
Rodriguez Beroff, Jorge

REPUBLICA DEMOCRATICA ALEMANA (RDA)

Bönish, Alfred (Acadèmia de Ciències)

REPUBLICA FEDERAL ALEMANA (RFA)

Freie Universität

Albrecht, Ulrich
Beer, Wolfgang
Krippendorff, Ekkehardt
Rimmek, Angelika

Peace Research Institute Frankfurt (HSFK/PRIF)

Altmann, Jürgen
Büttner,Christian
Brock, Lothar
Czempiel, Ernst Otto
Jopp, Mathias
Jahn, Egbert
Krell, Gert
Kubbig, Bernd W.
Meyer, Berthold
Müller, Harold
Nickas, Yana
Ostermann, Anne
Risse-Kappen, Thomas
Rode, Reinhard
Rudolf, Peter
Ropers, Norbert
Schlotter, Peter
Schmidt, Hans-Joachim
Schoch, Bruno
Spanger, Hans-Joachim
Steinweg, Reiner
Tiedtke, Stephan
Volmerg, Ute
Wilzewski, Jürgen

Universitat de Bremen

Senghaas, Dieter
Senghaas, Ev

Universitat d'Hamburg. Institut for Peace Research and Security Policy. (IFSH)

Bahr, Egon
Baudissin, Wolf Graf von
Böge, Volker
Borkenhaven, Franz
Lock, Peter
Lutz, Dieter S.
Muller, Erwin
Pott, Andreas
Wilke, Peter
Wulf, Herbert

Birckenbach, Hanne (Berlin)
Brauch, Hans Günter (A.F.K. Universitat d'Stuttgart)
Eberwein, W.D. (Berlin Science Center)
Gantzel, Kalus Jürgen (A.F.K. Universitat d'Stuttgart)
Groten, Hubert (Open University, Hagen)
Horn, Klaus
Jansen, Jürgen (Institute and Political Science. RWTH)
Koppe, K. (A.F.B.)
Mechtersheimer, A. (Research Institute for Peace Policy. Stanberg)
Rathenow, Hans-Fred (Peace Research Comm.)
Rittberger, V. (Tübingen Peace Research Group. University of Tübingen)

RUMANIA

Nastase, Adrian (Institut for Legal Research)

SRI LANKA

Piyasena, Dissanayake

394

SUECIA

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)

~~Aeland-Haedr-Mary~~
~~Baxton, David~~
~~Berg, Per~~
~~Blackaby, Frank~~
Brzoska, Michael
Din, Allan M.
Ferm, Ranhild
Fieldhouse, Richard W.
Goldblat, Jozef
Hagmeyer-Gaverus, Gerd
~~Hagelin, Björn~~
Herolf, Gunilla
Jacobsen, Carl J.
Jasani, Bhupendra
~~Lodgaard, Sverre~~
Loose-Weintraub, Evamaria
~~Lumsden, Malvern~~
Millan, Victor
Ohlson, Thomas
~~Oudston, Eymont-den~~
Robinson, J.P.Perry
Sköns, Elisabeth
Stützle, Walther
Trapp, Ralf
Tsipis, Kosta
Tullberg, Rita
Westing. Arthur

Universitat de Gothenburg

Hettne, Björn
Karlsson, Svante
Magnusson, P.

Universitat de Lund

Agrell, Wilhelm
Edquist, Charles
Jönsson, Christer
Kodama, Katsyo
Lindkvist, Kent
Salomon, Kim
Tibbitts, Felisa
Wiberg, Hakan

Universitat d'Uppsala. Department of Peace and Conflict Research.

Aranki, Adelle
Dunér, Bertil
Hagelin, Björn
Hammarström, Mats
Lindgren, Göran
Nordquist, Kjell-Ake
Ryden, Lars
Wallensteen, Peter
Wilson, Ken

Leitenberg, Milton (Swedish Institute of International Affairs)
Oberg, Jan (Transnational Foundation of Peace & Future Research - TFF)
Thorsson, Inga

SUISSA

Geneva International Peace Research Institute (GIPRI)

Berenstein, Alexandre
Finger, Mathias
Grinevald, Jacques
Pitt, David

Universitat de Zurich

Catrina, Christian
Frei, Daniel
Kux, Stephan
Rösli, Bruno
Ruloff, Dieter

Bota, Livie (UNIDIR)
Gsponer, André (Independent Scientific Research Institute)
Holenstein, . (IPRA Food Policy Study Group)

URSS

Scientific Research Council on Peace and Disarmament Research

Fedoseev, P.N.
Voronkov, Lev
Morozov, Grigori

U.S.A.

Center for Defense Information

La Rocque, Gene
Carroll, Eugene R.

Educational Foundation for Nuclear Science (Bulletin of the Atomic Scientists)

Ackland, Len
Brown, Harrison
Feld, Bernard T.
Holloway, David
Ringler, Dick

Institute for Defense and Disarmament Studies (IDDS)

Forsberg, Randall
Hardenbergh, Chalmers
Pieragostini, Karl

Institute for Policy Studies (IPS)

Arkin, William M.
Barnet, Richard
Burrows, Andrew S.
Klare, Michael T.

Peace Research Laboratory, Sant Louis.

Eckhardt, William
Nesmith, Virginia
Robinson, Louise

University of California

Feshbach, Seymour
Intriligator, Michael D.
Newman, Frank
White, Michael J.

University of Colorado

Beer, Francis	(Political Science Dept.)
Boulding, Elise	(Institute of Behavioral Science)
Boulding, Kenneth	(Institute of Behavioral Science)
Fitch, J.Samuel	(Institute of Behavioral Science)
Jessor, R.	(Inatitute of Behavioral Science)
Krogh, Hilde	(Dept. of Sociology)
Mayer, Thomas F.	(Dept. of Sociology)
Wehr, Paul	(Dept. of Sociology)

University of Columbia

Deutsch, Morton	(Teachers College)
Garcia Muñiz, H.	(Dept. of History)
Reardon, Betty	(Teachers College)
Schilling, W.R.	(Institute of War and Peace Studies)

University of Cornell. Peace Studies Program.

Bethe, Hans A.
Cohen, David S.
Ned Lebow, Richard
Quester, G.
Sharp, Jane

University of Harvard

Graham, Thomas E.
Sharp, Gene

396

University of Illinois.

Caroll, Berenice (COPRED)
Fink, Clint (COPRED)
Glossop, Ronald (Southern Illinois Univ.)
Sennott, Linn F. (State University)
Zinnes, Dina (State University)

University of Kent State.

Carey, Dennis P.
Dugan, Maire A.
Kereney, W.
Lawson, Arlene L.
Thulin, Steven R.
Taylor, Richard W.

University of Maryland

Azar, Edward
Burton, John

University of Michigan

Diehl, Paul F. (Correlates of War Project)
Evangelista, Matthew (Political Science Dept.)
Mazrui, Ali
Nincic, Miroslav
Singer, J.David (Mental Health Research Institute/ Correlates of War Project)
Wallensteen, Peter (Dept.of Peace Research)

University of Ohio State. Mershon Center.

Alger, Chadwick F.
Coons, Wendy E.
Hermann, C.F.
Welling Hall, B.

University of Pittsburgh

Coffey, Joseph I.
Dieter, Alan T.

University of Princeton

Falk, Richard
Galtung, Johan
Johansen, Robert C.
Kalembka, L.

University of Wayne State. Center for Peace and Conflict Studies

Genser, Lillian
Small, M.

University of Yale

Carrano, Mary
Russett, Bruce M.

World Policy Institute.

Alger, Chadwick F.
Beres, L.Rene
Bhagwati, J.W.
Clark, G.
Falk, Richard
Johansen, Robert C.
Kim, Samuel S.
Kothari, Rajni
Lakey, George
Mazrui, Ali A.
Mendlowitz, Saul
Sohn, L.R.
Stephenson, Carolyn
Targ, H.R.
Weston, B.H.

Barringer, Henry (George Mason University)
Benjamin, Charles (Bethel College)
Beres, Louis Rene (Purdue University)
Brown, Ken (Manchester College. Peace Studies)
Chatfield, Charles (Wittenberg University)
Choucri, Nazli (M.I.T.)
Clofelter, James (University of North Carolina)
Cooper, Sandi E. (College of State Island)
DeBenedetti, Charles (Toledo University)

Diehl, Paul F.	(Georgia University)
Dumas, Lloyd	(Texas University)
Ellsberg Daniel	
Fisher, Dietrich	(New York University)
Geiger, Jack	(Physicians for Social Responsability)
Guetzkow, Harold	(Northwestern University. Illinois)
Hamilton, Mary	(St. Bonaventure Univ. Peace Studies P)
Herman, Ted	(Cornwall University)
Jacobsen, C.G.	(Miami University)
Johnstone, Diana	
Karu, Michio	(Institute for Peace and Safe Technol.)
Katz, Neil H.	(Syracusse Univ. Maxwell School)
Kazin, Mike	(Standford University)
Kehoe, Alice	(Marquette University)
Keys, Donald	(World Federalist Association)
Kriesberg, Louis	(Syracuse University)
Kuehl, Narren	(Akron University. Center for Peace Studies)
Laue, James H.	(Missouri- St.Louis University)
Lecain, Eleanor	(Boston College)
Lopez, George	(Earlharm College)
Mendlowitz, Saul	(Rutgers University Law School)
Mushaben, Joyce Marie	(University of Missouri - St.Louis)
Paine, Christopher	(Federation for American Scientists)
Prutzman, Priscilla	(Children's Creative Response to Conflict Program)
Reynolds, Barbara	(Wilmington Center)
Rummel, R.J.	(Path Institute of Research on International Problems)
Sandole, Dennis	(George Mason University. Center for Conflict Regulation)
Saxton, Jon	(Mobilization for Survival)
Stephenson, Carolyn	(University of Hawai)
Terrel, Huntington	(Colgate University. Peace Studies P.)
Traylor Julianne	
Tsipis, Kosta	(M.I.T.)
Viens, Terry	(Darmouth College)
Walker, Charles	(Peace Brigades International)
Wolpin, Miles D.	(State University of New York College)
Woodward, Beverly	(ISTNA-Boston)
Young, Nigel	(Colgate Univ. Peace Studies Program)

398

Annexe II

PRINCIPALS REVISTES D'INVESTIGACIÓ SOBRE PAU

PRINCIPALS REVISTES D'INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

ADIU REPORT (bimestral)
Science Policy Research Unit
Mantell Building
University of Sussex
Falmer, Brighton BN1 9RF
GRAN BRETANYA

ALTERNATIVES (trimestral)
World Policy Institute
777 United Nations Plaza
New York, N.Y. 10017
USA

ALTERNATIVES NON VIOLENTES (trimestral)
49, Rue Hericat
75015 PARIS
FRANÇA

ARBEJDSPAPIR/WORKING PAPER (bimestral)
Center for Freds-Og Konfliktforskning
Vandkunsten 5
DK-1467 København K
DINAMARCA

BULLETIN OF THE ATOMIC SCIENTISTS (mensual)
1020-24 East 58th.St.
Chicago, Ill. 60637
USA

BULLETIN OF PEACE PROPOSALS (trimestral)
Universitetsforlaget
P.O.Box 2959, Tøyen
N- 0608 OSLO 6
NORUEGA

CURRENT RESEARCH ON PEACE AND VIOLENCE (trimestral)
Hämeenkatu 13 bA
P.O.Box 447
SF-33101 Tampere 10
FINLANDIA

DEFENSE & DISARMAMENT NEWS (bimestral)
Institute for Defense & Disarmament Studies
2001 Beacon Street
Brookline, MA 02146
USA

DEFENSE MONITOR (mensual)
Center for Defense Information
303 Capital Gallery West
600 Maryland Avenue SW
Washington, D.C. 20024
USA

DGFK-INFORMATIONEN (trimestral)
53 Bonn-Bad Godesberg
Theaterstrabe 4
R.F.ALEMANA

END PAPERS (quatrimestral)
Bertrand Russell Peace Foundation
Bertrand Russell House
Gamble Street
Nottingham NG7 4ET
GRAN BRETANYA

ETUDES POLEMOLOGIQUES (anual)
F.E.D.N.
Hôtel National des Invalides
75700 Paris
FRANÇA

GRIP INFORMATIONS (trimestral)
Avenue Marèchal Foch, 22
B-1030 Bruxelles
BELGICA

INTERNATIONAL PEACE RESEARCH NEWSLETTER (trimestral)
Mershon Center
The Ohio State University
199 West 10th. Avenue
Columbus, Ohio 43201
USA

INTERNATIONAL STUDIES QUARTERLY (trimestral)
Sage Publications
275 S. Beverly Drive
Beverly Hills, CA 90212
USA

JOURNAL OF CONFLICT RESOLUTION (trimestral)
Sage Publications
28 Banner Street
London EC14 8QE
GRAN BRETANYA

JOURNAL OF PEACE RESEARCH (Trimestral)
Universitetsforlaget
P.O.Box 2959, Tøyen
N-0608 OSLO 6
NORUEGA

PAIX & CONFLITS (trimestral)
CIRPES
54, Boulevard Raspail
75006 PARIS
FRANÇA

PAPELES PARA LA PAZ (mensual)
C.I.P.
Alcalá, 117, 6º
28009 Madrid
ESPANYA

PEACE AND CHANGE (trimestral)
Center for Peaceful Change
Stopher Hall
Kent State University
Kent, Ohio 44242
USA

PEACE MAGAZINE (bimestral)
Canadian Disarmament Information Service
P.O.Box 490, Adelaide Street Post Office
Toronto, Ontario M5C 2J6
CANADA

PEACE RESEARCH (quatrimestral)
Brandon University
Brandon, Manitoba
CANADA R7A 6A9

PEACE RESEARCH ABSTRACTS JOURNAL (mensual)
25 Dundana Ave.
Dundas, Ontario
L9H4E5

PEACE RESEARCH REVIEWS (bimestral)
Peace Research Institute-DUNDAS
25 Dundana Ave.
Dundas, Ontario
L9H 4E5 CANADA

PEACE AND THE SCIENCES (trimestral)
International Institute for Peace
Mollwaldplatz 5
A-1040 Vienna
AUSTRIA

PUGWASH NEWSLETTER
9 Great Russell Mansions
60 Great Russell St.
London WC1B 3 BE
GRAN BRETANYA

QUARTERLY REVIEW OF DEFENCE & DISARMAMENT LITERATURE (quatrimest.)
School of Peace Studies
University of Bradford
Bradford, West Yorkshire BD7 1DP
GRAN BRETANYA

SIPRI YEARBOOK (anual)
SIPRI
Pipers väg 28
S-171 73 SOLNA
SUECIA

SOBRE PAU/PAZ (bimestral)
CIDOB
Elisabets, 12
08001 Barcelona
ESPANYA

TIEMPO DE PAZ (quatrimestral)
Mayor 6, 5º 4bis
28013 Madrid
ESPANYA

UNESCO YEARBBOK ON PEACE AND CONFLICT (anual)
UNESCO
7 Place de Fontenoy
75700 PARIS
FRANÇA

WORLD POLICY JOURNAL (trimestral)
777 United Nations Plaza
World Policy Institute
New York, N.Y. 10017
USA

Annexe III

CENTRES DE DOCUMENTACIÓ I INVESTIGACIÓ SOBRE PAU A ESPANYA

CENTRES DE DOCUMENTACIÓ I INVESTIGACIÓ SOBRE PAU A ESPANYA

Asociación para las Naciones Unidas en España

Fontanella, 14, 1, - 08010 Barcelona

Begi Haundi-LP (Paz Mediterranea)

Avda. Ategorrieta, 3 - 20013 San Sebastian

Centre de Documentació i d'Investigació per la Pau

Hospital, 14, 2, 1 - 08240 Manresa (Barcelona)

Centro de Documentación e Investigación sobre la Paz (CEDOP)

San Gregorio, 1 - 41004 Sevilla

Centro de Documentación por la Paz y el Desarme de Aragón

Espartero 4, 2, dcha. - 50001 Zaragoza

Centro de Información y Documentación para el Estudio de los Problemas de la Paz y el Desarme.

Facultad Económicas y Empresariales, Depart. Sociología, Universidad de Valladolid, Avda.Sta. Teresa 30 - 47010 Valladolid

Centro de Investigación para la Paz (CIP)

Alcalá 117, 6 - 28009 Madrid

Comité Antinuclear de Catalunya (CANC)

Major de Gràcia, 126, pral. - 08012 Barcelona

Educadores pola Paz

Apartado 577 - Vigo (Pontevedra)

Fons de Documentació sobre la Pau

Benassal 3, 7, 27 - 12005 Castelló

Fundación de Estudios sobre la Paz y las Relaciones Internacionales (FEPRI)

Monte Esquinza, 30, 2, dcha. - 28010 Madrid

Fundació per la Pau

Pau Claris, 72, 3, - 08010 Barcelona

IEPALA

Villalar, 3 - 28001 Madrid

Institut Victor Seix de Polemologia

Diputació 185, 3, 1 - 08011 Barcelona

Justicia i Pau

Rivadeneyra 6, 10 - 08002 Barcelona

Secció d'Estudis sobre Pau i Conflictes

CIDOB, Roger de Llúria, 125 - 08037 Barcelona

Seminario de Investigación para la Paz

Paseo Constitución, 6 - 50008 Zaragoza

Seminari de Nacions Unides

Facultat de Dret, Universitat de Barcelona, Diagonal s/n, Barcelona

Universitat Internacional de la Pau

Ajuntament, Plaça de Barcelona - 08190 Sant Cugat (Barcelona)

W.I.S.E.

Apartat Correus 741 - 43080 Tarragona

Annexe IV

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

BIBLIOGRAFIA BÀSICA D'INVESTIGACIÓ SOBRE LA PAU

Albrecht/Berg/Lodgaard/Lutz/Schlotter/Senghaas, "La seguridad europea a debate: bloques, neutralismo y desvinculación", Ed. Fontamara, 1985.

Arenal, Celestino, "Introducción a las relaciones internacionales", Ed. Tecnos, Madrid, 1984, 424 pp.

Barnaby, Frank, "La guerra del futuro", Ed. Debate, Madrid, 1985, 190 pp.

Bobbio, Norberto, "El problema de la guerra y las vias de la paz", Ed. Gedisa, Barcelona, 1982, 204 pp.

Boulding, Elise, "Bibliography on World Conflict and Peace", Westview Press, 1979.

Boulding, Kenneth, "Stable Peace", University of Texas Press, 1978, 155 pp.

Bouthoul, Gaston, "Tratado de pólemología", Ed. Ejército, Madrid, 1984, 778 pp.

Curle, Adam, "Conflictividad y pacificación", Ed. Herder, Barcelona, 1977

Dedring, Juergen, "Recent Advances in Peace and Conflict Research", Sage, Londres, 1976, 249 pp.

Falk, Richard A. & Kim, Samuel S., "The War System: An Interdisciplinary Approach", Westview Press,1980, 659 p.

Fink, C.F., "Peace and War: a guide to bibliographies", ABC Clio, Santa Barbara, 1983

Fisas Armengol, Vicenç, "Paz, guerra y defensa: guía bibliográfica", Ed. Fontamara, Barcelona, 1985, 245 pp.

Fisas Armengol, Vicenç, "Una alternativa a la política de defensa en España", Ed. Fontamara, 1985,

Fornari, Franco, "El psicoanálisis de la guerra", Ed. Siglo XXI, 1972, 507 pp.

Fromm, Erich, "Anatomía de la destructividad humana", Ed. Siglo XXI de España, 1975, 507 pp.

Galtung, Johan, "Essays in Peace Research", Christian Ejlers, Copenhagen (5 volums)

Galtung, Johan, "Sobre la paz", Ed. Fontamara, 1985, 158 pp.

Kaldor, Mary, "Más allá de los bloques", Ed. Fontamara, 1986, 126 pp.

Kaldor, Mary, "El arsenal barroco", Ed. Siglo XXI de España, 1986, 172 pp.

Institut for World Order, "Peace and World Order Studies: A Curriculum Guide", I.W.O., Washington, 1985

Joxe, Alain, "Demain la guerre?", Les Editions Ouvrières, 1981

Lederach, John Paul, "Educar para la paz", Ed. Fontamara, 1984, 131 pp.

Lemkow, Luis, "La protesta antinuclear", Ed. Mezquita, Madrid 1984, 181 pp.

Mack, Andrew, "Peace Research in the 1980s", The Strategic and Defence Studies Centre, The Australian University, Canberra, 1985, 139 pp.

Myrdal, Alva, "El juego del desarme", Ed. Debate, Madrid, 1984, 427 pp.

Newcombe, Hanna, "Survey of Peace Research", Peace Research Reviews, Vol. IX, n.6, octubre 1984, 95 pp.

Reychler, L. & Rudney, R.' "Directory Guide of European Security and Defense Research", Leuven University Press/Pergamon-Brassey's, 1985, 376 pp.

Senghaas, Dieter, "Armamento & Militarismo", Ed. Siglo XXI, 1974

Seminario Investigación Paz, "En busca de la Paz", Diputación General de Aragón, Zaragoza, 1986, 300 pp.

S.I.P.R.I., "Armamentos y desarme en el mundo. Anuario reducido del SIPRI 1985", Ed. FEPRI, Madrid, 1986, 354 pp.

S.I.P.R.I., "La carrera armamentista y la limitación de armamentos en 1983", Ed. MPDL, Madrid, 1984.

Sivard, Ruth Leger, "Gastos militares y sociales en el mundo", Ed. del Serbal, Barcelona, 1986

Thee, Marek & Eide, Asbjorn, "Problems of Contemporary Militarism", Croom Helm, Londres, 1980, 415 pp.

Thompson, E.P., "Protesta y sobrevive", Ed.H.Blume, Barcelona 1983, 221 pp.

UNESCO, "Anuario de estudios sobre paz y conflictos", Ed. Fontamara, Barcelona, 1986, (2 volums)

UNESCO, "La carrera armamentista y el desarme: consecuencias sociales y económicas", Informes y Documentos de Ciencias Sociales, n. 39, 1978

UNESCO, "Investigación sobre la paz: tendencias recientes y repertorio mundial", Informes y Documentos de Ciencias Sociales, n. 43, 1981

UNESCO, "World Directory of Peace Research Institutions", Reports and Papers in the Social Sciences, n. 55, 1984, 228 pp.

UNESCO, "La violencia y sus causas", Ed. de la UNESCO, Paris, 1981, 303 pp.

UNESCO, "Los científicos, la carrera armamentista y el desarme", Ed. Serbal/UNESCO, Barcelona, 1984, 274 pp.

Viñas, Angel (ed.), "Dominación y dependéncia en la economia internacional", Ministerio de Comercio y Turismo, Col. ICE, Serie Economia Internacional, n.1, Madrid, 1978

Wehr, Paul, "Conflict Regulation", Westview Press, 1979

Wehr, Paul & Washburn, Michael, "Peace and World Order Systems", Sage, Londres, 1976.

Wilson, Andrew, "Manual del pacifista", Ed. Debate, Madrid, 1984, 344 pp.

Wilson, G.K., "Peace: A Global Study", Housmans, Londres, 1982, 40 pp.

INTRODUCCIÓ A L'ESTUDI DE LA PAU I DELS CONFLICTES

Vicenç Fisas Armengol

Objectius i característiques de la investigació sobre pau.

La investigació sobre la pau és una activitat científica orientada a descobrir les causes de la guerra i de la violència, així com les condicions que fan possible la construcció d'un món en pau. D'una manera general, la investigació sobre la pau persegueix la reducció de la violència directa i estructural, mitjançant el coneixement dels mecanismes i dinàmiques dels conflictes. Es tracta, per tant, d'una empresa amb objectius humans, és a dir, que té a les persones com a centre de reflexió.

D'entre les característiques més rellevants de la investigació sobre la pau, destacariem les següents:

a) Els seus objectius són, fonamentalment, a llarg termini.
La investigació sobre la pau intenta provocar canvis en els comportaments de la societat, de manera que aquest comportament sigui compatible amb els objectius de pau i justicia social. Sols assumint objectius a llarg termini serà possible desenvolupar actituds i coneixements que puguin canviar la legitimitat, la moralitat i la racionalitat del militarisme, bel.licisme i l'ús de la força propis de la cultura actual. La investigació sobre la pau s'estabbleix també objectius a més curt termini, però procura, sobretot, estimular un canvi de valors i d'actituds en la societat.

b) Va dirigida a diversos nivells i destinataris.
L'activitat d'investigació sobre pau es dirigeix tant a les persones, a nivell individual o col.lectiu, com a les estructures polítiques i culturals. En general, s'adreça tant els governants com a l'opinió pública i l'educació social. No és, per tant, patrimoni exclusiu de ningú.

c) Interdisciplinarietat.
La investigació sobre la pau és una activitat interdisciplinària, atès que utilitza els coneixements de diverses disciplines (sociologia, ciència política, psicologia, economia, història, etc.) i treballa a partir de les aportacions d'aquestes ciències.

d) Transdisciplinarietat.
El treball multidisciplinari orientat a l'estudi de fenòmens concrets produeix, a la vegada, uns resultats que no podrien aconsseguir-se de manera aillada. En certa manera, la investigació sobre la pau és la síntesi orgànica del coneixement de moltes ciències, donant una nova identitat a aquesta investigació.

e) Caràcter normatiu.
Es una activitat amb un elevat contingut de judicis de valor, tant a nivell conceptual com a nivell teòric i metodològic.

Aquest caràcter normatiu fa que la investigació sobre la pau s'orienti també vers l'acció, és a dir, que procura influir activament en l'elaboració de polítiques. No es tracta, doncs, d'una activitat púrament academicista.

f) Caràcter científic.
El caràcter normatiu no impedeix, però, que la investigació sobre la pau es basi en criteris científics i que ajudi al pensament social sobre la pau a desenvolupar-se en un camí sistemàtic i conseqüent.

g) Internacionalista.
La investigació sobre la pau és internacional per naturalesa, atesa la seva consciència global. S'interessa, especialment, pels problemes que afecten al conjunt de la Humanitat, i és crítica amb les polítiques nacionals o estatals que no tenen en compte llur impacte internacional.

h) Combina la institucionalització amb la independència.
El desenvolupament de la investigació sobre la pau ha comportat la creació de nombrosos centres i associacions dedicades a aquesta tasca. El recolçament econòmic necessari per a dur a terme aquesta activitat mitjançant les aportacions d'institucions públiquess, no ha de ser obstacle per a que mantingui la seva capacitat crítica i independència de pensament.

i) Amplitud temàtica.
La investigació sobre la pau té un ventall de temes molt ampli. L'obertura del seu pensament fa que sigui una activitat molt dinàmica i sensible els nous esdeveniments, i que l'autocrítica sigui una caracterìstica permanent.

Centres d'interès i prioritats.

La temàtica tractada per la investigació sobre la pau ha anat molt lligada a la concepció que, al llarg dels anys, s'ha tingut de la pau. Si en la primera etapa (anys quaranta i cinquanta), el centre d'interès esencial estava en les conseqüències de les guerres, l'aprofundiment en la significació de "pau positiva" i "violència estructural", durant els anys seixanta, va fer que s'ampliés notablement els temes d'investigació, assumint tot el referent a la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques. En una tercera etapa, durant els anys setanta i vuitanta, s'ha incidit molt en la recerca de mètodes i estratègies per a superar la violència, de manera que s'analitzen tant els problemes com llurs alternatives.

L'anàlisi dels grups de treball que s'han format en les sis darreres Conferències Generals de l'IPRA (International Peace Research Association), permet de constatar el següent:
a) les areas centrals d'estudi són les relacionades amb el

militarisme, el rearmament, els drets humans, l'anàlisi i resolució de conflictes, el desarmament, el desenvolupament, l'educació per la pau i el moviment per la pau.

b) el camp temàtic s'ha anat ampliant al llarg dels anys.

c) es dona una tendència a tractar, cada cop més, els temes relacionats amb la pau, més que no pas els relacionats amb la guerra o la violència d'una manera directa.

d) s'han introduit nous temes, amb molta força, relacionats amb la recerca d'alternatives (desmilitarització, alternatives de defensa, etc.).'

e) l'educació per la pau ha esdevingut un tema permanent en totes les reunions

Història de la investigació sobre la pau.

La investigació sobre la pau ha estat una activitat sorgida força recentment, pràcticament després de la Segona Guerra Mundial. Aquesta tardança s'explica, entre d'altres motius, pel retard general del desenvolupament d'algunes ciències socials, pels entrebancs que ha posat la Ciència Política a que determinats temes es tractesin de forma no ortodoxa i academicista, i per la insensibilitat dels centres de decisió política vers els temes propis de la investigació sobre la pau.

A la primera etapa de la història de la investigació sobre la pau (anys quaranta i cinquanta), els capdavanters d'aquesta activitat (Richardson, Wright, etc.) havien de fer front al criteri dominant a la societat internacional de basar la seva política en la "seguretat" de les armes. Es en aquesta época quan s'inicien els primers intents de treballar multidisciplinàriament. El centres d'atenció van molt lligats a la situació de l'època (guerra freda, confrontació Est-Oest, conseqüències de la guerra), amb un caràcter fortament polemològic. El sorgiment de científics que es comprometen en la tasca de la pau (Russell, grup Pugwash, etc.) dinamitzà poderosament el treball iniciat.

La segona etapa correspon els anys seixanta i setanta, en que es fa una crítica seriosa dels plantejaments de l'època anterior. La investigació sobre la pau es radicalitza notablement i es consolida la seva perspectiva mundial i internacionalista. S'amplia el camp temàtic (relacions Nord/Sud, violència estructural, desenvolupament, etc.), i es produeix una forta arrancada teòrica. Es l'època també de creació de gran nombre de centres.

La tercera etapa s'inicia a mitjans dels setanta i arriva els

nostres dies. Es caracteritza per la recerca en temàtiques que abarquen tot l'espectre de les necessitats humanes bàsiques, en una actitud més constructiva i en el desenvolupament d'alternatives.

A l'actualitat, funcionen en el món uns 350 centres dedicats a la investigació sobre la pau, aplegant a unes 5.000 persones. La major part d'aquests centres estan localitzats els Estats Units i a Europa Occidental, particularment els països nòrdics.

Els conceptes de pau i violència.

Si bé existeixen múltiples definicions de la pau i de la violència, fins i tot per part de les persones que es dediquen a la investigació sobre la pau, cal fer constar l'impacte que va produir, a finals dels seixanta, els treballs de Galtung orientats a senyalar que la violència està present quan els éssers humans es veuen influits de tal manera que llurs realitzacions efectives, somàtiques i mentals estan per sota de llurs realitzacions potencials. Així, la violència quedava definida com la causa de la diferència entre lo potencial i lo efectiu. Galtung introdueix el concepte de violència estructural, diferenciant-la de la violència física o directa. Un concepte de pau com aquest va implicar una veritable ruptura amb el concepte tradicional de entendre la pau com a simple absència de guerra (pau negativa), mentre que la nova concepció de pau positiva (absència de qualsevol tipus de violència), exigia necessariament una restructuració del sistema, atès que, com ja hem indicat, la pau s'entèn com una situació, un ordre, un estat de coses, caracteritzada per un elevat grau de justicia i una expressió mínima de la violència, concepte aquest que presenta molts paralel.lismes amb el de desenvolupament, el que fa que la pau no sols tingui que veure amb el desarmament, sinó també amb com viuen els éssers humans.

Corrents d'investigació.

Per aproximar-nos a la investigació sobre la pau hem preferit seguir una tipologia basada en l'especialitat temàtica, el que ens permet d'establir cinc grans corrents d'estudi: el de les relacions internacionals, el de la polemologia, l'estudi dels conflictes, els estudis estratègics i, finalment, la irenologia. Tots aquests corrents han aportat reflexions i suggerències, encara que no sempre amb la mateixa quantitat i qualitat.

L'estudi de les relacions internacionals.

La influència de les relacions internacionals en el desenvolupament de la investigació sobre la pau ha estat decisiva, particularment en la seva primera etapa, i no és exagerat afirmar que el desenvolupament de les dues disciplines ha anat de la mà i que ambdues presenten molts paral.lelismes.

De les tres etapes clàssiques de la història de les relacions internacionals (idealista, realista i behaviorista), ha estat aquesta darrera, iniciada els anys seixanta, la que ha influit més notablement en la investigació sobre la pau. Al mateix temps, val a dir que el desenvolupament de la investigació sobre la pau els anys setanta ha marcat profundament el camí seguit per l'estudi de les relacions internacionals.

El **corrent behaviorista** és un corrent doctrinal que centra la seva indagació en l'anàlisi del comportament, és a dir, en les actituds i reaccions dels diferents actors. Aquesta escola ha estat la base de la formulació de la major part de les teories psico-sociològiques del conflicte. El behaviorisme estableix tres marcs conceptuals diferents: sistemes, actors i interaccions, amb l'objectiu de facilitar el coneixement del conjunt del sistema i de les parts que el formen. L'estudi d'aquests tres elements ha permés una indagació sobre els procesos d'interdependència, interacció i transformació dels sistemes, l'anàlisi del comportament patològic dels estadistes, l'estudi dels procesos de presa de decisions, el rol de les organitzacions internacionals, de l'imperialisme i de la dependència, entre d'altres temes.

En els darrers anys, però, s'ha entrat en una nova fase, el **postbehaviorisme**, sota el comú denominador d'una crítica contra l'excessiva abstracció del behaviorisme i d'una voluntad d'aportar solucions aplicables als problemes existents. L'Estat no és considerat ja com l'únic actor, sinó que s'inclouen els procesos polítics, els individus i les organitzacions no estatals. Tot això ha anat perfilant un nou paradigma en les relacions internacionals, on la investigació sobre la pau juga d'element capdavanter.

La polemologia.

La polemologia és una activitat dedicada a l'estudi de la guerra, des d'una perspectiva multidisciplinar, i pretén afavorir una presa de consciència dels fenómens conflictuals i contribuir a llur prevenció.

Si bé va estar molt lligada a la investigació sobre la pau durant la primera època d'aquesta (anys quaranta i cinquanta), la gran diversitat de tipologies, metodologies i conclusions existents sobre els origens i dinàmica de les

guerres ha fet que aquesta activitat sigui altament qüestionada. Els estudis històrics descriptius i quantitatius han reafirmat, en tot cas, la multicausalitat de les guerres, sense arribar a conclusions determinants, probablement per la insuficient atenció que la polemologia ha prestat a l'anàlisi de les estructures socials, polítiques i econòmiques que tenen interessos en joc a les guerres.

L'estudi dels conflictes.

La investigació sobre la pau s'ha ocupat no sols d'una manifestació concreta de conflicte com és la guerra, sinó també, i especialment, de situacions molt diverses en les que un actor (una persona, una comunitat, un estat, etc.) està en oposició conscient amb un altre actor (del mateix o de diferent rang), a partir del moment en que persegueixen objectius incompatibles (o que aquests objectius són percebuts com a incompatibles), el que els porta a una oposició, enfrontament o lluita.

L'anàlisi dels conflictes s'ha fet des de tres enfocaments diferents: el biològic, el psico-sociològic i l'estructural.

L'escola biològica té, a la vegada, dos corrents antagònics: el reduccionisme biològic, basat en la creença de que l'agressivitat és innata, instintiva i inevitable, i el corrent crític lligat a la investigació sobre la pau, que intenta mostrar com la violència no pot explicar-se biològicament, sinó a partir d'esquemes de comportament adquirits, és a dir, culturals.

L'escola psico-sociològica parteix del principi que l'actor és l'individu, i el que interessa és veure per què aquest es comporta d'una manera determinada. Per aquesta escola, el conflicte no és una catàstrofe inevitable, sinó conseqüència d'una mala percepció, d'una mala comunicació, de procesos inconscients, resultat d'una frustació, de la patologia dels dirigents o d'una mala tècnica de negociació. Aquest corrent ha estat molt lligat a l'escola behaviorista de l'estudi de les relacions internacionals, i ha desenvolupat les teories relacionades amb les percepcions, imatges de mirall, imatges d'enemic, estereotips, autisme i altres fenòmens del comportament conflictiu.

El corrent estructuralista, finalment, considera que el punt de partida de l'explicació dels conflictes és l'estructura social, tant a nivell nacional com internacional.

La investigació sobre la pau ha rebut una gran influència de l'Escola de Frankfurt, més que no pas de la teoria marxista clàssica sobre el conflicte, i ha conssiderat les reflexions fetes sobre el domini exercit sobre l'ordre simbòlic, el rol dels mitjans de comunicació com a creadors de conformisme, etc., elements tots ells que han contribuit, juntament amb la

teoria dels sistemes, a desenvolupar una part important de les actuals teories sobre els conflictes internacionals i l'imperialisme contemporani.

Cal fer mencció també a un tipus d'estudis, molt arrelats als Estats Units, dedicats a la **regulació de conflictes**, i que parteixen de la base de que el conflicte és un element positiu sempre que es trobin els mecanismes de dominar-lo, regular-lo i solventar-lo a partir de les seves arrels.

Els estudis estratègics.

Existeixen, a l'actualitat, dos enfocaments, dues tendències, en l'anàlisi estratègic: el convencional i ortodoxe (l'IISS, p.ex.), i el crític (el SIPRI, p.ex.), relacionat aquest darrer amb els objectius de la investigació sobre la pau.

Característiques generals dels estudis estratègics són, entre d'altres, l'amplitud temàtica que abarca (el que obliga a una certa especialització), el secretisme existent entorn a aquests temes, l'alt contingut ideològic dels mateixos, i la creixent participació de civils en l'estudi de temes abans monopolitzats pels militars.

Les temàtiques en les que la investigació sobre la pau ha donat més insistència formen quatre grans blocs: el **militarisme** (rol de l'estament militar als països del Tercer Món, economia del militarisme, estudis sobre defensa nacional, l'Ordre Militar Internacional, etc.), el **rearmament** (dinàmica i causes del rearmament, indústria de guerra i complexes militar-industrials, efectes econòmics i ecològics, comerç d'armes, estudis sobre la tecnologia i investigació militar, etc.), la **nuclearització**, i el **desarmament** (desvinculació dels blocs militars, zones lliures d'armes nuclears, alternatives de defensa, etc.).

Aquesta activitat es pot dir que aplega la major part dels esforços humans i materials de la investigació sobre la pau, i és l'aspecte en el que s'han fet més propostes concretes d'actuacions polítiques que possibilitin un canvi de les actuals tendències bel.licistes i militaristes.

La irenologia.

Existeix també tot un conjunt d'activitats molt centrades en la reflexió directa sobre la pau, amb un contingut normatiu força més elevat que en les activitats citades anteriorment. Ens interessa senyalar cinc aspectes: l'educació per la pau, els drets humans, el moviment per la pau, el mundialisme i els estudis sobre la pau.

L'educació per la pau intenta promoure entre la gent la convicció de que és necessari un canvi del sistema per a

poder resoldre els conflictes existents. Participa de la creença que el conflicte pot esdevenir pósitiu si es conèixen les formes de regular-lo, pel que procura estimular el sorgiment vers l'exterior dels conflictes latents o amagats, i intenta educar a les persones a assumir llurs responsabilitats en els procesos conflictius. La conscienciació és, doncs, un element indispensable, junt amb la informació, per a formar una nova escala de valors i un comportament social que possibiliti el canvi de determinats patrons culturals. En aquest procés de conscienciació s'intenta relacionar, també, els subsistemes d'opressió i violència propers a la persona, amb les forces d'opressió que actuen a nivell global, mundial, trencant d'aquesta manera l'apatia i la impotència que habitualment tenim front els problemes que afecten al conjunt de la Humanitat.

En aquest procés educatiu, es dóna especial importància al coneixement dels **drets humans** i, el que ve a ser el mateix, a la urgència de satisfer les necessitats humanes bàsiques, establint-se un estret lligam entre drets humans, desenvolupament i desarmament.

Aquesta tasca ha estat assumida especialment pel **moviment per la pau**, que no actua ja sols com a reacció envers les guerres, sinó com a força de vida que contraresti les forces de destrucció existents a la nostra societat. El moviment per la pau, que és també objecte d'atenció i d'anàlisi per part de la investigació sobre la pau, es caracteritza pel seu esperit internacionalista (busca la solidaritat internacional a partir de la presa de consciència de que pertanyem a una mateixa Terra) i per la seva obertura. No és un partit ni una ideologia dogmàtica, sinó que defensa valors elementals per qualsevol ésser humà, el que possibilita que en aquest moviment hi participin persones de diferents classes, ideologies i creences. Un aspecte conflictiu del moviment per la pau ha estat sempre la combinatòria entre el treball a curt termini, normalment basat en objectius polítics, i el treball amb objectius a llarg termini, més dirigit a produir canvis en la consciència i el comportament col.lectius.

Totes aquestes qüestions han estat tradicionalment analitzades per un corrent de l'estudi de les relacions internacionals, el **mundialisme**, que per la seva perspectiva global i la seva identificació amb la investigació sobre la pau, preferim situar dins l'apartat de la irenologia.

El mundialisme, o ordre mundial, com els hi agrada dir als Estats Units, és l'estudi de les relacions internacionals i dels afers mundials centrat en la manera com la Humanitat pot reduir significativament la probabilitat de la violència internacional, i crear les condicions mínimes acceptables d'un benestar econòmic, una justícia social, una estabilitat ecològica en el món i un procés de participació en la presa de decisions. Es tracta, doncs, d'un corrent que combina l'anàlisi de la realitat actual amb el disseny de mons

preferits pel futur i amb la recerca d'estratègies per arribar-hi.

Finalment, hem de fer menció dels estudis sobre la pau, entesos com l'intent de sistematitzar la investigació sobre la pau per tal de fer-la més pedagògica. Es el vesant institucional i formal de la investigació sobre la pau i ha estat desenvolupada especialment als Estats Units, on nombroses universitats imparteixen estudis sobre pau i conflictes. El rol fonamental dels centres d'investigació i d'estudi sobre pau 'és el de facilitar informació i anàlisi per tal de que el debat públic sobre temes de pau, desarmament, conflictes i defensa es faci amb rigurositat i coneixement de causa.

La investigació sobre pau a Espanya.

L'interès per la investigació sobre la pau a Espanya ha estat molt recent, no havent-se creat els primers centres estables fins fa pocs anys. A l'actualitat, tot i que van sortint noves iniciatives que prometen una dinamització en el proper futur, sols dos centres han aconseguit una estabilitat i un nivell que els permeti d'actuar en tasques d'informació, documentació i investigació. Aquesta relativa pobresa en quant a institucions queda mitigada, en part, per les aportacions fetes des d'altres sectors interessats per l'estudi de la pau, especialment des del moviment pacifista i els centres on s'estudien les relacions internacionals. De qualsevol manera, la manca de recursos econòmics i de suport de les institucions públiques fa que la major part dels centres, grups o persones vinculades amb la investigació sobre la pau es dediquin a tasques d'informació, més que no pas a les de documentació i a la investigació propiament dita.